

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

19 DES. 1983

1 BEP. 1983

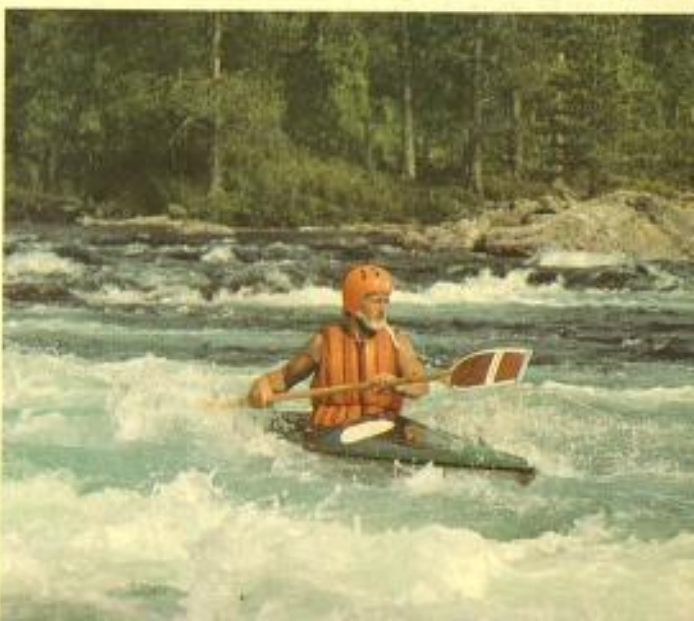
574

NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

Friluftsliv og vassdragsvern

NOU 1983: 45

NOU

Norges offentlige utredninger

1983

Seriens redaksjon:

**FORVALTNINGSTJENESTENE
TRYKNINGSKONTORET**

1. Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1983.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet
2. Lærerutdanning til videregående skole.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
3. Massemedier og mediepolitikk.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
4. Pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste.
Kirke- og undervisningsdepartementet
5. «Asylsuvereniteten».
Sosialdepartementet
6. Stadnamn.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
7. Skipsfartens konkurranseevne.
Departementet for handel og skipsfart
8. Inkassovirksomhet.
Justis- og politidepartementet
9. Lov om film og video.
Justis- og politidepartementet
10. Ensidige industristeder
Industridepartementet
11. Samdistribusjon av aviser — Organisering.
Samferdselsdepartementet
12. Tiltak for å høyne den sykepleiefaglige standard i de psykiatriske sykehusene.
Sosialdepartementet
13. Reksten-saken.
Departementet for handel og skipsfart
14. Skoleledelse og skoleutvikling.
Kirke- og undervisningsdepartementet
15. Planlov.
Miljøverndepartementet
16. Organiseringen av statens deltagelse i petroleumsvirksomheten.
Olje- og energidepartementet
17. Universitets- og forskningsbibliotekene i Norge.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
18. Fremdrift og rekkefølge i kraftutbyggingen.
Olje- og energidepartementet
19. Dagpenger under arbeidsløse — omsorgs-
arbeid og utdanning.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
20. Regulering av regnskapsføreryrket.
Departementet for handel og skipsfart
21. Næringslivets utviklingsmuligheter
i innlandet.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
22. Rådgivningstjenesten i landbruket
Landbruksdepartementet
23. Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet
24. Satellittfjernmåling.
Miljøverndepartementet
25. Bruk av kalkulasjonsrente i staten
Finans- og tolldepartementet
26. Utredning fra Deilingsgruppen om en
foretaksskatt.
Finans- og tolldepartementet
27. Petroleumsvirksomhetens framtid
Olje- og energidepartementet
28. Perspektivanalyse for bygg- og anleggs-
næringene 1980—2000.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
29. Om mål og virkemidler i penge- og
kredittpolitikken.
Finans- og tolldepartementet
30. Krigsinvalidenes levevilkår.
Sosialdepartementet
31. Statens engasjement i Tofte- og Emden-
konkursene.
Industridepartementet
32. Telematikk — Teleutvalgets utredning II.
Samferdselsdepartementet
33. Konservering av gjenstander ved norske
museer.
Kultur- og vitenskapsdepartementet
34. Om Garanti-Instituttet for Eksportkredits
(GIEK's) garantiordninger.
Departementet for handel og skipsfart
35. Endringer i åndsverkloven m.v.
Justis- og politidepartementet
36. Funksjonshemmedes år 1981.
Handlingsplan for 80-årene.
Sosialdepartementet
37. Perspektivberegninger for norsk økonomi til
år 2000.
Finans- og tolldepartementet
38. ILO-konvensjoner som Norge ikke har
ratifisert.
Sosialdepartementet
39. Lov om Norges Bank og pengevesenet
Finans- og tolldepartementet
40. Luftforurensning fra vegtrafikk.
Miljøverndepartementet
41. Verneplan for vassdrag III
Olje- og energidepartementet
42. Naturfaglige verdier og vassdragsvern.
Miljøverndepartementet
43. Kulturminner og vassdragsvern.
Miljøverndepartementet
44. Vilt og ferskvannsfisk og vassdragsvern.
Miljøverndepartementet
45. Friluftsliv og vassdragsvern.
Miljøverndepartementet
46. Norsk Kartplan 2.
Miljøverndepartementet
47. Ny fremmedlov.
Justis- og politidepartementet
48. Småkravsprosess.
Justis- og politidepartementet
49. Revisjon av postloven.
Samferdselsdepartementet
50. Forbruker- og administrasjonsdepartementet
— Funksjonsfordeling og administrasjons-
ordninger.
Kommunal- og arbeidsdepartementet

31864

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1983: 45

FRILUFTSLIV OG VASSDRAGSVERN

**Fra Styringsgruppa for undersøkelse av friluftsliv
i de midlertidig vernede vassdrag
oppnevnt av Miljøverndepartementet i mai 1979
Avgitt til Miljøverndepartementet i august 1983**

UNIVERSITETSFORLAGET
OSLO - BERGEN - TROMSØ

ISBN 82-00-70863-2

A/S Kaare Grytting, Orkanger

Til Det kongelige miljøverndepartement

Styringsgruppa for undersøkelse av friluftsliv i de midlertidig vernede vassdrag har avgitt sin rapport i august 1982. Gruppa har hatt som oppdrag å kartlegge og vurdere friluftslivsinteressene som knytter seg til de vassdrag som er vernet fram til 1985 i forbindelse med Stortingets vedtak om verneplan I, av 6. april 1973 og verneplan II av 30. oktober 1980.

For å illustrere friluftslivsinteressene er det i forbindelse med vassdragsomtalen utarbeidet kart, og for en del vassdrag foreligger det billedillustrasjoner.

Som trykt vedlegg følger en oversikt over nordmenns friluftsliv, utarbeidet av Jon Teigland.

Som utrykt vedlegg følger grunnlagsrapporter for hver enkelt vassdrag, utarbeidet spesielt for friluftslivundersøkelsen.

Herved rettes en takk til alle som har gjort dette arbeidet mulig.

Det presiseres at innsamlingen av grunnlagsmaterialet så vel som vurderingene bare er foretatt med henblikk på Verneplan for vassdrag. Utredningen tilfredsstiller ikke de kravene som må stilles til søknader om kraftutbygging. Den kan derfor ikke nyttes som selvstendig grunnlag for vurdering av skader og ulemper ved kraftutbygging.

Den vurdering som er gitt er enstemmig.

Jens Bugge

Kåre Johannessen

Bjørn Wegge

Thor Midteng

Per Schjerden

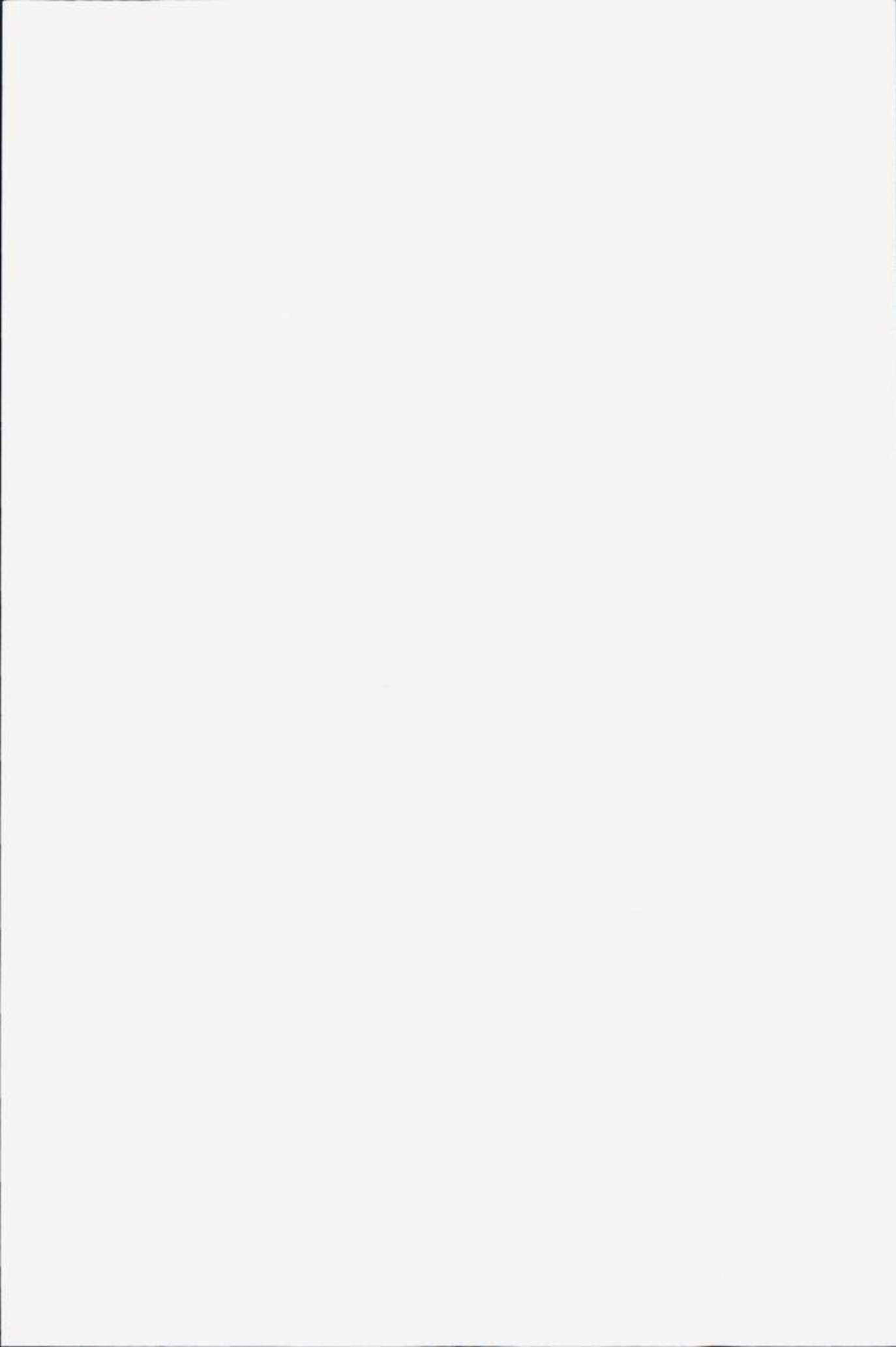
Espen Koksvik

Jan-Erik Hallandvik

INNHOOLD

Generell del	
Kap. 1. Innledning	7
1.1 Sammendrag og konklusjon	7
1.2 Styringsgruppa — opprettelse og sammensetting	13
1.3 Arbeidet med registrering av friluftsliv-interesser	14
Kap. 2. Avgresing og inndeling av friluftslivsbegrepet	15
2.1 Innledning	15
2.2 Aktivt og passivt friluftsliv	15
2.3 Inngrep i naturlandskapet	15
2.4 Forholdet arbeid—fritid	16
2.5 Motiver for å utøve friluftsliv	16
2.6 Motorisert ferdsel	16
2.7 Forholdet til idrett	17
2.8 Forholdet til rekreasjon	17
2.9 Inndeling av friluftslivaktivitetene	17
Kap. 3. Historikk og utvikling	18
3.1 Høsting og fangst	18
3.2 Norge blir «oppdaget»	18
3.3 Det tyvende århundret	20
3.4 Offentlig ansvar	21
3.5 Målsettinger	22
3.6 Det frivillige arbeidet	22
3.7 Opplæringstiltak	23
3.8 Friluftslivet i dag	23
3.9 Noen utviklingstrekk	25
Kap. 4. Lovgrunnlaget for sikring av vassdrag for friluftsliv	26
4.1 Innledning	26
4.2 Retten til å drive friluftsliv	26
4.3 Bestemmelser som beskytter allmenne friluftslivsinteresser	27
4.4 Virkemidler for sikring av grunnlaget for friluftsliv	27
4.5 Virkemidler for sikring av vassdrag og vassdragsområder	28
4.6 Nærmere om konsesjonsbehandling	29
Kap. 5. Vassdragstyper. Uthyggingskonsekvenser	31
5.1 Landskap	31
5.2 Vassdrag	31
5.3 Konsekvenser av vassdragsutbygging for friluftslivet	32
5.4 Inngrep i de midlertidig vernede vassdrag	33
Kap. 6. Opplegg for undersøkelsen	35
6.1 Om undersøkelser av friluftsliv	35
6.2 Opplegget for friluftslivundersøkelsen	35
6.3 Landskapsbeskrivelse. Opplevelsesverdier	36
6.4 Naturfaglige og kulturfaglige verdier, jakt og fiske	36
6.5 Egnethet til friluftsliv	37
6.6 Dagens bruk. Tilretteleggingstiltak	39
6.7 Offentlig planlegging	40
6.8 Omland, tilgjengelighet og alternativer	40
Kap. 7. Prinsipper for verne vurderingen	42
7.1 Forutsetninger	42
7.2 Vassdragets egenverdi	42
7.3 Vassdragets omland	43
7.4 Mangler ved vurderingsgrunnlaget	43
7.5 Verneklasser	44
Spesiell del	
Kap. 8. Vassdragsbeskrivelser og utvalgets vurderinger	47
Innledning	47
Vassdragsbeskrivelser. Fylkesoversikter.	
Utvalgets vurderinger	47
— Akershus	48
— Hedmark/Oppland	52
— Buskerud	69
— Vestfold	80
— Telemark	84
— Aust- og Vest-Agder	98
— Rogaland	107
— Hordaland	115
— Sogn og Fjordane	132
— Møre og Romsdal	154
— Sør-Trøndelag	175
— Nord-Trøndelag	184
— Nordland	205
— Troms	222
— Finnmark	241
Oversikt i tabellform	260
Vedlegg 1: Nordmenns friluftsliv	263
Vedlegg 2: Symbolliste	

Generell del

KAPITTEL 1

Innledning

1.1 SAMMENDRAG OG KONKLUSJON

Denne rapporten til Miljøverndepartementet er utarbeidet av et utvalg (styringsgruppe) som ble nedsatt av departementet i 1979. Foranledningen var Sperstadutvalgets tilråding i 1971 og 1976 om at en del vassdrag burde midlertidig vernes slik at de interessene som er knyttet til dem skulle kunne utredes nærmere. Stortinget sluttet seg i 1976 og 1980 i stor grad til Sperstadutvalgets innstillinger. Vassdragene er nå vernet fram til 1985.

Utvalgets oppgave har vært å registrere og vurdere de friluftslivsinteressene som knytter seg til disse vassdragene, og på grunnlag av dette vurdere vassdragenes verneverdi for friluftslivet.

Rapporten har en generell og en spesiell del. I den generelle delen har utvalget redegjort forholdsvis grundig for noen emner tilknyttet friluftsliv både fordi det ikke har vært foretatt denne type undersøkelse tidligere, og fordi friluftsliv som eget fagfelt er lite utviklet. I kap. 2 er det redegjort for det innholdet utvalget har gitt begrepet friluftsliv. I tråd med en avgrensning som er mye nyttet i offentlige sammenhenger, har man tatt utgangspunkt i følgende definisjon av friluftsliv: «opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse».

Som en presisering er det bl.a. understreket at omgivelsene der friluftsliv foregår må være naturpreget, og at aktivitetene ikke må foringe eller forbruke natur. Friluftsliv er avgrenset i forhold til idrett og rekreasjon, men slike aktiviteter er likevel registrert der hvor de betyr mye for mange mennesker i forbindelse med opplevelsen av naturlandskapet.

I kap. 3 er det gjennomgått en del utviklingstrekk ved friluftslivet. Der er det vist hvordan friluftslivet har røtter tilbake til det gamle bondesamfunnet og det tidligere reiseliv i begynnelsen av forrige århundret. I våre dager har det utviklet seg til å bli et massefenomen. Friluftsliv har fått en plass i lovverket, og innen offentlig administrasjon både sentralt og lokalt. Mange frivillige organisasjoner har som en hovedmålsetting å fremme friluftslivet. En alminnelig anerkjent politisk målsetting er å gi alle lik mulighet til friluftsliv, og sikring av vassdrags-

områder må sees som et sentralt virkemiddel i arbeidet for å oppnå dette.

Undersøkelser viser at folk fortrinnsvis driver friluftsliv innen den regionen de bor, og at de ikke uten videre kompenserer tapt mulighet til å drive en type friluftslivaktivitet ved å gå over til å drive en annen. Derfor er det viktig å sikre et forsvarlig utvalg av egnede friluftsområder innenfor hver region.

Kap. 4 gir en oversikt over viktige trekk ved det rettslige grunnlaget for sikring av friluftslivsinteressene. Dette har to sider. En er å gi folk en lovmessig adgang til å ferdes i naturen. Her sikrer bl.a. friluftslivloven allmennheten viktige rettigheter når det gjelder ferdsel i utmark, og vassdragsloven sikrer rettigheter når det gjelder ferdsel på vann eller vassdrag.

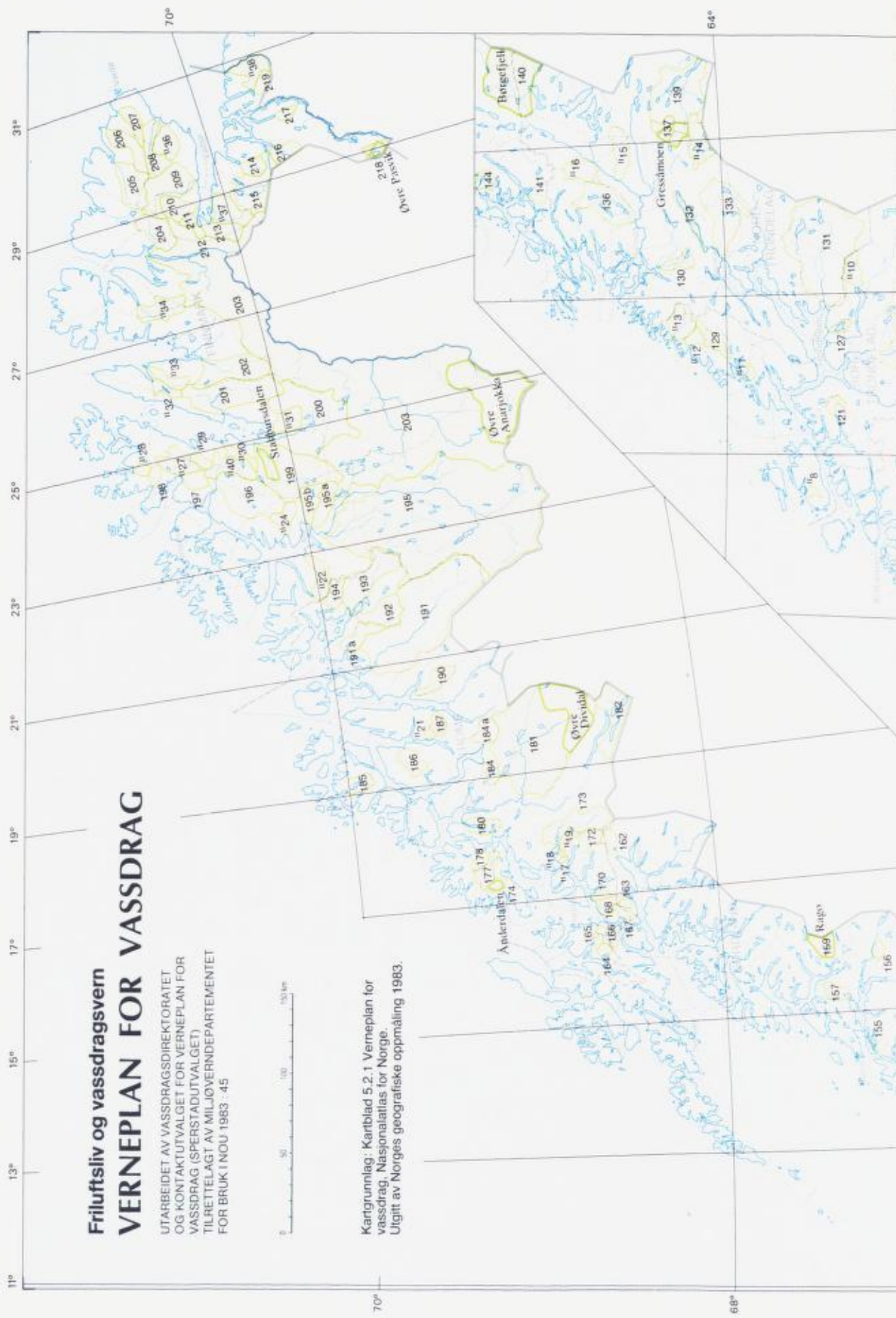
En annen side er arbeidet med å skape et rettsgrunnlag for å sikre tilstrekkelige områder med slike kvaliteter at folk kan og vil drive friluftsliv.

Til en viss grad er det skapt et slikt grunnlag gjennom lovverk som naturvernloven og bygningsloven. Vassdragsloven skal sikre at det skjer en formalisert avveining av ulike interesser før eventuell utbygging av et vassdrag. Men etter utvalgets mening er friluftsliv og naturverninteresser ikke godt nok ivare tatt ved den praksis man har i dag.

Friluftslivsinteressene er blitt tillagt stor vekt i det tidligere verneplanarbeidet. Utvalget ser det som nødvendig at det blir skapt et bedre rettslig grunnlag for verneplanen. Man vil videre peke på at skal verneplanen skape et reelt vern for friluftslivsinteressene, må det skaffes hjemmel for å hindre andre inngrep enn kraftutbygging i de vernede vassdragene. Det må også skaffes hjemmel for å hindre inngrep i tiliggende områder i de vassdragsobjekter der det har vært et viktig verneargument at vassdraget er en del av et sammenhengende naturområde.

Kap. 5 inneholder hovedprinsippene for landskapsbeskrivelsene i utredningen. Det blir også gitt en kort karakteristikk av vassdragstyper i ulike landsdeler. I tillegg blir det — i generell form — pekt på en del av de vanlige virkninger vassdragsutbygging kan få for friluftslivet.

I mange av de midlertidig vernede vassdragene er det allerede foretatt inngrep i

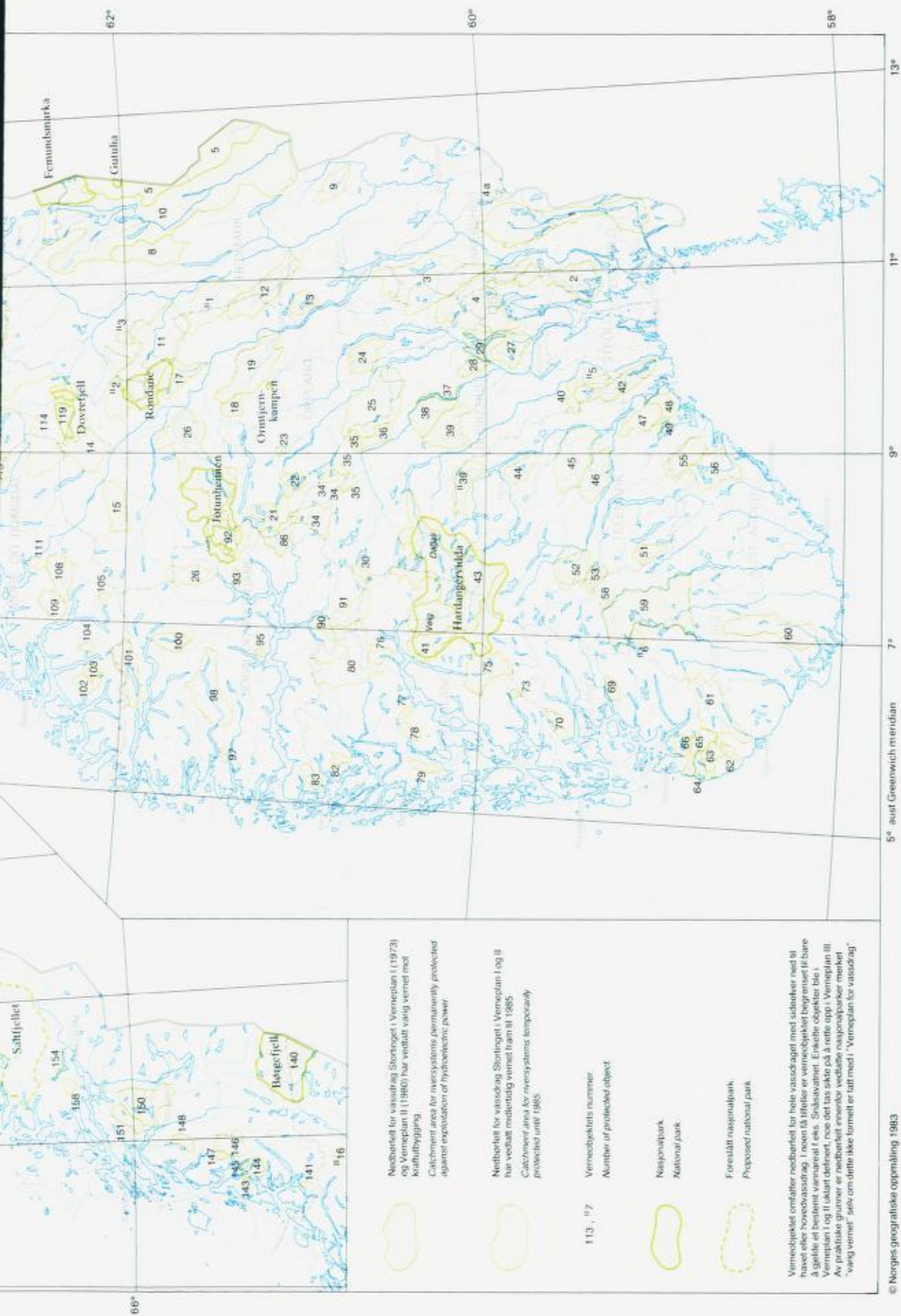

Friluftsliv og vassdragsvern
VERNEPLAN FOR VASSDRAG

UTARBEIDET AV VASSDRAGSDIREKTORATET
 OG KONTAKTUTVALGET FOR VERNEPLAN FOR
 VASSDRAG (SPERSTADUTVALGET).
 TILRETTELagt AV MILJØVERNDPARTEMENTET
 FOR BRUK I NOU 1983 : 45

Kartgrunnlag: Kartblad 5.2.1 Verneplan for
 vassdrag, Nasjonalatlas for Norge.
 Utgitt av Norges geografiske oppmåling 1983.

113 : 117

Verneobjektets nummer.
Number of protected object

Nasjonspark
National park

Foresatt nasjonalpark
Proposed national park

Verneobjektet omfatter nedbøret for hele vassdraget med sideløper med 91
havet eller hovedvassdrag. I noen tilfeller er verneobjektet begrenset til bare
å gjellev eller bestemt vannareal i f.eks. Skisåvatnet. Enkeltvis objekter ble i
Verneplan I og II lokalt delmært, noe det tas sikte på å rette opp i Verneplan III.
Av praktiske grunner er nedbøret i enkelte vassdrag markert med
"vassvann" selv om dette ikke foreligger i Verneplan for vassdrag.

selve vannsystemet, og de færreste vassdragene har et urørt nedslagsfelt.

I kap. 6 gjennomgås opplegget for undersøkelsen. Opplegget innebærer en registrering og en vurdering av verdier knyttet til friluftsliv i hele nedbørsfeltet for de ulike vassdragene. Det er altså ikke foretatt noen konsekvensvurdering av konkrete utbyggingssjekker, noe utvalget hverken har hatt mandat til, eller grunnlag for. For hvert vassdrag er det gitt en enkel vassdragsbeskrivelse, med vekt på hvor egnet nedbørsfeltet er til ulike aktiviteter. I en viss utstrekning er spesielt naturskjønne eller andre opplevelsesverdige områder registrert. Vassdragets typiskhet for regionen er også vurdert. Naturfaglige og kulturfaglige verdier, jakt og fiske er omtalt der registreringer har gitt grunnlag for det. Men de er ellers ikke nærmere behandlet, bl.a. fordi det i de midlertidig vernede vassdragene pågår særskilte undersøkelser av disse verdiene.

Det er også søkt å få en oversikt over i hvor stor grad vassdragene faktisk blir brukt til friluftsliv i dag — og i sammenheng med dette er tilretteleggingstiltak registrert. For å belyse hvilken bruk vassdraget har, eller kan tenkes å få i framtiden — kan opplysninger om befolkningstallet i nedbørsfeltet og dets omland være nyttige. Arealplaner som angår prioriterte områder for friluftsliv innen vassdragsobjektens grenser er også omtalt. Disse planene har betydning fordi de viser de lokale og regionale prioriteringene.

I kap. 7 er tankegangen bak verne vurderingen presentert. Hovedvekten er langt på vassdragets egenverdi for friluftsliv. Egenverdier er resultatet av den samlede vurderingen ut fra et sett verdikriterier. De kriterier man har operert med, er for det første hvor egnet området er til ulike typer aktiviteter. For det andre hva slags opplevelsesverdier vassdraget har, herunder også i hvilken grad vassdraget er typisk for vedkommende region. Og for det tredje hva man kan høste i området, bl.a. vilt, fiske, bær og sopp. Videre har både naturfaglige og kulturfaglige verdier betydning for opplevelsen av landskapet, og for tilegnelsen av kunnskap om naturen og menneskets forhold til den. Som verdikriterium er — for det femte — også tatt med vassdragets grad av uberørthet og — for det sjette — hvilken utstrekning det har. Dagens bruk av området til friluftsliv må som et siste punkt også sees som en pekepinn på hvor egnet det er. Grad av tilrettelegging kan være en pekepinn på omfanget av bruken. Kriteriene er ikke uten videre tillagt lik vekt — i alminnelighet er

egnethet, opplevelsesverdier og uberørthet tillagt stor betydning.

Det vil imidlertid være urimelig å foreta en prioritering av vassdragene i hele landet sett under ett, fordi det er de friluftsområdene som ligger i lokalsamfunnet og innen regionen som har størst betydning for folk. Derfor er det også foretatt en omlandsvurdering, noe som i enkelte tilfeller har ført til en opprioritering av vassdrag. En slik opprioritering kan f.eks. ha skjedd dersom folk i et lokalsamfunn har få eller ingen alternativer til et av vassdragsobjektene som friluftsområde. Den endelige plasseringen i verneklasser er således en total vurdering av egenverdien, og vassdragets betydning i en lokal, regional og landsdelsammenheng.

Det er naturlig nok i praksis ikke mulig å foreta neon eksakt avveining ut fra kriteriene, de ulike kriteriene har mer vært å oppfatte som viktige sjekkpunkter. Faglig skjønn kombinert med lokalkunnskap har også hatt betydning i arbeidet med klassifiseringen.

Vassdragene er plassert i fire verneklasser, der klasse én omfatter de mest verneverdige. Etter utvalgets mening har allikevel alle vassdragsobjektene verdi som friluftsområder. For svært mange vassdrag var det på forhånd kjente verneinteresser som gjorde at de ble midlertidig vernet, og inndelingen i verneklasser må sees på som en prioritering mellom verneverdige områder.

Storparten av den spesielle delen (kap. 8) er viet beskrivelsen av friluftslivinteressene i det enkelte vassdrag. Beskrivelsene baserer seg i hovedsak på grunnlagsrapporter som er utarbeidet spesielt for friluftslivundersøkelsen. Beskrivelsene er samlet fylkesvis, og for hvert fylke er det innledningsvis gitt en kortfattet omtale av forhold som har betydning for friluftslivet. I sammenheng med dette har også utvalget gitt sin vurdering av de enkelte vassdrag. Her vil premisene for klassifiseringen komme fram. Vurderingene er også å betrakte som kortfattede summeringer av de verneinteressene som er knyttet til de enkelte vassdragene.

I tabell 1.1 er det gitt en oversikt over vassdragenes plassering i verneklasser, samt over hvilket fylke eller hvilke fylker de ligger innenfor. Her er også gitt en samleoversikt over arealet til nedbørsfeltet til det enkelte vassdragsobjekt, samt over det kraftpotensialet som er benyttet til det enkelte vassdrag. I pkt. 8.3 på s. 260 er det gitt flere opplysninger i tabellform om verne vurderingen.

Friluftsliv og vassdragsvern

Obj. nr.	Vassdrag/objekt	Fylke	Kraftpotensial GWh	Nedbørfelt km ²	Verneklasse
3	Hurdalsvassdraget og Leira	Akershus, Oppland	Ikke oppgitt	716 (1.358)	2
9	Kynna	Hedmark	Pumpekraftverk	341	3
II.1	Imsa/Trya	Hedmark, Oppland	98	580	3
II.2	Grimsa	Hedmark, Oppland	762	535	2
11	Atna	Hedmark, Oppland		1.300	1
14	Jora/Øvre del av Lågen	Oppland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag		331	492
34	Vassdrag i Hemsedal	Buskerud, Oppland, Sogn og Fjordane	83	362	2
36	Todøla	Buskerud	36	123	4
37	Krøderen	Buskerud	Ikke oppgitt	5.995	4
II.5	Dalelva	Vestfold, Telemark, Buskerud	34	87	3
44	Sjåvatnområdet	Telemark	83	239	2
45	Lifjellområdet	Telemark	26	725	2
46	Områdene mellom Seljordvatn og Flåvatn	Telemark	Ikke oppgitt	425	3
51	Området vest for Fyresvatn	Telemark	Ikke oppgitt	248	2
56	Vegårdsvassdraget	Aust-Agder, Telemark	67	495	2
60	Lyngdalsvassdraget	Vest-Agder	481	683 + Skurvåa 28	1
61	Bjerkreimvassdraget	Rogaland, Vest-Agder	762	708	1
70	Vikedalselva	Rogaland, Hordaland	219	118	2
76	Granvinelvi (nedre del)	Hordaland	16	117	3
77	Fosselv	Hordaland	162	18	3
78	Eikjedalselv	Hordaland	14	94	2
80	Vossovassdraget	Hordaland, Sogn og Fjordane	1104	1.483	1
83	Ynnesdalsvassdraget	Hordaland, Sogn og Fjordane	35	124	3
90	Undredalselvi	Sogn og Fjordane, Hordaland	736	92	2
91	Flåmsvassdraget	Sogn og Fjordane, Hordaland		279	2

Obj. nr.	Vassdrag/objekt	Fylke	Kraftpotensial GWh	Nedbørfelt km ²	Verneklasse
92	Utlavassdraget	Sogn og Fjordane, Oppland	Ikke oppgitt	147 (av 330)	1
93	Feigumvassdraget	Sogn og Fjordane	644	49	2
26	Mørkri	Sogn og Fjordane, Oppland	976	277	1
97	Storelva	Sogn og Fjordane	40	28	4
98	Jølstra	Sogn og Fjordane	525	713	2
102	Ørstavassdraget	Møre og Romsdal	10	158	3
105	Vesteråselv	Møre og Romsdal	59	24	4
109	Stordalsvassdraget	Møre og Romsdal	165	203	2
111	Istra	Møre og Romsdal	37	66	3
114	Drivavassdraget	Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Oppland	1496	2.482	1
116	Todalselva	Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag	163	251	2
124	Gaula	Sør-Trøndelag, Hedmark	937	3.653	1
II.10	Garbergelva	Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag	200	159	3
131	Stjørdalsvassdraget	Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag	904	2.130	1
132	Snásavatnet	Nord-Trøndelag	Ikke oppgitt	1.418	3
133	Ogna/Skjækra	Nord-Trøndelag	285	823*)	2
136	Høylandsvassdraget (Bjøra m.v.)	Nord-Trøndelag	68	554	3
139	Sørlivassdraget	Nord-Trøndelag	6	1.091	2
II.15	Nesåa	Nord-Trøndelag	114	274	3
141	Terråkelva	Nordland, Nord-Trøndelag	62	61	3
146	Lomsdalsvassdraget	Nordland	442	237	1
154	Langvatn	Nordland	Ikke oppgitt	1.102	4
155	Valnesvassdraget/Svalesjåkka	Nordland	29	67	1
162	Elvegårdselva (Vassdalen)/Araædno	Nordland, Troms	29	119	3
172	Spansdalsvassdraget/Ruongojåkka	Troms, Nordland	Ikke oppgitt	140	3
182	Barduvassdraget (ovenfor Altevåtnet)/Astuædno	Troms	30	475	2
184A	Nordkjøselv/Gargamjåkka	Troms	14	184	4
191	Reisavassdraget/Raisædno	Troms, Finnmark	577	2.692	1
191A	Oksfjordvassdraget/Guollejåkka	Troms	Ikke oppgitt	268	4

Friluftsliv og vassdragsvern

Obj. nr.	Vassdrag/objekt	Fylke	Kraftpotensial GWh	Nedbørfelt km ²	Verneklasse
196	Repparfjordvassdraget/Rieppuvuonjåkka	Finnmark	Ikke oppgitt	781	1
198	Snefjordvassdraget/Muorraljåkka	Finnmark	Ikke oppgitt	76	3
200	Lakselvassdraget/Lævdnjajåkka	Finnmark	250	1.509	1
204	Julelva/Juovlajåkka	Finnmark	Ikke oppgitt	338	4
205	Vesterelva til Syltefjord/Oardujåkka	Finnmark	Ikke oppgitt	446	2
219	Karpelva/Siidejåkka	Finnmark	Ikke oppgitt	111	3

*) 571 + 252 = 823

1.2 STYRINGSGRUPPA — OPPRETTELSE OG SAMMENSETTING

Kontaktutvalget kraftutbygging — naturvern med vassdragsdirektør Hans P. Sperstad som formann, foreslo i sin rapport 30. desember 1970 at arbeidet med de midlertidig vernede vassdragene måtte føres videre så snart som mulig. Det heter i rapporten:

«I løpet av 10-årsperioden vil det måtte foretas mer grundige undersøkelser enn det hittil har vært mulig å gjøre. Utvalget vil i denne sammenheng særlig understreke ønskeligheten av systematiske undersøkelser på tverrfaglig vitenskapelig basis.»

I innstillingen fra Industrikomiteen, som Stortinget bifalt i 1973, heter det:

«Komiteen reknar med at båndleggingstida vert sett til 10 år, rekna frå Stortinget sitt vedtak, og at arbeidet med å skaffe fram betre grunnlagsmaterieil for desse vassdraga vert påskunda i denne perioden.»

I 1976 forelå Sperstadutvalgets forslag til en verneplan II (NOU 1976:15). Utvalget oppfordret i et brev av 22. januar 1976 til Industridepartementet at arbeidet med undersøkelser av vassdragene måtte bli videreført.

I arbeidet med videreføringen som ble satt igang fikk Miljøverndepartementet ansvar for å registrere resipientinteressene, naturvitenskapelige interesser, kulturvitenskapelige interesser, viltinteresser, fiskeinteresser og friluftslivsinteresser. Landbruksinteressene skulle klarlegges av Landbruksdepartementet, og arbeidet med undersøkelser av kraftutbyggingsinteressene ble tillagt Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen.

Høsten 1976 nedsatte Miljøverndeparte-

mentet et utvalg som skulle vurdere om vassdragsreguleringer kunne medføre skadelige forurensingsvirkninger. Utvalget fikk et særlig ansvar for de 10-års vernede vassdragene. Utvalget kom med sin rapport i 1979 (NOU 1979: 9). Bortsett fra friluftslivsinteressene, ble også arbeidet med de andre interessene som Miljøverndepartementet har ansvar for, organisert høsten/vinteren 1976/77. Rapporten fra disse undersøkelsesprosjektene ventes ferdig i 1982. Et program og en budsjetttramme for dette arbeidet — inkludert det som gjelder friluftslivsinteressene — ble fastsatt i St.prp. nr. 121 for 1977—78 om registrering av verneverdien i de 10-årsvernede vassdrag.

I april 1978 innkalte departementet representanter for Norges Jeger og Fiskerforbund, Den Norske Turistforening og Norges Naturvernforbund til et møte.

Våren 1979 ble det så nedsatt en rådgivende gruppe for å følge opp arbeidet med kartlegging av friluftslivsinteressene. I tillegg til de ovennevnte organisasjonene ble det også med en representant fra Statens Friluftsråd, en fra friluftsliv- og naturvern-konsulentene i fylkene og en fra Miljøverndepartementet. Fra høsten samme år ble det ansatt en konsulent med hovedansvar for utarbeidelse og gjennomføring av prosjektet.

Den rådgivende gruppa ble høsten 1980 omgjort til en styringsgruppe, og styringsgruppa har ansvar for innholdet i denne rapporten.

I tillegg til vassdragene på verneplan I, har styringsgruppa også vurdert de midlertidig vernede vassdragene fra verneplan II som Stortinget vedtok i 1980 på grunnlag av

en innstilling fra industrikomiteén (St. prp. nr. 77 for 1979—80).

Styringsgruppa har hatt denne sammensetning:

Lagrettsdommer Jens Bugge, Den Norske Turistforening, formann

Fylkesagronom Kåre Johannessen, Statens friluftsråd, nestformann

Konsulent Thor Midteng, Norges Naturvernforbund

Fiskerikonsulent Bjørn Wegge, Norges Jeger og Fiskerforbund

Friluftsliv- og naturvernkonsulent Per Schjerden.

Fra departementet deltok fra begynnelsen førstekonsulent Rolf Selrod og senere førstesekretær Espen Koksvik. Konsulent Jan-Erik Hallandvik har vært gruppas sekretær, og han har hatt ansvaret for utskrivningen av denne rapporten. Gruppa har i løpet av funksjonstiden hatt 16 møter. 4 av disse har vært i forbindelse med befaringer i de ulike landsdelene.

Ingunn Iversen og Jan-Fredrik Holmqvist har det siste året vært engasjert for å hjelpe til med utarbeidelsen av den endelige sluttrapporten. Jon Teigland har skrevet vedlegget om omfanget av friluftslivet, og advokat Sverre Martens har laget utkast til kap. 5. Svein Almedal har vært brukt som spesiell kontaktperson for spørsmål angående kano- og kajakkpadling.

Den totale økonomiske rammen for undersøkelsen har vært på 1,3 mill. kroner.

1.3 ARBEIDET MED REGISTRERING AV FRILUFTSLIVINTERESSER

Beskrivelsen av vassdragene i denne samlerapporten bygger i første rekke på stoff fra grunnlagsrapportene innsamlet etter norm fra et veiledningshefte. Grunnlagsrappor-

tene er utarbeidet av «feltarbeidere» engasjert av friluftslivundersøkelsen. Feltarbeid i betydning av markregistreringer har allikevel vært utført i liten utstrekning, til det har tidsrammen vært for kort. Den har variert fra 7—8 dager i de minste vassdragene til ca. en måned i de største. I dette er inkludert reising til og fra vassdraget, og utskrivning av rapport.

På grunnlag av de korte tidsrammer har man måttet basere registreringsarbeidet på korte befaringer i marka, og systematisk samtaler med lokalkjente folk. I stor grad har dette dreid seg om folk fra ulike kommunale nemnder og offentlige instanser. Men også representanter fra frivillige organisasjoner og kjentfolk ellers er benyttet. I tillegg er det brukt skriftlige kilder, bl.a. offentlige planer.

Fra sentralt hold har det vært samlet inn stoff om padleinteresser av en egen gruppe, med representanter fra organisasjoner som driver med organisert padling.

For jakt og fiske har Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk framskaffet opplysninger direkte for bruk til Friluftslivundersøkelsen. I liten grad er det nyttet opplysninger fra grunnlagsrapportene til de øvrige undersøkelsesprosjektene fordi disse ikke er kommet tidsnok i forhold til Friluftslivundersøkelsens egen framdrift.

Ellers er det dradd nytte av den lokal-kunnskapen som medlemmene av styringsgruppa og de engasjerte medarbeiderne sitter inne med.

Kartgrunnlaget i rapporten bygger også på registreringer utført av feltarbeidere. Det er senere kontrollert og justert av Friluftslivundersøkelsen sentralt.

Det er lagt vekt på å få med et representativt billedmateriale som kan illustrere verdier landskap og naturopplevelser. Bildene er delvis framskaffet gjennom feltarbeidet til Friluftslivundersøkelsen, men det er også benyttet bilder annetstedsfra.

KAPITTEL 2

Avgrensning og inndeling av friluftslivbegrepet**2.1 INNLEDNING**

Friluftsliv er ikke et entydig begrep, og utvalget har derfor sett det som nyttig å avgrense og utdype hva man har lagt i det.

Som et utgangspunkt har man valgt å holde seg til Spesialanalyse 6, Friluftsliv, Langtidsprogrammet 1974—1977. (Vedlegg til St.meld. nr. 71 for 1972—73). Friluftsliv er her definert som «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i frtiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse».

I definisjonen er det fire aspekt ved friluftslivet som blir berørt. Det er:

- 1) Forholdet mellom fysisk aktivitet og passivitet («opphold og fysisk aktivitet»).
- 2) Forholdet natur—kultur, dvs. grad av inngrep i naturlandskapet der aktivitetene drives («... i friluft ... med sikte på ... naturopplevelse»).
- 3) Forholdet arbeid—fritid («... i fritiden»).
- 4) Motiver for å utøve friluftsliv («... med sikte på miljøforandring og naturopplevelse»).

Tre andre momenter blir også ofte trukket fram i diskusjoner om hva friluftsliv er. Disse er:

- 5) Motorisert ferdsel
- 6) Forholdet til idrett
- 7) Forholdet til rekreasjon

I det følgende vil de ulike aspektene bli diskutert, og det vil bli presisert hvilke rammer man har arbeidet innenfor.

2.2 AKTIVT OG PASSIVT FRILUFTSLIV

Friluftsliv kan klassifiseres etter i hvilken grad det innebærer fysisk aktivitet. Skillet vil som regel gå på tvers av enkeltaktiviteter heller enn mellom dem. Man kan f.eks. ha en lett eller anstrengende svømmetur, skitur, fottur osv.

Bortsett fra at det vil inngå naturlige pauser til rast, overnatting etc., har utvalget hatt som en hovedregel at friluftsliv må innebære en viss grad av fysisk aktivitet. I tillegg kommer det en mer «passiv» dimensjon som har med naturopplevelser å gjøre.

I en del vassdrag opplever store brukergrupper i første rekke naturen passivt fra tog eller fra veg (f.eks. Flåmsdalen). Utvalget har ønsket å peke på vassdrag der estetiske

kvaliteter antas å ha verdi for denne typen reisende, men slik ferdsel er i utredningen regnet som rekreasjon og ikke som friluftsliv.

2.3 INNGREP I NATURLANDSKAPET

Fysiske aktiviteter kan utøves i de fleste omgivelser, uten at dette nødvendigvis må kalles friluftsliv. Definisjonen tar imidlertid utgangspunkt i at aktiviteten skal foregå i friluft.

Det er allikevel behov for en presisering når det gjelder grad av urbanisering eller kulturpåvirkning, av miljøet der friluftslivaktiviteten foregår. Utvalget mener at miljøet må være naturpreget. Det betyr — som et eksempel — at man ikke vil definere en fottur i en bygate som friluftsliv. I nærturområder må man allikevel akseptere inngrep i naturen som stier og mindre veier, men vel å merke i en utstrekning som gjør at det opprinnelige landskapskarakter ikke blir berørt i vesentlig grad.

Bevegelseshemmene kan være avhengig av transport for å oppleve naturlandskapet. Men med det omfanget vegnettet har i dag, skulle også slike grupper ha mulighet til å oppleve variert natur.

Hindringer kan nok oppstå på grunn av dårlige tekniske og økonomiske muligheter til å utnytte det kommunikasjonsnett som fins, samt på grunn av mangel på veiledning. Dette er imidlertid problemområder som ligger utenfor utvalgets mandat.

Tilretteleggingstiltak — f.eks. hytteområder — gjør det på den ene sida ofte mulig for flere å komme seg ut i naturen. På den andre sida vil naturlandskapets karakter bli påvirket, og tilrettelagte områder kan trekke til seg så store menneskemengder at den rent fysiske slitasjen på landskapet må ansees som en vesentlig ulempe. En del steder er også forsøplingen blitt et alvorlig problem. Alt i alt kan dette utgjøre en trussel mot naturmiljøet og dermed mot de former for friluftsliv som er knyttet til opplevelser av urørt natur. Derfor er det først ut fra en helhetsvurdering av tilgangen på ulike typer friluftslivområder innenfor en region at man kan avgjøre om tilretteleggingstiltak skal betraktes som positive eller negative sett ut fra friluftslivsinteresser.

Som en generell regel har utvalget ikke tatt med aktiviteter basert på tilretteleggingstiltak som er særlig natur-forbrukende i den mening at de påvirker og endrer det opprinnelige miljøet og derved gjør natur-arealene «mindre».

2.4 FORHOLDET ARBEID—FRITID

I alminnelighet vil friluftsliv foregå i fritiden. For store grupper av befolkningen er det imidlertid et uklart skille mellom den tiden man «arbeider» og den man har «fri». Et kjennetegn ved arbeidstiden er at det er da man skaffer seg og familien sin det materielle utkommet. Imidlertid vil livet i naturen også kunne gi tilskudd til folks matbudsjett. Det må således ikke uten videre diskvalifisere til betegnelsen friluftsliv om folk når de drar på turer i skog og mark, også høster av naturens overskudd ved bærplukking, jakt, fiske, osv. Dette gjelder også om oppholdet i naturen kan ha en viss forbindelse med vedkommendes yrke eller næringsvei. Utvalget har vært åpent for at også aktiviteter som er halvt arbeid og halv fritidsbeskjeftigelse kan regnes med under friluftslivsbegrepet.

2.5 MOTIVER FOR Å UTØVE FRILUFTSLIV

Miljøforandring må betraktes som et allment motiv for fritidsaktiviteter. Og for de aller fleste vil det å søke ut i naturen være en avveksling fra forholdene på arbeidsplassene og på bostedet.

Naturopplevelser er kanskje det viktigste motivet som er spesielt forbundet med friluftsliv. Ordet «pent» kan bli brukt om det opplevelsesverdige landskapet. Men ofte vil det heller bli benyttet adjektiv som «storslagent», «vilt», «ensformig», «øde», «typisk» osv. Naturopplevelser er for mange knyttet til det at man har tilgang til landskap med ulike kvaliteter.

Friluftslivet er også ofte knyttet sammen med andre typer opplevelser. I den grad det er en sosial aktivitet, dvs. at det er flere som driver på med det samme, kan det gi opplevelse av kameratskap. Mange har erfart at friluftsliv har en egen evne til å knytte mennesker sammen.

For noen er opplevelsen av å være alene og kanskje «i ett» med naturen viktig. For andre kan utfordringen i å mestre naturen og å greie seg med enkle midler være det som gir inspirasjon. Og ofte vil det å få mosjon være drivkraften for utøvingen av friluftsliv.

I det siste tilfellet vil det altså være det helsemessige motivet som er avgjørende. Gjennom ferdsløp i skog, på fjell og i vassdrag gis det mulighet til å trekke frisk luft og til variert bruk av kroppen. Mange vil også ha gjort den erfaringen at fysisk utfoldelse gir psykisk hvile og styrke.

Det å høste eller sanke kan også være en viktig drivkraft til å komme seg ut i naturen. Plukking av bær, sopp, urter, eller fiske og jakt må betraktes som del av riklig naturforvaltning.

Friluftsliv vil ofte innebære en viss form for innsamling og systematisering av erfaring. Tilegnelsen av kunnskap — det å lære — kan være en viktig motivasjon. Det kan dreie seg om kunnskap om planter, dyr, steiner osv., eller om sammenhenger i naturen.

Kunnskapstilegnelse kan også være knyttet til kulturlandskapet og de enkelte kulturminner. Nesten overalt vil en kunne se spor av menneskelig aktivitet: boplasser, dyregraver, stier, beitelandskap osv. Å være oppmerksom på dette er ikke sjelden forbundet med interesse for skriftlige eller muntlige folkelige tradisjoner som har tilknytning til det område man ferdes i. Og i sin alminnelighet vil man finne at ønsket om å lære land og folk å kjenne er et motiv for utøvere av friluftsliv, som for mange reisende ellers.

2.6 MOTORISERT FERDSEL

To aspekt er mye diskutert i forbindelse med friluftsliv. Det ene er hva slags personlig utstyr man bør bruke. Det ligger imidlertid utenfor utvalgets mandat. Det andre aspekt er knyttet til bruken av tekniske, og særlig motoriserte hjelpemidler. Fordi det kan oppstå konflikter mellom brukere av slikt utstyr og andre friluftslivsutøvere, kan dette knyttes til spørsmålet om arealbruk og prioritering.

Snøscooter er et eksempel på kjøretøy som kan være til sjenanse både for mennesker og dyr. Det samme vil kunne gjelde motorbåter, særlig hurtiggående typer med store motorer. Grenseoppgangen mot slike aktiviteter er flytende i offentlige plansammenhenger, og utvalget har valgt å holde dem utenfor friluftslivsbegrepet.

Aktiviteter som krever et mer spesialisert utstyr, men ikke motor, slik som ridning, seiling, sykling osv., regnes i undersøkelsen som friluftsliv. Mange slike aktiviteter vil imidlertid kreve tilrettelegging som f.eks. veibygging, og de kan dermed komme i konflikt med andre former for friluftsliv.

2.7 FORHOLDET TIL IDRETT

I forhold til idrett må friluftsliv avgrensnes i to retninger. For det første vil idrett ofte kreve anlegg i en utstrekning som er uforenlig med kravet om at friluftsliv bør foregå i naturpregede omgivelser. Lysløyper og slalombakker i naturpregede omgivelser er allikevel registrert fordi de har stor betydning for vanlige mosjonister og turgåere. For det andre vil idrett — i motsetning til friluftsliv — oftest innebære at konkurranse er et overordnet motiv.

2.8 FORHOLDET TIL REKREASJON

Rekreasjon er et mye videre begrep enn friluftsliv. Det omfatter alt fra avslapning hjemme i hagen for enkeltmennesker til ferieopplegg med buss/tog/båt/fly for større reiseselskaper. Til den delen som er knyttet til reiselivet vil det ofte være bundet kommersielle interesser, og det er ingen betingelse at rekreasjon skal foregå i naturpregede omgivelser. Aktiviteter som faller inn under rekreasjonsbegrepet, f.eks. bil- og snøscooterkjøring, er i undersøkelsen bare tatt med i den grad de har betydning for mange menneskers opplevelse av landskapet, eller er viktige framkomstmidler i forbindelse med friluftsliv.

2.9 INNDELING AV FRILUFTSLIV-AKTIVITETENE

Drøftingen av innholdet i friluftslivbegrepet gir også grunnlag for en inndeling av aktivitetene. De kan f.eks. inndeles etter i hvilken grad de krever fysisk aktivitet av utøveren, etter hva slags landskap de utføres i, hva slags inngrep i naturen som toleres, i hvilken grad de foregår i fritiden eller i arbeidstiden, og i hva motivet er for utøvelsen.

For detaljerte inndelinger av enkeltaktiviteter eller grupper av aktiviteter er imidlertid lite hensiktsmessig i denne undersøkelsen. Inndelingen må i første rekke gi grunnlag for en fornuftig planlegging ut fra brede, allmenne friluftslivinteresser. Det betyr bl.a. at det må være mulig å tilbakeføre hver enkelt friluftslivkategori til visse karakteristika ved utøvelsesmiljøet. Videre må en inndeling være brukbar i forhold til den rent praktiske innsamlingen av opplysninger. Den må allikevel dekke de viktigste aktiviteter som ligger innenfor rammen av den tidligere drøftingen av friluftslivbegrepet.

Ut fra det ovennevnte har utvalget i utgangspunktet valgt å registrere følgende aktiviteter som friluftsliv:

- fotturer
- skiturer

- bær- og soppturer
- bading utendørs
- roing, padling og seilturer
- fisking
- jakt
- skøyteløping
- løpe- og joggeturer
- turorientering
- sykkelturner
- rideturer

Når innsamlingsarbeidet har vist at andre aktiviteter åpenbart er av stor viktighet (f.eks. fjellklatring), er dette blitt registrert. Denne lista er langt på vei sammenfallende med den som Statistisk Sentralbyrå brukte ved sine friluftslivundersøkelser i 1970 og 1974. Disse undersøkelsene omfattet imidlertid også rekreasjonsaktiviteter som har med motoriserte framkomstmidler å gjøre.

Som ledd i arbeidet med å klassifisere områdene, er aktivitetene også inndelt i grupper. For det første kan de inndeles etter når på året de i hovedsak utøves. De rene vinteraktivitetene er i første rekke skiturer og skøyteløping. Andre aktiviteter vil i hovedsak være sommeraktiviteter, som f.eks. fotturer og bading.

For det andre kan aktivitetene inndeles etter om de er avhengig av det våte eller det tørre element. Vannbaserte aktiviteter er fisking, bading, seilturer, roing, padling, skøyteløping. De andre er i hovedsak landbaserte. Men det fins mellomkategorier ved at f.eks. skiturer i ikke liten utstrekning foregår på tilfrosne vann. De vannbaserte aktivitetene er de som mest direkte vil bli påvirket av reguleringer i vassdragene. Virkningene for de landbaserte aktivitetene vil i større grad være av opplevelsesmessig eller estetisk art.

En tredje inndeling går ut fra en kombinasjon av tilrettelegging, avstand fra nærmeste befolkningssentra og friluftsområdenes beskaffenhet og størrelse. Friluftsliv kan utøves intensivt i den forstand at det krever stor grad av tilrettelegging og samler mange mennesker på ett sted. Ligger stedet i nærheten av et befolkningssenter, kan arealet betegnes som et nærrområde. Det opprinnelige naturlandskapet vil ofte bli sterkt preget ved slik intensiv bruk. Motsatt vil ekstensive former for friluftsliv — f.eks. «villmarksfriluftsliv» — som regel ikke kreve tilrettelegging, men større arealer. Naturlandskapet vil bli svært lite påvirket ved slik bruk. Ligger området langt borte fra befolkningssentra, kan det betegnes som et helgeutfartsområde og/eller ferieområde.

De nedfalte støylsbuene viser tilbake til en driftsform som på mange måter kan sies å tilhøre en tidlig friluftslivstradisjon. Foto: Jan-Erik Hallandvik.

KAPITTEL 3

Historikk og utvikling

3.1 HØSTING OG FANGST

Selve begrepet friluftsliv kom først i vanlig bruk i siste halvdel av det forrige århundret. Men så lenge som det har bodd folk i Norge har mennesker drevet med mange av de aktivitetene som vi i dag betegner som friluftsliv. I de tidlige fangstkulturene utgjorde fiske og fangst hovednæringsgrunnlaget, men også etter at jordbruket fikk innpass, gav disse aktivitetene folk et viktig og ofte nødvendig mattilskudd. Fra flere fjellbygder fortelles det f.eks. om at ved arveskifte valgte eldste sønnen gjerne fiskevannene og dyregravene framfor gården i bygda. Fremdeles fins det noe som kan betegnes som rester av et slikt «fangstfriluftsliv». Mange tar nødvendig en tur til fjells eller til skogs uten å ta med seg børsa eller fiskestanga, eller noe å plukke bær i. I dag er nok behovet for rekreasjon og avveksling de fremste motivene. Gjeting og stølsdrift i utmark og på fjellet har også sider som tilhører en tidlig friluftslivstradisjon.

I eldre litteratur før 1800-tallet, i f.eks. stev, folkeviser og eventyr finnes forholdsvis få naturskildringer i vår forstand av ordet. En naturlig forklaring på dette er at folk levde så nær naturen at det var fremmed for dem å bruke superlativer om noe som fylte hele deres hverdag.

3.2 NORGE BLIR «OPPDAGET»

I de første ti år på 1800-tallet begynte enkelte kunstnere, vitenskapsmenn og andre med tilholdssted i byene å utforske Norges skog- og fjelltrakter. I en tid med få veier og dårlige framkomstmidler kunne dette være strabasiøst nok, for en stor del måtte turene foretas til fots. En berømt tur gjorde de to unge studentene B. M. Keilhau og C. P. Boeck, senere professorer i henholdsvis geologi og botanikk, i 1820. Ferden gikk til traktene omkring Bygdin og Tyin, og den er i ettertiden blitt kalt for Jotunheimens oppdagelse. «Oppdagelsen» skjedde imidlertid med førere fra lokalbefolkningen. Keilhau og Boeck hadde forholdsvis liten sans for skjønnheten ved selve landskapet de ferdes i, det var vitenskapelig nysgjerrighet som drev dem. I årene som fulgte var det mange studenter som fulgte deres eksempel og tok beina fatt for å utforske Norge. Det at landet i 1813 fikk eget universitet, sammen med nasjonalfølelsen som vokste fram etter 1814, må sees på som drivkrefter bak reiselysten.

Innenfor bildende kunst kom det storslagene ved norsk natur for første gang til uttrykk i den nasjonalromantiske retningen. Man ser dette tydelig hos J. C. Dahl, Norges første store maler. Selv om han bodde i Dresden i Tyskland, gjorde han fra

Der det var veier, kunne turistene nytte hest og vogn. Bildet er fra Flåmsdalen, 1908. Foto: Wilse.

1820-årene og framover flere reiser rundt om i Norge for å finne motiver til sine bilder.

I og med Henrik Wergeland skjedde det også en voksende forståelse blant forfattere og andre skribenter om hvilke naturherligheter Norge hadde. Wergeland selv reiste en god del rundt om i landet, og naturbilder er ofte brukt i hans diktning. En virkelig friluftsmann var Åsmund Olavson Vinje. Han gikk store deler av landet til fots. En sommerkveld i 1860 stod han og så mot Rondane:

«Ja, Livet strøymer paa meg som det strøynde når under Snjo eg saag det grøne Straa. Eg drøyer no som fyrr eg alltid drøymde, naar slike Fjell eg saag i Lufti blaa».

Fjell kan nok være lettest å få øye på, men at elver og vannsystemer tidlig kom til å spille en stor rolle for dikternes naturopplevelse, er det mange eksempler på. Hos Bjørnson heter det f.eks.:

«Elve, Dale
følges fra Fjældene, Skogaas og Li
langelig efter. Straks som det letter,
Sjør og Sletter,
Helgedagsfreden med Tempel i».

Det ble etter hvert vanlig også blant folk som ikke hadde spesielle vitenskapelige eller kunstneriske motiver, å reise rundt i landet. Mange kombinerte det med jakt og fiske, ikke først og fremst for mataukens skyld, men for sportens og spenningens. Blant pionerene her var ofte menn fra den engelske overklassen. Fra begynnelsen av 1800-tallet hadde «Outdoor life», enten det nå var spa-

serturer, ridning, jakt, fiske eller klatring, blitt svært populært i England. Og de utvidet snart sin «playground» til en rekke europeiske land, bl.a. Norge. William Oakley og hans venn «oppdaget» således Stjørdalselva som lakseelv rundt midten av 1800-tallet. Laksefisket førte i det hele tatt til at norske vassdrag ble populære mål både for utenlandske og etter hvert norske friluftslivutøvere. Gjennom sine reiseskildringer bidro mange av disse første reisende til å utbre kunnskap om norsk natur og det norske folk.

Rundt 1850–60-årene begynte framkomstmulighetene å bli merkbart bedre, bl.a. ved at den første jernbanen ble bygget. Dessuten kom det stadig flere veier. Dette var nødvendig for at folk utenfor en helt engere krets skulle kunne ta til med reiser og friluftsliv. En veiviser for mange skulle professor Yngvar Nielsens reisehåndbøker bli. Den Norske Turistforening, som ble stiftet i 1868, bidro også i høy grad til å lette folks muligheter til å komme seg rundt i landet. Fra begynnelsen av var den nok like mye en reiselivsforening som en forening for fotturister. Ved å bygge hytter og merkestier åpnet imidlertid foreningen stadig nye områder for ferdafolk. Foreningens årbøker og annen opplysningsvirksomhet bidro også til å øke kjennskapen til områder som inntil da hadde vært ukjente for bybefolkningen. Etter mønster fra Den Norske Turistforening ble det utover i 1870- og 1880-årene stiftet en rekke lokale turistforeninger. De aller fleste av disse ble startet ut fra en interesse for dalene og skogstraktene. Men etter som tilgjengeligheten til slike områder stadig ble

Garnfiske i Atnasjøen, ved Sollia 1880—1890-årene. Foto: Findahl.

bedre — vendte interessen seg etter hvert mer og mer til høyfjellstraktene.

Rundt siste århundreskiftet var således kunnskapen om — og forståelsen av — norsk natur en helt annen enn hundre år tidligere. Det gjaldt både for kunstnere og vitenskapsmenn og den «dannede overklasse», men også i stor utstrekning for vanlige folk. Men fremdeles hadde den siste gruppen stort sett for lite fritid og for dårlig økonomi til at de kunne reise i noen særlig utstrekning selv.

3.3 DET TYVENDE ÅRHUNDRET

Den store inspiratoren for friluftsliv ved århundreskiftet var Fridtjof Nansen. Turen over Grønland bidro til at tusener av norsk ungdom tok skiene fatt. På samme måten som i tiden etter 1814, ble friluftsliv omkring 1905 et uttrykk for nasjonal begeistring og identitet. Denne gangen nådde imidlertid interessen ut til langt flere.

I hvilken grad ulike sosiale grupper drev friluftsliv de første ti-årene av dette århundret, vet vi allikevel lite om. Men blant embetsmenn og folk i frie yrker må det allerede i tiden rundt århundreskiftet ha vært vanlig å tilbringe ferien ved sjøen eller på fjellet. Skikken med å reise til fjells i påsken går tilbake til denne tiden. Turutstyret undergikk samtidig en radikal forandring. I stedet for de side skjørtene, findressen og skalken kom beksømstøvler, bukser og vindjakker i vanlig bruk. Utformingen av ski og skøyter i Norge dannet et internasjonalt forbilde, og sykkel ble et vanlig framkomstmiddel til turbruk.

Vi har imidlertid lite kunnskap om i hvilken grad den alminnelige arbeidstaker drev friluftsliv, blant annet fordi det neppe falt naturlig for dem å uttrykke seg skriftlig om dette. Det at de hadde så lite av fritid har nok i seg selv satt strenge grenser for muligheten til å søke ut i naturen. Rundt første verdenskrig begynte imidlertid en del bedrifter å innføre noen dagers sommerferie for sine arbeidere. Det ble også en gradvis omlegging av arbeidstiden slik at man sluttet tidligere på lørdagen, og ønsket om en virkelig frihelg ble innfridd. I 1919 kom så åttetimersdagen. Mye tyder på at det også innen arbeidermiljø er blitt drevet med friluftsliv i større utstrekning enn man hittil har vært klar over. Som kjent var mange av arbeiderbevegelsens tidlige ledere aktive friluftstøvere. Søndagsturene til Einar Gerhardsen i Nordmarka er et godt eksempel. Gerhardsen sier det slik:

«Et liv i møter med organisasjonsarbeid og politikk er morsomt for dem som liker det og er interessert i det. Men uten turene i skog og mark tror jeg ikke jeg hadde holdt ut. Slike turer sammen med kamerater i bevegelsen blir faktisk en viktig del av ens arbeid og ens liv.»

I tiden etter den andre verdenskrig er de økonomiske og sosiale skiller når det gjelder muligheten for å utøve friluftsliv blitt kraftig redusert. Samtidig er både den ukentlige og den årlige fritiden blitt lengre. Moderne former for friluftsliv er på mange måter blitt et massefenomen, ikke minst i tilknytning til nærområder og hytteferien. Samtidig har landsbygdas friluftsliv med tilknyt-

Kano og kajakkpadling er en «ny» aktivitet som er blitt svært populær. Foto: Terje Smestad.

ning til naturalhusholdet gått tilbake. Som matforsyning betyr jakt og fiske lite.

Enkelte «nye» aktiviteter har dukket opp, alle med urgamle røtter. I direkte tilknytning til vassdrag er f.eks. kano og kajakkpadling blitt populært, det samme gjelder seiling.

Med moderne kommunikasjonsmidler er folks muligheter til å komme fram til de friluftsområder de ønsker blitt stadig bedre. Men et hovedproblem er at med stadig flere tekniske inngrep, bl.a. ved vassdragsutbygging, er de uberørte områdene som egner seg for friluftsliv stadig blitt færre og mindre, og kvaliteten av dem er blitt forringet.

3.4 OFFENTLIG ANSVAR

Alt fra gammelt av fantes det regler som gav allmennheten rett til ferdsel i skog og mark. Men disse reglene var i liten grad nedfelt i skrevne lover. I 1937 kom imidlertid opptakten til en friluftsliv ved at det ble innført ekspropriasjonsrett for å sikre allmennheten mulighet til ferdsel og bading på strandstrekninger. I 1957 kom så en egen lov om friluftsliv. Denne slår fast allmennhetens rett til ferdsel i utmark hele året, og også på visse vilkår retten til ferdsel i innmark store deler av året. Sammenlignet med mange andre land sikrer loven dermed allmennheten store rettigheter.

Friluftsloven av 1957 fastsatte også et visst administrasjonsapparat rundt friluftslivet. På sentralt hold ble Statens Friluftsliv-

råd opprettet, med en sekretær i Kommunaldepartementet. På fylkesplan kom friluftslivsnemnder, og de kommunene som ønsket det, fikk anledning til å utnevne medlemmer til en egen kommunal friluftslivsnemnd.

I 1965 ble det opprettet en egen administrasjon for friluftsliv og naturvern knyttet til Distriktsplanavdelingen i Kommunaldepartementet. Administrasjonen ble tillagt sekretærfunksjon for friluftslivrådet. Og i 1972 ble Miljøverndepartementet opprettet, med en egen avdeling for naturvern og friluftsliv. Her er det i dag to kontor som arbeider spesielt med friluftslivsspørsmål.

Hovedoppgaven for den delen av det offentlige forvaltningsapparatet som har ansvar for friluftslivet, har vært å sikre egnede områder. Dette har skjedd enten ved direkte kjøp, avtaler med grunneierne, eller ved at områder har blitt disponert til friluftsliv gjennom fysisk planlegging. Etter hvert har det også skjedd en oppfølging når det gjelder opparbeiding og drift av områdene. Gjennom det alminnelige naturvernarbeidet blir også friluftslivinteressene tatt vare på bl.a. gjennom arbeidet med å sikre større, uberørte naturområder og ved vern av vassdrag mot utbygging.

I forbindelse med regjeringens langtidsprogram for perioden 1974—1977 kom det en egen utredning om friluftsliv (Spesialanalyse 6, St.meld. nr. 71 for 1972—73) som drøftet mål og virkemidler innenfor denne sektoren. Og i 1975 kom Miljøverndepartementet med en egen utredning «Om oppgaver og arbeidsdeling i arbeidet med friluftslivet». Det er imidlertid enda ikke utformet noen samlet offentlig politikk for friluftslivet.

Fellestur i regi av Turistforeningen. Foto: Terje Smedstad.

3.5 MÅLSETTINGER

I Norge har det vært bred enighet om hovedmålsettingen for det offentlige arbeidet med friluftslivet, slik den bl.a. er kommet til uttrykk i regjeringens langtidsprogram. Målsettingen går ut på å sikre alle grupper i befolkningen gode muligheter til friluftsliv. Etter som stadig flere bor i byer eller urbaniserte områder, har det vært sett på som særlig viktig å legge forholdene til rette for denne delen av befolkningen.

Det har fra regjeringens side vært understreket at myndighetene må føle et særlig ansvar for grupper som på grunn av funksjonelle hemninger eller alder er spesielt hindret i utøvelsen av friluftsliv.

En forutsetning for å oppnå målsettingen er at det fins tilstrekkelig med tilgjengelige naturarealer. På grunn av kraftutbygging er vassdrag det naturelement som sannsynligvis generelt sett er mest utsatt for, og sårbar for, tekniske inngrep. Det har derfor vært pekt på nødvendigheten av å forvalte denne naturressursen på en måte som også tar hensyn til friluftslivets interesser. Spesialanalyse 6 (Friluftsliv, St.meld. nr. 71, Langtidsprogrammet 1975—77) sier således at det må være:

«...en hovedoppgave å bidra til at selve vannforekomstene har en slik kvalitet at de danner et tilfredsstillende grunnlag for friluftslivet, enten dette nå består i bading, fiske eller båtsport. Derfor er det en oppgave å motvirke forurensningene av vann og vassdragsreguleringer i de tilfeller slike inngrep vil redusere vannforekomstenes verdi for friluftslivet. Oppgaven med å bevare og eventuelt forbedre kvaliteten må også omfatte landarealer, bl.a. å vareta fri-

luftslivinteressene i forbindelse med vassdragsreguleringer, moderne skogsdrift i de by- og tettstednære turområdene, vegbygging langs strendene ved sjøen og vassdragene m.m.»

Arbeidet med verneplanen for vassdragene kan altså sees som et sentralt virkemiddel for å oppnå målsettingen i friluftslivspolitikken om sikringer av gode muligheter for friluftsliv.

3.6 DET FRIVILLIGE ARBEIDET

I den siste halvdel av det forrige århundret og i begynnelsen av dette ble det stiftet en rekke foreninger med formål å fremme friluftsliv og naturvern. Organisasjonene driver i dag med informasjons- og opplæringstiltak overfor medlemmene, og med ulike praktiske tiltak. De søker også å fremme sine interesser overfor myndighetene og den offentlige opinionen.

Turistforeningene danner til sammen den største friluftslivorganisasjonen. Den Norske Turistforening er en landsforening med ca. 90 000 medlemmer. I tillegg er det 33 lokale foreninger. Fra 1979 er de sluttet sammen i Norske Turistforeningers Forbund. Hovedoppgaven til turistforeningene er å fremme fotvandring og friluftsliv, bl.a. ved å bygge hytter og merke ruter i fjellet, og å drive informasjon. Til sammen har de godt over 300 betjente, ubetjente eller selvbetjeningshytter rundt om i landet. Foreningene engasjerer seg i vern av friluftsområder, herunder vassdragsområder, som de gjennom sitt arbeid har direkte tilknytning til.

Norges Jeger- og Fiskerforbund har ca. 60 000 medlemmer, og omlag 420 lokale foreninger er tilsluttet forbundet gjennom fylkeslag. Forbundet arbeider bl.a. for å øke opplysning og ferdighet blant jegere og sportsfiskere, for å fremme friluftslivet, og for en riktig forvaltning av vilt- og fiskeresursene.

Norges Naturvernforbund har omlag 33 000 medlemmer, fylkeslag i alle fylker og 100 lokallag. Formålet er å vekke forståelse for nødvendigheten av vern om landets natur, og framsynt disponering av naturressursene. Naturvernforbundet har de siste 20 årene engasjert seg i en rekke kontroversielle vassdragssaker, og forbundet har fra tidlig i 60-årene gått inn for en landsplan for utbygging/vern av vassdragene. Forbundet går inn for en utflating av veksten i energiforbruket.

De tre ovennevnte organisasjonene har i de senere årene samarbeidet om enkelte naturvernsaker hvor de har sammenfallende interesser, bl.a. ved felles uttalelser i vassdragsaker.

Svært mange andre organisasjoner har også friluftsliv som en sentral del av virksomheten. Blant de største er de forskjellige speiderforbund og 4H.

3.7 OPPLÆRINGSTILTAK

I tillegg til det informasjonsarbeidet som de frivillige organisasjonene driver, er friluftsliv som fag kommet inn som en viktig del av undervisningstilbudet ved mange skoleslag.

På alle klassetrinn i grunnskolen kommer friluftsliv således inn som en del av undervisningen i heimstadiære, naturfag og kroppøving. Mange steder blir friluftsliv tilbudt som valgfag i ungdomsskolen. De fleste skolene har også med leirskoleopphold på undervisningsplanen.

I den videregående skolen går opplæring i friluftsliv tildels inn som en del av faget kroppøving. Noen skoler gir valgfagtilbud om studieretning for idrettsfag, hvor det inngår undervisning i ulike former for friluftsliv.

Av de 90 folkehøgskolene her til lands er det ca. $\frac{2}{3}$ som har friluftsliv som fagtilbud, enten som egen linje, eller i forbindelse med idrett, natur- eller miljøfag.

Også på universitets- og høghskolenivå har friluftsliv kommet inn som fag. Ved Norges Idrettshøgskole har friluftsliv således hatt sin plass helt fra starten i 1968, og gir i dag et 1-årig mellomfagstillegg i fri-

Veiledning i friluftsliv hjelper flere til å ferdes trygt i naturen. Dette er fra et snøhulskurs.

Foto: Terje Smedstad.

luftsliv. Innenfor ulike fag blir friluftsliv også tatt opp som et emne ved andre høghskoler og universiteter, bl.a. har flere distriktshøgskoler undervisningstilbud som omfatter dette emnet.

Det er også startet private skoler med friluftsliv som et hovedfag. En av dem, høyfjellskolen i Hemsedal, har vært drevet siden 1967 med kurs som utdanner veiledere i friluftsliv.

3.8 FRILUFTSLIVET I DAG

Nordmenns interesse for friluftsliv er kartlagt dels ved en generell tidsnyttingsundersøkelse (1971/72), og dels ved tre spesialundersøkelser (1970, 1974 og 1979). En del av resultatene fra disse undersøkelsene er analysert av Jon Teigland og lagt ved som et bilag til denne rapporten.

Undersøkelsene viser at omtrent alle voksne nordmenn (90 pst.) utøvde en eller annen form for friluftsliv i løpet av et år, og

Forberedelse til fisket med dragsnota i Ordo-vannet, Vesterelva. Foto: W. T. Gorter.

at hele $\frac{1}{4}$ av befolkningen deltok daglig i aktiviteter som kan betegnes som friluftsliv eller idrett. (Friluftslivet sto for 90 pst. av tiden, idretten for 10 pst.).

Nordmenn flest bruker mer tid til slike fritidsgjøremål enn til utdanning og organisasjonsarbeide. Alminnelig sosialt samvær er imidlertid det som tar mest av nordmenns fritid.

Bare en mindre del av friluftslivet i Norge var i 1979 konsentrert om rene naturstudier. Naturen må sees på som rammen om opplevelsesglede hvor bl.a. fysisk aktivitet og sosialt samvær er viktige element i tillegg til naturopplevelsen.

Av den tiden som ble nyttet til friluftsliv, brukte befolkningen en begrenset del (19 pst.) til matnyttige aktiviteter. Men det var ikke små mengder med bær som ble høstet inn fra utmarka. Trolig utgjorde de ville bæra minst 20 000 tonn i alt, hvorav blåbær og tyttebær sto for det meste. Også fritidsfisket utgjorde et betydelig mattilskudd. Ca. 36 000 tonn fisk ble hentet opp fra ferskvann og sjøen, sjøfisket utgjorde $\frac{2}{3}$ av dette.

Friluftslivet som matuke representerte ved dette en verdi på minst $\frac{1}{2}$ milliard kroner (1979-tall) målt ved markedspris for bær og fisk. Verdien av kjøttet fra storvilt- og småviltjakta er da holdt utenfor.

Det meste av friluftslivets verdi ligger imidlertid i rekreasjons- og helseverdier. Dette er det vanskelig å måle i penger. Det vi vet er imidlertid at voksne nordmenn tilsammen bruker ca. 140 millioner dager eller deler av dager til friluftsliv i 1979.

Den enkeltaktiviteten som var mest ut-

bredt var turer til fots, men bading, turer med båt og skigåing var også viktige former for friluftsliv i tillegg til fiske og bærplukking.

Mesteparten av utøvelsen foregikk i helgene og i feriene, og rundt halvparten var i forbindelse med reiser borte fra hjemstedet. Det meste av slike helge- og ferieturer er imidlertid lagt til den regionen eller den landsdelen der folk bor fast. I stor grad er nordmenns friluftsliv preget av de muligheter som naturen gir der de bor. Derfor er utøvelsen av de fleste friluftslivsaktiviteter mere utbredt på bygdene enn i byene. Og derfor er det klare regionale forskjeller i friluftsutøvingen.

Også innen landsdelene kan det være forskjeller. Særlig gjelder dette mellom folk bosatt i de indre strøkene av Østlandet og de som er bosatt i østlandsområdene som ligger til kysten. Befolkningen i Oslo utøver friluftsliv i minst grad av alle, hvis vi ser bort i fra det å bade utendørs og å ta solbad.

I noen grad vil nok folk som mangler eller mister naturforutsetninger på bostedet kompensere dette ved å drive andre former for friluftsliv. Undersøkelsene viser imidlertid at mulighetene for å finne kompensende aktiviteter ofte er begrensede. Det er ikke de samme sosiale gruppene som tar del i de ulike aktivitetene.

Dette innebærer at skal det norske folk i størst mulig grad ha like muligheter til å drive friluftsliv, må man ta vare på et mangfold av aktivitetsmuligheter og søke å gjøre regionene mest mulig selvforsynte med friluftslivsområder.

3.9 NOEN UTVIKLINGSTREKK

Friluftslivets utvikling i årene som kommer vil bl.a. bli påvirket av befolkningens helse og økonomi, og de holdninger som dannes bl.a. gjennom opplysningsvirksomhet. Det vil i alle fall være viktig at det lykkes å skaffe egnede områder for friluftsliv.

Fritidens lengde, dvs. den tid befolkningen har til rådighet etter at nødvendige gjøremål som inntektsbringende arbeid, soving, matlagning etc. er unnagjort, vil dessuten sette en viktig ramme for muligheten til friluftsliv. I friluftslivundersøkelsen fra 1974 går det fram at 64 pst. syntes de drev med for lite friluftsliv. Den viktigste hindringen som ble oppgitt var for lite fritid.

Fritid kan for det første tas ut i forskjellige faser i livet. Det kan enten være den fasen man ikke går på skole eller er i produktivt arbeid. Samfunnsmessig sett er det her i første rekke pensjonsalderen som betyr noe. Da pensjonsalderen ble nedsatt fra 70 til 67 år, medførte dette at vi fikk ca. 100 000 flere alderspensjonister i Norge. Dersom pensjonsgrensa skulle settes ned til 65 år, noe som har vært diskutert, ville det bety over 80 000 flere pensjonister.

Fritid kan også tas ut i form av årlig ferie. Den største reformen i så måte de siste årene kom i 1964 da fire ukers ferie ble innført for alle ansatte. Fra 1982 er det innført ytterli-

gere en feriedag, og det har i lengre tid pågått en diskusjon om fem ukers ferie.

Den mest betydningsfulle fritidsreformen i de siste 20 årene har vært økt ukentlig fritid for ansatte ved innføringen av lørdagsfri. Det er imidlertid lite trolig at det vil bli innført kortere arbeidsuke i overskuelig framtid.

Totalt sett er det i Norge siden 1963 hentet ut ca. 60—70 mill. flere årlige fridager. Den økonomiske situasjonen for tiden gjør at det neppe vil bli noen særlig økning av dette tallet i den nære framtid. Men på litt lengre sikt er det grunn til å tro at utviklingen i retning av mer fritid vil fortsette.

På lengre sikt er det også grunn til å tro at den daglige fritiden vil bli større. Seks-timers dagen er allerede diskutert.

På hvilken måte fritiden tas ut, vil til en viss grad bestemme hva slags friluftsområder det blir mest etterspørsel etter. Økt daglig fritid vil sannsynligvis i første rekke få betydning for etterspørselen etter nærområder. Eventuelt økt ukentlig fritid vil bety mest for områder i dagsturavstand, mens lange ferier og nedsatt pensjonsalder i større grad vil ha betydning for etterspørselen etter ferieområder. Fritid hentet ut på de to siste måtene vil således trolig i størst grad få betydning for etterspørselen etter uberørte vassdrag i tilknytning til større naturområder.

KAPITTEL 4

Lovgrunnlaget for sikring av vassdrag for friluftsliv**4.1 INNLEDNING**

Friluftslivet er nært knyttet til natur: utmark, vassdrag og sjø. Sikring av friluftsinteressene har to sider: Å gi folk rettslig adgang til å nytte naturen til friluftsliv, og å skape rettsgrunnlaget for å bevare de kvaliteter ved naturen som gjør at folk kan og vil drive friluftsliv.

Friluftsinteressene i vassdrag er dels knyttet til selve vannet, som bading, båtliv og fising, dels er de knyttet til det naturområdet som vassdraget utgjør en del av. Sikring av friluftsinteressene i vassdrag må derfor både omfatte vannet og det tilliggende området.

4.2 RETTEN TIL Å DRIVE FRILUFTSLIV

All grunn og alle vassdrag i Norge er undergitt eiendomsrett. Derimot er det ingen som eier sjøen, vannet i våre vassdrag som substans, eller viltet og fisken i fri tilstand.

En elv eller en innsjø tilhører vanligvis den eiendom som grenser til, og da slik at eiendomsretten er delt hvis flere eiendommer grenser til samme. Unntak gjelder for enkelte større innsjøer, hvor et midtparti tilhører staten, f.eks. Randsfjorden og Bygdin.

Eiendomsretten tilligger grunneieren, hva enten dette er en privatperson eller det offentlige.

I utgangspunktet er det grunneieren som har retten til å nytte de herligheter som knytter seg til hans eiendom. Men han kan for kort eller lang tid ha avstått sine rettigheter til andre, enten frivillig eller ved ekspropriasjon. Han kan f.eks. ha solgt sine fallrettigheter eller ha leid bort sin fiskerett.

Grunneierens enerett omfatter også på flere områder bruken av utmark og vassdrag til friluftsliv. Han har eneretten til jakt og fiske, og for så vidt også eneretten til å anlegge stier, bruer og andre anlegg til fordel for friluftslivet.

Et fåtall har eiendom eller særlige bruksrettigheter som grunnlag for sitt friluftsliv. Langt på vei må allmennheten leie seg adgang til jakt og fiske av grunneieren gjennom kortordninger, og den eventuelle opparbeidelsen i utmark som skjer til fordel for

friluftslivet finner som regel sted etter særskilt avtale med grunneieren.

Men tradisjonelt har også allmennheten i Norge forholdsvis sterke rettigheter over utmark og vassdrag, de såkalte allemannsrettigheter. Dette er rettigheter som kan utnyttes av enhver, og som ikke bunner i noen form for eierrådighet. Langt på vei er i dag allemannsrettighetene lovfestet. Av størst betydning er:

- Friluftsløven gir allmennheten, med visse unntak, fri rett til ferdsel, til fots, med sykkel, på ski, til hest m.v. i utmark, likeså til rasting, telting, bading og landsetting med båt i utmark. Motorisert ferdsel er unntatt.
- Vassdragsloven gir allmennheten fri adgang til ferdsel med båt eller annet fartøy på vann og vassdrag, men heller ikke her blir motorferdsel tillatt.
- Av Straffeløven følger at allmennheten har fri adgang til å plukke nøtter som spises på stedet, og til å plukke ville bær, blomster og sopp. I Nord-Norge gjelder strengere regler for molteplukking.

Allemannsrettighetene har en annen karakter enn grunneierens rettigheter. Faktiske eller rettslige inngrep overfor en grunneier, krever enten samtykke fra ham eller et ekspropriasjonsvedtak. Ved ekspropriasjon har han krav på erstatning.

Allemannsrettighetene nyter ikke, med små unntak, noe tilsvarende vern. Allmennheten kan ikke, på basis av sin ferdselsrett, protestere mot at grunneieren dyrker opp utmark, slik at ferdsel blir utelukket, eller mot at et vassdrag reguleres, slik at det ikke lenger blir farbart med båt, slike inngrep gir heller ikke allmennheten noe krav på erstatning.

Grunneieren, eller en som utleder sin rett fra ham, kan altså, innenfor rammer som lovverket ellers setter, sette i verk tiltak som reduserer eller ødelegger allmennhetens muligheter for å drive friluftsliv.

Ved siden av allemannsrettighetene, som gjelder generelt, kan allmennheten på enkelte steder ha opparbeidet seg spesielle rettigheter gjennom alders tids bruk, f.eks. til fiske.

Allmennheten har også tradisjonelt i Norge hatt en god adgang til å drive flere former for friluftsliv på statens grunn. I Fjelloven er det bestemt at alle som bor i Norge skal ha lik rett til stangfiske og til å jakte på småvilt uten hund i statsalmenningene (mot å løse kort). I praksis gjelder tilsvarende for statens umatrikulerte grunn i Finnmark.

Lovverket inneholder en del bestemmelser som skal gjøre det mulig å øke allmennhetens rettslige adgang til friluftsliv. Etter lakseloven og innlandsfiskeoven kan det eksproprieres fiskerett til fordel for allmennheten. Etter friluftslivloven kan en friluftslivorganisasjon gis rett til å merke opp ruter i utmark, til å bygge bruer eller til å sette i verk andre tiltak for å lette ferdsele i utmark. Og etter oreigningsloven kan det eksproprieres grunn eller rettigheter for «frimark, naturpark og anna markstykk der kven det er kan lauga seg eller halda til i friluft».

4.3 BESTEMMELSER SOM BESKYTTER ALLMENNE FRILUFTSLIVINTERESSER

Som nevnt er allmennhetens rettigheter i utmark og vassdrag ingen rettslig hindring for at grunneieren eller andre setter i verk tiltak eller virksomhet som reduserer eller ødelegger grunnlaget for å drive friluftsliv. Men lovverket inneholder mange bestemmelser som setter skranker for hva slags tiltak og virksomhet som kan settes i verk, skranker som gir beskyttelse for bl.a. friluftslivinteressene. Viktige eksempler på dette er:

— Vassdragsloven og vassdragsreguleringsloven forbyr å sette i verk større tiltak i vassdrag uten tillatelse (konsesjon) fra myndighetene. Hvis det søkes om slik tillatelse, skal hensynet til friluftslivet telle med ved avgjørelsen, og søkeren kan, hvis tillatelse gis, pålegges å sette i verk tiltak for å avbøte skadevirkningene for friluftslivet. Dette skal vi se noe nærmere på under 5.6.

— Strand- og fjellplanloven setter, med viktige unntak, forbud mot å føre opp bygninger o.l. i strandområder ved sjøen før godkjent plan foreligger, og dessuten forbud mot bygging nærmere enn 100 m fra sjøen uten spesiell tillatelse. For områder langs vassdrag gjelder ikke disse bestemmelser uten videre, men departementet kan fastsette tilsvarende forbud for det enkelte vassdrag etter forslag fra fylkesutvalget eller fylkesmannen. Når en plan sendes inn for godkjenning, eller det søkes om tillatelse, følger

det av loven at virkningene for friluftslivet skal tillegges vesentlig vekt.

— Forurensningslovgivningen setter vidtgående forbud mot forurensende utslipp, med mindre særskilt tillatelse gis. En vesentlig målsetting er å bevare naturen så ren som mulig, bl.a. av hensyn til friluftslivet. Det følger av dette at virkningene for friluftslivet er et viktig hensyn når en utslipps-søknad skal avgjøres.

— Motorferdselloven setter i utgangspunktet forbud mot bruk av motoriserte framkomstmidler i utmark og vassdrag, likevel med unntak for ulike former for nyttekjøring. Loven gjør også generelt unntak for bruk av motorfartøy på innsjøer over 2 kvadratkilometer, og på farbare elvestrekninger. Den gjelder også start og landing med luftfartøy. Den enkelte kommune har likevel en ganske vid adgang til å regulere motorferdselen nærmere, og til å gi dispensasjoner fra de generelle forbud. Loven retter seg både mot grunneier og allmennhet. Det er antatt at grunneieren, i kraft av sin eiendomsrett, har adgang til å begrense motorferdselen på sin eiendom ytterligere, herunder til helt å forby allmennheten slik ferdsel. Det gjelder til lands, men ikke til vanns. For «særlig verdifulle natur- og friluftsområder» gir loven også departementet anledning til å fastsette særlige restriksjoner på motorferdselen.

4.4 VIRKEMIDLER FOR SIKRING AV GRUNNLAGET FOR FRILUFTSLIV

Av det som er sagt foran om grunneierens rådighet, følger også at han kan velge å avstå fra en grunnutnytting som vil være til skade for friluftslivet. Dette kan skje formøst. Men han kan også avtalemessig overfor det offentlige eller andre avstå fra å utnytte sine rettigheter på denne måten. Man har sett flere eksempler på avtaler av denne art, f.eks. i forbindelse med bruk av Osloomarka, hvor det i enkelte tilfelle er inngått avtaler mellom private grunneiere og det offentlige om begrensninger på skogdriften. Frivillig avståelse fra utnyttelsesmåter er imidlertid mer vanlig hvor det offentlige er grunneier. En rekke administrativt fredede områder er eksempler på dette.

Slike avtaler og frivillig avståelse har likevel begrenset omfang. Av langt større betydning er alle de bestemmelser som fins i lovverket, og som gir offentlige myndigheter en vidtgående adgang til å regulere og begrense grunnutnyttingen, bl.a. av hensyn til friluftslivet. Viktige eksempler på dette er:

— Etter bygningsloven kan det utarbeides oversiktsplaner for fylker og kommuner, med sikte på å trekke opp retningslinjene for utnytting bl.a. av utmark og vassdrag. Gjennom vedtekter kan det, mens planleggingen pågår eller i tilknytning til vedtatt plan, med bindende virkning bestemmes at bestemte arealer innenfor planområdet ikke må tas i bruk på en måte som vil vanskeliggjøre planleggingen eller den bruk av arealene som er forutsatt i planen.

— Etter bygningsloven dels skal, dels kan, det dessuten utarbeides reguleringsplaner for bestemte områder, som i utstrakt grad på bindende måte avgjør hvilke tiltak og hvilken virksomhet som kan settes i verk. Ved en reguleringsplan kan f.eks. et område settes av som friluftsområde, noe som vil forhindre en utnytting som kan komme i vesentlig konflikt med friluftslivet.

— Etter strand- og fjellplanloven kan det for områder langs vann og vassdrag og for fjellområder, innføres krav om at godkjent plan skal foreligge, før oppføring av bygninger m.v. kan finne sted.

— Etter friluftslivloven kan det innføres byggeforbud i områder av særlig betydning for friluftslivet. Det kan videre bestemmes at områder på statens grunn skal legges ut som friluftsmark. Denne siste bestemmelsen har ikke vært benyttet i praksis.

— Etter naturvernloven kan områder legges ut som nasjonalparker, landskapsvern-områder, naturreservater eller som naturminner. Spesielt ved nasjonalparker og landskapsvern-områder kan hensynet til friluftslivet være et viktig verneformål. I hvilken grad vassdragene i et område som er vernet etter naturvernloven, er vernet mot utbyggingstiltak, beror på vernebestemmelsene som gis. I alle våre nasjonalparker er utbyggingstiltak i vassdrag forbudt.

— Skogbruksloven har bestemmelser som gir adgang til å legge restriksjoner på skogsdriften, både generelt og i bestemte områder, av hensyn til bl.a. friluftslivet.

Også andre bestemmelser kunne ha vært nevnt.

4.5 VIRKEMIDLER FOR SIKRING AV VASSDRAG OG VASSDRAGS-OMRÅDER

De ulike virkemidlene som er nevnt i det forutgående avsnitt kan alle, i større eller mindre grad, nyttes med sikte på sikring av friluftsinnteresser i vassdrag og vassdragsområder. Men virkemidlene har i hovedsak en begrenset rekkevidde, og de er ikke myntet

spesielt på vern av vassdrag og vassdragsområder i større sammenheng. Viktige deler av enkelte vassdrag har likevel fått et effektivt vern gjennom opprettelse av verneområder etter naturvernloven.

Den strid man har hatt om bruken av våre vassdrag, har i stor grad konsentrert seg om vassdragsreguleringer for kraftproduksjon. Dette er naturlig nok, fordi naturinngrepene i forbindelse med moderne kraftutbygging ofte er meget vidtgående, både når det gjelder geografisk utstrekning, og når det gjelder de interesser som blir berørt.

Som kjent vil enhver utbygging av noe omfang være betinget av konsesjon etter vassdragsreguleringsloven av 1917. Konsesjon gis av Kongen, men for større utbygging eller utbygging der særlig sterke interesser står mot hverandre, kreves det samtykke av Stortinget. Fordi ingen har krav på å få konsesjon til slik regulering, har vern av vassdrag mot kraftutbygging, utenfor de områder som er vernet etter naturvernloven, hittil berodd på at konsesjon ikke har blitt gitt.

Det antas at det ikke er noe i veien for at Regjeringen og Stortinget på forhånd beslutter at bestemte vassdrag ikke bør bygges ut for kraftformål. Det er slike beslutninger som er det rettslige grunnlaget for de verneplaner vi hittil har fått.

Det vern som er etablert gjennom verneplanene for vassdrag, og for så vidt også gjennom ordinær konsesjonsnektelse, er imidlertid mangelfullt på flere måter.

For det første retter vernet seg bare mot kraftutbygging, og ikke mot andre typer tiltak i de vernede vassdrag. Et vernet vassdrag kan således formelt sett tas i bruk til vannverksutbygging av stort omfang, selv om det er vernet mot kraftutbygging. Riktignok har Stortinget uttalt at man også skal tilstrebe å unngå andre tiltak i slike vassdrag, men den praktiske virkning av denne uttalelsen har vist seg å være begrenset.

For det annet har man, på tross av Stortingets vernevedtak, hatt eksempler på betydelige naturinngrep, i form av anleggsveier og kraftlinjer, langs vernede vassdrag. Dette er inngrep som har sammenheng med kraftutbygging i andre, ikke vernede vassdrag.

For det tredje er et slikt rettslig grunnlag for verneplanene på flere måter utilfredsstillende. Stortingets vedtak er truffet i bønform, og det kan i alle fall reises diskusjon om vernevedtakene er rettslige sperrer for å få konsesjonssøknader behandlet.

Verneplanene kan i noen grad følges opp ved etablering av ytterligere verneområder etter naturvernloven. Men i større omfang er dette både rettslig og praktisk sett umulig.

Hvis den nødvendige politiske vilje foreligger hos planmyndighetene, eksisterer det også en mulighet for å følge opp verneplanene gjennom planer og planvedtekter til bygningsloven, spesielt gjennom fylkesplaner med tilhørende vedtekter. Men i praksis har dette hittil vært vanskelig å få til.

Ut fra dette bør det vurderes på annen måte å formalisere det vern som er ment etablert gjennom verneplanene. Enklest kan dette skje ved et ordinært lovvedtak som fastsetter forbud mot kraftutbygging og andre inngrep i de vassdrag som inngår i vedtatte verneplaner. Eventuelt kan det innføres en lovhjemmel for vern av vassdrag hvor de formelle vernevedtakene overlates Kongen i statsråd, på samme måte som vern av områder etter naturvernloven. En slik lovhjemmel kan besignes til spesielt å gjelde vern mot kraftutbygging. Men den bør vurderes å gis en større rekkevidde, slik at man også kan forhindre andre inngrep i vassdrag hvor man har besluttet å unnlate kraftutbygging, og helst også slik at man kan få kontroll med større tiltak i de tilliggende områder.

4.6 NÆRMERE OM KONSESJONSBEHANDLING

Konsesjon til regulering av et vassdrag blir gitt på grunnlag av Vassdragsreguleringsloven av 1917 og forskrifter fastsatt i medhold av denne lov.

Selve vedtaket om å gi — eller ikke gi — konsesjon hviler på bestemmelsen i lovens § 8. Om den avveining som skal foretas, heter det bare at konsesjon til en vassdragsregulering som medfører skade eller ulempe for allmenne eller private interesser «i alminnelighet» bare bør gis. «... hvis denne skade eller ulempe må anses for å være av mindre betydning i sammenligning med de fordeler som reguleringen vil medføre». Det er ikke i loven gitt nærmere retningslinjer for denne interesseavveiningen. Heller ikke er noen spesielle interesser — altså heller ikke friluftslivinteressene — særskilt framhevet i loven når det gjelder vurderingen av de hensyn som skal tas. I praksis vil derfor spørsmålet om en konsesjon skal gis, bero på vurderinger av bred, skjønsmessig karakter, hvor den skade reguleringen vil medføre for friluftslivinteressene, vil kunne være ett

De visuelle virkningene av et utbyggingstiltak vil ofte gjøre seg gjeldende over svært store avstander i høyfjellet. Det er viktig at man ved konsesjonsbehandlingen får fram hva slags konsekvenser dette har for friluftslivet. Bildet er fra Ulla-Førreanleggene. Foto: Jan-Erik Hallandvik.

av mange hensyn som kan veie mer eller mindre tungt.

Vassdragsreguleringsloven gir likevel enkelte andre bestemmelser som mer konkret tar sikte på å ivareta friluftslivets interesser under selve konsesjonsbehandlingen.

I § 4 a nr. 1 er det således bestemt at det ved utarbeidelsen av planene for reguleringen skal «tas hensyn til almene interesser som vil bli berørt, herunder særlig interesser knyttet til vitenskap, kultur, naturvern og friluftsliv».

Loven § 5 regner opp de opplysningene og utredningene som skal følge en konsesjonsøknad. Det kreves bl.a. opplysninger om skade eller ulemper for allmenne interesser, noe som må forstås slik at det omfatter også interesser knyttet til naturvern og friluftsliv. Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen har i to rundskriv fastsatt nærmere retningslinjer for hva slags opplysninger og utredninger søknaden skal inneholde.

I rundskriv nr. 36 (1974) er kravene til ut-

redninger nærmere spesifisert. For friluftsliv gjelder det at:

«Opplysningene/vurderingene skal innfatte opplysning om i hvilken grad de berørte områder antas å være attraktive for friluftsliv og rekreasjon, herunder fotturisme, skiløping, vannsport, sportsfiske og jakt og for eventuelle andre friluftslivaktiviteter. Dessuten skal det medfølge oppgave og kart med avmerking av turistruter med stier og hytter som blir berørt.»

Det skal også fremskaffes opplysninger om landskapets karakter.

«Herunder menes det totale landskapsbildet slik det fortøner seg ut fra alminnelig synsinntrykk og naturfølelse samt de enkelte landskapskomponenter som er viktige i landskapsopplevelsen (myrer, tjern, vassdrag med fosser og stryk, setervoller m.m.). I den grad det er nødvendig for sakens fremstilling, illustreres dette punkt med fotos, skisser o.l.»

Dessuten skal det «så vidt mulig utredes forslag til tiltak som normalt bør kunne komme på tale for å avhjelpe skader og ulemper». Av slike tiltak nevnes bl.a. turiststier og turisthytter.

Ved svært få konsesjonssøknader er det pr. i dag utarbeidet egne rapporter for friluftslivet, selv om det etter hvert har vært en tendens til å legge mer vekt på disse interessene. Rapporter som berører spørsmål om friluftsliv i forbindelse med konsesjonssøknader, har i hovedsak hatt detaljert landskapsmessig kartlegging som utgangspunkt. De fyldigste beskrivelsene av allmenne friluftslivinteresser er oftest kommet gjennom uttalelser fra instanser som turistforeninger og fylkesfriluftsnemnder.

Etter utvalgets oppfatning bør arbeidet med å lage et opplegg og å utvikle metoder for konsekvensanalyser i forbindelse med friluftsliv nå prioriteres, slik at man får faglig forsvarlige retningslinjer for søknader om reguleringsinngrep.

I rundskriv nr. 38 (1975) understrekes det at en konsesjonssøknad skal inneholde alternative utredninger med planer om redusert regulering i forhold til søkerens primære utbyggingsplaner. Det presiseres at også

disse alternative planene skal inneholde opplysninger om bl.a. konsekvensene for friluftslivinteressene.

En konsesjonssøknad blir alltid sendt på høring til alle som vil bli berørt av reguleringen, herunder også normalt friluftslivorganisasjonene. Disse vil da få anledning til å komme fram med sine synspunkter og innvendinger til planene.

Når en vassdragskonsesjon blir gitt, blir det fastsatt en rekke vilkår som regulanten må oppfylle. Disse vil bl.a. kunne gå ut på iverksettelse av tiltak av ulik art for å avbøte skadevirkningene. I den bestemmelse som oppregner de vilkår som kan settes (lovens § 12), er vilkår og tiltak til beste for friluftslivet generelt ikke særskilt nevnt, men loven gir en generell hjemmel for å «oppstille ytterligere betingelser». I praksis er regulanten med hjemmel i denne bestemmelse blitt pålagt f.eks. å bekoste omlegging av fotturistruter og bruer, bygging av nye turisthytter m.v. ved regulering i fjellet.

Når det gjelder fisket, er det i § 12 nr. 8 uttrykkelig sagt at konsesjonæren kan pålegges å opprette et fond til fremme av fisket i vassdraget. Videre heter det i nr. 5 at ved større inngrep i fjellområder, kan han pålegges å dekke utgiftene til en fjellplan etter nærmere bestemmelse av departementet. Anleggsveier og broer m.v. som regulanten bygger, skal normalt kunne benyttes av allmennheten når anlegget er ferdig (§ 8 nr. 5).

Etter uttrykkelig bestemmelse i lovens § 7 (tilføydd i 1973) kan departementet også beslutte å utsette behandlingen av en konsesjonssøknad «... i påvente av en samlet plan for vassdragsutbygging fra et større område, for så vidt dette anses påkrevet for vurderingen av fredning eller andre tiltak til beste for naturvern, friluftsliv eller andre almene interesser». Bestemmelsen ble gitt nettopp for å gi utvilsom lovhjemmel for utsettelsen av konsesjonsbehandlingen for de 10-årsvernedede vassdrag. Den har også vært benyttet i enkelte konkrete tilfelle, bl.a. i forbindelse med utbyggingsplanene for Jotunheimen/Breiheimen.

KAPITTEL 5

Vassdragstyper. Utbyggingskonsekvenser**5.1 LANDSKAP**

Landskapet er en del av det miljøet som omgir oss, og det er bygd opp av ulike element. Det kan skilles mellom naturlandskap og kulturlandskap. Her vil det legges vekt på landskap som i hovedsak er naturbestemt og som er av betydning for friluftslivet.

Element som bygger opp naturlandskapet kan være fjell, åser, daler, elver, vann, vegetasjon osv. Ofte inngår de som deler av større og mer dominerende element. En dal kan f.eks. inneholde en elv, flere vann og ulike vegetasjonstyper. Faktorer som ikke kan betegnes som landskapselement, men som likevel er med på å bestemme opplevelsen av landskapet, kan være dyr, luft, lukt.

Fjell, åser, høydedrag o.l. kan ha rolige avrundete former, eller de kan ha sterkt oppskårete relieff, avhengig av de underliggende bergarter og hvilke prosesser som har virket på området.

Dalens utforming er bestemt av flere faktorer. Mange daler er utformet etter strukturen i berggrunnen, dvs. at de følger bl.a. sprekkssystemer. Daler som er formet av elveerosjon har bratte dalsider og en smal dalbunn. De er enten V-formede eller det er dannet elvegjel. Daler uterodert av isbreer er U-formet med bred dalbunn og bratte dalsider. I iseroderte dalsystemer er sidedalene ofte hengende i forhold til hoveddalføret, dvs. at sidedalene munner ut oppe i dalsiden til hoveddalen. Dette medfører ofte flotte fossefall ned i hoveddalen. Sidedaler som kommer skrått inn mot hoveddalen og med retning nærmest motsatt av hoveddalen, kalles agnordaler.

Løsmassene er flere steder av stor betydning for utformingen av landskapet. De har enten en jevn overflate fordelt over et større område, eller de kan utgjøre markerte hauger, rygger, terrasser eller vifter.

Vegetasjonen kan være naturlig eller kulturpåvirket, f.eks. ved beiting eller hogst. Den naturlige vegetasjonen er bestemt bl.a. av høyden over havet, klima og jordas næringshold. Det kan skilles mellom hei, kratt, myr, løvskog og barskog.

Vassdrag er særlig viktige landskapselement som i stor grad er med på å skape liv

i landskapet. Elver og innsjøer preger landskapet på ulike måter. Innsjøer kan være store og åpne vannflater eller det kan være vann med mange sund, øyer, bukter og vikker. Elver kan gå i ville fosser og stryk eller de kan renne rolig gjennom flate partier.

Kulturlandskapet omfatter alt landskap som er preget av menneskelig aktivitet, fra storbyens miljø til områder hvor den menneskelige påvirkningen er svært beskjeden. Kulturlandskap hvor naturpreget er borte er av liten interesse i en friluftslivs sammenheng.

Jordbruksområder er av forholdsvis liten interesse for friluftslivet om sommeren, men om vinteren gir vide, åpne jorder muligheter for skigåing.

Seterlandskapet er spesielt med sin særegne bebyggelse og omgivelse og sentervollene hvor vegetasjonen er påvirket av beiting og annen virksomhet. På grunn av sin opplevelsesverdi og som historisk dokument, er denne type landskap av stor verdi for friluftslivet.

Barskogsområdene er ofte preget av moderne skogsdrift. Den kan medføre store endringer i naturmiljøet på grunn av veibygging, transport i terrenget, sprøyting og flatehogst, og det kan dermed oppstå konflikt mellom friluftsliv og skogsbruk.

Anleggsvirksomhet, bebyggelse, veier o.l. må i de fleste tilfellene vurderes som negative for friluftslivet. Veier er imidlertid med på å lette tilgjengeligheten til friluftsområder, og åpner ved dette for økt bruk. I mange tilfeller vil man også få en mer intensiv form for friluftsliv når området får veiforbindelse.

5.2 VASSDRAG

Vassdragene i de forskjellige landsdelene er av ulik utforming, bl.a. på grunn av geologiske forhold og prosesser som virker og har virket i nedbørfeltet. Det er vanskelig å trekke entydige grenser mellom de ulike landsdelene ut fra vassdragstype fordi det alltid vil være mer eller mindre markerte overgangssoner. Allikevel kan det pekes på en del hovedtrekk ved vassdragene i de ulike deler av landet.

De karakteristiske Finnmarks- vassdragene har sine utspring på indre deler av Finnmarksvidda og de renner ut mot kysten i nord, til tross for at landoverflatens helning tilsier en drenering sørover mot Bottenvika. På sin vei mot kysten skjærer de seg gjennom høyereliggende områder, og det er dannet canyoner hvorav Altaelvas canyon er særlig kjent. Elvene har relativt lite fall og nedbørsfeltene er av stor utstrekning. Over lange strekninger er elvene brede og stilleflytende.

I Troms kommer de fleste elvene fra indre deler av fylket. De øvre delene av vassdragene renner gjennom relativt oppskårrede fjellområder. Utover mot kysten går flere av de store vassdragene i vide, åpne daler. Typiske eksempler er Måselva og Bardivassdraget.

Flere av de større vassdragene i Nordland følger daler som går mer eller mindre parallelt med kysten, noe som skyldes strukturen i berggrunnen. Eksempler som kan nevnes er Saltdalselva, Ranaelva og Vefsna. Det forekommer også markerte avbøyninger i forhold til hovedretningene, noe som henger sammen med lokale geologiske forhold. Tilsvarende vassdragsmønster kommer tydelig fram i de nordlige delene av Nord-Trøndelag, noe Namsen er et typisk eksempel på.

Vassdragene i Trøndelag og på Østlandet følger hovedretningen på landoverflatens helning og drenerer mot henholdsvis Trondheimsfjorden og Oslofjorden. De fleste dalene er vide og åpne, omgitt av skogsområder og snaufjell. Elvene har stort sett et jevnt fall mot kysten. Fosser og stryk forekommer oftest i forbindelse med innsnevninger i dalen, noe som gjerne er geologisk betinget.

Vassdragene på Vestlandet har sine kilder i høyfjellet, mange av dem i tilknytning til breer. Ofte er det en markert dalende hvor elvene kaster seg utfor i ville fosser i overgangen mellom fjellet og den utenforliggende dalen, f.eks. Bjoreio med Vøringsfossen og Flåmvassdraget. Dalene er ofte viserodert med en karakteristisk U-formet tverrprofil. Sidedalene er ofte hengende i forhold til hoveddalføret, noe som også medfører fosser som kaster seg utfor fjellsiden. Flere av sidevassdragene på Nordvestlandet renner ut i hovedvassdraget via agnordaler. Således renner Driva gjennom Sunndalen, som er en dypt nedskåret U-dal, hvor sidedalene viser typiske eksempler på både hengende daler og agnordaler.

I ytre strøk på den sørlige del av Vestlandet, dvs. i Hordaland og Rogaland,

er det roligere relieff. Dette skyldes geologiske forhold med bløtere og lettere nedbrytbare bergarter. Vassdragene får derfor et jevnere fall mot kysten, selv om de også her går i fosser og stryk. Nedbørsfeltene ligger både over og under skoggrensa. Rogaland ligger i overgangssonen mot Sørlandet hvor vassdragene hovedsakelig er bestemt av strukturen i berggrunnen. Hovedstrukturen har sørlig retning, og de største vassdragene følger denne, f.eks. Tovdalsvassdraget. Relieffet er moderat med avrundede former. Ellers er det mindre daler på kryss og tvers. Langstrakte sjøer er uterodert i forsenkningene. De fleste vassdragene har sine kilder på høyfjellet, men hovedelvene ligger i lavlandet og har moderat fall fra innlandet og ut mot kysten.

5.3 KONSEKVENSER AV VASSDRAGS-UTBYGGING FOR FRILUFTSLIVET

Vannkraftutbygging medfører alltid endringer i naturmiljøet, noe som kan påvirke muligheten til å utøve friluftsliv og opplevelse av naturen. Virkningen av en utbygging kan deles i 3 hovedgrupper:

- 1) Endringer i selve vannsystemet.
- 2) Tekniske inngrep i omgivelsene.
- 3) Sekundære virkninger.

Endringer i selve vannsystemet som følge av reguleringen er først og fremst helt eller delvis tørrlegging av elveløpene, og oppdemming og neddemming av magasiner. Endringer av vassdragets naturlige vannføring kan medføre endringer i grunnvannsforholdene i en sone nær elva.

Tekniske inngrep i omgivelsene består for det første i bygging av anleggsveier som kan forringe mange naturområder. Kraftledningene representerer for det andre et særlig konfliktylt landskapsmessig problem. De kan berøre betydelige verneinteresser både i de større naturområdene de må passere og i de lokale bygdemiljø. For det tredje vil såkalte «friluftsanlegg» som transformatorer, inngang til kraftstasjoner o.l. også skjemme landskapet. Videre vil masseuttak i forbindelse med bygging av veier og dammer medføre sår i landskapet og øke erosjonsfaren. Steintipper som følge av tunnelsprenging skaper kunstige landskaps-element. I dag øres det imidlertid betydelig arbeid for at steintipper og sår etter masseuttak skal tilpasses landskapet.

Sekundærvirkningene av en kraftutbygging er mange og av ulik karakter. Tørrlegging av elveløpene og variasjoner

i magasinene vannstand medfører forringelse av landskapsmessige verdier. Det kan også medføre sterke forstyrrelser av de biologiske forholdene i og ved vannet. Ved opp- og neddemming er det i første rekke strandsonen som blir påvirket. Denne er særlig sårbar fordi den er svært produktiv i biologisk sammenheng og fordi den gir dyrelivet muligheter for hekke- og skjuleplasser. Produksjonen av næringsdyr for fisken vil bli redusert, og gyteplasser kan bli ødelagt. Dammer og kraftverk påvirker vassdragets evne til å transportere både organisk og uorganisk materiale. Dette vil ofte også ha negativ innvirkning på fiskebestanden. Skadevirkninger på fisket i regulerte vassdrag kan bare til en viss grad kompenseres ved bygging av terskler og utsetting av fisk. For landdyr som f.eks. elg og rein kan trekkveier, beiteområder og kalvingsplasser ødelegges som følge av neddemming. Vierbeltet er av stor betydning for flere typer vilt, og neddemming av dette har store skadevirkninger. Mange mener at kraftlinjer kan forstyrre trekkmulighetene for viltet. Endring i vannstand og vannføring kan føre til lokalklimatiske forandringer. Hvis det f.eks. om vinteren er mer åpent vann enn tidligere, kan det resultere i økt dannelse av frostrøyk. Anleggsveier som åpnes for vanlig trafikk medfører at ferdselen i området øker, noe som øker faren for slitasje, støy og forurensing. Flere vassdrag er resipienter for avløpsvann. Den forurensingen av vassdragene dette medfører kan få skadevirkninger når vannføringen reduseres ved en regulering.

Ulike friluftaktiviteter påvirkes på forskjellig måte av vannkraftutbygging. Oftest er det de vannbasserte aktiviteten som i første rekke får merke følgene av en regulering, men også for andre aktiviteter kan den virke generende eller ødeleggende.

Fisket er den friluftaktiviteten som oftest i sterkeste grad blir skadelidende ved en kraftutbygging fordi fiskebestanden forringes eller blir ødelagt. Skadevirkningene kan i enkelte tilfelle kompenseres noe ved utsetting av fisk og bygging av terskler og laksetrappes. Oftest vil likevel den totale fiskeproduksjonen bli redusert.

Båtlivet kan rammes ved at det blir for lav vannstand, eller ved at elvestreknninger tørlegges. Varierende vannstand i innsjøer gjør dessuten at det ikke kan brukes faste brygger til småbåter.

Fotturer rammes direkte hvis stier og turisthytter demmes ned. I et område hvor det er foretatt vassdragsregulering vil som

regel muligheten til naturopplevelsen bli sterkt redusert.

Muligheten for skiturer kan begrenses ved nedtapping av regulerte vann. Dette både fordi isen kan bli usikker, det kan dannes overvann, og fordi det kan dannes sprekker i randsonen.

Muligheten til jakt vil bli redusert dersom viltmengden avtar som en følge av at beiteområder, yngleplasser og trekkveier blir neddemt.

Løpe- og joggeturer, sykkel- og rideturer gjøres lettere pga. anleggsveiene som bygges i tilknytning til en vannkraftutbygging, men også for disse aktivitetene vil den forringelsen av naturmiljøet som anleggsvirksomhet kan medføre, være en klar negativ faktor.

Forholdsvis urørt natur er en forutsetning for friluftsliv. Men få andre inngrep har virket så sterkt på naturmiljøet i Norge som vannkraftutbygginger i moderne tid. Det gjelder både den geografiske utstrekningen til de områdene som er berørt, og summen av skadevirkningene ved den enkelte utbyggingen. De fleste inngrepene som foretas må betraktes som irreversible slik at en tilbakeføring til «naturlige» forhold ville ta svært lang tid, hvis det da overhodet er mulig.

5.4 INNGREP I MIDLERTIDIG VERNEDE VASSDRAG

Forslag til utvelgelse av de enkelte vassdrag som skulle med på verneplanen bygget bl.a. på den forutsetningen at «... andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdier for naturvern- og friluftsførmål og vitenskap må søkes unngått».

I utgangspunktet omfatter verneobjektene så vel hovedvassdrag som sidevassdrag. Og den refererte forutsetningen overfor må oppfattes å være rettet mot ethvert inngrep innenfor det samlede nedbørsfelt som er av en slik art at det vil kunne redusere feltets verdi for de aktuelle verneformål.

Derfor vil de klassiske, arealkrevende inngrepene i norsk natur som tettstedsutvikling, veibygging, industrietablering, etablering av skytefelt, intensivt jord- og skogsbruk, bergverk m.v. alle kunne betraktes som trusler mot de verdiene man har søkt å bevare gjennom en slik verneplan.

Ser man på selve vannsystemet isolert er det en rekke typer inngrep som alle i enkelte tilfeller kan være til like stor skade som eventuell kraftregulering. Reguleringer for vannforsyningsformål, tømmerfløtningsan-

Lav vannstand kan redusere muligheten for flere aktiviteter, bl.a. båtferdsel. Men friluftslivsutøvere opplever ofte at sårene i landskapet er den verste følgen av et reguleringsprosjekt. Bildet er fra Bossvatn i Bykle. Foto: Fædrelandsvennen.

legg, flomreguleringer, veier, uttak av sand- og grusforekomster er, i tillegg til forurensning av vassdragene, eksempler på dette.

Noen av disse inngrepene kan være så alvorlig at det kan være berettiget å spørre om vi i slike tilfeller har «urørt vassdragsnatur».

I en del av de objektene som omfattes av dette prosjektet vil man også kunne finne slike inngrep som er nevnt ovenfor. Av til sammen 60 objekter er i alt 32 regulert for et eller annet formål:

- 20 er regulert kun for kraftproduksjon
- 3 er regulert både for kraftproduksjon og tømmerfløting.
- 6 er regulert kun for fløtningsformål
- 1 er regulert for fiskeformål
- 1 er regulert for drikkevannsforsyning.

I tillegg til dette er det i ett av dem foretatt omfattende forbyggingsarbeide.

I de midlertidig vernede vassdragene produseres det allerede i dag om lag 2.8 TWh pr. år. 18 objekter produserer kraft av nevneverdig verdi, 7 over 100 GWh — ett av disse over 1 000 GWh (1 TWh).

Utvalget vil understreke behovet for at det på den endelige verneplanen kommer et representativt utvalg av vassdrag og sidevassdrag som fullt ut er vernet både mot kraftutbygging og mot andre inngrep.

KAPITTEL 6

Opplegg og gjennomføring

6.1 OM UNDERSØKELSER AV FRILUFTSLIV

Undersøkelser og registreringsopplegg i tilknytning til friluftsliv er en forholdsvis ny foreteelse. Fra midten på 60-tallet og utover er det imidlertid i Norge kommet en del rapporter om emnet. Noen av disse er utarbeidet i forbindelse med offentlig forvaltning og planarbeid, andre er utført som faglige utviklingsprosjekter.

En hovedtilnærming til emnet er å undersøke friluftslivaktivitetene. Den faglige tilknytning ved slike tilnærminger vil som oftest være samfunnsfaglig. Det fins prinsipielt to ulike utgangspunkter her. Ved det ene tas det sikte på å undersøke bruken av et avgrenset friluftsområde, undersøkelsesenheten vil her være området. Ved det andre tas det sikte på å kartlegge utøvelsen av friluftslivet hos befolkningen innenfor et bestemt geografisk område. Undersøkelsesenheten vil altså i dette tilfellet være befolkningen. I tillegg til en kartlegging av omfanget av aktivitetene er det ved begge utgangspunktene mulighet for å trekke inn spørsmål angående motivasjon og barrierer for utøvelse av de ulike aktivitetene. Ulike former for tellinger — eller spørsmål pr. brev eller intervju av et tilfeldig utvalg blant mulige brukere — er de mest anvendte metodene ved slike undersøkelser.

En annen hovedtilnærmingstype er beskrivelse av hvilke muligheter et område har for friluftsliv. Utgangspunktet vil her i stor grad være det fysiske, naturgitte grunnlaget, og tilnærmingen vil derfor ofte være knyttet til landskapsorienterte fag som geografi og landskapsarkitektur. På ulike måter er det mulig å gå i dybden. Svært detaljerte vurderinger av egnethet er noe anvendt på mindre, intensivt nyttede områder. Men i de fleste sammenhenger er det nyttig å noe grovere vurderingsgrunnlag for å beskrive hvilke muligheter et gitt areal har for friluftsliv. I praktisk planlegging vil det ofte være en kombinasjon av disse to tilnærmingstypene som nyttes.

6.2 OPPLEGGET FOR FRILUFTSLIV-UNDERSØKELSEN

Fra Miljøverndepartementets side har det vært klart at opplegget for undersøkelsene i de midlertidig vernede vassdragene skulle innbefatte en registrering og vurdering av verneverdiene. Det har således heller ikke for friluftslivundersøkelsen vært gjennomført noen konsekvensvurdering i den forstand at skadevirkningen for friluftslivet ved en eventuell kraftutbygging har vært vurdert. Dette kan også vanskelig gjøres så lenge planene for utbygging er så lite konkretisert.

Dernest har det vært en forutsetning at undersøkelsen skulle omfatte hele nedbørsfeltet, og ikke bare selve vassdraget og eventuelt dets umiddelbare nærhet. Dette betyr at undersøkelsesobjektet er et område. Arbeidet er derfor lagt opp som en generell friluftslivsregistrering og ikke bare som en registrering knyttet til vannbaserte aktiviteter. Fordi mange friluftslivaktiviteter på en eller annen måte er knyttet til vann, er det likevel lagt stor vekt på slike aktiviteter.

I prinsippet har utvalget hatt som siktemål å vurdere det potensialet eller de muligheter for friluftsliv som er til stede i vassdragsområdet. I første rekke vil det være verdier som er knyttet til selve naturlandskapet, slik som egnethet til ulike aktiviteter, opplevelsesverdier og naturfaglige verdier. Også verdier knyttet til kulturlandskapet er ansett å ha verdi for friluftslivet.

Blant annet på grunn av det subjektive element som ligger i en beskrivelse av disse verdiene og manglende muligheter til detaljbeskrivelse av landskapselementer, er også faktorer knyttet til bruk og tilrettelegging trukket inn. Tilretteleggingstiltak for friluftslivet er sett på som et, av flere, uttrykk for dagens bruk av det aktuelle området. Som tilnærmingstype er friluftslivsundersøkelsen en kombinasjon av de to typene som er beskrevet i avsnitt 6.1, men med hovedvekt på faktorer som angår de naturgitte fysiske betingelsene for friluftsliv.

Summen av de registreringstemaene som i hovedsak er knyttet til selve vassdragsom-

rådet — og som gir et bilde av det potensialet som vassdraget har — er kalt vassdragets egenverdi. I tillegg er det registrert og vurdert en rekke faktorer som har med vassdragets omland å gjøre, bl.a. de aktuelle brukeres alternativer når det gjelder tilsvarende friluftsområder.

I avsnittene 6.4—6.9 vil de enkelte registreringstemaer ved opplegget bli presentert. En naturlig forutsetning er at det må være nær sammenheng mellom disse temaene og de kriteriene som vil være utslagsgivende for verdiklassifiseringen av det enkelte vassdrag.

6.3 LANDSKAPSBESKRIVELSE. OPPLEVELSESVERDIER

For hvert vassdragsobjekt er det gitt en enkel landskapsbeskrivelse.

I noen tilfeller har det vært naturlig å gi en samlet karakteristikkk av landskapet. I andre tilfeller er vassdragsområdet oppdelt i to eller flere partier etter som det naturgitte utgangspunkt er. (Om landskap, se avsnitt 5.1).

Verdier som har å gjøre med det estetiske aspekt — opplevelsesverdier — vil i første rekke være knyttet til naturlandskapet, men ofte vil en viss kulturpåvirkning, f.eks. fra seterdrift, gi et område et særpreg som mange setter pris på.

Registreringer under dette siste punktet er problematiske fordi variasjonen er forholdsvis stor fra menneske til menneske når det gjelder opplevelse av natur. I tillegg kommer at det foreligger et lite utviklet begrepsapparat for systematisering. Naturopplevelser er allikevel en hovedsak ved alle typer friluftsliv. Et landskap som gir estetiske opplevelser kan for det første betegnes som særskilt vakkert eller opplevelsesrikt. Men det fins neppe generelle kjennetegn ved naturen i et slikt landskap. Ofte vil opplevelsesverdien være så nøye knyttet til et bestemt sted eller et bestemt menneske at det må brukes spesielt utvalgte ord for tilnærmet å kunne dekke de opplevelser som ligger bak. Men for å systematisere så langt som mulig har det vært fruktbart å ha et par begrep som utgangspunkt.

I mange sammenhenger vil således et *v a r i e r t* landskap ha særlige opplevelsesverdier. Et slikt landskap vil f.eks. kunne ha løvskog, barskog, myr, snaufjell, flatt og bakket terreng etc. innen samme synsfelt. Vann og vassdrag vil kunne gi det en spesiell verdi. Men opplevelsesverdien vil imidlertid

ikke være knyttet til variasjonsmengden som en absolutt regel. Det kan — paradoksalt nok — også være knyttet til at landskapet er ensartet. Deler av Hardangervidda kan nevnes som et eksempel på det.

Videre vil kontrasten mellom forskjellige elementer ofte gjøre et landskap spesielt vakkert eller karakteristisk. Det kan f.eks. gjelde et kulturpåvirket sletteland i forhold til et naturpreget fjellparti. Opplevelsesverdier vil videre ofte være knyttet til det sjeldne eller storslagene ved landskapet.

Det naturelementet som det i denne sammenheng tradisjonelt sett har vært mest interesse for når det gjelder vassdrag, er fosser. Hensynet til å bevare fosser var svært viktig da verneplanarbeidet startet i begynnelsen av -60 årene. Men dette hensynet ble trengt noe i bakgrunnen etter som naturvern gikk over til å dreie seg om større sammenhengende områder, og etter hvert også har tatt utgangspunkt i et økologisk, helhetlig syn på naturen. På bakgrunn av det store tempoet i kraftutbyggingen de siste årene, vil utvalget allikevel understreke at det må være en oppgave å bevare landskap der fosser og stryk er med. Det kan også være andre spesielle naturformasjoner, f.eks. dalutforminger, som gjør at vassdraget får økt verdi for friluftslivet.

I noen grad er spesielle estetiske verdier nevnt i teksten og kartfestet ved hjelp av stjernesymbol. Av de grunner som er nevnt ovenfor har det allikevel ikke på noen måte vært mulig å gi en fyllestgjørende beskrivelse av de estetiske verdiene.

Utvalget har også tatt med i sin vurdering i hvilken grad vassdraget er *t y p i s k* for regionen eller landsdelen. En grov inndeling av landet i regioner ut fra vassdragstyper er beskrevet i avsnitt 5.2.

6.4 NATURFAGLIGE OG KULTURFAGLIGE VERDIER, JAKT OG FISKE

Kulturfaglige verdier og naturfaglige verdier, inkludert dyr og fisk, blir registrert gjennom egne undersøkelsesprosjekter, men flere av emnene fra disse fagrapportene vil også være interessante i en friluftslivssammenheng. Imidlertid har det vært praktiske hindringer for hvor mye Friluftslivundersøkelsen har kunnet benytte seg av denne informasjonen, bl.a. fordi arbeidet med de ulike undersøkelsene for en stor del har gått parallelt.

Naturfaglige verdier vil for det første ha interesse for friluftslivet når de

øker opplevelsverdien for allmennheten. Det kan f.eks. dreie seg om kvartærgeologiske landskapsformasjoner, blomster og annen vegetasjon, eller fugle- og dyreliv.

For det andre vil de ha interesse i den grad de kan «tas med hjem». Det kan f.eks. være som matauke (jakt, fiske, sopp, bær etc.) eller som en del av en hobby (pressing av ville planter f.eks.).

For det tredje kan det være at de har betydning for kunnskapstilleggelse. I alminnelighet må altså naturfaglige verdier vurderes som positive ut fra et friluftslivssynspunkt.

Naturfaglige verdier er generelt ikke kartfestet i denne rapporten. For jakt og fiske er det imidlertid foretatt en kartfesting av bruken på grunnlag av registreringene fra Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. Dette har skjedd ved at jaktområdene sentrum, dvs. der brukshyppigheten er størst, er markert med et jaktsymbol. De mest benyttede vannene for fiske og de lakseførende elvene er også markert. For laks er det ofte egnetheten som er markert, men man må anta at det ofte vil være nær sammenheng mellom brukshyppighet og det biologiske produksjonsgrunnlaget. I den grad det er vurdert å ha betydning for friluftslivet, og man har hatt et faglig grunnlag for det, er de naturfaglige verdier, inkludert dem som er knyttet til fiske og dyreliv, beskrevet i vassdragsomtalen og delvis i forbindelse med egnethetsvurderingen. Omfanget av jakt og fiske er omtalt under «Dagens bruk. Tilretteleggingstiltak».

Neppe noe vassdragsområde er uberørt i den forstand at det ikke har vært menneskelig aktivitet der, og på de fleste stedene vil man sannsynligvis finne spor etter den. Slike kulturfaglige verdier kan være knyttet til landskapet, fordi tidligere tiders beiting og annen bruksutnyttelse ofte preger vegetasjonen. Eller de kan dreie seg om fysiske minner i tilknytning til jakt, fangst, jordbruk, håndverk o.a.

Kulturminner vil i første rekke ha betydning i sammenheng med den estetiske opplevelsen av et landskap. Slike minner glir ofte inn i landskapet på en naturlig måte og gir det et karakteristisk preg. I en pedagogisk sammenheng vil kulturminner være med å vise til røttene bakover i historien ved å fortelle om tidligere tiders bruk av naturen.

I de midlertidig vernede vassdragene blir kulturminner registrert av representanter fra museer og universiteter, innenfor fagområdene arkeologi, etnologi og samisk etnografi. Arkeologene undersøker i første

rekke gamle «ikke synlige» minner, slik som gravsteder, rester etter dyregraver, bosteder etc. Etnologene er interessert i nyere kulturminner, som hus og kulturlandskap, mens trekk fra såvel tidligere tiders, som nålevende kultur, har verdi for samisk etnografi.

I vassdragsomtalen er kulturminner nevnt i teksten i den grad de er vurdert å ha spesiell verdi for friluftslivet. Men også for de kulturvitenskapelige undersøkelser gjelder at Friluftslivundersøkelsen bare i begrenset grad har kunnet bruke rapportene derfra som vurderingsgrunnlag.

6.5 EGNETHET TIL FRILUFTSLIV

I undersøkelsen er naturlandskapet egnethet for en del friluftaktiviteter vurdert. Dette er ikke gjort detaljert for små arealenheter, men er forholdsvis grove vurderinger av større, sammenhengende partier i vassdragsområdet. I det følgende vil det bli redegjort for en del momenter som har hatt betydning ved vurderingen av egnetheten. Naturopplevelser må man regne med vil være en viktig kvalitet ved enhver friluftaktivitet.

For ski- og fotturer har egnethet i stor grad sammenheng med farbarheten. Denne vil for det første være bestemt av hvor brattlendte dalsidene og de store landskapsformasjonene er, dernest i hvilken grad de mindre terrengformene er kupert. De fleste vil nok sette pris på et landskap som er noe kupert og brattlendt, bare det ikke overskrider en viss grense. Tett vegetasjon og vanskelig forserbare elver kan også være til hinder for farbarheten. Det vil i slike tilfeller allikevel være mulig å rydde stier og å bygge gangbroer, så i et noe lengre tidsperspektiv er ikke slike hindringer noen god pekepinn på egnethet.

Det at et område er uberørt, dvs. fritt for tekniske inngrep, vil også gi det større verdi for turformål. Området bør også ha en viss utstrekning. I 1968 opererte Statens Friluftsråd med normer som sa at et nærområde for fot- og skiturer burde ha en størrelse på minimum 50 km², og et ferieområde for flerdagsturer burde utgjøre minst 1 000 km² i veilst terrang. Med det omfang tekniske inngrep i naturlandskapet har fått, er det i dag lite realistisk å operere med slike kriterier.

Klimaet kan også ha innvirkning på et områdes egnethet for turgåing. For mye regn, tåke eller kulde vil for enkelte gjøre et område mindre attraktivt. Antall måneder snøen ligger innvirker på sommer- og vin-

Padling på Storelva, Vegårvasdraget. Foto: Svein Øystein Leirkjær.

tersesongens lengde, og derfor på egnetheten både for skigåing og fotturer.

Det er gitt en grov beskrivelse av hvordan hvert vassdrag egner seg for friluftsliv. På kartene er en del merkede og umerkede sommerstier og vinterløyper tatt med. Merkede stier og løyper forteller ofte at området blir brukt en del. Videre er det på kartene skravert de områdene som ligger mer enn en viss avstand fra veg og andre tekniske inngrep (2—4 t og mer enn 4 t). Dette vil i alminnelighet være områder som er del av et større naturområde, og som har et visst villmarkspreget. For lengre turer vil slike områder ofte være spesielt attraktive.

For bading vil i første rekke vannets temperatur og kvalitet bestemme hvor attraktivt et vassdrag er. Dernest vil tilgangen på sandstrender eller andre egnede områder ha betydning. En del mye brukte, og/eller opparbeidede badeplasser er inntegnet på kart. Symbolene forteller her altså både om egnethet til bading, men også at vannet eller elva faktisk brukes til denne aktiviteten.

Når det gjelder båtliv, både turer med større båter og med kano/kajakk, er det tatt som en forutsetning at alle større vann egner seg til dette. For å unngå stadige gjentakelser er derfor ikke vannenes egnethet til båtliv beskrevet i teksten. Spesielt mye benyttede vann er derimot avmerket på kartene og delvis nevnt i teksten. Dessuten er det nevnt dersom selve elva egner seg til tur med større båter.

Egnetheten for kano/kajakk-padling er vurdert forholdsvis grundig. Dette er en friluftaktivitet som trolig vil øke i utbredelse

i årene som kommer. Fordi aktiviteten er bundet til selve vannstrengen, er det enklere å bruke ensatrede kriterier ved vurderingen av egnetheten.

I denne undersøkelsen er padling inndelt i to hovedkategorier. Turpadling foregår som regel i åpen kano på rolige elver eller vann. Friluftsliv og naturopplevelser er de sentrale motivene.

Elvepadling vil som regel skje med spesialutstyrt kano eller kajakk. Padlingen foregår oftest i stryk eller i elver dominert av stryk.

For at vassdrag skal kunne padles må det være en viss minste vannføring lengst mulig tid i padlesesongen, dvs. i sommerhalvåret. Den fysiske utforming av selve elveløpet, f.eks. fallforhold og steiner, vil nødvendigvis også virke inn på vassdragets egnethet for padling. Ved elvepadling er det i allminnelighet mulig med større variasjoner når det gjelder fysisk utforming og vannformasjoner enn ved turpadling.

I teksten er elve- og turpadling behandlet hver for seg i den grad det har vært grunnlag for det. På kartene er det markert sammenhengende strekninger hvor det enten er tur- eller elvepadlingsinteresser.

Det er ikke lagt vekt på å kartlegge egnethet for turorientering, men mye benyttede områder er i noen utstrekning nevnt.

Når det gjelder beskrivelse av egnethet for fiske og jakt, er dette gjennomgått i pkt. 6.5.

Egnetheten av et område til bær og soppplukking, og eventuelt sanking av andre nyttevekster, er naturligvis i første

rekke avhengig av i hvilken utstrekning det fins slike nyttevekster. I noen grad vil adkomstmulighetene være en betingelse for muligheten til innhøsting. Egnede områder dekker ofte svært store arealer, og noen kartlegging av slike er ikke foretatt. Men i den grad tilgjengelig informasjon tilsier at det må få betydning for vurderingen av vassdraget, er emnet berørt i vassdragsomtalen. Det vil finnes noen data om dette også i de naturvitenskapelige og landbruksfaglige registreringene.

Egnetheten til terrengløp, løpeturer, joggeturer og sykkel/rideturer er i alminnelighet ikke tatt med i vassdragsomtalen. I stor grad er det de veier og stier som er inntegnet på kartene som vil bestemme dette.

Når det gjelder aktiviteter som hører inn under rekreasjonsbegrepet, i første rekke bilturer, er de heller ikke tatt med i egnethetsvurderingen. For slike aktiviteter er det i denne sammenhengen i første rekke muligheten for naturopplevelse som har interesse. Kartfesting av bilveier, raste- og parkeringsplasser, og kartfesting og beskrivelse av opplevelsverdier vil også gi en anydning om hvor «egnet» et område er.

6.6 DAGENS BRUK. TILRETTELEGGINGSTILTAK

Det er i første rekke faktorer som viser mulighetene for friluftsliv som ligger i et område som er registrert. I praksis vil allikevel dagens bruk ha betydning, bl.a. fordi dette er en god pekepinn på at slike muligheter finnes.

I første rekke har systematiske samtaler med lokalkjente folk kunnet gi verdifulle opplysninger. Selv om det er brukt bare kvalitative utsagn om bruken, som «lite-, en del-, mye- og svært mye», så er det ofte premisser nok til å skille mellom vassdragsobjekter. Men det har også vært gjennomført noen enkle tellinger, og en representativ intervjuundersøkelse.

Foruten omfanget av friluftslivet har det vært søkt registrert hva slags aktiviteter som drives, når på året og i hvilke partier av nedbørfeltet det skjer. I mange tilfeller har det vært mulig å innhente opplysninger om hvor majoriteten av brukerne kommer fra (lokalsamfunnet, regionen, landsdelen eller hele landet).

Ved feltarbeidet har det også vært registrert ulike tilretteleggings tiltak. Disse er i seg selv ikke «friluftsliv», men vil indikere bruken av et område til visse aktiviteter.

De fleste former for friluftsliv forutsetter ingen eller små menneskelige inngrep i selve naturen. Det har allikevel etter hvert kommet mange tiltak som tilrettelegger for utøvelse av en del aktiviteter. Slik tiltak kan være satt i verk for direkte å understøtte friluftslivet. Det kan også være at de i første rekke har betydning for andre interesser, men at de likevel i en viss utstrekning er med på å tilrettelegge forholdene for friluftslivet.

Ved en total vurdering vil tilretteleggings tiltak ikke uten videre bli vurdert som positive for friluftslivet. Enkelte ganger må de tvert imot sies å stå i konflikt til visse friluftsinnteresser, fordi de kan innebære betydelige inngrep i urørte naturområder. Men selv om vurderingen av dem kan slå noe forskjellig ut, har man sett det som nyttig å få oversikt over omfanget av slike tiltak.

Tilretteleggings tiltakene er nevnt i vassdragsomtalen og de er markert på kartene i den grad de er vurdert å ha betydning.

Av slike tiltak fins for det første en del som har som formål å lette adkomsten til et område, slik som veier og parkeringsplasser. For det andre er det slike som har som hovedformål å lette utøvelsen av visse aktiviteter, som merkede stier og løyper, lysløyper, skiheiser, skitrekke og badeplasser. At det fins turisthytter og andre overnattingssteder i naturområder vil ofte være med på å legge forholdene til rette for lengre turer og «villmarksfriluftsliv». Andre overnattingssteder nær tettsteder kan av og til også ha betydning for friluftslivet.

I mange vassdragsområder — eller deler av disse — vil utøverne av friluftsliv i første rekke bruke private fritidshus til innkvartering.

I følge Fritidshusundersøkelsen fra 1978 oppgir 36 pst. at ønsket om å drive friluftsliv er den viktigste grunnen for å ha eller prøve å skaffe seg fritidshus. Spesialanalysen for friluftsliv (særskilt vedlegg 6 til St.meld. nr. 71 for 1972—73) peker også på at folk som disponerer fritidshus og bil deltar mer i friluftaktiviteter enn de som ikke disponerer dette. Samtidig båndlegger ofte fritidshus så store arealer at det i pressområder kan gå ut over muligheten til å utøve en del fritidsaktiviteter. Utredningen om hytter og fritidshus (NOU 1981:21) tilrår da også at man bør søke å unngå å legge fritidshus til områder som er særlig viktige for friluftsliv.

Det har ikke vært noe mål å foreta en detaljregistrering. Ved hjelp av symboler på kartet er det angitt hovedkonsentrasjoner av eksisterende og planlagte hytter. I de tilfellene der det fins tall for totalantallet av

hytter innenfor nedslagsfeltet er de nevnt i vassdragsomtalen. I områder med mye spredt hyttebebyggelse kan det oppgitte tallet være noe høyere enn totalsummen av det antall hytter symbolene står for.

Som et tredje punkt har man også vært oppmerksom på det som kan kalles ikke fysiske servicetiltak av betydning for friluftslivet. I første rekke er det grunn-eierforhold og organiseringen av rettighetene til jakt og fiske som vil ha interesse. Dette vil ofte virke bestemmende inn på allmennhetens adgang til å utøve disse aktivitetene. Tiltakene er registrert av Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, men det har dessuten vært noen supplerende registreringer innenfor denne friluftslivundersøkelsen. I den grad slike forhold er ansett som betydningsfulle for det totale bilde av friluftslivet, er de nevnt i vassdragsomtalen.

6.7 OFFENTLIG PLANLEGGING

I generalplaner, fylkesplaner og i annen offentlig arealplanlegging er det oftest prioriterte arealer til friluftslivsmål. Prioriteringene har sin bakgrunn i lokale kunnskaper og vurderinger, og er således en nyttig utfylling til de registreringene som er foregått i regi av Friluftslivundersøkelsen. De er i stor grad et resultat av en totalvurdering av arealbruken i en kommune eller et fylke, og man har derfor et redskap til å vurdere vassdragenes nedslagsfelt i forhold til et større område. Ofte vil det være slik at en planprioritering i seg selv på lengre sikt bidrar til at et område blir mer attraktivt som et friluftsområde, bl.a. fordi den vil minske sannsynligheten for inngrep som kan være skadelige for friluftslivet.

Et problem ved å bruke arealplanlegging som informasjonskilde er at mange kommuner er kommet kort i generalplanarbeidet. (Pr. 28/8 1982 var det bare 148 kommuner som hadde en godkjent generalplan). Fordi flertallet av dem som ikke har en generalplan er landkommuner, vil svært mange av de aktuelle vassdragene befinne seg innenfor grensen til slike kommuner. I tillegg er det lagt noe ulik vekt på arbeidet med å prioritere friluftsområder i de kommunene og fylkene som har utført et slikt arbeid. Dette har langt på vei sammenheng med at behovet for sikring av friluftsområder er forskjellige etter som tilgangen på, og konkurransen om, arealene er.

De viktigste friluftsområdene som er prioritert i offentlige planer og programmer er omtalt i teksten. På kartene er markert vik-

tige friluftslivsområder. Dette bygger på prioritering av områder over en viss minstestørrelse i general- og fylkesplaner, og delvis handlingsprogrammer.

I tillegg er det tatt med større områder som er vernet etter naturvernloven. I praksis vil dette stort sett si landskapsvernområder og nasjonalparker. Disse vil oftest ha stor betydning for friluftslivet.

De fleste planprioriterte områdene egner seg i første rekke til ulike former for turging. De vil ikke være noen indikatorer på områdenes egnethet til en del andre aktiviteter, f.eks. kano- og kajakkpadling.

6.8 OMLAND, TILGJENGELIGHET OG ALTERNATIVER

En beskrivelse av vassdragets omland vil gi en pekepinn på hvor mange mulige brukere det har. Etter avstand fra vassdragene er befolkningen tallfestet etter en inndeling i lokalsamfunn, region og landsdel. Omlandsinndelingen er nyttet både i forbindelse med beskrivelsen av dagens bruk, og i utvalgets vurdering.

Lokalsamfunnet omfatter i denne sammenhengen for det første alle som bor innenfor selve nedslagsfeltet til vassdraget. Dernest de som har nedslagsfeltet som sitt nærområde for friluftsliv. Som en alminnelig norm innbefatter det folk som har en gangavstand på 0—3 km til området. Men på grunn av store lokale forskjeller når det gjelder tradisjon og tilgang på friluftslivsområder, har man også definert lokalsamfunnet ut over de 3 km der området har, eller kan få, funksjon som et nærtområde. Det vil si bruk i forbindelse med daglig rytme på arbeid og i hjemmet. Som regel er antall mennesker innenfor lokalsamfunnet angitt.

Regionen omfatter de som har mulighet til å bruke området til dagstur eller til helgeutfart, dvs. en til tre dagers turer. Som en veiledende norm vil turen ikke ta over en time med bil eller ha en avstand på under 50 km.

Også ved en regionbeskrivelse må det imidlertid tas konkret utgangspunkt i forhold som gjelder lokale tradisjoner og tilgang på friluftsområder. For eksempel synes det som folk i den nordligste landsdelen generelt er innstilt på å akseptere større avstander enn folk lenger sørover. Som oftest er antall mennesker innenfor regionen angitt i vassdragsomtalen.

En del vassdrag vil også ha betydelig interesse som friluftsområde for et omland som går ut over regionen. I den grad vass-

draget er vurdert å ha spesiell interesse for en landsdel, eller hele landet, er dette angitt.

Ved beskrivelsen av omlandskategoriene har man tatt hensyn til tilgjengeligheten, i og med at avstand og reisemåte er inndelingskriterier. Tilgjengeligheten vil delvis gå fram av kartene hvor de viktigste veiene, og eventuelt jernbane, er markert. God tilgjengelighet er på den ene sida en forutsetning for at et område skal kunne brukes regelmessig. På den andre sida vil veier og jernbane gjennom et nedslagsfelt som i første rekke har betydning som et større, sammenhengende naturområde, kunne minske dets verdi for friluftsliv. Kommunikasjonsmulighetene er summarisk beskrevet i vassdragsomtalen.

Det vil av det ovennevnte gå fram at inndelingene av omland også gir en mulighet for en karakteristikk av vassdragsobjektet etter hva slags friluftsområde det grovt sett må sies å være. Betegnelsen som er brukt, er nærområde, dagsturområde og ferieområde.

Med utgangspunkt i omlandsinndelingen vil avstand og reisetid være de viktigste kriteriene på inndelingen. Men også andre kri-

terier er brukt for å betegne og inndelegge friluftsområder, f.eks. størrelsen på friluftsområdene, hvor intensivt de blir brukt, mengden av tilretteleggingstiltak, og varigheten av folks opphold.

Oftest er det likevel vanskelig å gi enekarakteristikk av et nedbørfelt. Avhengig av vassdragsområdets størrelse, topografi etc. kan det ha karakter av å være både et ferieområde og et nærturområde. Ofte ser man at visse deler av et vassdrag må karakteriseres som et nærturområde eller regionalt friluftslivsområde, mens andre deler kanskje vil ha landsdelsinteresse. I den grad det er gitt en karakteristikk har det derfor skjedd etter en totalvurdering av vassdragene som friluftsområder.

Det er også vurdert hvilke alternativer befolkningen i de ulike omlandskategoriene har til tilsvarende friluftsområder som de aktuelle vassdragsobjektene. En detaljvurdering på samme måte som når det gjelder vassdragets egenverdi har man her ikke kunnet bygge på. Men vurderingen er foretatt på grunnlag av alminnelig kunnskap til fylkets og regionens friluftslivsmønster, og situasjonen når det gjelder vern og utbygging av vassdrag.

KAPITTEL 7

Prinsipper for verne vurderingen**7.1 FORUTSETNINGER**

Vern av vassdrag ut fra friluftslivinteresser må — på samme måte som for kraftutbygging — bygge på en del forutsetninger av verdimeessig karakter. For friluftsliv må man anta at folk virkelig har et behov for dette — og for et variert sådant. Den kjensgjerningen at nordmenn faktisk i så stor grad utøver friluftsliv må sees på som et uttrykk for at et slikt behov er til stede. I sammenheng med en slik forutsetning må man gå ut fra at folk har behov for å oppleve urørt natur, hvor også vassdragene i naturtilstand er en viktig del. Erfaringen for de fleste er at tekniske inngrep reduserer naturopplevelsen. Selv blant lite aktive friluftsutøvere vil det ofte oppleves som viktig at muligheten for å oppleve urørt natur fins. Behov for friluftsliv i urørt natur er en viktig forutsetning for at man i det hele tatt skal kunne vurdere vassdrag i en verne-sammenheng.

Videre må det være en forutsetning at folk flest skal ha en rimelig mulighet til å drive det friluftsliv de ønsker. Dette er også en klart uttalt politisk målsetting. En konsekvens av dette er bl.a. at det bør være en best mulig geografisk spredning av vassdrag som skal vernes ut fra friluftslivets interesser.

7.2 VASSDRAGETS EGENVERDI

For å systematisere og begrunne vurderingen som ligger bak prioriteringen av vassdragene, har en funnet det formålstjenlig å skille mellom de verdier som er knyttet til selve nedbøfeltet, og de verdier som vassdraget representerer for omlandet på lokalt nivå, på regionalt nivå og i landsdelssammenheng.

Summen av de verdier som er knyttet til vassdragets nedslagsfelt er her kalt *vassdragets egenverdi*. Denne er kommet fram ved at man har vurdert vassdraget i forhold til ulike verdikriterier. Man har operert med sju ulike verdikriterier. Det er:

1) Egnethet.

Jo bedre naturgrunnet er i et vassdrag

for de ulike enkeltaktiviteter, eller grupper av aktiviteter, dess mer verneverdig er det i prinsippet. I prinsippet er det også mer verneverdig jo flere aktiviteter det egner seg for, men allikevel slik at man har lagt størst vekt på allmenne aktiviteter, som f.eks. skiturer og fotturer.

2) Opplevelsesverdi.

Hvis vassdraget har spesielt naturskjønne eller kontrastrike partier, eller partier som må karakteriseres som sjeldne, vil dette øke verneverdien. Det samme gjelder dersom vassdraget har spesielle landskapsmessige, naturfaglige eller kulturfaglige kvaliteter som gjør at det må betraktes som typisk for landsdelen.

3) Kunnskapsverdier

Det å tilegne seg kunnskap er for mange en del av friluftslivet. Derfor vil en faglig vurdering av områdets kvaliteter ut fra en naturvitenskapelig og kulturvitenskapelig vurdering, som også innbefatter dyrelivet og fiskebestanden, ha betydning for vurderingen i en friluftslivssammenheng.

4) Høsting, sanking.

Det er vanlig å kombinere friluftsliv med høsting eller sanking (jakt, fiske, sopp- og bærplukking osv.). Jo større muligheten er for dette, jo større verdi har området.

5) Urørthet

Muligheten for naturopplevelse øker dersom det ikke er foretatt tekniske inngrep, og dermed økes også verdien av vassdragsområdet.

6) Utstrekning

Vassdragsområdets utstrekning — i seg selv eller som en del av et større naturområde — øker dets verdi for friluftslivet.

7) Dagens bruk

I prinsippet er det mulighetene for friluftsliv som skal vurderes. Bruken av et område i dag er derfor ikke uten videre avgjørende, men i mange tilfeller kan tall og opplysninger om dette være et godt hjelpemiddel til å vurdere hva slags muligheter som ligger i området. Kan man i tillegg si noe om hvor brukerne kommer fra, har man en indikator på hvilken region vassdraget kan tenkes å få størst betydning for. I sammenheng med dagens bruk er mengden og omfanget av tilretteleggingstiltak vurdert.

For verdissetingen innenfor hvert enkelt kriterium har utvalget valgt bare å bruke en kvalitativ vurdering. F.eks.: lite egnet, godt egnet, meget godt egnet). Det må altså understrekes at man med å sette opp en kriterieliste ikke har forsøkt å få et tallmessig uttrykk for egenverdien til et vassdrag. I arbeidet med vurderingen av vassdragene må den langt på vei oppfattes som en sjekkpunktliste. Hvert vassdrag er vurdert for seg, og kriteriene er tillagt ulik vekt. Kriteriene «egnet», «opplevelsesverdi» og «urørthet» er generelt sett tillagt stor betydning.

Det fins tilfeller der de ulike kriterier kan tenkes å komme i konflikt med hverandre. For eksempel kan planer om tilretteleggingstiltak, som sannsynligvis vil øke bruken av området, redusere et områdes preg av urørthet. Når det gjelder hva man skal legge vekt på i alle slike avveiningsspørsmål, har utvalget måttet bruke en viss grad av faglig skjønn.

7.3 VASSDRAGETS OMLAND

Utvalget av midlertidig vernede vassdrag er temmelig ujevnt fordelt på de ulike fylker. En vurdering bare ut fra vassdragets egenverdi kunne føre til at enkelte landsdeler ble ytterligere forfordelt. Derfor har det vært nødvendig å ta hensyn til faktorer som gir vassdraget betydning for den omkringboende befolkning.

Det har vært registrert hvor store befolkningsgrupper som har mulighet til å bruke vassdragsområdet som dagsturområde og som helgeutfartsområde, og hva slags alternative vassdragsområder med tilsvarende kvaliteter for friluftsliv som disse gruppene har. Avstand og tilgjengelighet vil her spille en rolle. Noe usikkerhet er det knyttet til en slik vurdering i og med at vurderingsmaterialet på dette feltet ikke har vært like omfattende for alle vassdrag. En del vassdrag er vurdert som viktige i en landsdels- eller en landssammenheng. Foruten å ha spesielle kvaliteter som gjør at de har stor egenverdi, vil de ofte ligge sentralt til i forhold til store befolkningskonsentrasjoner, slik at de er attraktive som ferieområder.

Utgangspunktet for prioriteringen er vassdragenes egenverdi. Men vurderingen av dem i forhold til omlandskategoriene kan komme inn som et korrektiv og føre til en opprioritering. Dette kan f.eks. gjelde vassdrag i områder der den foreløpige verneplanen har en spesielt dårlig dekning, og der befolkningen har få, små, eller ingen tilsvarende, alternative friluftsområder.

Ved således å se både på vassdragets egenverdi og dets omland, har man kommet fram til en vurdering av hvor viktig vassdraget er for lokalsamfunnet, regionen og landsdelen. Vassdrag som er vurdert som viktige på landsdels- eller landsplan, vil alltid komme i en av de to høyeste verneklassene. Det samme vil gjelde vassdrag som er vurdert som svært viktige i en lokal eller regional sammenheng, og der det fins få eller ingen alternative områder med tilsvarende kvaliteter for friluftsliv.

7.4 MANGLER VED VURDERINGSGRUNNLAGET

Gjennom registreringsarbeidet har utvalget fått et rimelig godt kjennskap til omfanget av og mulighetene for friluftsliv i de midlertidig vernede vassdragene. For å få en faglig vurdering av disse vassdragene i forhold til den endelige verneplanen burde man i tillegg hatt kjennskap til mulighetene for friluftsliv i de varig vernede vassdragene. Friluftslivinteressene i de varig vernede vassdragene er imidlertid ikke særskilt registrert.

En annen svakhet ved vurderingsgrunnlaget er at man bare i begrenset utstrekning har hatt mulighet til å skaffe seg kjennskap til andre vassdrag enn de som er med på verneplanen. Man antar at også en del av disse vil forbli uregulerte. Prioriteringen innenfor arbeidet med verneplanen kan således ikke betraktes som noen totalvurdering av uregulerte vassdrag ut fra friluftslivinteresser innenfor hvert fylke. Rangeringen er bare et uttrykk for en vurdering innbyrdes mellom de midlertidig vernede vassdragene.

Et tredje problem er at verneplanen ikke er like representativ når det gjelder fordelingen av vassdrag innenfor hvert fylke og hver landsdel. Til en viss grad blir det tatt hensyn til regioner som er dårlig representert ved at vassdragene gjennom omlandsvurderingen kan bli noe oppvurdert på grunn av dette.

Et fjerde problem har vært at det materialet som eksisterer om regionalt prioritert friluftslivmønsteret, er svært forskjellig fra fylke til fylke. For en totalvurdering av vassdragets viktighet innenfor hvert fylke hadde det vært en fordel om det hadde eksistert et sammenlignbart materiale om dette. Fylkesplaner og handlingsprogram for friluftsliv har gitt et godt bakgrunnsmateriale. Men metodikken ved utarbeidelsen av disse er noe ulik. Det samme er områdekategoriene som brukes.

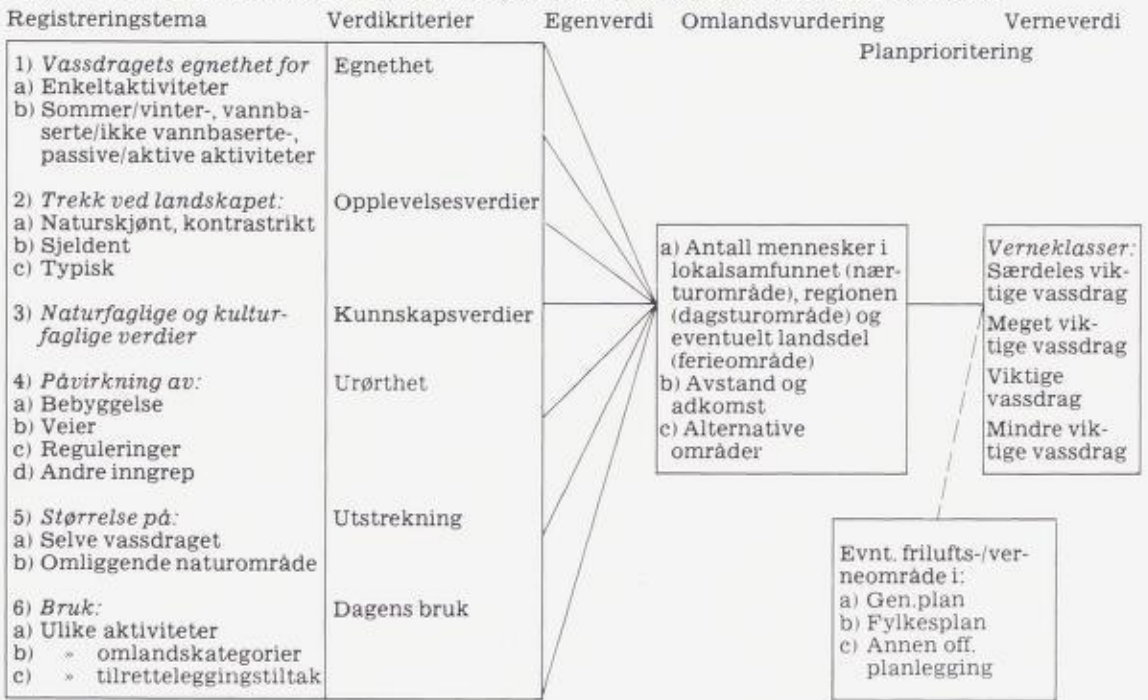
7.5 VERNEKLASSER

Ved den endelige rangeringen av vassdragene er de plassert i fire verneklasser. Det er:

- Klasse 1** Særdeles viktige vassdrag for friluftslivet.
Klasse 2 Meget viktige vassdrag for friluftslivet
Klasse 3 Viktige vassdrag for friluftslivet.
Klasse 4 Mindre viktige vassdrag for friluftslivet.

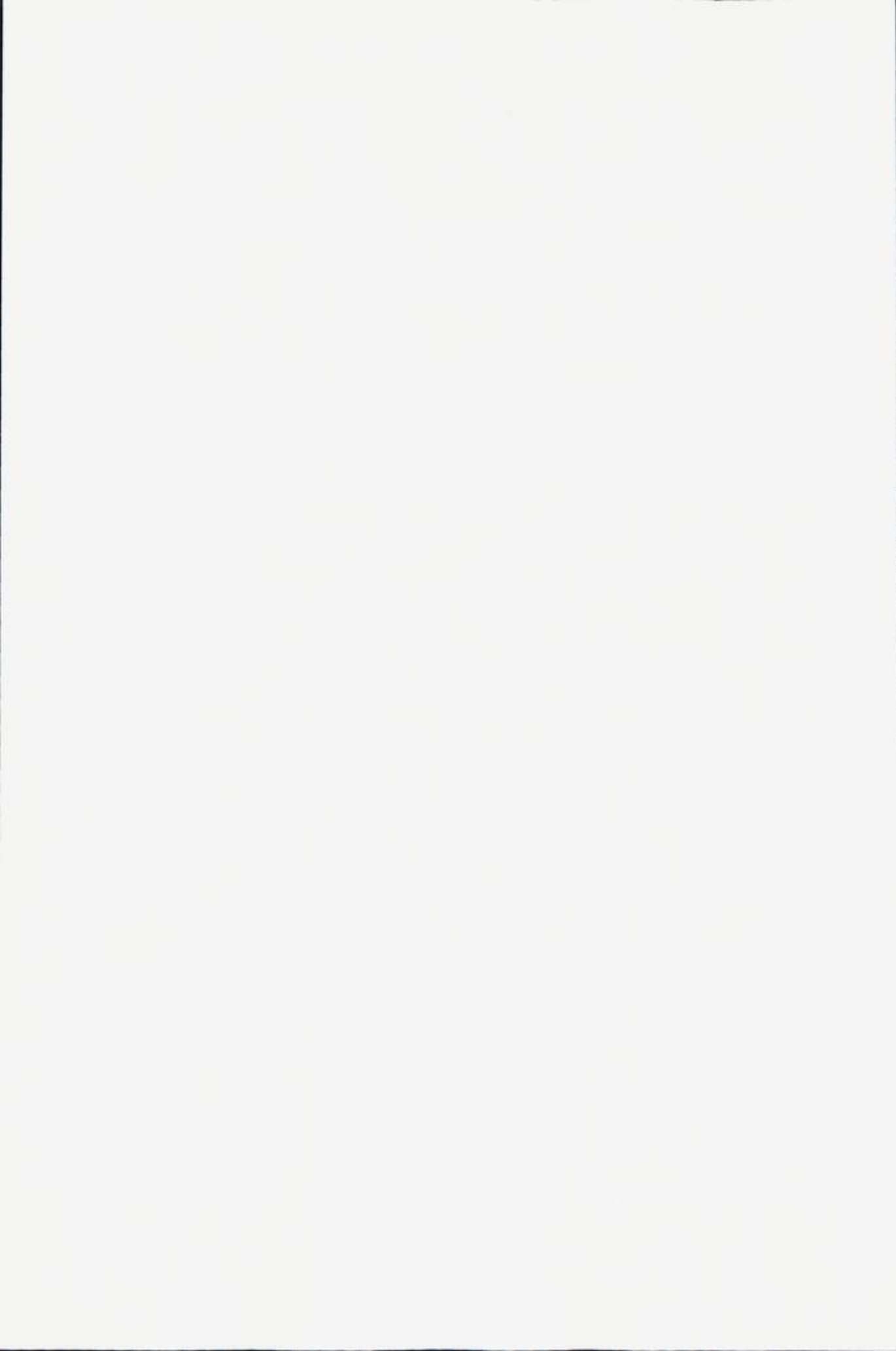
Det må understrekes at alle vassdragsobjektene har verdi som friluftsområder. For svært mange vassdrag var det på forhånd kjente friluftslivinteresser som gjorde at de ble midlertidig vernet, og inndelingen i verneklasser må derfor sees på som en prioritering mellom verneverdige områder.

Fig. 7.1 Verne vurdering av de midlertidig vernede vassdrag ut fra friluftslivinteresser

Spesiell del

Vassdragsbeskrivelser og utvalgets vurderinger

KAPITTEL 8

Vassdragsbeskrivelser og utvalgets vurderinger**Innledning**

I dette kapitlet — den spesielle del — vil utvalget gjennomgå de enkelte midlertidig vernede vassdrag fylkesvis.

Utvalget har for hvert fylke funnet det formålstjenlig som en innledning å gi en kort omtale av generelle forhold i fylket. Dette er for det første gjort i form av en naturbeskrivelse med spesielt henblikk på mulighetene for friluftsliv. For det andre blir det pekt på noen trekk ved bosettingen i fylket, og ved reisemønster og tradisjon i forbindelse med friluftsliv. Der det er tilgjengelige opplysninger, er dernest befolkningens tilgang på ulike typer friluftsområder vurdert. Det blir videre referert konklusjoner fra offentlige arealdisponeringsplaner i fylket når de angår friluftsområder. Til slutt er det gitt en oversikt over den aktuelle situasjon for vassdragene i fylket, både med hensyn til utnyttbare vassdrag for kraftproduksjon, hva som er utbygget/ikke utbygget, og eventuelt hvilke vassdrag som er varig vernet. Ut fra denne bakgrunnen er utvalget av midlertidig vernede vassdrag i fylket kort kommentert.

Fylkesbeskrivelsene bygger på offentlige planer og allmennt kjennskap til det enkelte fylket, og de er ikke resultat av det innsamlingsarbeidet som ellers har vært utført i forbindelse med grunnlagsrapportene for vassdragene.

Etter fylkesbeskrivelsen har utvalget gitt sin vurdering av de midlertidig vernede vassdragene. Vurderingene er gjengitt samlet for hvert fylke for å lette oversikten. De angir kortfattet hvilke trekk ved det enkelte vassdrag som utvalget anser vesentlig for friluftslivet, og utvalgets prioritering av vassdragene innbyrdes. De prinsippene utvalget har bygget på ved vurderingene og prioriteringene er det redegjort for i kap. 7.

Deretter følger en nærmere beskrivelse av hvert enkelt av de midlertidig vernede vassdragene i vedkommende fylke. Det er brukt samme rekkefølge som under verne vurderingen.

Beskrivelsene bygger i det vesentlige på grunnlagsrapportene som er innhentet i for-

bindelse med friluftslivundersøkelsen og i en viss utstrekning på den lokalkunnskap utvalget selv sitter inne med.

Opplegget for beskrivelsene er presentert i kap. 6 og pkt. 5.1. Beskrivelsene er inndelt slik:

OBJEKT NR.**OBJEKT NAVN**

Fylke: (Hvis flere, nevnt etter størrelse)

Kommune: (Hvis flere, nevnt etter størrelse)

Nedbørfelt:

Middelvannføring:

Vassdragsbeskrivelse

Adkomstmuligheter

Utsrekning

Landskapsbeskrivelse

Tekniske inngrep og bebyggelse

Natur- og kulturfaglige verdier

Egnethet til friluftsliv

Egnetheten til ulike friluftaktiviteter på grunnlag av naturmessige forhold.

Dagens bruk

Omfang og utbredelse av friluftslivet

Antall mennesker i ulike omlandkategorier

Plassering av de viktigste brukergrupper i omlandkategorier.

Tilrettelggingstiltak

Eventuell privat planlegging

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan

Fylkesplan

Handlingsprogram for friluftsliv

Eventuelle særplaner

De momenter som er angitt foran er tatt med i den grad de er ansett å ha betydning for vurderingen.

I forbindelse med vassdragsomtalen er det også et kart over nedbørfeltet. Tegnforklaring til kartene finnes bakerst i heftet.

Pkt. 8.3 inneholder oversikt i tabellform over utvalgets klassifisering av vassdragsobjektene.

Akershus

Natur

Landskapet i Akershus fylke veksler mellom skogkledte åser og oppdyrkede jordbruksområder. Oslofjorden med øyer og sund dominerer de søndre delene av fylket. Av større innsjøer kan Øyeren og Hurdalsjøen nevnes, og dessuten ligger søndre del av Mjøsa i Akershus. Det er tett bebyggelse over store deler av fylket.

Skogsområdene er godt egnet til turgåing sommer og vinter, og det er rike forekomster av bær og sopp.

Flere av ferskvannene er fine badevann, hvor man også har fiskemuligheter.

I deler av fylket er det godt jaktterreng. Både Oslofjorden og de større innsjøene er egnet til båtsport, bading og fiske.

Bosetting og friluftsområder

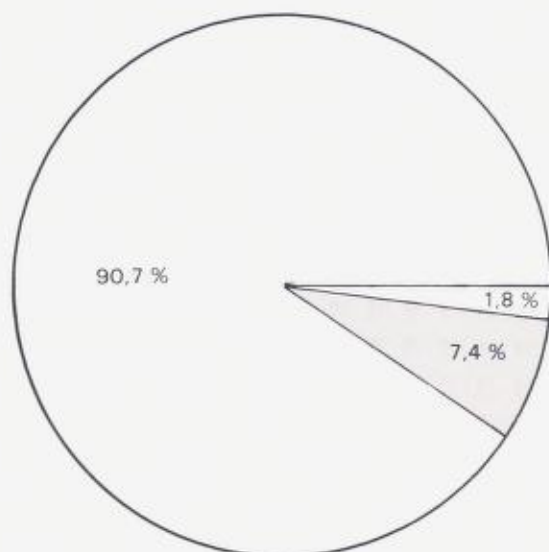
Hele fylket er relativt tett befolket med størst befolkningkonsentrasjon nærmest Oslo. Til tross for tett bosetting er det forholdsvis god tilgang på nær- og dagsturområder. De største og viktigste områdene er Osломarka og Romekiksåsene, hvorav ca. halvparten ligger i Akershus. Osломarka er hovedutfartsområde for Oslo. I tillegg fins turområder av mindre utstrekning i tilknytning til flere av tettstedene. Det er også viktige friluftsområder for bading og båtsport langs Oslofjorden, på øyene i fjorden og ved de større innsjøene. Gode kommunikasjonsmuligheter og forholdsvis korte avstander gjør alle friluftsområdene lett tilgjengelige fra hele fylket. Man må imidlertid regne med at folk flest bruker de områdene som er nærmest bostedet.

Offentlig planlegging

Akershus fylkesplan (1980—85) slår fast at foruten nærområdene til tettstedene, er det særlig vassdragene, Oslofjorden og Osломarka som er viktig for friluftslivet i fylket. Av andre planer som berører friluftslivet kan følgende nevnes: *Friluftslivplan for Romeriksåsene (1972)*, *Flerbruksplan for Romeriksåsene (1977)*, *Utkast til flerbruksplan for Osломarka (1976)* og *Oslofjorden, miljøutredning for indre del (1981)*. Det er et landskapsvernområde, *Kolsås/Dælivann*, i Bærum, og en rekke naturreservater i fylket.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i fylket går fram av figuren under.

Utbygget/under utb.	90,7 %
Rest	1,8 %
Midl. vernet	7,4 %
Varig vernet	0 %
Tils.	99,9 %

Rundt 90 pst. av det totale kraftpotensialet i fylket er utbygget eller under utbygging. Sammenliknet med andre fylker i landet er dette mye. Osломarksvassdragene som er de eneste som er varig vernet, har et lite kraftpotensiale, men det er knyttet særlig store friluftslivsinteresser til dem. Bare Hurdalsvassdraget og Leira er midlertidig vernet, og de representerer 7,4 pst. av det totale kraftpotensialet i fylket.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 3, *Hurdalsvassdraget og Leira*, er typiske østlandske lavlandsvassdrag som renner gjennom skogs- og jordbruksterreng. Området er godt egnet og svært mye brukt til friluftsliv både av lokalbefolkningen og av folk bosatt innenfor regionen som bl.a. omfatter deler av Osloområdet. De viktigste aktivitetene er turgåing, bær- og sopp-sanking, jakt, fiske og en del bading og båtsport knyttet til Hurdalsjøen. Friluftslivsinteressene i området er framhevet i offentlig plan-sammenheng.

Verneklasse 2

Skrukkelisjøen. Foto: I. M. Stener Olsen.

OBJEKT NR. 3

HURDALSVASSDRAGET OG LEIRA

Fylker: Akershus, Oppland.

Kommuner: Eidsvoll, Ullensaker, Nannestad, Hurdal, Skedsmo, Fet, Sørum, Gjerdum, Lunner, Gran, Østre Toten.

Nedbørfelt: Hurdalsvassdraget: 716 km²

Leira: 642 km²

Middelvannføring: Hurdalsvassdraget: 15 m³/s

Leira: 14 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdragene ligger nord for Oslo og nedbørfeltene dekker store deler av Romeriksåsen og Totenåsen. En rekke riksveier og mindre veier gjør at tilgjengeligheten til og i området, er svært god. Bergensbanen/Gjøvikbanen og Dovrebanen/Kongsvingerbanen har sine traseer henholdsvis vest og øst for området. Gardermoen flyplass ligger innenfor nedbørfeltet. Det meste av bosetningen er konsentrert i øst mellom Lillestrøm og Eidsvoll, samt i Hurdal. På grunn av kraftverksutbygging i Andeelva har Hurdalssjøen vært regulert siden 1907.

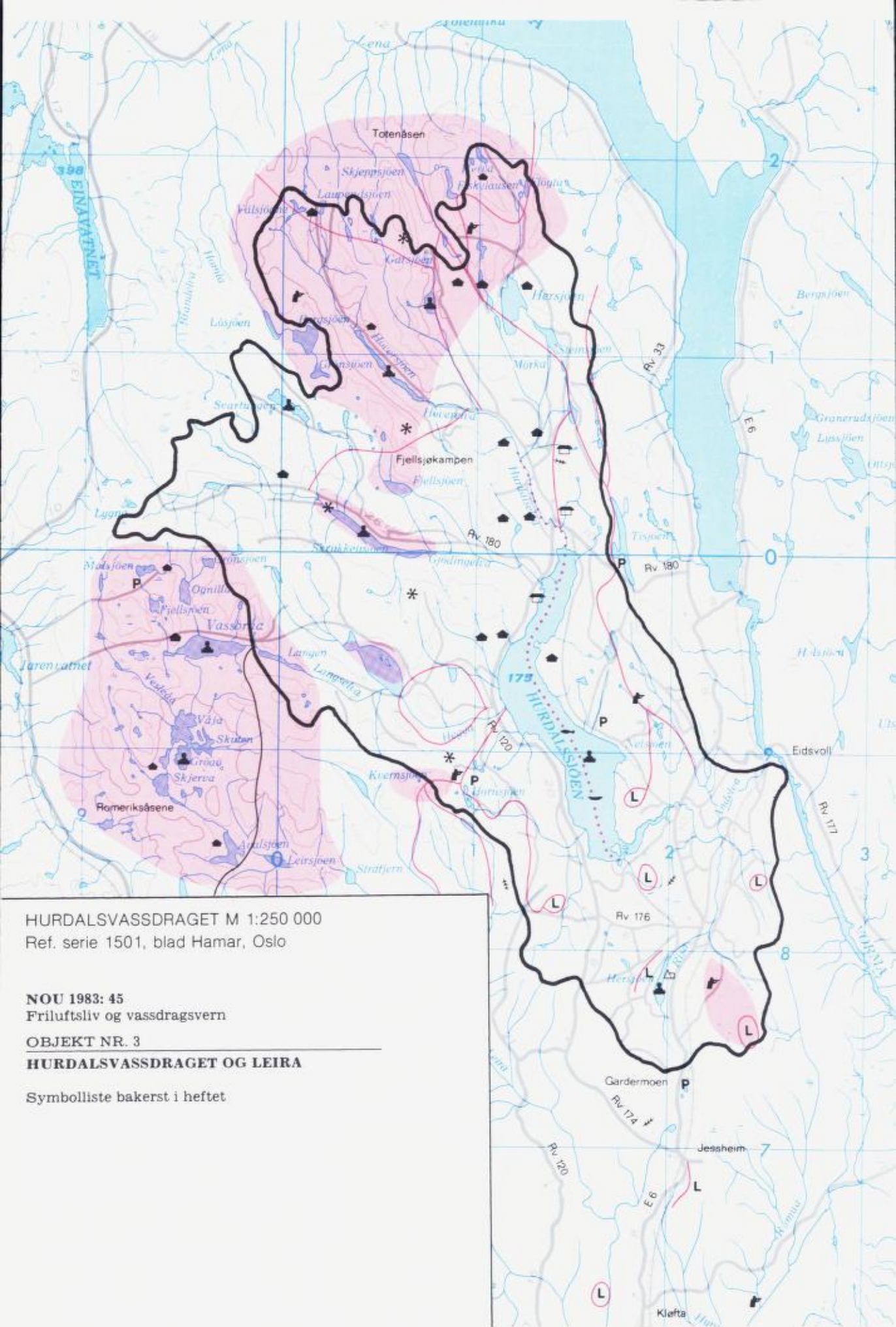
Vassdragene er typiske østlandske lav-

landsvassdrag. Deres hovedretning er nord-vest—sørvest.

Hurdalsvassdraget renner gjennom barskogsterrang i Totenåsen og de nordøstlige delene av Romeriksåsene og ut i den ca. 30 km² store Hurdalssjøen. Gjennom to markante dalfører renner de to største tilførselselvene til Hurdalssjøen; Gjødingelva fra Skrukkelisjøen og Høverelva (Hurdalselva) fra Høversjøen. De oppdyrkede områdene ligger i disse dalførene og langs Hurdalssjøen. Fra sørenden av Hurdalssjøen renner Andeelva gjennom et rikt jordbruksområde og ut i Vorma ved Eidsvoll.

Leira renner gjennom barskogsterrang i Romeriksåsene (ca. 2—600 m o.h.) og jordbruksterrang på Romerikssletta. Både Leira og flere av sideelvene har skåret seg dypt ned i de marine leirlagene som dekker store deler av Romerike. Området er preget av ravinendannelse. På de nederste 7 km før utløpet i Øyeren har Leira dannet store meandere.

Vegetasjonen i de høyereliggende delene av området er preget av barskog med lyng i undervegetasjonen. Vassdragsområdet er stedvis preget av skogsdrift. I de lavereliggende delene dominerer løvskog, med lokaliteter av edelløvskog. Ved Leiras utløp i Øyeren ligger et stort våtmarksområde.

HURDALS VASSDRAGET M 1:250 000
 Ref. serie 1501, blad Hamar, Oslo

NOU 1983: 45
 Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 3
HURDALS VASSDRAGET OG LEIRA

Symbolliste bakerst i heftet

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdene er meget godt egnet til fot- og skiturer. Det er gode jakt og fiske-muligheter og store forekomster av sopp og bær. De fleste vannene er godt egnet til bading, enkelte også til bruk av båter. Kano-paddling er mulig i deler av Hurdalselva. Områdene egner seg godt til orientering, og de mange skogsbilveiene er fine til sykling.

Dagens bruk

Nedbørfeltene er viktige turområder både for lokalbefolkningen (ca. 85 000 personer) og for folk bosatt innenfor regionen, deriblant deler av Oslo-området, (ca. 60 000 personer). De har et godt utbygd nett med preparerte og merkede løyper og stier. Vintertid holdes tolv lysløyper og fire skitrekk i drift. Det drives et omfattende fiske, spesielt i Hurdalssjøen. Det er hovedsakelig lokalbefolkningen og hytteierne som fisker. Man har flere gode jaktområder, og jakta drives mest av lokalbefolkningen. Jakt og fiske organiseres gjennom lokale jakt- og fiskeforeninger og av grunneierlag. Om høsten san-kes mye bær og sopp. Vassdragene brukes endel til bading. De fleste badeplassene er å finne rundt Hurdalssjøen. På Hurdalssjøen er det også mye motorisert båttrafikk. Det er anlagt 3 kaianlegg. I nedbørfeltene ligger ca. 900 private hytter med størst konsentrasjon i Hurdal kommune. I Hurdal ligger 3 turis-

theimer og hotell med ca. 250 sengeplasser. Det fins 11 serveringssteder, og noen av disse har overnattingsmuligheter. En campingplass ved Hersjøen er av betydning for friluftslivet.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Oppland [1979—83(85)]:

Deler av nedbørfeltet har betegnelsen friluftsområde.

Handlingsprogram for friluftslivet i Oppland fylke [1982—90(95)]: Romeriksåsen og Totenåsen er nevnt som utfartsområder.

Generalplaner:

Flere av de aktuelle kommunene har utarbeidet generalplaner, og enkelte er godkjent. Ullensaker, Hurdal, Eidsvoll og Østre Toten legger opp til å bevare områder for friluftslivet. Spesielt nevnt er bl.a. Romeriksåsene, Totenåsen og området nærmest Hurdalssjøen.

Arealdisponeringsplan for Hurdalssjøområdet (1973): områder av betydning for friluftslivet vurderes.

Utkast til flerbruksplan for Osloområdet (1976): deler av Leiras nedbørfelt omfattes av planen, men området nevnes ikke spesielt.

Vernede områder:

Naturrestatene Fjellsjøkampen, Totenåsen og Nordre Øyeren ligger innenfor vassdragsområdet.

Hedmark og Oppland

Det er funnet hensiktsmessig å gi en felles oversikt for disse fylkene fordi de har flere likhetstrekk, og fordi enkelte av de midlertidig vernede vassdragene drenerer deler av begge fylkene.

Natur

De sørlige delene av begge fylkene er preget av lavlandsområder bestående av vide, åpne jordbruksbygder og skogkledd åslandskap. Skogen dominerer også store deler av Hedmark østover mot svenskegrensa. Skogsområdene er godt egnet til turgåing, til bær- og soppstaking samt jakt. Valdres, Gudbrandsdalen og Østerdalen er de dominerende dalførene i fylkene. Alle tre er omgitt av større sammenhengende fjellområder som er av stor betydning i friluftslivssammenheng. Felles for mange av vassdragene i fylket er at de har et relativt jevnt fall. Selv om de store fossefallene mangler, går elvene flere steder i fosser og stryk. Foruten å være med på å skape liv i landskapsbildet, er vassdragene viktige for fiske, og de får etter hvert økende betydning både for tur- og elvepadling. Fylkene har flere større innsjøer, bl.a. Mjøsa, Randsfjorden og Femunden. Innsjøene er velegnet til bading og ulike typer båtsport.

Bosetting og friluftsområder

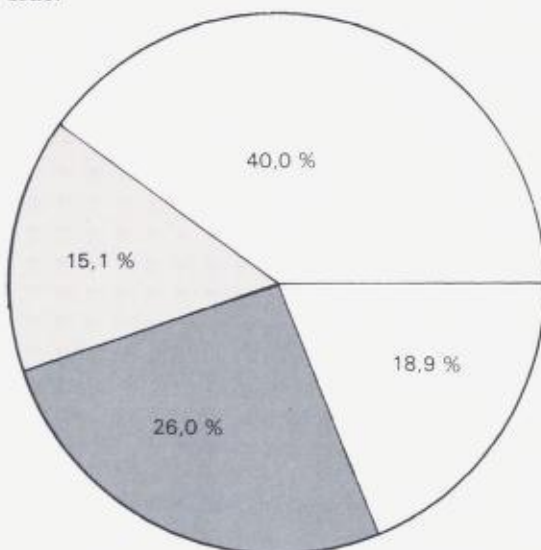
De tettest befolkede områdene ligger i sør med befolkningstygdepunktet rundt Mjøsa. Ellers er befolkningen konsentrert i de større dalførene. Natur- og friluftsområdene er fordelt over det hele, men de større sammenhengende naturområdene ligger i den nordlige og vestlige delen av fylkene. Dette gjelder først og fremst Jotunheimen, Dovrefjell og Rondane som benyttes som ferieområder for store deler av befolkningen på Østlandet, Nordvestlandet og i Trøndelag, samt som dagstur og helgeutferdsområder for de omkringliggende bygder. For lengre fot- og skiturer og for villreinjakt er det derfor et reise-mønster nordover i fylkene. Aktiviteter som kortere turer, bærplukking, bading, båtsport og elgjakt kan derimot utføres nærmere befolkningskonsentrasjonene. Elgjakta drives i størst utstrekning i de store skogsområdene i Hedmark. Deler av Nordmarka som er et viktig utferdsområde for Osloregionen, ligger lengst sør i Oppland fylke.

Offentlig planlegging

Både *Fylkesplan for Hedmark, Plangrunnlaget (1980)* og *Fylkesplan for Oppland [1979—83(85)]* påpeker viktigheten av at større, sammenhengende friluftsområder i størst mulig grad holdes frie for oppdeling og inngrep. *Handlingsprogrammene for friluftslivet* påpeker viktigheten av at friluftstinteressene blir ivaretatt ved arealdisponeringer. Flere av de midlertidig vernede vassdragene faller innenfor eller ligger i nær tilknytning til områder som er utpekt som viktige friluftsområder. I de to fylkene er det til sammen seks nasjonalparker (Rondane, Gutulia, Femundsmarka, Ormtjernkampen, Dovrefjell og Jotunheimen) og tre større landskapsverneområder (Utladalen, Femundsmarka og Hjerkin).

Utbygging og vern

Vassdrags situasjonen i Hedmark og Oppland framgår av figuren under og på neste side.

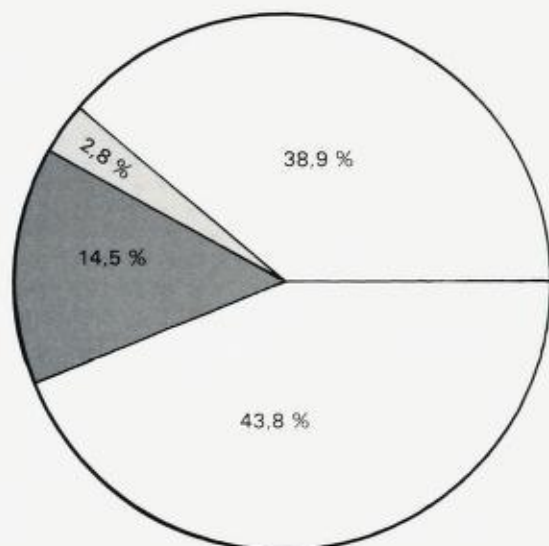

HEDMARK	
Utbygget/under utb.	40,0 %
Rest	18,9 %
Midl. vernet	15,1 %
Varig vernet	26,0 %
Tils.	100 %

I Hedmark er 26 pst. av det totale kraftpotensialet varig vernet, mens det tilsvarende tallet for Oppland er 14,5 pst. Trysilvassdraget og Ljøra i Hedmark utgjør det største arealet med over 5 500 km². Den nordlige de-

Friluftsliv og vassdragsvern

len av dette området, rundt Femunden er av stor betydning for friluftslivet. Følgende andre vassdrag i Hedmark er varig vernet: Mistra, Skjervangen, Asta, Vesle Sølna, og Moelv m/Næren. I Oppland er disse vassdragene varig vernet: Sjoa, Lora, Frya, Espedalsvatn/Breisjøen, Nordre Syndin/Helin, Heggefjorden, Buvassfaref/Lomdalselv, Vassfaref, Gausa og vassdrag i Vang. Flere av disse vassdragene ligger i tilknytning til verdifulle friluftsområder. De midlertidig vernede vassdragene er lokalisert både i fjellområder og i lavlandet, noe som gir mulighet for et variert friluftsliv.

OPPLAND

Utbygget/under utb.	38,9 %
Rest	43,8 %
Midl. vernet	2,8 %
Varig vernet	14,5 %
Tils.	100 %

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 9, *Kynna*, som ligger sørøst for Elverum, er et typisk skogsvassdrag preget av en stilleflytende elv og en rekke myrer og tjern. Vassdragsområdet er godt egnet og brukt til turgåing, elgjakt, bading og turpadling. Lokalbefolkningen er den viktigste brukergruppa. Kynndalen er et prioritert friluftsområde i generalplansammenheng.

Verneklasse 3

Objekt nr. II 1, *Imsa/Trya* drenerer skogs- og fjellområder mellom Ringebufjellet og Østerdalen. Deler av området er velegnet til turgåing, og det brukes mye til jakt og fiske, mest av lokalbefolkningen. Imsa brukes noe til elvepadling. Deler av området er pekt på som viktig natur- og friluftsområde i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 3

Objekt nr. II 2, *Grimsa* drenerer i de øvre delene fjellområdet mellom Dovre og Rondane, den renner østover og gjennom åpen bjørke- og furuskog mot Folldal. Nedbørfeltet er et viktig turområde sommer og vinter, samt et viktig villreinområde. Deler av Grimsa er egnet til padling. Grimsdalen danner sammen med Rondane nasjonalpark, Atndalen og Dovrefjell et større sammenhengende natur- og friluftsområde. Nedbørfeltet er prioritert turområde i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 2

Objekt nr. 11, *Atna* følger en relativt åpen dal som stiger fra ca. 360 m o.h. i sørøst til ca. 1 200 m o.h. i nordvest. Dalen er omgitt av relativt rolige, avrundede fjell. Store deler av vassdragsområdet er svært godt egnet, og brukes mye til fot- og skiturer, kanopadling og fiske både av lokalbefolkningen, folk fra nabokommunene, folk fra resten av Østlandet og sørlige deler av Trøndelag. Området binder sammen viktige turområder som Rondane og Alvdal Vestfjell. Spesielt Nordre Atnadalen rommer meget store opplevelsesverdier, og de naturfaglige kvalitetene er av stor betydning i undervisning og forskning. Atnadalen med tilgrensende områder er pekt på som friluftsområde i offentlig plansammenheng, og beliggenheten i nær tilknytning til Rondane nasjonalpark må understrekes.

Verneklasse 1

Objekt nr. 14, *Jora/øvre del av Lågen* drenerer hovedsakelig et relativt kupert snau-fjellsområde. Vassdragsområdet er svært godt egnet og mye brukt til fot- og skiturer, jakt og fiske. Deler av Jora er godt egnet og brukes en del til padling. Nedbørfeltet er et særlig viktig nærturområde, og det utgjør en part av Lesja Nordfjell som i fylkesplanen er utpekt som et større naturområde.

Verneklasse 2

Båt ved Silksjøen. Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 9

KYNNA

Fylke: Hedmark

Kommuner: Elverum, Våler, Åsnes

Nedbørfelt: 341 km²

Middelvannføring: 5,1 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Kynna som er en sideelv til Flisa, drener deler av området sørøst for Elverum. Riksvei 206 (Flisa—Linna) passerer søndre del av nedbørfeltet, riksvei 25 (Elverum—Nyberg-sund) går nordvest for området, og riksvei 207 (Elverum—Sørskogbygda) går inn i området nordvestre del. I tillegg til veiene som går langs vassdraget, fins en rekke mindre skogsbilveier i området. Det meste av bebyggelsen er å finne i områdets nordlige del.

Fra utspringet sør for Bergsjøen til utløpet i Flisa er det ca. 40 km. Kynnas nedbørfelt er et skogsområde med relativt små høydeforskjeller. Det høyeste punktet er Høgknøsen 705 m o.h., mens utløpet i Flisa ligger på 216 m o.h. Store deler av vassdraget er preget av en stilleflytende elv og en rekke myrer og tjern. Den nedre delen av vassdraget går i stryk, og det er gravd ut et elvegjel ca. 4 km nordvest for utløpet i Flisa. De mektigste løsmassene er konsentrert i glasiflu-

viale avsetninger i bunnen av Kynnndalen. Dalsidene er dekket av morenemateriale. Vegetasjonen består overveiende av barskog avbrutt av store myrområder. De glassifluviale avsetningene er preget av furuskog med lyng, mose og lav i de nedre sjiktene. Ellers i området er det hovedsakelig blåbær—granskog. Nordvest i nedbørfeltet er en del dyrket mark.

Av kulturfaglige verdier bør gamle tømmerfløtingsanlegg nevnes. Den glasifluviale dalfyllingen som er del av et større system som viser forholdene ved slutten av siste istid, er av naturvitenskapelig og pedagogisk verdi.

Egnethet til friluftsliv

Området er relativt godt egnet til tur-gåing både sommer og vinter. Vassdraget egn-er seg svært godt til bruk av kano/kajakk og har lett tilgjengelighet. I flere av vannene og i elva er det fine bademuligheter. Det er gode forekomster av blåbær, tyttebær og molte. Det jaktes på elg og småvilt, og det kan fiskes abbor, gjedde, mort og ørret.

Dagens bruk

Det er først og fremst folk bosatt innenfor lokalsamfunnet (ca. 900 personer), samt en-

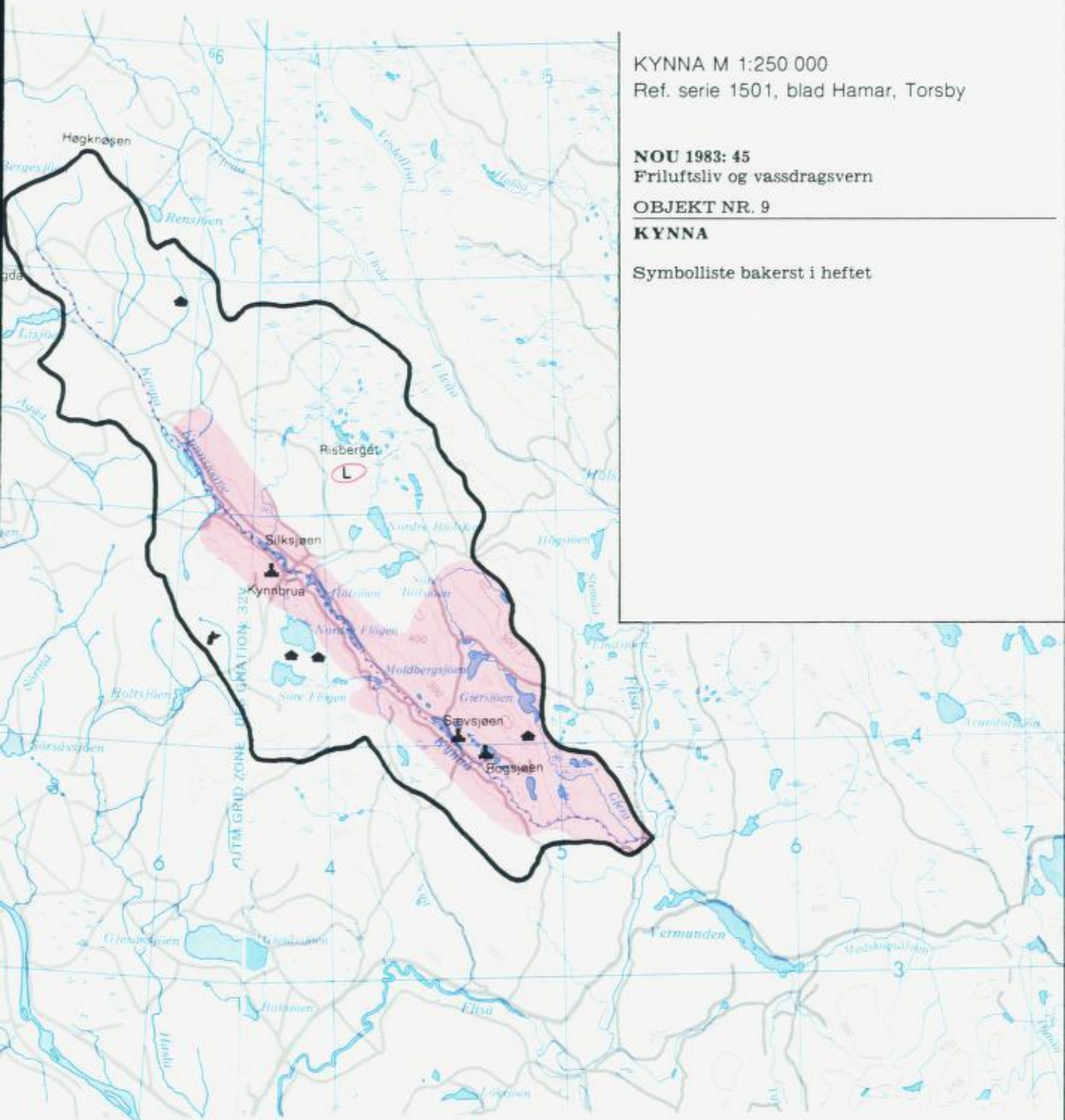
KYNNA M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Hamar, Torsby

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 9

KYNNA

Symbolliste bakerst i heftet

kelte som er bosatt i regionen (ca. 50 000 personer) som bruker området til friluftsliv.

I sommerhalvåret foregår endel turgåing ofte kombinert med bærplukking. Det fins flere mindre stier. Til skigåing er området mest brukt i påsken, bortsett fra lysløypa ved Risberget som brukes hele vinteren. Vassdraget brukes mye til turpadling, en aktivitet som trolig vil få økende omfang. Bading er mest utbredt i Rogsjøen, Sævsjøen og Silksjøen. Elgjakta drives i hovedsak av lokalbefolkningen, og det fiskes noe i elva og vannene. Jakt og fiske organiseres gjennom jeger- og fiskerforeninger. I området ligger ca. 330 private hytter hvorav to leies ut gjennom hytteformidlingen. (Som hytter regnes også seterhus og koier brukt som fritidshus). Det foregår noe fricamping med campingvogner, spesielt ved Rogsjøen og Sævsjøen.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Utkast til generalplan, Asnes kommune (1980): Arealet som ligger innenfor Kynnas nedbørfelt er klassifisert som dagstuområde og et område hvor hyttebygging kan tillates.

Utkast til generalplan, Våler kommune (1980): Kynndalen er nevnt som et viktig naturområde. Det er planlagt hyttefelt og utbedring av badeplassen ved Kynnbrua, eventuelt kombinert med campingplass.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Hedmark (1980): Kynndalen er et helårs turområde av lokal betydning. Rogsjøen er badeplass av regional betydning.

Området er ikke spesielt nevnt i fylkesplan for Hedmark (1980).

Negardgammelsæter med Negardsjøen. Foto: S. R. Kindlihaven.

OBJEKT NR. II 1

IMSA/TRYA

Fylker: Hedmark, Oppland

Kommuner: Stor-Elvdal, Ringeby, Øyer

Nedbørfelt: 580 km²

Middelvannføring Imsa 8,2 m³/s

Trya 1,3 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Imsa og Trya drenerer deler av området øst og sørøst for Ringebufjellet, og de renner ut i Glomma henholdsvis ca. 11 km og 1 km sør for Koppang. Riksvei 3 (Elverum—Tynset) går øst for nedbørfeltet. Friisveien (Ringeby—Atna), som er stengt om vinteren, passerer nordøst for området. Det er flere private veier i nedbørfeltet, bl.a. langs begge vassdragene. Bebyggelsen er konsentrert rundt vassdragenes utløp i Glomma.

Imsa har sitt utspring i Åsdalstjørna (1 132 m o.h.) på Ringebufjellet, Trya i Trytjørna (896 m o.h.) lengre sørøst. I vest og nordvest grenser vassdragsområdet mot Ringebufjellet. Fjellområdene i nedbørfeltet har rolige og avrundede former. Både Imsdalen og Trydalen er stedvis trange med bratte dalsider. Eldådalen er den største sidedalen til Imsdalen. Større og mindre innsjøer preger deler av landskapet. Vegetasjonen under

skoggrensa består hovedsakelig av furu med en del gran. Innslaget av bjørk øker med høyden over havet. I de lave sjiktene er det lyng og lav. Sørvest i nedbørfeltet er det store myrområder. Over skoggrensa består vegetasjonen av lyng-, gras- og lavheier. De nedre deler av Imsdalen er oppdyrket. Av lokaliteter med spesiell estetisk verdi, bør Imsjøene nevnes. Her fins også gamle fiskebruk av kulturfaglig verdi.

Egnethet til friluftsliv

Høyfjellsområdene er egnet til fot- og skitur, mens skogsområdene flere steder er nesten uframkommelig pga. tett vegetasjon og ulendt terreng. Imsa er godt egnet til elvpadling. Her er det relativt gode jakt- og fiskemuligheter. I områdets lavereliggende deler fins en del skogsbær. Flere myrer har gode molteforekomster.

Dagens bruk

Området er av størst betydning for lokalbefolkningen (ca. 1 900 personer) og for folk bosatt innenfor regionen (ca. 20 000 personer). Spesielt gjelder dette for Gudbrandsdøler som har gamle rettigheter i området. Nedbørfeltet brukes til turgåing sommer og vinter. Spesielt Famphøgdene mellom Ims-

dalen og Trydalen er viktig utfartsområde for befolkningen på Koppang. En av DNT's merkede ruter over Ringebu fjellet passerer en liten del av nedbørfeltet lengst i nordvest. Imsa brukes til elvepadling mellom Imsjøene og Glomma. De viktigste fiskevannene er Imssjøene, Åsdalstjørnene og Negårdsvatnene. Det er vanlig å bruke robåter i tilknytning til fisket. Elgjakta og reinsjakta er av størst betydning for lokalbefolkningen. I vassdragsområdet er det til sammen ca. 410 hytter, hvorav de fleste ligger innenfor Tryas nedbørfelt nordøst i området. I Imsas nedbørfelt er de fleste hyttene konsentrert rundt setergreender. Det er foreslått å fortette nåværende hyttefelt ved Tryvangen med ca. 100 hytter. Dessuten er det planlagt et nytt hyttefelt like nord for vassdragsområdet med 350—400 hytter, men dette blir muligens redusert. Det er vanlig å campe rundt Imssjøene.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Hedmark (1980): Fjellområdene mellom Østerdalen og Gudbrandsdalen er pekt på som større sammenhengende fjell- og utmarksområder.

Fylkesplan for Oppland (1979—83/85): Vestre og nordvestre del av nedbørfeltet er klassifisert som turområde.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Hedmark (1980): Området i tilknytning til Vinjevegen nordøst i nedbørfeltet har førsteprioritet som turområde av lokal og regional betydning.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Oppland (1982—90/95): Imsdalen nevnes som naturområde av regional betydning.

Området er ikke spesielt nevnt i generalplansammenheng.

Grimsdalen sett mot øst. Foto: I. Iversen.

OBJEKT NR. II 2

GRIMSA

Fylker: Hedmark, Oppland

Kommuner: Folldal, Dovre, Alvdal, Sel

Nedbørfelt: 535 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt (Mindre enn 24 m³/s)

Vassdragsbeskrivelse

Grimsa ligger i grenseområdet mellom Dovrefjell og Rondane, og den renner sammen med Folla ca. 10 km øst for Folldal sentrum. Grimsdalsveien gjennom nedbørfeltet (bomvei som er stengt om vinteren) er tilknyttet E6 gjennom Gudbrandsdalen og riksvei 27 (Atna—Folldal). Riksvei 27 har forbindelse med riksvei 3 (Elverum—Tynset) og riksvei 29 (Alvdal—Hjerking). Bosetningen er konsentrert i nedbørfeltets østre del ved Fallet og ved Grimsas utløp i Folla.

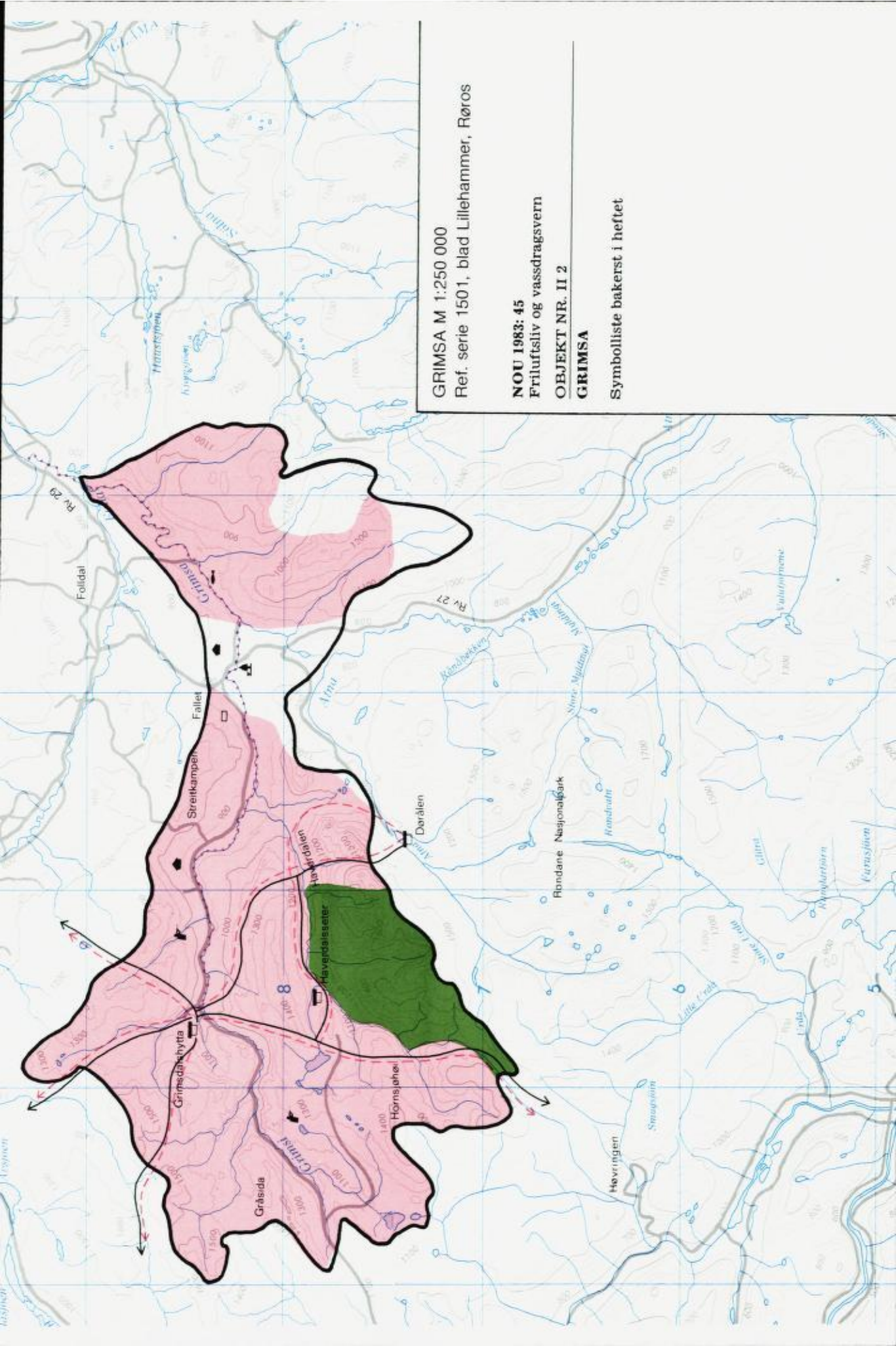
Vassdraget har sitt utspring i fjellområdet mellom Hornsjøhei (1 566 m o.h.) og Gråsida (1 516 m o.h.), renner mot øst og nordøst og løper sammen med Folla ca. 50 km nordøst for utspringet. Nedbørfeltet grenser mot Dovrefjell i nord og Rondane i sør. Haverdalen er den viktigste sidedalen. Grimsdalen og Haverdalen er lengst i vest trange, nedskårne V-daler, som østover vider seg ut til to

typiske U-daler med bred dalbunn og bratte dalsider. Spesielt i Grimsdalen er det utviklet en bred elveslette hvor elva over store områder har et meanderende løpsmønster. Glasifluviale avsetninger, ofte i form av terrasser, preger dalsidene både i Grimsdalen og Haverdalen. Fjellområdene i nedbørfeltet er hovedsakelig av en rolig, avrundet karakter. Vegetasjonen i områdets lavereliggende deler er dominert av furuskog, med lyng og lav i de nedre sjiktene. Innslaget av bjørk øker med høyden over havet. Over skogsgrensa, som i Haverdalen går opp mot 1 200 m o.h., er lav- og grasheier dominerende. Myr er relativt utbredt innenfor vassdragsområdet.

Nedbørfeltet har naturfaglige kvaliteter som er av høy faglig verdi for studiet av isavsmeltingsforløpet i Sør-Norge. Av kulturfaglige verdier bør gamle setrer og fangstanlegg for elg og rein nevnes.

Egnethet til frilivsliv

Området er godt egnet til fot- og skitur, spesielt de vestre delene. Deler av Grimsa er velegnet til padling. Det fins enkelte rike moltemyrer. Området er særlig egnet til reinsdyrjakt, og det er fiskemuligheter i elva og i vannene.

GRIMSA M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Lillehammer, Røros

NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. II 2

GRIMSA

Symbolliste bakerst i heftet

Fallfossen. Foto: S. R. Kindlihagen.

Dagens bruk

Området brukes mye til dagsturer og flere dagers turer sommer og vinter både av lokalbefolkningen (ca. 240 personer) og av folk bosatt innenfor regionen (ca. 16 000 personer), samt av folk fra resten av Østlandet og deler av Trøndelag. Nedbørfeltets vestre del er gjennom flere merkede stier knyttet til DNT's rutenett mellom Dovrefjell og Rondane, som begge er viktige fotturområder. De færreste rutene er merket om vinteren. Området har to turisthytter, Grimsdalshytta (DNT) og Haverdalssetra (privat), med tilsammen over seksti senger. I tillegg leier enkelte privatpersoner ut campinghytter og rom med en samlet sengekapasitet på 50–60. Det er totalt ca. 90 private hytter i området. De fleste er lokalisert på gamle settervoller, noen i to mindre hyttefelt, resten er spredt i terrenget. Strekingen fra

Grimsdalshytta til utløpet i Folla brukes både til tur- og elvepadling. Det meste av fisket foregår i Grimsa. Fiskekortsalg er organisert gjennom Dovre Fjellstyre og Follidal Jeger- og Fiskerforening. Reinsdyrjakt og småviltjakt er av særlig stor betydning i fjellområdene både for utabygds og innabygds jegere. Elgjakta i de lavereliggende delene av området er av størst betydning for lokalbefolkningen. Enkelte år er molteforekomstene av stor betydning. Grimsdalen er dessuten et populært campingområde for bilturister.

Friluftslivet i offentlig planlegging

Generalplaner for Dovre (1979–1992) og Follidal (1975) foreligger som utkast. Planen for Follidal peker ut deler av nedbørfeltet som turområde.

Fylkesplan for Oppland [1979–83(85)]: Dovre Østfjell, hvor deler av nedbørfeltet er inkludert, er karakterisert som turområde. Enkelte fjellmyrer er verneverdige på landsdelsnivå.

Fylkesplan for Hedmark (1980): Deler av nedbørfeltet utgjør utfartsområder av betydning for lokalbefolkningen.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Hedmark (1980): Streitkampen i utkanten av området er turområde av regional betydning.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Oppland [1982–90(95)]:

Dovre Østfjell er utpekt som naturområde.

Vernet område: Deler av nedbørfeltet faller innenfor Rondane nasjonalpark.

Atnasjøen med Rondane i bakgrunnen. Foto: I. Iversen.

OBJEKT NR. 11

ATNA

Fylker: Hedmark, Oppland

Kommuner: Stor-Elvdal, Folldal, Alvdal, Rendalen, Dovre, Sel, Nord-Fron, Ringebu, Sør-Fron

Nedbørfelt: 1 300 km²

Middelvannføring: 28,5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer store deler av området mellom Rondane/Ringebufjellet og Alvdal Vestfjell. Riksvei 27 (Atnosen—Folldal) med forbindelse til riksvei 3 (Elverum—Tynset) og riksvei 29 (Alvdal—Hjerkinn) går gjennom nedbørfeltet. Riksvei 220 (Ringebu—Enden) og Friisveien (Ringebu—Atna) som begge er stengt om vinteren, kommer inn i nedbørfeltet fra sør og sørvest. I tillegg fins en rekke mindre fjell- og skogsbilveier. Deler av Atndalen er preget av gårdsbebyggelse.

Vassdraget har sitt utspring i Verkilsdalen nordvest i Rondane og renner mot nordøst gjennom Dørålen. Deretter renner det sørøstover gjennom Atndalen og ut i Glomma ca. 20 km nordvest for Koppang. Atndalen er en relativt åpen dal hvor dalbunnen stiger fra 360 m o.h. i sørøst til ca.

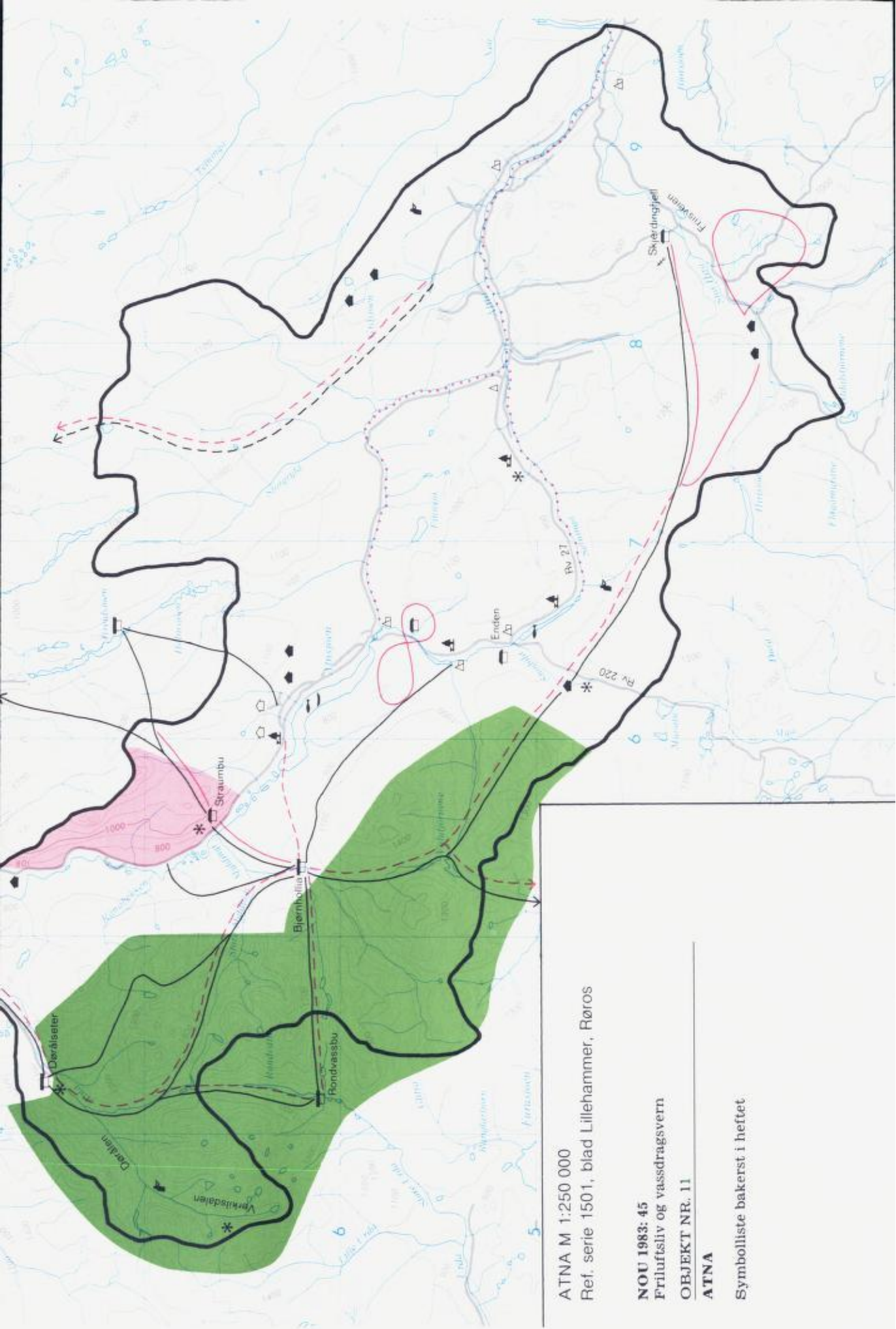
1 200 m o.h. i nordvest. Av sidedalene er Setningens dal av størst betydning i landskapet. Atndalen er omgitt av rolige, avrundede fjell, bortsett fra deler av Rondane som er mer oppskåret. Det er flere større og mindre innsjøer i nedbørfeltet. Karakteristisk for Atndalen og Dørålen er store løsmasseakkumulasjoner, som er av stor verdi i forsknings- og undervisningssammenheng. I dalbunnen er det en særdeles godt utviklet elveslette og flere av sideelvene har lagt opp store vifter. Under skoggrensa er vegetasjonen preget av barskog, vesentlig furu, med lyng og lav i de nedre sjiktene. Over skoggrensa er det gras og lyngheier før ren blokkmark overtar. Karakteristiske er også myrene, spesielt Atnsjømyrene og myrene i Dørålen. Atnsjømyrene er en rik fuglebio-top.

Det er knyttet store estetiske verdier, som er kjent i landssammenheng, til vassdragsområdet.

Av kulturfaglige verdier bør alle fangstanleggene for rein og elg nevnes, samt jernutvinningsplassen ved riksvei 27 i Nordre Atndalen.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er svært godt egnet til turer både sommer og vinter. Størrelse og

ATNA M 1:250 000
 Ref. serie 1501, blad Lillehammer, Røros

NOU 1983: 45
 Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 11

ATNA

Symbolliste bakerst i heftet

tilgjengelighet gjør flere av vannene egnet til bruk av båt. Deler av Atna er egnet til padling med kano eller kajakk. Atna er en meget verdifull fiskeelv hvor det fiskes ørret, røye og noen steder harr. Det fins blåbær, tyttebær og flere gode moltemyrer. Det kan jaktes på elg, rein og småvilt.

Dagens bruk

Atnas nedbørfelt er et viktig friluftsområde for folk bosatt i lokalsamfunnet (ca. 770 personer), i regionen (ca. 27 000 personer) samt for folk bosatt i resten av Østlandsområdet og sørlige deler av Trøndelag.

Deler av nedbørfeltet, særlig fjellområdene, er mye brukt til turgåing sommer og vinter. Det gjelder både dagsturer og flere dagers turer. Området ligger i nær tilknytning til Rondane og Alvdal Vestfjell som begge er viktige fotturområder, og flere av DNT's ruter krysser området. I tillegg er det mange umerkede stier. Om vinteren er de færreste løyper merket, bortsett fra enkelte rundløyper som hoteller/pensjonater kjører opp med snøscooter. Ved Atna er det anlagt lysløype på ca. 2 km, og ved Skjerdingsfjell er det skitrek og slalombakke. Det fins to turisthytter, Bjørnholla og Dørålseter, med ca. 180 senger. Strekingen Atnsjøen—Atnosen og Setningen brukes mye til padling, spesielt elvepadling.

Fisket i vassdraget er av stor betydning både for lokalbefolkningen og for tilreisende. Isfisket foregår også i stor utstrekning. Fiskekortsalget er organisert gjennom Atna fiskerforening og fjellstyrene. Både hoteller/pensjonater og campingplasser er av

stor betydning for tilreisende som fisker i området. Dessuten er det ca. 470 private hytter som hovedsakelig er fordelt på fem områder.

Jakta drives mest av lokalbefolkningen. I skogsområdene jaktes det på elg, i fjellet rein. Småvilt fins over mesteparten av området. Bærplukking er særlig utbredt på moltemyrene i Dørålen. I Nordre Atndalen er bilturistene en viktig brukergruppe. Rasting eller camping langs veien er ofte kombinert med fiske i Atna, som renner parallelt med veien.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan for Folldal kommune (1975): Et område nordøst for Atnsjøen er nevnt som viktig turområde.

Fylkesplan for Hedmark (1980): Deler av nedbørfeltet faller sammen innenfor områder som er karakterisert som store sammenhengende fjell- og utmarksområder.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Hedmark fylke (1980): Følgende lokaliteter er nevnt som viktige utfartsmål og turområder av lokal og regional betydning: Gunnestadsæter, Atnsjølia, Sollia, Gråsjøen.

Vernet området: Den nordvestlige delen av nedbørfeltet faller innenfor Rondane nasjonalpark.

Verneplan for våtmarker: Atnsjømyrene er foreslått vernet som et viktig våtmarksområde.

Leirsjøen. Utsikt mot nord. Foto: R. Næverlid.

OBJEKT NR. 14

JORA/ØVRE DEL AV LÅGEN

Fylker: Oppland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag

Kommuner: Dovre, Lesja.

Nedbørfelt: 492 km²

Middelvannføring: 7,5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdragene dekker deler av fjellområdet vest og sørvest for Dovrefjell. E69 (Dombås—Åndalsnes) og Raumabanen (Dombås—Åndalsnes) passerer den sørlige delen av nedbørfeltet. I tillegg fins flere mindre fjellveier. Det eneste som fins av fast bosetting i nedbørfeltet, er konsentrert ved Joras utløp i Lågen lengst i sør.

Jora har sitt utspring ca. 1 630 m o.h. i fjelltraktene vest for Snøhetta og Svånåtindan, og den renner ut i Lågen ca. 2 km vest for Dombås. Nedbørfeltet er omgitt av fjell fra 1 800 m o.h. til over 2 000 m o.h. i vest, nord og øst. I sør avgrenses området av den vide, åpne Lesjabygda. Mesteparten av nedbørfeltet er et relativt kupert snaufjellsområde som bærer tydelig preg av iserosjon. Karakteristisk landskapselement er alle vannene av varierende størrelse. Jora ren-

ner i en ganske trang og bratt dal. Den viktigste sidedalen er Grøndalen, som er hengende i forhold til Joras dal. I overgangen mellom de to dalene er det gravd en tilpassningscanyon. Vegetasjonen under skoggrensa består av furu- og bjørkeskog, hovedsakelig med urter i de lavere sjiktene. Over skoggrensa er det oftest grasheier med en del urter. Mot toppene blir vegetasjonen skrinnere. I nedbørfeltet er det også en del myr av ulik karakter. Nysæterområdet sør i Skamsdalen er nevnt som et område av spesiell estetisk verdi både pga. naturen og seterbebyggelsen. Dette området er blant de viktigste seter- og beiteområder for Lesjabygda.

Av naturfaglig verdi er ulike former fra isavsmeltingsperioden og klebersteinsforekomstene. Seteranleggene og flere dyregraver og fangstanlegg er av kulturfaglig verdi.

Egnethet

Hele nedbørfeltet er godt egnet til fot- og skiturer. Man finner populære badeplasser ved flere vann. Deler av Jora er egnet til padling. Det fins flere gode fiskevann med ørret og røye, og det er gode jaktmuligheter.

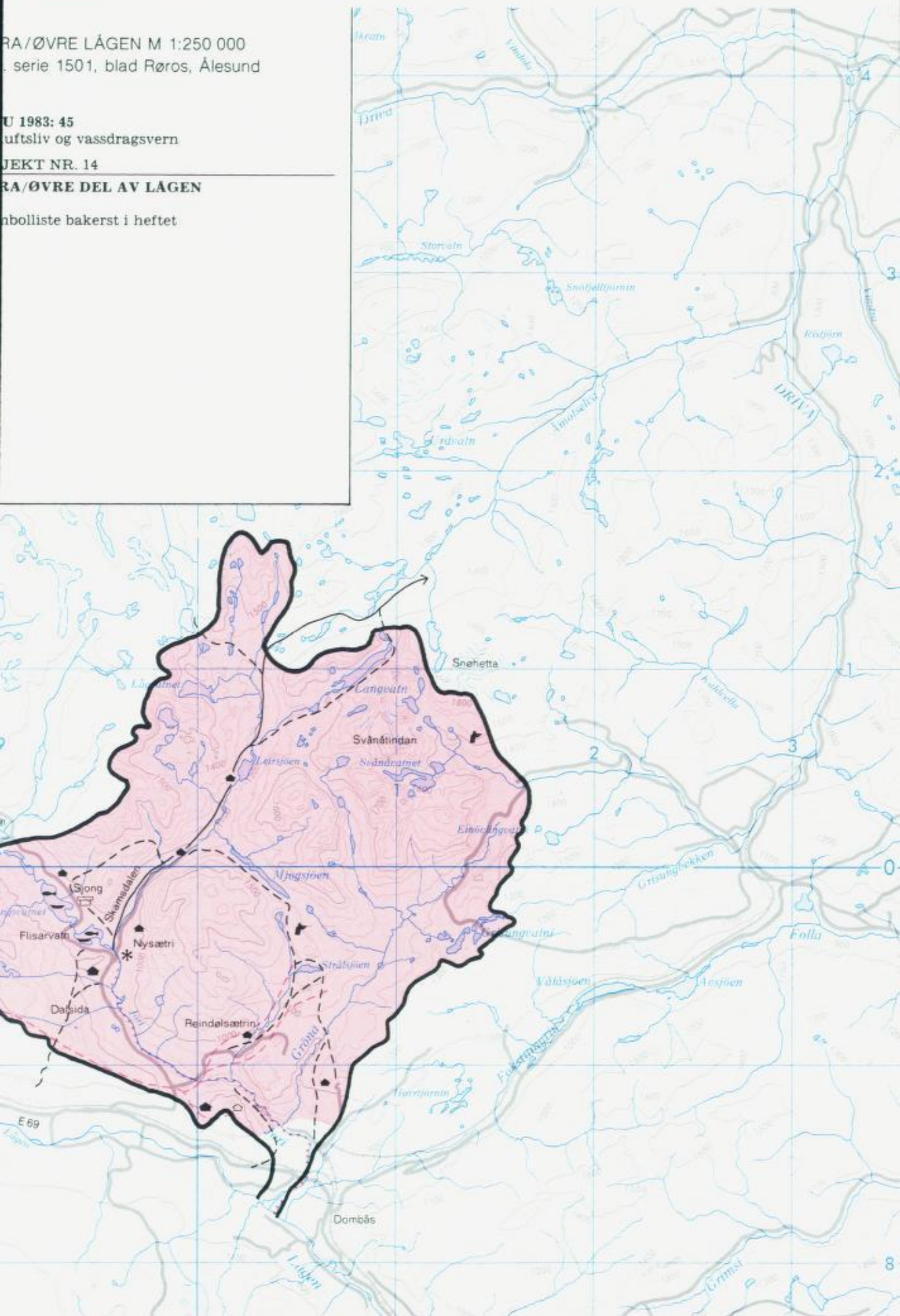
RA/ØVRE LÅGEN M 1:250 000
serie 1501, blad Røros, Ålesund

U 1983: 45
Luftsliv og vassdragsvern

PROJEKT NR. 14

ØSTRA/ØVRE DEL AV LÅGEN

Se innholdsliste bakerst i heftet

Dagens bruk

Dalsida er nærrområde for store deler av Lesja, (ca. 2 400 personer) og helge- og ferieområder for store deler av Sunnmøre, Molde-regionen, Dombås og sørover til Otta (ca. 18 000 personer). De viktigste aktivitetene er turgåing, jakt og fiske. Området brukes hele året til kortere og lengre turer. Viktige turutgangspunkt er veibommen på Dalsidevegen, Nysætri, Skamsdalssæter, Reindølsæter og Sjong. Det er flere stier, både merkede og umerkede, i området. Skiløypene som går opp om vinteren, er ikke merket. Det fins en privat, ubetjent turisthytte som er åpen om sommeren. Det ligger ca. 75 private hytter innenfor nedbørfeltet, i tillegg kommer en del sel som brukes som hytter. 10 nye hytter er planlagt ved veibommen på Dalsidevegen.

Det kan padles fra Nysæteri til Lågen. Den øvre delen kan brukes til turpadling, lengre ned er det muligheter for elvepadling. Enkelte vann bades det i. De viktigste fiskevannene er Sjongvatnet, Elisavatn og Dyrtjønn. Det brukes ofte robåter i forbindelse med fiske. Reinsdyrjakta foregår ho-

vedsakelig øst for Dalsidevegen/Aursjøen. Småviltjakta drives over det hele. Størstedelen av området er statsalmenning hvor jakt og fiske er organisert av Lesja Fjellstyre. Joramo bygdealmenning organiserer jakt og fiske i sin del av området. Nordøstre del av området faller innenfor Hjerkinns skytefelt som er stengt for allmenn ferdsel utenom jakttida og i påsken.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplanutvalget i Lesja: Området må betegnes som et attraktivt tur- og rekreasjonsområde.

Fylkesplan for Oppland [1979—83(85)]: Området er en del av et større naturområde: Lesja Nordfjell.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Oppland [1982—90(95)]: Deler av området er betegnet som nærturområde (Horrungen/Andersbergshøe, Dalsiden).

Buskerud

Natur

Naturforholdene i fylket er varierte. I sør-øst gir Oslofjorden og Drammensfjorden muligheter for båtliv, bading og andre aktiviteter som hører sjøen til. Her fins skogsområder, dels med innslag av edelløvsog, som kan brukes til turgåing. Lenger inn i fylket er det store barskogsområder som er oppdelt av daler med kulturlandskap og store innsjøer.

Fra fjellområdene i nord og vest strekker det seg fjellrygger sørover i fylket, som er høyt verdsatte turområder. De nordlige delene av fylket går over i Hardangervidda og Fillefjell.

Bosetting og friluftsliv

Hovedtyngden av befolkningen bor sørøst i fylket, med Drammen, Kongsberg og Hønefoss som de største byene. Dessuten er det tettsteder og spredt bebyggelse i alle dalene.

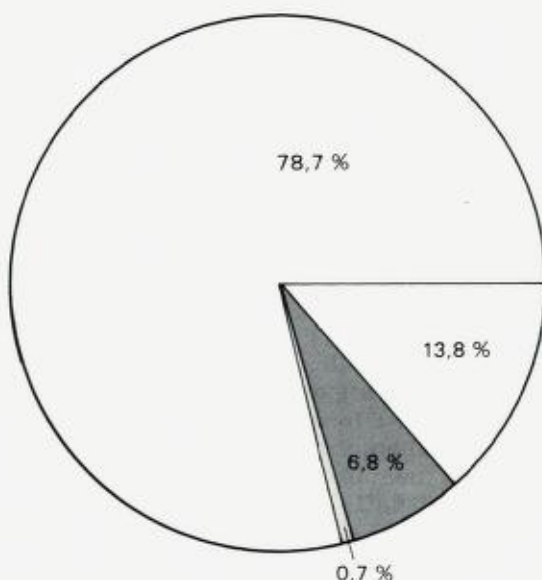
De varierte naturforholdene i fylket gir gode muligheter for de fleste former for friluftsliv. Selv de tettest befolkede områdene har tilgang på nærområder, og de fleste har også god tilgang på dagsturområder. De store skogsområdene i fylket gir gode muligheter for turer hele året, evt. kombinert med bærturer, jakt og fiske. Innsjøene gir gode muligheter for fiske, båtliv og bading. For helge- og ferieturer går trafikken nordvestover til de store naturområdene med Hardangervidda og Fillefjell, men også til nærmere områder som Blefjell og Norefjell. Fjellområdene i Buskerud er intensivt brukt av folk fra hele Oslofjordområdet, og de har store hyttekonsentrasjoner og forholdsvis mange tilretteleggingstiltak. Om sommeren drar også mange til kysten på helge- eller ferieturer.

Offentlig planlegging

I *Fylkesplan for Buskerud (1980—83)* er det gitt en oversikt over større, viktige områder for friluftslivet. Det gjelder bl.a. fjellområdene i vest og nord og en del større fjell- og skogsområder mer sentralt i fylket, i alt 14 områder. *Handlingsprogram for friluftslivet* er tatt inn i fylkesplanen, og det har en rekke konkrete forslag til sikring, opparbeidelse og planlegging. Det største vernede området i fylket er Hardangervidda nasjonalpark med Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Buskerud går fram av figuren under:

Utbygget/under utb.	78,7 %
Rest	13,8 %
Midl. vernet	0,7 %
Varig vernet	6,8 %
Tils.	100 %

Av fylkets totale kraftpotensial er nær 4/5 utbygget eller under utbygging, noe som er svært mye i landsmålestokk. De varig vernede vassdragene utgjør 6,8 pst. av kraftpotensialet. Dagalivassdraget er vernet i forbindelse med at Hardangervidda Nasjonalpark er opprettet. Videre er en del vassdrag med forholdsvis lite kraftpotensial varig vernet: Drammen Nordmark, Holleia, Tyrifjorden, Flakevatn, «Vassdrag i Gol», Nordefjellområdet, Vergjedal/Eggedal og Skrimfjellområdet. De fleste av disse områdene er viktige friluftsområder.

Av de midlertidig vernede vassdragene, utgjør «Vassdrag i Hemsedal» de siste urørte vassdragsbitene i et ellers sterkt regulert område. Hele Hemsedal er et viktig friluftsområde.

Todøla grenser til Vassfaret, som er varig vernet.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 34 *Vassdrag i Hemsedal* består av tre delområder. Mørkedalen og Grøndalen har kulturlandskap som er omkranset av høyfjellspartier som strekker seg vidt nord og sørover. Her er det rike turmuligheter som utnyttes mye sommer og vinter. Skogshorn og vannene omkring det, utgjør et variert område som er attraktivt for turer, fiske og båtliv. Hornselv-området har Storhorn som et markert landskapstrekk, og likeså Hydnefossen som kaster seg ned i Hemsedal. Alle disse tre delområdene er meget viktige friluftsområder lokalt og for regionen. Hele Hemsedal er et viktig senter for friluftsliv og turisme for hele landsdelen, med svært mange hytter og mange brukere hele året.

Verneklasse 2

Objekt nr. 36 *Todøla* er en sideelv til Hallingdalselva. Den renner i hovedsak gjennom et barskogsområde, som gir muligheter for turgåing, bærplukking, jakt og fiske. Området grenser i øst til Vassfaret. Det har lokal betydning for friluftslivet, særlig når det gjelder kortere turer, bading og sportsfiske.

Verneklasse 4

Objekt nr. 37 *Krøderen* er en lang, smal sjø i Hallingdalsvassdraget. På begge sidene er det ller med blanding av jordbruks- og skoglandskap. Innsjøen er av stor verdi som landskapselement. Lokalt er den svært viktig for friluftslivet, og brukes til båtturer, fiske og bading. Langs sjøen er det en del hytter, og flere turistanlegg. Krøderen er også av verdi for regionen, og for gjennomreisende.

Verneklasse 4

Nystølen ved Vannin. Foto: Ø. Monsen.

OBJEKT NR. 34

VASSDRAG I HEMSEDAL

Fylker: Buskerud, Oppland, Sogn og Fjordane

Kommuner: Hemsedal, Vang, Lærdal, Al, Vestre Slidre, Gol

Nedbørfelt: Mørkedøla — 138 km²

Grøndøla — 148 km²

Hornselva — 6 km²

Vannin o.fl. — areal ca. 70 km²

Middelvannføring: ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Området består av tre delområder. For det første nedslagsfeltet til Mørkedøla og Grøndøla, for det andre området ved Vannin, Helsingvann, Hundsemvann og Skogshorn og for det tredje nedslagsfeltet til Hornselva. Alle tre områdene ligger ved eller i nærheten av riksvei 52 gjennom Hemsedal, og fra denne går det veier inn til eller inn i områdene.

Det største delområdet består av flere markerte dalfører, hvorav Mørkedalen og Grøndalen er de største. Dalene er omkranset av høyfjellspartier på 1 400—1 600 m o.h. Det er steile lisider ned mot dalbunnen, hvor

det er bjørkeskog som veksler med beitevoller og myrområder.

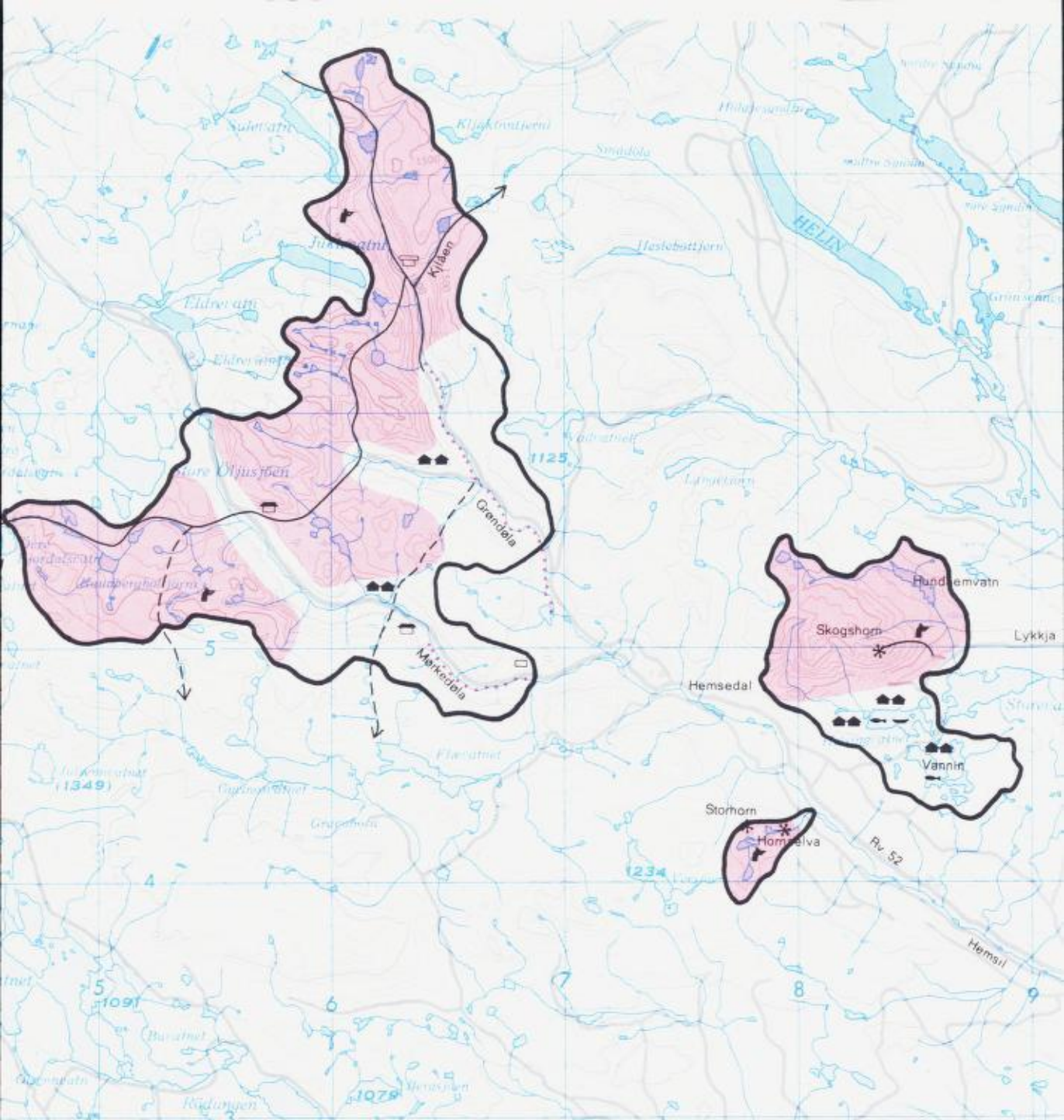
Det andre delområdet består av flere vann i et småkupert landskap (ca. 850 m.o.h.) med myr, fjellskog og setervoller. Skogshorn (1 728 m o.h.) ligger sentralt i området og er svært markert med steil sørskrent med rasmarker.

Det tredje delområdet strekker seg fra Hemsila, opp den bratte lisida med ur og rasmarker, og inn på slake fjellpartier på ca. 1 300 m o.h. Storehorn (1 478 m o.h.) er en markert topp i området. Hornselva kaster seg utfor fjellveggen, og i nedbørrike perioder er Hydnefossen imponerende vill og brusende.

I Mørkedalen er det fast bosetting, ca. 60 personer. For øvrig er det en rekke setrer og hytter i områdene, utenom i Hornselvområdet. Utover de omtalte veiene og bebyggelsen, er det få tekniske inngrep i områdene. Gjennom Hornselvområdet går en svært dominerende høyspentlinje.

Både fjellområdet ved Skogshorn, Storehorn og Hydnefossen er registrert som særpregete områder.

De tre delområdene må sees som en del av hele Hemsedal, og kan ikke vurderes rett uten å se på mulighetene for friluftsliv og bruken av hele Hemsedal som friluftsområde.

VASSDRAG I HEMSEDAL M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Odda, Årdal

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 34

VASSDRAG I HEMSEDAL

Symbolliste bakerst i heftet

Egnethet til friluftsliv

Hemsedal har stabilt vinterklima med svært gode forhold for skitur og alpin-sport. Fjellområdene — også nedbørfeltet til objektet på verneplanen — er meget godt egnet for fotturer av varierende vanskelighetsgrad og lengde. Hemsedal med fjellområdene er også regnet som svært naturskjønne områder. Deler av de områdene som er midlertidig vernet er middels gode jaktområder, og det er gode muligheter for sportsfiske i elver og vann. Mørkedøla og Grøndøla gir svært gode muligheter for variert og krevende elvepadling, og fra Vannin til Tisleifjorden er det muligheter for turpadling.

Dagens bruk

Hemsedal er svært mye brukt som friluftsområde, både av folk fra lokalsamfunnet, regionen, landsdelen og forholdsvis mange utlendinger. Det drives friluftsliv av forskjellig art, alt fra alpinsport og fotturer til sportsfiske.

Turgåing er den mest utbredte aktiviteten i områdene som er midlertidig vernet. DNT har merkede løyper til Filefjell, Vang og Slidre. Løypene krysser Mørkedøla og Grøndøla. Kljåen Seter (DNT) ligger nord i området, og i Mørkedalen ligger en fjellstue. Skogshornområdet er et av de viktigste tur-områdene, og Skogshorn er et av de fineste utsiktspunktene i Buskerud.

En del av elvestrekningene i Hemsedal er

meget godt egnet til elvepadling. Her arrangeres også kurs og samlinger i forbindelse med padling. Det er padleklubb i Hemsedal.

Det selges fiskekort for alle elvene og flere av vannene i Hemsedal. Vassdraget er svært attraktivt for sportsfiskere, og det tas mye ørret. Helsingvatnet og Vannin er gode fiskevann, hvor det også er en del båtliv.

Fjellveggene i Skogshorn og Storehorn brukes til fjellklatring. Høgfjellskolen i Hemsedal bruker vassdragsområdene i forbindelse med kurser og seminarer. Svært mange gjennomreisende nyter naturen i Hemsedal, bl.a. er Hydnefossen er flott skue fra veien.

Det er både utleiehytter og private hytter i nedslagsfeltene til de midlertidig vernede vassdragene, om lag 800 hytter i alt.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Buskerud (1980—1983): Indre høyfjellsområde i Hemsedal, Ål, Hol, Nore/Uvdal og Rollag er pekt på som et viktig større naturområde for friluftsliv.

Regionplan for Hallingdal (1973): Mørkedøla—Grøndølaområdet, fjellområdene ved Skogshorn og området ved Hornselva er «Viktige områder for naturvern og friluftsliv».

Framlegg til generalplan for Hemsedal kommune (1979): Mesteparten av området er «verneverdige områder» eller «friluftsområder».

Fra Krøren. Foto: A. Lie Christensen.

OBJEKT NR. 36

TODØLA

Fylke: Buskerud

Kommuner: Nes, Gol

Nedbørfelt: 123 km²

Middelvannføring: 2,7 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Todøla er en sideelv til Hallingdalselva øst for Nesbyen. Fra Nesbyen går det åpen bomvei gjennom området østover til Hedalen. I sør er det vei inn i området ved Li. Bergensbanen går like vest for området.

I øst har området fjellkarakter, og i sør er det noe jordbruksarealer. For øvrig er det barskogsområde med blanding av gran og furu, med mest gran i vest og mest furu i øst. Myrpartier fins. Området er kupert. Klovarudnuten og Rudsåsen i vest ligger på 700–800 m o.h. Todalsvatnet ligger på ca. 500 m o.h. og De østligste delene ligger fra 800 til 1 000 m o.h.

Innenfor området ligger Langevatnet (på vannskillet i øst), Søndre og Nordre Todalsvatn. Nedenfor Todalsvatna er elva krapp med steinet elveleie, men oppover herfra er den stilleflytende gjennom relativt flatt og åpent terreng.

Det er lite bebyggelse i området. Bare i sør er det noen gårdsbruk og enkelte hus. In-

nenfor nedbørfeltet er det ca. 100 hytter. Ved sørenden av Søndre Todalsvatn er det en liten dam, Todalsdammen. Ned til Todalsdammen går det en tre-dobbel kraftlinje. Ved Todalsdammen deler den seg, slik at én linje går over mot Hedalen, og de to andre fortsetter ned langs Todøla. I tillegg til veien fra Nesbyen til Hedalen er det enkelte skogsbilveier i tilknytning til kraftlinjene og skogsdrift.

Egnethet til friluftsliv

Området er godt egnet til fotturer. Et sterkt kupert terreng og mangel på stier gjør det tungt å gå, men det er lite hindringer i form av tett buskvegetasjon og vanskelig skogbunn. De østlige områdene er vel egnet til skigåing. Det er gode muligheter for bærplukking og fiske, og det er en god elgstamme i området.

Dagens bruk

Nedbørfeltet har i første rekke betydning for lokalbefolkningen (ca. 3 300 personer), men det har også verdi for gjennomreisende på Todalsveien (i størrelsesorden 10 000 biler pr. år) og for hytteiere.

De østlige partiene er mest brukt til tur-gåing både sommer og vinter. Disse partiene

er del av et større turområde som omfatter Vassfaret og områder videre nordover. I resten av nedbørfeltet drives det også en del turgåing. Området er noe brukt til bærplukking. Det er ingen merkede løyper.

Det drives sporsfiske i hele vassdraget. I Nes kommune er det organisert salg av fiskekort, mens det ikke er salg av fiskekort for den delen som ligger i Gol. Ved Todølas utløp i Hallingdalselva er det en campingplass med utleiehytter. På grensen til området, ved Trytetjern, er det parkeringsplass, raste-

plass og dessuten en opparbeidet badeplass som er mye brukt av lokalbefolkningen.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Handlingsprogram for friluftsliv Buskerud fylke (1980—84): Trytetjern, på grensen til nedbørfeltet er nevnt som friluftsområde.

Regionplan for Hallingdal (1973): De østlige delene av området er «...viktige områder for naturvern og friluftsliv».

Krøderen vestover fra Skinnesundet, mot Råen. Foto: E. Mikkelsen.

OBJEKT NR. 37

KRØDEREN

Fylke: Buskerud

Kommuner: Krødsherrad, Flå

Nedbørsfelt: 5 995 km². Innsjøareal: 43 km²

Middelvannføring: 121 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Innsjøen utgjør en del av Hallingdalsvassdraget. Langs østsida av Krøderen går riksvei 7 og Bergensbanen. På vestsida går det fylkesveier og kommunale veier (sørfra og nordfra), men et parti mangler vei. Vest for Krøderen ligger Norefjell.

Krøderen er 41 km lang og jevnt over 1–2 km bred. Både på øst- og vestsida av Krøderen er det skogkledte lier. Disse liene er forholdsvis slake, og de har gran som dominerende treslag. Deler av lisdene er oppdyrket, slik at det er en blanding av jordbruks- og skoglandskap. Nær dyrket mark og langs vannkanten er det et rikt og variert innslag av løvtrær og busker.

Langs Krøderen fins spredt bebyggelse og fritidsbebyggelse. I tillegg er det enkelte tettsteder, bl.a. Krøderen og Noresund. Krøderen er regulert 2,6 m.

Opplevelsesverdien er knyttet til Krøderens størrelse og det vakre kultur- og skoglandskapet som omgir den. Av natur- og kulturfaglige verdier kan nevnes Jørgen Moes eik; «Den gamle mester» øst for Noresund, gravhauger og røyser og «Kapellhaugen» ved Gulsvik hvor det skal ha stått en trekirke. Ved Noresund skal det etableres et eventyrmuseum.

Egnethet til friluftsliv

Krøderen er velegnet til bading og fiske. Størrelsen gir god anledning til å ferdes med båt. Det er god adkomst fra veien ned til sjøen på flere steder.

Dagens bruk

Lokalbefolkningen (vel 2 000 personer) har Krøderen som sentralt rekreasjonsområde med soling, bading, fiske og båtsport. Videre er det vel 100 fritidshus i direkte tilknytning til Krøderen, de fleste ligger spredt. Ellers i området er det ca. 1 100 fritidshus, 5 hoteller/pensjonater og 2 campingplasser. Tilreisende bruker Krøderen til de samme aktivitetene som lokalbefolkningen. For folk i regionen (ca. 50 000 personer) er også Krøderen viktig til slik bruk. For

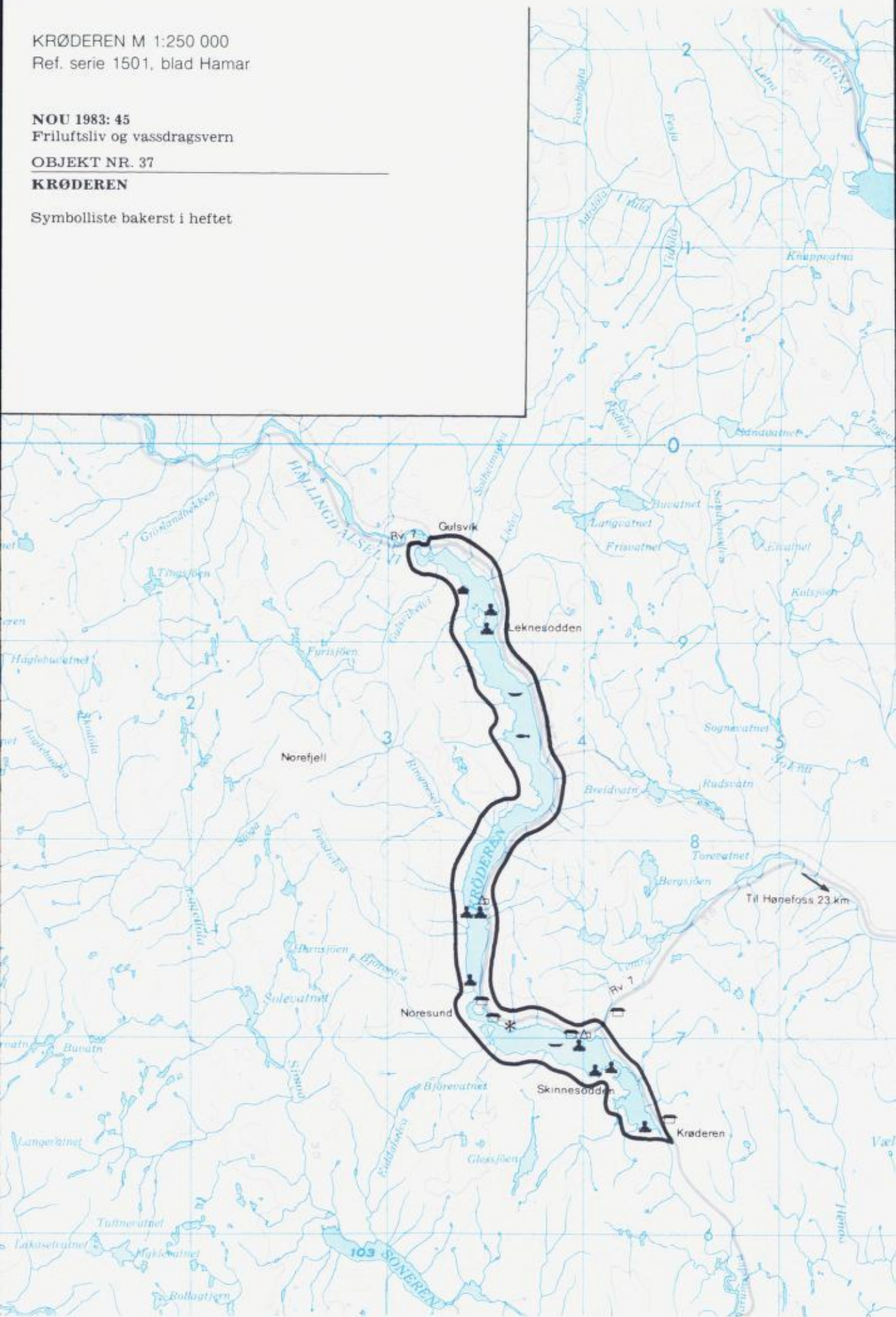
KRØDEREN M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Hamar

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 37

KRØDEREN

Symbolliste bakerst i heftet

gjennomreisende med bil og tog er Krøderen et verdifullt innslag i landskapet. Fiskekort selges gjennom grunneierlag, og det leies ut båter ved campingplassene. Mye av aktivitetene foregår uten tilrettelegging og organisering.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Handlingsprogram for friluftsliv (1980—84): I Flå og Krødsherad kommuner er henholds-

vis Leknesodden og Skinnesodden pekt ut som verdifulle friluftsområder.

Generalplan for Flå kommune (1978): Krøderen er ikke gitt noen spesiell betegnelse, men de tilgrensende områdene er «Jord- skog- og naturområde» som etter en tredelt vurderingsskala av denne kategorien er gitt beskrivelsen «...områder med meget strenge retningslinjer».

Vestfold

Natur

Vestfold er et utpreget lavlandsfylke der mesteparten av arealet ligger under 600 m o.h. Den østlige delen av fylket domineres av kystlandskap med en skjærgård som er spesielt godt egnet til bading, båtsport og fiske. Innenfor kysten ligger det frodige jordbruksområder, oppstykket av skogsterrenng som er verdifulle friluftsområder. Raet strekker seg som en mer eller mindre markert rygg i landskapet mellom Horten og Mølen i Brunlanes og det danner grensa mot de innenforliggende bygdene. De indre deler av Vestfold omfatter et småkupert, blandet jord- og skogbrukslandskap. Større sammenhengende skogsområder som er gode turområder både sommer og vinter, finner man på begge sider av Lågendalen. Lågendalen er det eneste store dalføret i Vestfold, og Lågen er en god lakseelv.

Bosetting og friluftsområder

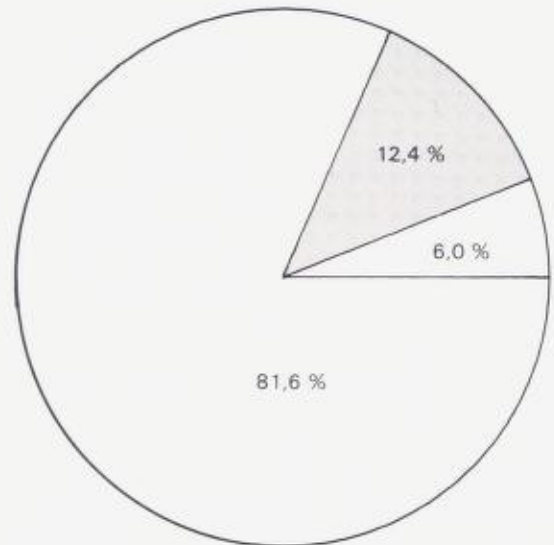
Ser man bort fra Oslo, er Vestfold det tettest befolkede fylket i landet. Det meste av bosettingen er konsentrert til kystnære områder med hovedvekten rundt byene Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik. Friluftsområdene er hovedsakelig konsentrert langs kysten og i skjærgården. Kysten brukes i stadig sterkere grad i sommerhalvåret både av fylkets egen befolkning og av tilreisende. Som nærturområder er skogsterrenget rundt byene og tettstedene godt egnet. For lengre turer, spesielt om vinteren, er det nødvendig å reise lengre innover i fylket, til de større sammenhengende skogsområdene. Disse skogsområdene henger nøye sammen med tilsvarende områder i Telemark og Buskerud og brukes derfor også mye av folk fra disse fylkene. Relativt korte avstander og god kommunikasjon, gjør at tilgjengeligheten til friluftsområdene i Vestfold er god.

Offentlig planlegging

Fylkesplan for Vestfold (1979) understreker viktigheten av å sikre friområder i skogsterrenng nær byer og tettsteder. Det er knyttet friluftsinnteresser til de fleste øyene i skjærgården og planleggingen i forbindelse med dette er derfor høyt prioritert. *Registrering av friluftsområder i Vestfold (1979)* peker på en rekke sikrede områder i hele fylket, men det er hovedvekt på kystnære områder, øyer og holmer.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Vestfold framgår av figuren under.

Utbygget/under utb.	6,0 %
Rest	81,6 %
Midl. vernet	12,4 %
Varig vernet	0 %
Tils.	100 %

Det er bare et varig vernet vassdrag, Farisvatn med tilløp, men dette har et veldig lite kraftpotensiale.

Vurdering av det midlertidig vernede vassdraget

II 15 *Dalelva* er det eneste midlertidig vernede vassdraget og kraften herfra utgjør 12,4 % av det totale kraftpotensialet i fylket. Daleelva er et typisk østlandsk lavlandsvassdrag der nedbørfeltet er preget av skogledte åser, myrer og vann. Vassdragsområdet er viktig for friluftslivet både på lokalt og regionalt plan. Særlig gjelder dette turgåing sommer og vinter. I tillegg er det relativt gode jakt og fiskemuligheter her. Området ligger i nær tilknytning til prioriterte friluftsområder i Telemark og Buskerud.

Verneklasse 3

Breidvann med hyttefeltet i bakgrunnen. Foto: I. M. Stener Olsen.

OBJEKT NR. II 5

DALELVA

Fylker: Vestfold, Telemark, Buskerud
Kommuner: Lardal, Siljan, Kongsberg
Nedbørfelt: 87 km²
Middelvannføring: 1,9 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Dalelva er et typisk østlandsk lavlandsvassdrag og den drenerer et skogsområde vest for Lågendalen mellom Skrimfjella og Skien. Riksvei 8 (Larvik—Kongsberg) og riksvei 316 (Steinsholt—Skien) ligger henholdsvis øst og sør for feltet. I og omkring nedbørfeltet er det også en del skogsbilveier. Det er noe bosetning i feltets østlige del ved Dalelvas utløp i Lågen.

Vassdragets hovedretning er nordvest—sørøst. I vest er terrenget nokså flatt med en del myrer. I de lavereliggende områdene i øst er det mer kupert terreng.

Vassdraget har sitt utspring i vannene i nord og vest (ca. 400—500 m o.h.) og det renner ned i Svartangen. Derfra renner Dalelva sør—østover og ender ut i Lågen (ca. 30 m o.h.).

Landskapet består av barskogkledte åser. Undervegetasjonen er lyng. Hele området er påvirket av skogsdrift.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er godt egnet til turgåing hele året. Enkelte steder i de østlige strøkene og i Dalelvas nedre løp er det bratt og noe uframkommelig vinterstid, ellers er framkommeligheten god. Den aller nederste delen av Dalelva er lakseførende. Langevatnet er et godt fiskevann. Det er gode bademuligheter i de fleste vannene. Det fins både storvilt (elg) og småvilt i området. Bær- og soppforekomstene er rike.

Dagens bruk

Nedbørfeltet er et viktig friluftsområde både for lokalbefolkningen (ca. 650 personer) for Grenlandsregionen og for Larvik og Sandefjord m/omland (ca. 300 000 personer). Området er mye brukt til turgåing sommer og vinter, og det fins en rekke tilretteleggingstiltak i form av merkede løyper og stier og vedlikehold og preparering av disse.

Viktige utgangspunkt for turer er Grønlimyr, Breidvann, skogsveistrekningen Grorud—Prestseter og Svartangen (det siste gjelder særlig lokalbefolkningen). Larvik og Omland Turistforening leier ut Prestsetra til sine medlemmer og foreninger. Ved Arum er det enkel servering på store utfartsdager. Det er et hyttefelt ved Breidvann med 219

DALEELVA M 1:250 000
 Ref. serie 1501, blad Skien

NOU 1983: 45
 Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. II 5

DALEELVA

Symbolliste bakerst i heftet

private hytter. Ellers fins det spredt eldre hytte-, seter- og koiebebyggelse i feltet.

På vannene brukes en del robåter og kanoer, og det er et rikt badeliv. Særlig Breidvann er mye brukt. Fiske og jakt drives hovedsakelig av lokalbefolkningen og hytteeierne. Grunneierne står for salg av jaktretter. Fiskekort selges av jakt og fiskerforeningene, i forretninger og ved selvbetjente salgssteder i terrenget.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Telemark (1980) og Fylkesplan for Buskerud (1979): Deler av området er viktige friluftsområder.

Registrering av friluftsområder i Vestfold (1979): Dalelva er prioritert som bade og soleplass.

Utkast til generalplaner for Siljan og Lardal kommuner: Begge kommuner prioriterer friluftslivsinteressene høyt i det aktuelle området.

Telemark

Natur

Naturen i Telemark er svært variert. Kyststripa er kort, men frodig med en lun skjærgård. Daler med jordbruksbygder og lange, smale vann med bratte sider strekker seg langt inn i fylket. Telemark har landets største innsjøareal i prosent. Midt i fylket er landskapet mellom dalene småkupert og skogkledd, og stedvis går det over i hei- og snaufjellspartier. De høyeste heiområdene ligger mot Setesdal i vest, og i nord ligger høyfjellplatået Hardangervidda med mange vann og vassdrag.

Bosetting og friluftsliv

Over halvparten av befolkningen bor i Grenlandsområdet sør i fylket. Resten av befolkningen bor i stor grad i spredtbygde strøk i hele fylket.

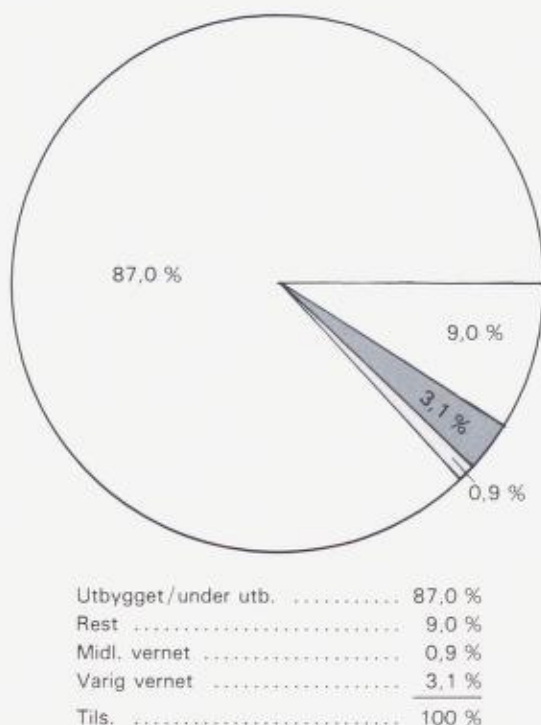
Hele kysten er ettertraktet og mye brukt til friluftsliv, vesentlig i sommerhalvåret. Skogs- og heiområdene midt i fylket brukes til kortere og lengre turer hele året, bærturer om høsten og skiturer vinterstid. Lifjell er det nærmeste og viktigste fjellområdet for mange mennesker i fylket. Hardangervidda er landskjent som et forholdsvis lettgått ski- og fotturområde.

Offentlig planlegging

Fylkesplan for Telemark (Planframlegg 1980—83) har merket av en del områder av stor verdi for friluftslivet, og hvor det bør være svært strenge retningslinjer for bruken. Det gjelder bl.a. hele kystlinja, fjellområdene vest og nord i fylket, fjellområder ved Gausta, Lifjell og skogs- og fjellområdene nord og øst for Skien. *Handlingsprogrammet for friluftslivet* er under utarbeidelse, og der vil man konkretisere disse områdene i større grad. Store deler av Hardangervidda nasjonalpark og hele landskapsvernområdet Møsvatn/Austfjell ligger i fylket. Det arbeides med sikring av skjærgården i Bamble og Kragerø.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Telemark går fram av figuren over til høyre.

Praktisk talt alt som er av interesse for kraftutbygging er bygget ut. Kvenna, som er varig vernet, ligger innenfor Hardangervidda nasjonalpark. Herre-elva, Bamble/Solum/Drangedal og Rørholtfjorden er også varig vernet. De ligger sør for Nordsjø, og de har svært lite kraftpotensiale. De midlertidig vernede vassdragsobjektene i Telemark omfatter små sidevassdrag og ingen av dem er del av noe urørt vassdrag. Alle objektene omfatter områder som er svært viktig for friluftslivet i fylkessammenheng.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 44 *Sjåvatnområdet* er for det meste et isolert fjellplatå som ligger over skoggrensen, med selve Sjåvatnet som et sentralt landskapselement. De største elvene objektet omfatter, er: Kåla, Gjuvåi og Digeråi. Sjåvatnområdet har svært gode muligheter til skigåing og blir også mye brukt til dette. Det brukes også en god del til jakt, bærturer og fotturer. Gaustatoppen, er det klart høyeste fjellet, og er et populært turmål. Området har verdi lokalt, regionalt og for hele landsdelen, og det er også en del besøkt av utlendinger.

Verneklasse 2

Objekt nr. 45 *Lifjellområdet* har i vest mye høyfjell og i øst hovedsakelig skog. Objektet omfatter bl.a. elvene Hørteelva, Grunnåi og Mjella. Området er svært godt egnet og mye brukt til turer om vinteren, og det brukes også mye sommerstid. Det er et svært viktig friluftsområde for lokalbefolkningen så vel som for Grenland—Vestfold-distriktet, og brukes også av folk fra hele landsdelen.

Verneklasse 2

Objekt nr. 46 *Området mellom Seljordvatn og Flåvatn* er hovedsakelig et kupert skogsterreng, men omfatter også høyfjellsområdet Brokefjell. De største elvene er Kileåi og Eikjaelva.

Området mellom Seljordvatn og Flåvatn er vesentlig av interesse for friluftslivet lokalt. Det brukes en del til kortere ski- og fot-

turer og noe til jakt, fiske og bærplukking. Seljordvatn har flere fine og mye brukte badeplasser.

Verneklasse 3

Objekt nr. 51 Området vest for Fyresvatn har en natur som er typisk for overgangen mellom Telemark og Setesdalsheiene, med småkupert, delvis skogkledd landskap og mange små og store vann. Området er viktig for lokalbefolkningen som turområde hele året, og det brukes også til jakt. Området er en del av et større naturområde og det er tilknyttet løypenett nordover mot Hardangervidda. Det brukes som fottur-, ferie- og hytteområde av utenbygdsboende, særlig Arendalitter.

Verneklasse 2

Fra toppen av Fagerliråen mot øst, utsyn over Sjåvatn med Storefjell og Hovsnuten bak. I bakgrunnen Blefjell. Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 44

SJÅVATNOMRÅDET

Fylke: Telemark

Kommuner: Notodden, Hjartrdal, Tinn

Nedbørfelt: 239 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Sjåvatnområdet ligger mellom Gausta og Tinnsjøen. Grensa går fra Gaustatoppen, på høyden mot Vestfjorddalen, langs høyden mot Tinnsjøen til Gransherad kirke, og videre til Tuddal sentrum og Gaustatoppen. Digeråi, Kåla, Hovdåi, Gjuvåi og Kyrkjeåi er alle i sin helhet med i objektet.

Sjåvatnområdet krysses av vei fra Sau-land via Tuddal til Rjukan, og det går veier inn Kåldalen, til Busnes og til Kvitåvatn.

Det meste av området er et isolert fjellplatå som ligger over skoggrensa, med vidder, myrer og fjell. De høyeste fjellene ligger nord i feltet, med Gaustatoppen (1 883 m o.h.) og flere andre fjell på 1 200–1 500 m o.h. Sjåvatnet (6,5 km²) ligger sentralt i området, omgitt av fjell i nordvest og øst og slakke myrlendte viddeområder i nord og sørvest. Høyden mot Tinnsjøen og de sørlige delene av feltet er skogkledte med tildels tett granskog. En del høyder og topper går

imidlertid helt opp i over 1 100 m o.h. Sør- ligst ligger Kåldalen, en markert skogkledt dal, som går helt ned i jordbruksområdene i Gransherad (200 m o.h.)

Den vestligste delen av området krysses av en høyspentlinje. Det er bebyggelse og gårdsdrift i Gransherad og Tuddal. I området er det forholdsvis mange setre, enkelte drives fremdeles.

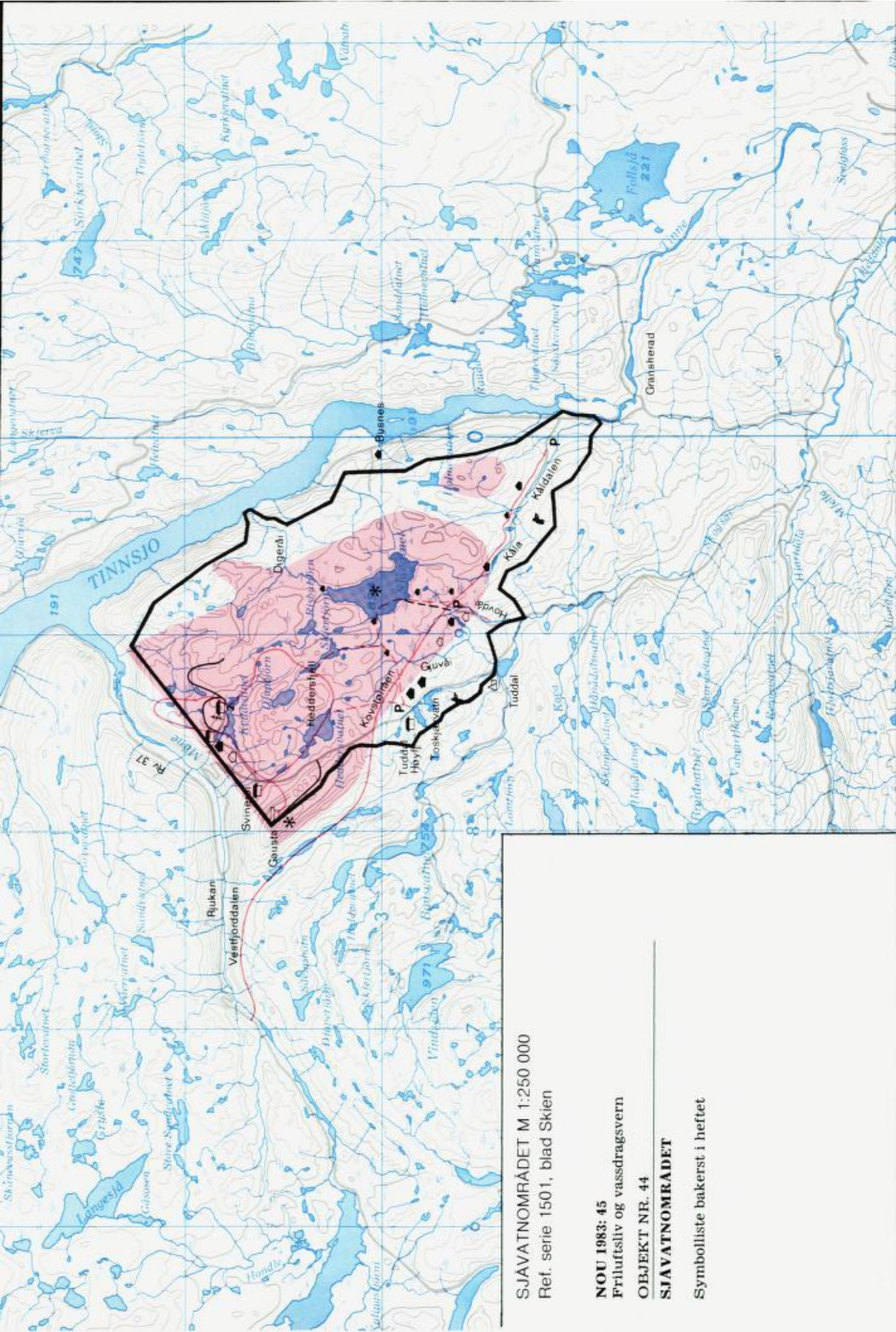
Egnethet til friluftsliv

Fra Tuddal og nordover til Sjåvatnet og de nordlige fjellområdene er det meget gode muligheter for turer av varierende lengde og vanskelighet både på ski og til fots.

På de vide myrene er det mye molter. Det er god adgang til jakt på små- og storvilt i området, som regnes for å være godt jaktter- reng.

Dagens bruk

Området er mest brukt til skiturer, men adkomsten begrenses noe ved at veien over Kovstølråen er stengt midtvinters. De viktigste utgangspunktene for turer er Tuddal Høyfjellssenter i sør og Svineroi eller Kvitåvatn i nord. Nord i området er det noen mer- kede løyper, bl.a. er ei løype rundt Hedders-

SJAVATNOMRÅDET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Skien

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 44

SJAVATNOMRÅDET

Symboliste bakerst i heftet

fjell en del brukt. I sør brukes Kovstølråen og heiene mot Sjøvatn mye til turer. Ved Tuddal Høyfjellssenter er det parkeringsplass til flere hundre biler, og vinterstid kan den være helt full. Hvert år arrangeres Gaustadrennet, fra Rjukan fjellstue til Gransherad, med 150—200 deltakere.

Det vanligste målet for fotturer i området er Gaustatoppen. Gaustahytta har ca. 12 000 besøkende pr. år, og opptil 500 pr. dag i toppsesongen. Ellers nyttes Kovstulråen en del til fotturer. Mange drar til området etter molter og skogsbær om høsten, og det drives en god del jakt. For vannene i Tuddal (Hjartdal) selges det ca. 600 weekendkort og ca. 100 årskort for fiske hvert år.

Tuddal Høyfjellssenter driver leirskole og har utleiehytter som særlig brukes i forbindelse med jakta. Ved Kvitåvatn ligger det et høyfjellshotell og ei fjellstue. Her er det også et skitrekk. Fjellstua tar imot grupper og enkeltpersoner. To tredjedeler av belegget utgjøres av dansker og engelskmenn, og mange av dem driver aktivt friluftsliv, bl.a. turorientering. I tillegg fins det flere campingplasser, spisesteder o.l. i eller rett ved Sjøvatnområdet.

Svært mange av de gamle setrene brukes til fritidshus i dag. Bare innen de deler av området som ligger i Notodden kommune er det ca. 100 gamle setrer og plasser. I hele Sjøvatnområdet er det 300—350 hytter, beliggende i Kåldalen, ved Kovstøl- og To-

skjærvatn og nord for Kvitåvatn. I tillegg er det planer om ytterligere 50—100 hytter ved Kvitåvatn. Hytteeierne er fra hele Østlandet, med hovedvekt på Osloområdet, Vestfold og Grenland. I tillegg til lokalbefolkningen er hytteeierne en viktig gruppe friluftsutøvere. Områdene oppleves også av svært mange både fra hele landet og fra utlandet, på gjennomfart eller som turister på turistbedriftene i området.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplaner:

Ingen av de tre berørte kommunene har godkjente generalplaner, men av utkast o.l. framgår følgende: *Notodden kommune* har merket ut to områder hvor det av friluftslivshensyn ikke tillates hyttebygging. Det er områder omkring Sjøvatnet og nordover og omkring Venåsfjell. *Tinn kommune* karakteriserer Gausta—Kvitåvatn-området som viktig utfartsområde for lokalbefolkningen, og som utbyggingsområde for friluftsliv og turisme. *Hjartdal kommune* vil styrke friluftslivet og turismen i Tuddal.

Fylkesplan for Telemark, Planframlegg (1980—83): Svært store deler av Sjøvatnområdet er karakterisert som et verdifullt eller svært verdifullt friluftsområde. Fylkesplanen anbefaler videreutvikling av turismen i området.

Gavlsjø mot Arnotdalen. Foto: J. Fr. Holmqvist.

OBJEKT NR. 45

LIFJELLOMRÅDET

Fylke: Telemark

Kommuner: Bø, Sauherad, Seljord, Hjartdal, Notodden

Nedbørfelt: 725 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Området er i sør avgrenset av riksvei 36 (Gvarv—Seljord), i nord og vest av E 76 (Seljord—Ase—Notodden) og i øst av Heddalsvatnet og riksvei 360 (Gvannes—Gvarv). Sørlandsbanen passerer området mellom Gvarv og Bø.

Det egentlige Lifjell er fjellene mellom Arnotdalen, Hollane og Trågåanatten. Her går toppene opp i over 1 200 m o.h. Nord for dette er det et platå på 700—800 m o.h. med småskog, myr og vann på rekke og rad.

I nord er platået avgrenset av Slåkadalen. Før denne er Himingen det mest markerte fjellet med en loddrett vestvegg (1 066 m o.h.). Slåkadalen med Slåkåvatn er en markert nordøst—Sørvest-gående dal, med flat bunn med myr og blandingsskog. Her renner elvene Grunnåi til Seljord, og Mjella til Sauland. NV for Slåkadalen går det forholdsvis bratt opp til Heksfjell, og til Mæle-

fjell (1 415 m o.h.), som er dekket av blokkmark. Mot Hjartdal er det tett skog og myrdrag før fjellet går bratt ned i dalen.

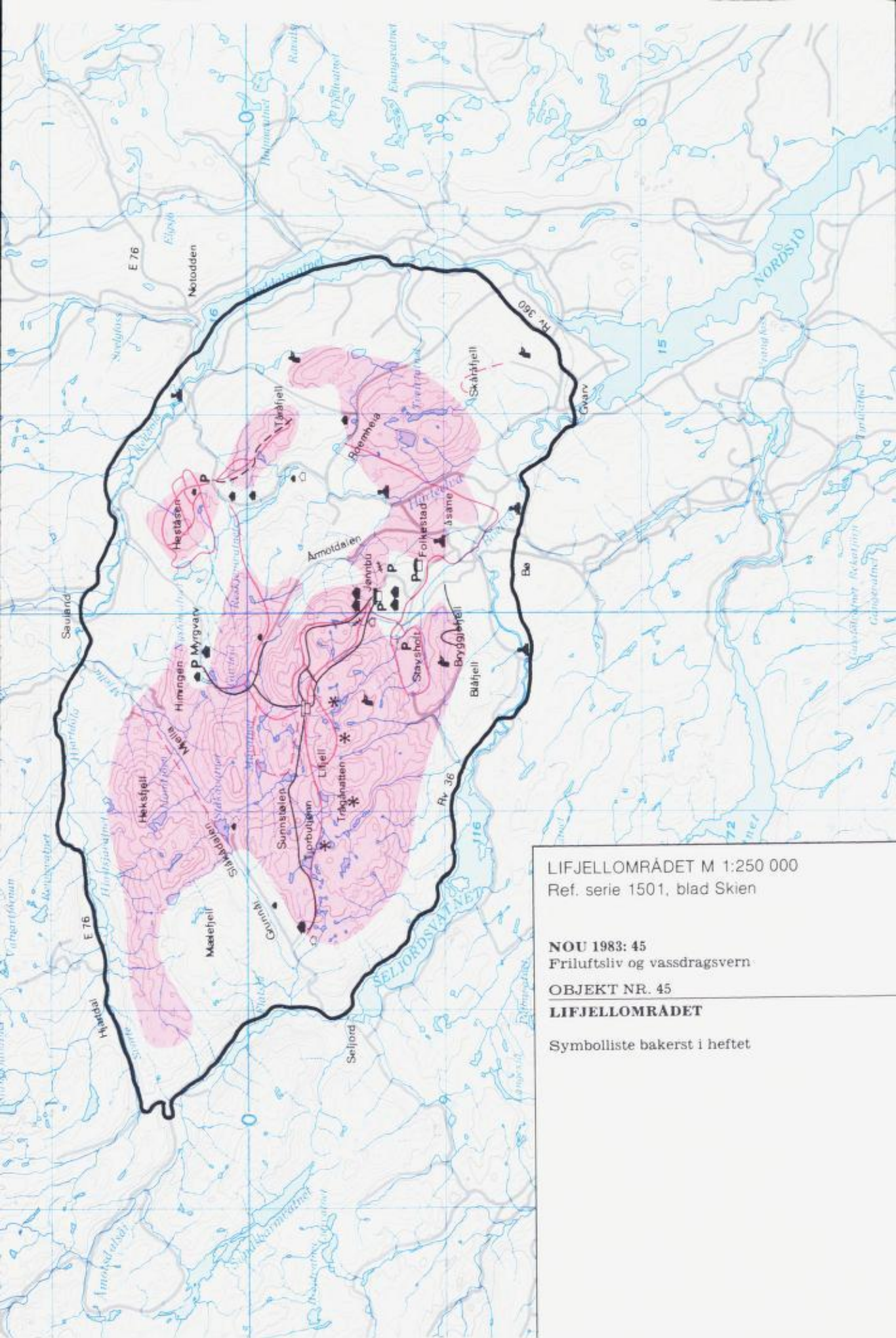
Fra Bø til Reshjemvatnet er det en bred skogkledd dal med en del bebyggelse og gårdsdrift. Gjennom dalen går også vei over til Notodden. Øst for veien er det skogklede åsområder ut til Heddalsvatnet, med topper opp i 700—800 m o.h.

Langs grensene til Lifjellområdet renner elvene Svorte, Hjartdøla og Bøelva, dels innenfor og dels utenfor grensa. Elvene med størst nedbørfelt innenfor området er Hørteelva, Grunnåi og Mjella.

Veiene Bø—Notodden og Sauherad—Hefre krysser området. Ellers går det vei i området langs Aseelva, Grunnåi, Mjella og til Jønnbu og Myrgvarv.

Egnethet til friluftsliv

De sentrale delene av Lifjellområdet, med adkomst fra Jønnbu, Myrgvarv eller Slåkadalen, er svært godt egnet til fot- og skiturere av varierende lengde. Terrenget er variert med flate og småkuperte områder, bratte oppstigninger og topper med en storslagen utsikt. Heståsen har meget godt terreng for kortere skiturere. Skogsområdene i øst har forholdsvis tett og rik vegetasjon, men gir

LIFJELLOMRÅDET M 1:250 000
 Ref. serie 1501, blad Skien

NOU 1983: 45
 Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 45
LIFJELLOMRÅDET

Symbolliste bakerst i heftet

også gode muligheter for kortere turer hele året. De fleste vannene i dette skogsområdet er fine fiskevann. Det er gode jaktmuligheter i hele Lifjellområdet.

Dagens bruk

Lifjellområdet er svært mye brukt, både av lokalbefolkningen (ca. 18 000 personer) og av folk fra hele østlandet, særlig Vestfold og Grenland. Den mest intensive bruken foregår vinterstid. Det er et omfattende merket løypenett både på fjellet og i skogsområdene (som Heståsen). De fleste drar inn i området fra Jønnebu. Her er det parkeringsplasser til 1 100 biler, og plassen kan ofte være sprengt vinterstid.

Myrgvarv er også en viktig innfallsport til fjellet, med parkeringsplasser til 300 biler. Fra Seljord er det vanlig å dra til Grimåsen for derfra å ta turer innover. Et viktig knutepunkt på Lifjell er Hollane Seter. Den drives som seter og turisthytte, har 80 køyeplasser og ca. 800 overnattinger pr. år.

Heståsen er svært mye brukt til kortere skiturer og som treningsområde for idrettslag fra Notodden. Skogsområdene i øst brukes vesentlig til kortere turer hele året, og som bærturområde brukes det av folk fra hele regionen.

Flere merkede stier krysser det sentrale Lifjellområdet. Det er hytteeiere og lokalbefolkningen som bruker området mest om sommeren, i stor grad til turer kombinert med bærplukking eller fiske. Lifjellområdet er mye brukt til jakt.

I Jønnebuområdet er det flere overnat-

tings- og spisesteder: Lifjellstua (7 000—8 000 gjestedøgn pr. år), Jønnebu fjellkirke og ungdomssenter, som driver leirskole hele året (ca. 600—700 elever pr. år), og Lifjell Turisthotell (32 000 gjestedøgn pr. år) som i stor grad bruker naturen i området. Det er flere større foreningshytter i Jønnebuområdet, og ca. 450 private hytter. I hele Lifjellområdet ellers er det ca. 100 hytter i tillegg, og planlagt bygget ca. 200 nye.

I Jønnebuområdet er det to skitrekk. Her deives det også kafe og kolonial i sesongen. Det drives aktiv kultivering av flere vann på Lifjell.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplaner:

Generalplan for Bø (1978) prioriterer følgende områder for friluftsliv: Fire badeplasser nær Bø sentrum, Folkestadåsene som nærområde, Bryggfjell—Stavsholdt—Lifjell innenfor Jønnebu — øvre del av Åmotdalen. *Generalplanutvalget i Notodden* vil ha restriksjoner på området omkring Gavlsjø, på Heståsen og ved Tåråfjell pga. særlige friluftsinnteresser. De områdene som faller innenfor *Hjartdal* og *Sauherad* er i kommunal plansammenheng betraktet som skogbruksområder.

Fylkesplan for Telemark, planframlegg (1980—83): Mælefjell, Heksfjell og Lifjell er karakterisert som svært verdifulle friluftsområder for store befolkningsgrupper. Områdene Folkestadåsene—Roemheia er karakterisert som verdifulle friluftsområder.

Utsikt mot Mørkevattn og Pålsvuattn. Foto: T. Sætre.

OBJEKT NR. 46

OMRÅDET MELLOM SELJORDVATN OG FLÅVATN

Fylke: Telemark

Kommuner: Bø, Nome, Kviteseid, Seljord

Nedbørfelt: 425 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Området mellom Seljordvatn og Flåvatn grenser i sør til Kviteseidvatn, Flåvatn og Straumen. Grensene i vest, nord og øst er henholdsvis riksvei 39 og E 76, riksvei 36 og riksvei 359. Sørlandsbanen går langs østgrensa av området. Seljordvatn og den øverste delen av Bøelva er med i området.

Seljordvatn er ca. 15 km langt. Fjellene på hver side går flere steder bratt opp fra sjøen, men det er imidlertid også en del sandstrender. Det går vei på begge sider av vannet.

Området har hovedsakelig et kupert skogsterreng som ligger mellom 400—600 m o.h. i vest, og noe lavere i øst. Den vestre delen av området dreneres av Kilevassdraget, som renner til Flåvatn. Omkring vannene er det en del løvskog, men nord- og vestover er det granskog og blandingsskog med småtjern og myrområder.

Brokefjellmassivet og Brakandalsfjell

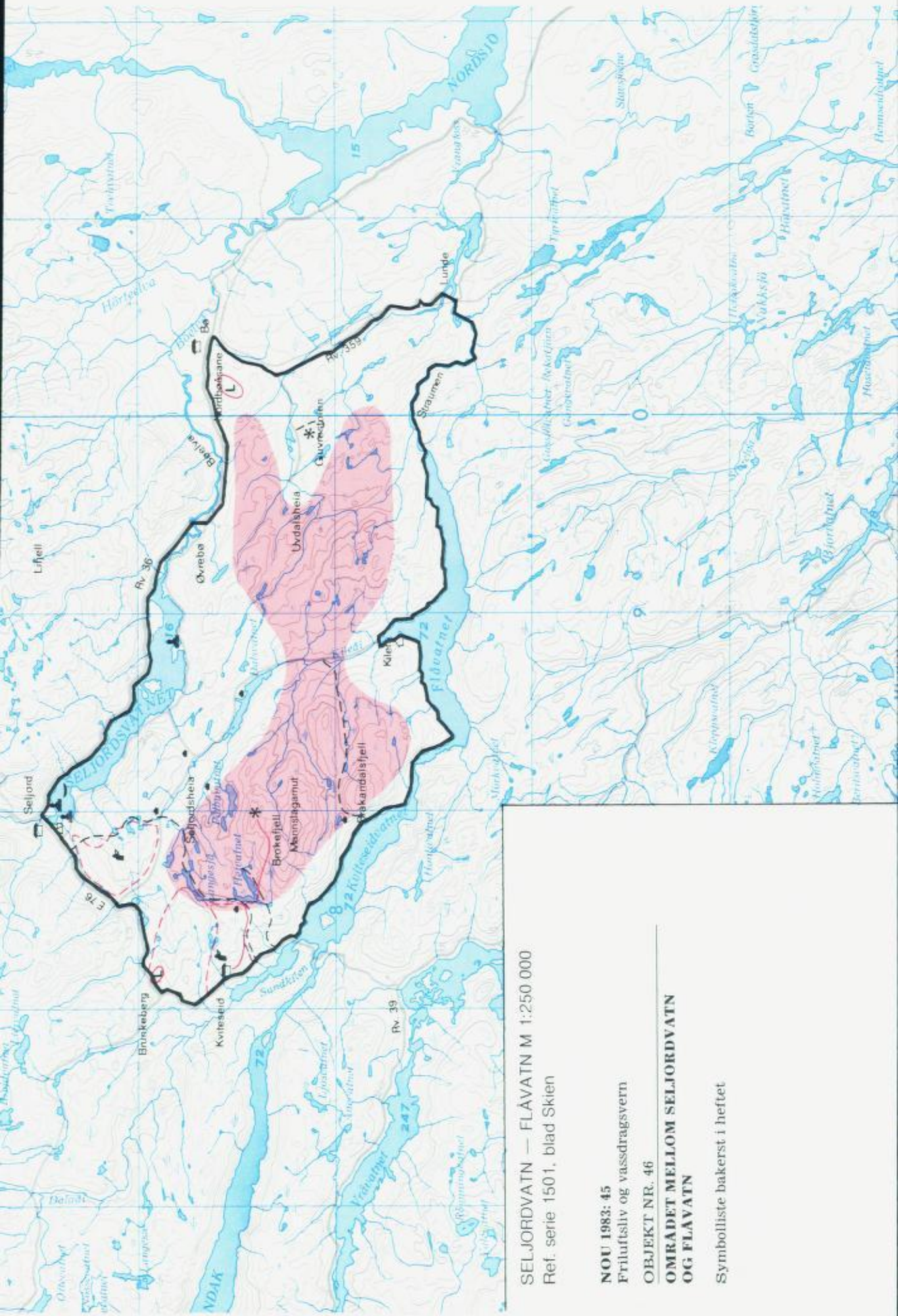
nord for Kviteseidvatn står som kraftige kontraster til skoglandskapet. Fjellene går opp i 1 074 m o.h. (Mannslagarnut) og fjellsidene er for en stor del bratte og blankpolerte, uten vegetasjon og med et goldt preg. Oppe på snaufjellet er vegetasjonen karrig.

Øst for Kilevassdraget er landskapet kupert og til dels brattlendt med granskog og en del småvann og myrer i sprekkedalene. Fjellene nord for Flåvatn er kuperte og karrige. Uvdalsheia har et noe roligere og åpnere terreng med daler i flere retninger. Gjuvrestolen (490 m o.h.) ligger som et landemerke, med bratt nordside 380 m opp fra Uvdalstjønn.

Det har vært, og blir drevet skogsdrift i store deler av området, og det er anlagt mange skogsbilveier og traktorveier. Seljordvatn er tillatt regulert en meter. Det er bebyggelse langs veiene omkring feltet, og langs deler av veien til Kilen.

Egnethet til friluftsliv

Brokefjell er et fint turområde både sommer og vinter. Det er forholdsvis bratt opp, men oppe på fjellet er det lett å gå, og vid utsikt. Om sommeren er store deler av skogsområdene vanskelig å ta seg fram i, dels fordi det er brattlendt og ufsete, dels

SELJORDVATN — FLÅVATN M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Skien

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 46
OMRADET MELLOM SELJORDVATN
OG FLÅVATN

Symboliste bakerst i heftet

pga. tett vegetasjon eller myrer. Områdene er bedre egnet til skiturer med myrer og vann tilfrosset. Åpnere områder med bedre farbarhet er det omkring Heivatn/Langsjå og nordover, ved Dalsvatnet og på Uvdalsheia i øst.

Langs Seljordvatn er det flere fine bade-plasser.

Det er muligheter for storviltjakt i skogsområdene. Vannene på Seljordsheia og i den østre delen av området har noe fisk.

Dagens bruk

Området brukes mest av lokalbefolkningen (ca. 9 000 mennesker) til dagsturer. De mest brukte delene av området er liene opp fra Kviteseid sentrum og Heivatn/Langsjå-området. Her arrangeres det skirenn og det drives annen organisert aktivitet, ved siden av at det er et mye nyttet turområde hele året. Brokefjell er mest bruk i skisesongen. Fra Brokefjell Hotell i Kviteseid til Brokefjell er det merket skiløype. Fra Seljord går det en rundløype opp i området som brukes en del. Nord for Brakandalsfjell ligger en stor, gammel koie som brukes noe til overnatting i forbindelse med friluftsliv.

Den østlige delen brukes mest til kortere turer, ofte i forbindelse med fiske og bærplukking. De mange skogsbilveiene brukes til turer både sommer og vinter. Et vanlig utgangspunkt for turer er Uvdalsheia. Gjuvrestolen er et mye brukt turmål.

Nordbøåsane ved Bø har lysløype, slalom-

og hoppbakke og det er O-kart over området. Ved Brunkeberg er det lysløype som brukes av folk fra Kviteseid, Brunkeberg og Seljord.

Det er maksimalt 50 hytter i hele området, de aller fleste ligger i den vestre delen. Hyttene ligger spredt, ofte i tilknytning til gamle plasser. I Kilen er det planer om å bygge 30—35 hytter i ei hyttegrend.

Gjestene til Brokefjell Hotell i Kviteseid benytter området opp fra Kviteseid. Ellers er det en rekke overnattings- og spisesteder i tilknytning til tettstedene.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplaner:

Generalplan for Bø (1978) peker ut Nordbøåsane og Øvrebø som viktige nærområder for friluftsliv. Ellers er interessen fra Bø i stor grad rettet mot Lifjell.

De områdene som ligger innenfor de respektive kommunegrenser blir av *Seljord* og *Nome* kommuner betegnet som jord- og skogbruksområder, mens *Kviteseid* kommune betegner dem som friluftsområder.

Fylkesplan for Telemark, Planframlegg (1980—83): Store deler av området er merket ut som verdifulle friluftsområder, og Brokefjell er betegnet som svært verdifullt friluftsområde. Enkelte områder langs Seljordvatnet er nevnt som særlig viktig for friluftslivet til lokalbefolkningen og til gjennomreisende.

Fra Kvipteskaret og over Birtevatn mot øst. Foto: I. Hvoslef.

OBJEKT NR. 51

OMRÅDET VEST FOR FYRESVATN

Fylke: Telemark

Kommune: Fyresdal

Nedbørfelt: 284 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Området vest for Fyresvatn grenser i vest til Aust-Agder og i øst til Fyresvatn. Det omfatter Birtevatn og de andre mindre vannene som renner ut i nordenden av Nesvatn med tilhørende nedbørfelt, samt Fardølas nedbørfelt og Mjåvatn på grensa mellom Telemark og Aust-Agder.

Fylkesveien mellom Fyresdal og Åmli går øst i området, med en avstikker til Birtevatn. Det går vei inn i området langs Fardøla.

Det meste av området ligger 600—800 m o.h. Karakteristisk for området er en rekke større og mindre vann og tjern, som gir et variert landskapsbilde. De største vannene er Birtevatn, Gjevarvatn og Øyarvatn. Mellom vannene er det dels skog med gran, furu og bjørk, dels større myrområder og dels trebare fjellkoller. Terrenget er ganske kupert. I vest er det småkuperte heiområder

på 900—1 000 m o.h. Fra myrområdene i nord kommer Fardøla. Dalsidene er bratte og dalen er skogkledt. Den åpner seg ut mot Fyresvatn. I øst faller terrenget stort sett bratt ned mot Fyresvatn.

Det er noe bosetting og gårdsdrift langs Fyresvatn, langs Fardøla og ved Birtevatnet. Birtevatn er fløtningsregulert ca. to meter fra gammelt av. Brutjønn er hevet en meter. De vestre delene av Fardøla er ført nedover i tunnel.

Egnethet til friluftsliv

Heiområdene i vest er svært godt egnet til dagsturer og som utgangspunkt for lengre turer på ski eller til fots. Fra toppene (ca. 1 000 m o.h.) er det fin utsikt innover Telemark og Setesdalsheiene. De lavere delene av området, med skog, vann og koller i fin variasjon, gir også meget gode muligheter for turgåing.

Med utgangspunkt i Birtedalen er det mulig å ta lange og relativt varierte padleturer med rike naturopplevelser over bl.a. Gjevarvatn og Langvatn. Det er småvilt i store deler av området, særlig i nordvest. Molter fins langs myrene i hele området, særlig over 650 m o.h.

OMR. VEST FOR FYRESVATN M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Arendal, Sauda, Skien

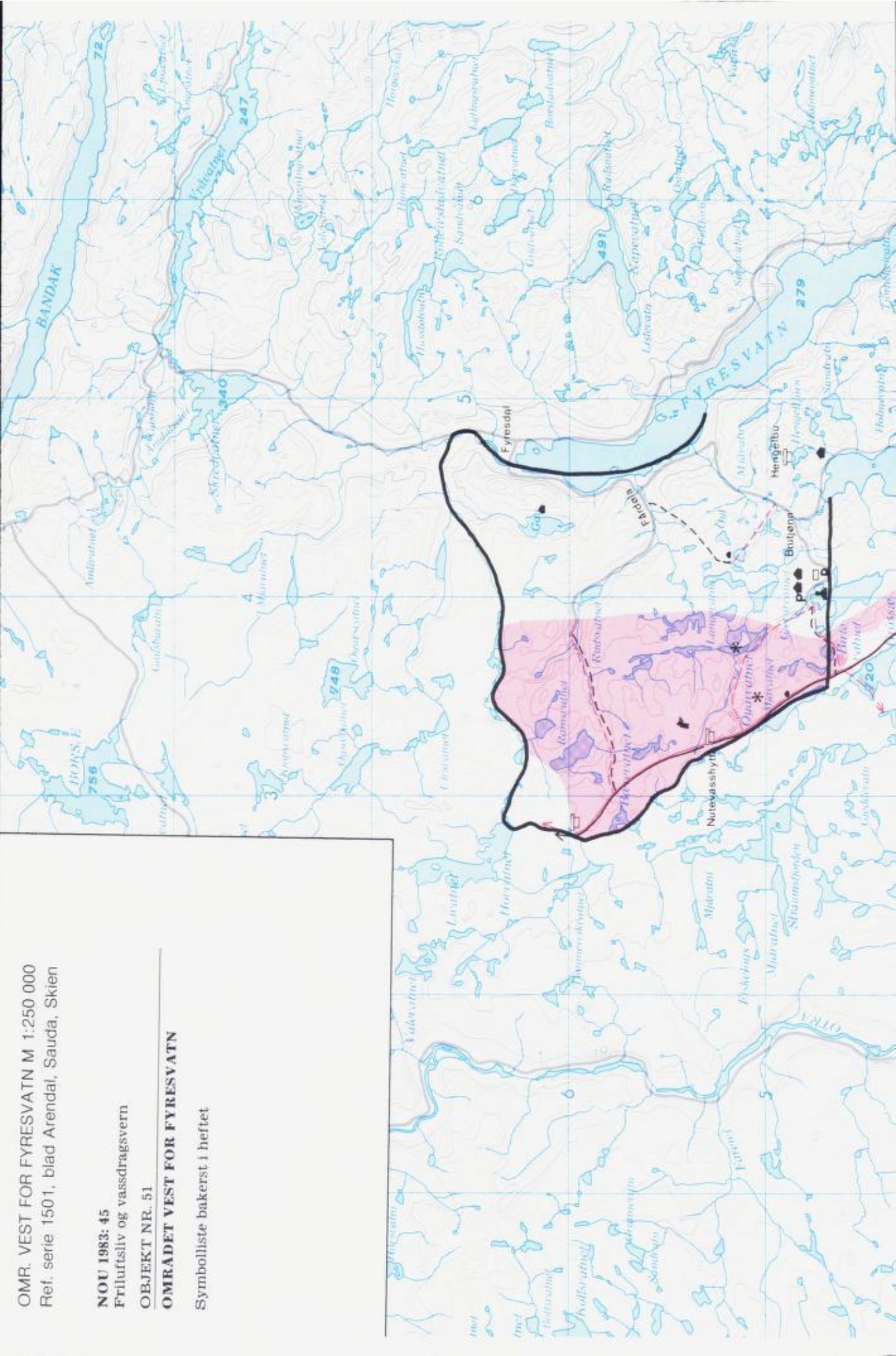
NOU 1983: 45

Frluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 51

OMRADET VEST FOR FYRESVATN

Symbolliste bakerst i heftet

Dagens bruk

De største brukergruppene er lokalbefolkningen medreknet Fyresdal sentrum (ca. 800 mennesker). Videre brukes området av hytteeiere (ca. 400 hytter) og brukerne av Arendal og Oppland Turistforenings (AOT) hytter (600—1 000 personer pr. år).

AOT's løypenett binder området sammen med Austheiene i Setesdal og Hardangervidda. Nutevasshytta og Hengelbu, begge tilhørende AOT, ligger innenfor nedbørfeltet. Heiområdene i vest og nord og er også mye brukt særlig til skiturer med utgangspunkt i Birtedalen. Store deler av området brukes også til kortere ski- og fotturer og til bærturer. Det drives noe småviltjakt i hele området, særlig i nordvest, og mest av jegere fra Fyresdal. Birtevatn er det mest brukte fiskevannet. Det selges ca. 200 fiskekort pr.

år. Nord for Birtevatn er det ca. 280 hytter og nordøst for Nesvatn ca. 30 hytter. I tillegg er det spredt hyttebebyggelse flere steder, slik at antall hytter totalt er ca. 400. Gamle setrer og gårder brukes også som fritidshus. Det er fem utleiehytter i Birtedalen.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Forslag til generalplan for Fyresdal kommune (1972): Området omkring Birtedalen er betegnet som et utfartsområde. Den delen av området som drenerer til Nesvatn er foreslått ikke regulert. Hytteområdet nord for Birtevatn er regulert ved soneplan.

Fylkesplan for Telemark, planframlegg (1980—83): De vestlige og nordlige delene av området er merket av som en del av et større område av verdi for friluftslivet.

Vest-Agder og Aust-Agder

Natur

Agderfylkene er her beskrevet under ett fordi de geografisk på mange måter kan betraktes som en enhet. Mange av de større vassdragene i denne delen av landet har nedslagsfelt i begge fylkene.

Naturmessig byr disse fylkene på rike muligheter for friluftsliv. Kysten med skjærgården er spesielt attraktiv for bade- og båtliv.

Lavlandsområdet mellom kysten og høyfjellet egner seg bra til kortere turgåing. Landskapet er for det meste småkupert med mange småvann som gir variasjon. Hovedtyngden av vegetasjonen er barskog og blandingsskog. Vannene, og delvis vassdragene ellers, er egnet til bading og båtliv. Mulighetene er gode for jakt og bærplukking. Fiskebestanden har imidlertid flere steder gått sterkt tilbake de senere årene pga. forsuring av vannet. Høyden over havet er mange steder så stor at det er mulig med en forholdsvis lang skisesong.

Nord i fylkene er heiene øst og vest for Setesdalen de viktigste høyfjellsområder for turgåing. De sørlige delene av heiene er kupert og lune, med forholdsvis mye vegetasjon flere steder. Lenger nord i de høyereliggende partier er landskapet mer goldt.

Bosetting og friluftsområder

Mesteparten av bosettingen i Agder er konsentrert i sentra langs kysten. For befolkningen her er skjærgården og det nærmeste innland av betydning som dagstur- og hytteområde. I sommerhalvåret er bruk av skjærgården befolkningens primære form for friluftsliv. På grunn av de kvaliteter som kystnaturen har, er dette området også av nasjonal interesse. Stadig flere mennesker søker hit, og i tillegg må friluftslivet konkurrere med andre interesser om arealet. Dette gjør at kysten må karakteriseres som et pressområde.

Om vinteren er klimaet langs kysten ustabil. Dette medfører at kystbefolkningen på denne årstiden i stor grad må søke til innlandskommunene i lavlandet noen mil fra kysten for dags- og helgeturer. Her er da også nærområdene for lokalbefolkningen. Disse kommunene er i de siste årene også blitt stadig mer populære som hytteområder.

Høyfjellet i det indre av Agder, Setesdal, Aust- og Vesthei, er de viktigste langturom-

rådene for befolkningen i Rogaland, Agder og deler av Telemark. Vestheia må også sies å være av nasjonal interesse som friluftsområde. Men både Aust- og Vestheia er meget sterkt preget av kraftutbygging, kanskje i større grad enn noe annet høyfjellsområde her i landet. En del steder må også karakteriseres som pressområder pga. hyttebygging og turisme generelt. Ut fra friluftslivinteresser er derfor planleggingen for å bevare sammenhengende områder i disse heistrøk av stor betydning.

Offentlig planlegging

Arbeidet med en skjærgårdspark og sikring av friluftsområder har i mange år vært en prioritert oppgave for stat og fylke når det gjelder friluftsliv i Agderfylkene. Også arbeidet for å sikre sammenhengende høyfjellsområder er ansett som viktig. For Vestheia er det utarbeidet en *Fjellplan (NOU 1974:39)*. Her ble det bl.a. foreslått å bevare en sammenhengende nord-sør akse. Det nordligste nedslagsfeltet til Lyngdalsvassdraget ville i tilfelle utgjøre den sørlige delen av denne aksene.

Fylkesplan for Vest-Agder (1979) følger opp Fjellplanens intensjoner, i og med at området nord for Hekkfjell og Haddelandsheia er prioritert som «utfartsområde». Også *Fylkesplan for Aust-Agder* går inn for planlegging i Vestheia etter Fjellplanens intensjoner. I fylkesplanen blir det også tatt til orde for at det også for Austheia blir bevart en sammenhengende nord-sør akse.

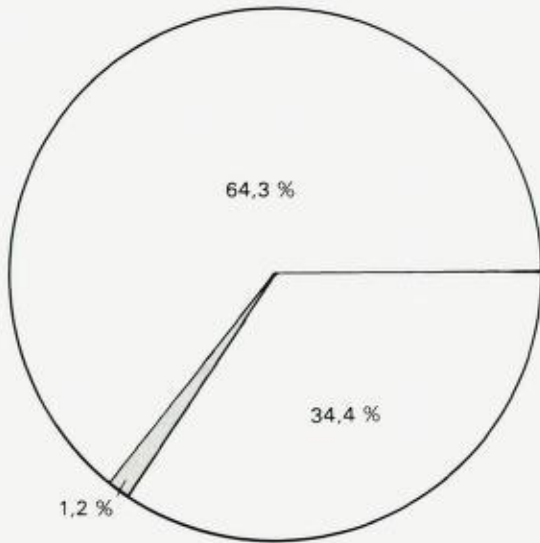
Både i Vest- og Aust-Agder er det foreslått sikring av regionale friluftslivsområder i lavlandet. Flere av disse områdene ligger innenfor de midlertidig vernede vassdragene. I fylkesplanen for Vest-Agder (1979) er det avmerket en del viktige utfartsområder. Noen av disse ligger helt eller delvis innenfor Lyngdalsvassdragets nedslagsfelt. Det gjelder Rødlend/Homeland, Kvinesheia, Naglestadheia, området nord for Hekkfjell og Haddelandsheia.

For Aust-Agder er området rundt og nord for Vegår prioritert som et regionalt friluftsområde.

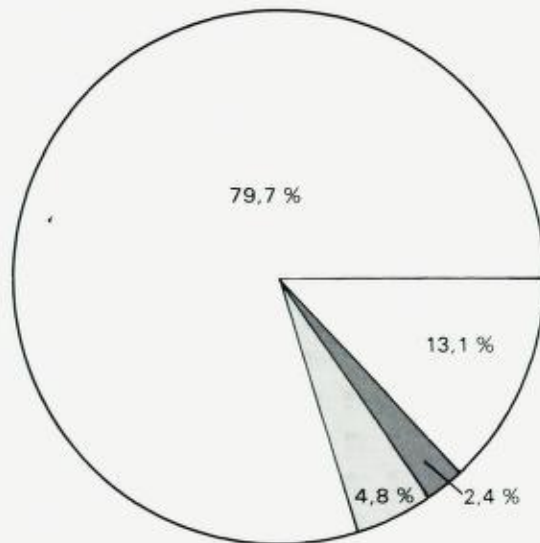
Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Agder kommer fram av figurene på neste side.

Friluftsliv og vassdragsvern

Utbygget/under utb.	64,3 %
Rest	34,4 %
Midl. vernet	1,2 %
Varig vernet	0 %
Tils.	99,9 %

Utbygget/under utb.	79,7 %
Rest	13,1 %
Midl. vernet	4,8 %
Varig vernet	2,4 %
Tils.	100 %

Både i Vest-Agder og Aust-Agder er det utbygget, eller er under utbygging, en forholdsvis stor del av den nyttbare vannkraften. For Aust-Agders del er det utbygget ca. 64 pst., og i Vest-Agder ca. 80 pst.

I Aust-Agder er det to vassdragsobjekter som er varig vernet. Den ene er Gjerstadvassdraget. Her er utbyggingsinteressene ubetydelige. I friluftslivssammenheng har vassdraget lokal betydning og en viss regional interesse. Det andre objektet er et område som ligger midt i Setesdal Vesthei, det omfatter bl.a. deler av Njardarheim. Utbyggingspotensialet er her ca. 250 GWh. Sett i en friluftslivssammenheng har dette området stor regional og landsdels interesse.

I Vest-Agder er ett lite vassdrag med ubetydelig kraftpotensial, Taumevassdraget, varig vernet.

Lyngdalsvassdraget har et kraftpotensial på omkring 480 GWh, eller 4,8 pst. av potensialet i Vest-Agder. Vegårsvassdraget har et potensial på ca. 76,2 GWh, eller 1,2 pst. av potensialet i Aust-Agder.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 56, *Vegårsvassdraget*. Som friluftsområde må her særlig partiene rundt og nord for Vegår framheves. De er godt egnet både til sommer- og vinteraktiviteter. Selv om det verken i eller i sammenheng med vassdragets nedslagsfelt fins svært store naturområder, er mulighetene flere steder gode for kortere turer. Elvene og vannene gir mulighet for båtliv av ulikt slag. Nedslagsfeltet utgjør et meget verdifullt jaktområde.

I tillegg til at Vegårsvassdraget med nedslagsfelt er nærområdet for befolkningen i Vegårshoi kommune og deler av Tvedestrand og Risør kommune, har det også stor regional betydning for kystkommunene fra Kragerø til Arendal.

Verneklasse 2

Objekt nr. 60 *Lyngdalsvassdraget*. Området nord for riksvei 9 må karakteriseres som svært verdifullt sett i en friluftsmessig sammenheng. Her finnes et større område som er nesten uten tekniske inngrep, og som ikke er preget av masseturisme. Det er dessuten en del av et sammenhengende naturområde på Setesdal Vesthei. Verdien av å bevare den nordlige delen av vassdraget urørt er spesielt stor fordi de fleste andre vassdragene som grenser opp til Vestheia er temmelig gjennomregulert.

Innsjøen Lygne i Hægebostad, og elva

Lygna i den trange Lyngdalen utgjør svært verdifulle landskapselement.

Som et nærturområde har hele vassdraget betydning for befolkningen i Hægebostad, Lyngdal og deler av Kvinesdal kommune. I en regional sammenheng har særlig utfartsområder som Haddelandsheia, Naglestad-

heia og Kvinesheia svært stor betydning. Den delen av Lyngdalsvassdraget som ligger nord for Hekkfjell må også sies å være viktig i landsdelssammenheng, i og med at den omfatter et av de få urørte områder av Setesdal Vesthei.

Verneklasse 1

Padling på Storelva. Foto: Svein Øystein Leirkjær.

OBJEKT NR. 56

VEGÅRSVASSDRAGET

Fylker: Aust-Agder, Telemark

Kommuner: Vegårshei, Tvedestrand, Gjerstad, Risør, Åmli, Moland, Froland, Nissedal.

Nedbørsfelt, 495 km²

Middelvannføring: 15 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget ligger sentralt til øst i Aust-Agder. E 18 krysser den delen av nedbørfeltet som ligger nærmest kysten. Tvedestrand by ligger tett inntil nedbørfeltgrensa, mens Arendal og Risør ligger 13—14 km unna. Fra Nes Jernverk følger riksvei 415 og riksvei 414 Storelva opp til Vegår. Ellers krysser riksvei 416 og flere kommunale og private veier nedbørfeltet. Nord for Vegår er det imidlertid et større område som er fritt for veier og andre større tekniske inngrep. Jernbanen skjærer nedbørfeltet i sør-vest/nord-øst retning, og den har stoppested ved Myra, sentrum i Vegårshei kommune.

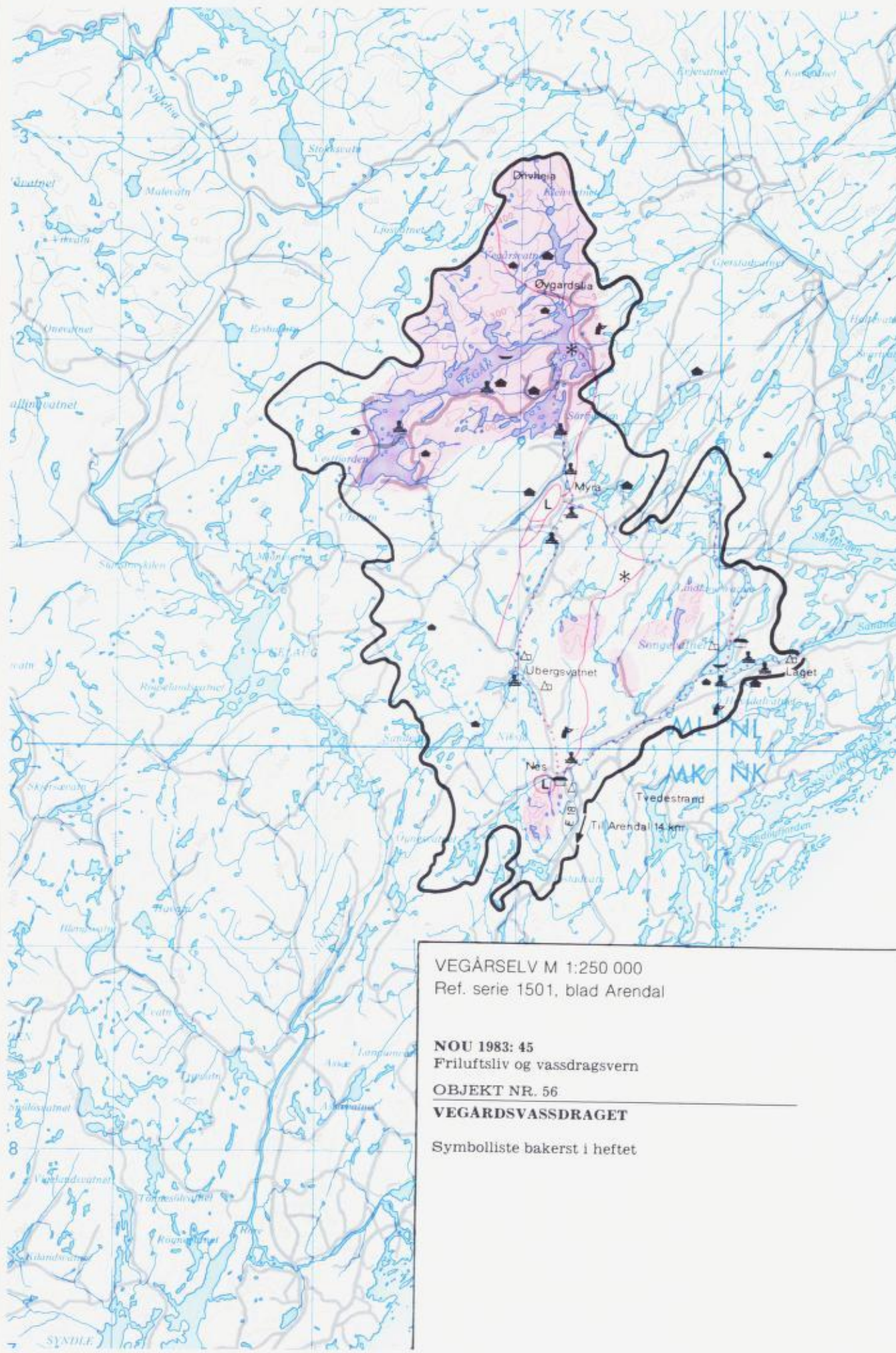
Vassdraget har sitt utspring nord på Drivheia 440 m o.h. nær grensa mot Telemark, og det renner ut i sjøen ved Laget mellom Tvedestrand og Risør. I nord er vannet Vegår

(189 m o.h.) et dominerende element i landskapet. Det har en reguleringshøyde på noe over en meter pga. tidligere tømmerfløting.

Fra Vegår går Storelva i sørlig retning til Nes Jernverk, der den brått snur i nord-østlig retning før den renner ut i Songevatn. Dette vannet ligger så vidt over havets overflate, og det må regnes som en del av vassdraget. Av den grunn er også Nævestadvassdraget, som renner ut i Songevatn, en del av Vegårsvassdraget. Nævestadvassdraget har sitt utspring øst for Storelvas nedbørfelt.

Dalformasjonen langs hovedvassdraget er lite markert. Mesteparten av vassdragsområdet er småkupert og preget av sprekkdannelse som i stor grad går i retning av sør-vest/nordøst. Det må karakteriseres som et lavlandsvassdrag. I nord kan høyden på terrenget komme opp i 400—500 m o.h., i sør 200 m o.h. Mesteparten av området er skogkledt. I de høyereliggende partiene dominerer blandingsskog og løvskog. I de lavereliggende områdene er det mest barskog. Særlig langs hovedvassdraget og under den marine grensa i kystsonen er det en del oppdyrket jord.

Det er spredt bebyggelse i store deler av vassdragsområdet. Langs Storelva er det bl.a. befolkningskonsentrasjoner ved Nes i Tvedestrand kommune og på Myra i Vegårs-

VEGÅRSELV M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Arendal

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 56
VEGARDSVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

hei kommune. Men det fins en del forholdsvis store områder som er urørte av veier og andre større tekniske inngrep. I første rekke gjelder det området nord for Vegår. Her er det et sammenhengende naturområde inn i Telemark.

Egnethet til friluftsliv

Deler av området kan være noe vanskelig å ta seg fram i, men store partier egner seg bra til dagsturer både sommer og vinter. Spesielt gjelder dette området fra Øygardslia og nordover.

Med sine mange småholmer og kronglete form byr Vegår på store opplevelsesmuligheter ved bruk av båt. Og på grunn av et relativt varmt vann av god kvalitet egner både Vegår og de fleste andre vannene i nedbørfeltet seg godt til bading. Partier av både Storelva og Nævestadelva egner seg godt til tur og elvepadling. Elvene gir muligheter til variert padling og rike naturopplevelser. Når det gjelder padling er det pga. kort avstand muligheter for overgang fra Vegår både til Nidelva og Gjerstadelva. Selv om området ligger i det som betegnes som lavlandet, kan snøen, også i en høyde fra 200—500 m, allikevel ligge så lenge at skisesongen kan bli forholdsvis lang.

Området har gode jaktmuligheter både på stor- og småvilt. På grunn av forsuring av vannene er fiskebestanden i de senere år gått sterkt tilbake i hovedvassdraget, men det er fortsatt fisk i Vegår og en del småvann. Store mengder ål går hvert år opp i elvene fra Songevatn.

Dagens bruk

Området fra Øygardslia og nordover blir en god del brukt som turområde, særlig vinters tid. Sommerstier og opparbeidede løyper til vinterbruk krysser ellers området flere steder.

Ved Nes Jernverk er det en lysløype. Det er det også ved Vegårshei skisenter, nær Myra. Her fins i tillegg et utfarts-trenings-senter med tre hoppbakker, en slalombakke,

en hundeløype og en skistue. Senteret ved Myra og området nord for Vegår har betydning lokalt, dvs. for Vegårshei og deler av Tvedestrand og Risør kommuner (6 500 personer) og for store deler av regionen (50 000—60 000 personer)

Det bades i de fleste vannene, og det er opparbeidet badeplasser i Vegår, Ubergsvatnet og Songevatnet. Det finnes en rekke båter i vannene, særlig i Vegår og i Songevatn. Noe padling foregår i Storelva.

Til sammen er det i nedslagsfeltet bortimot 500 hytter. Omkring halvparten av disse hyttene ligger i nærheten av Vegår.

I mesteparten av nedbørfeltet drives det en utstrakt jakt, både etter småvilt og storvilt. Men etter at den sure nedbøren har redusert fiskebestanden, fiskes det i mindre utstrekning enn tidligere. I området plukkes det også mye skogsbær, både av innenbygdsboende og av tilreisende. Turorientering er en utbredt aktivitet.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Delgeneralplan for fritidsbebyggelse i Vegårshei kommune (1975): Det gis tillatelse til å bygge noe over 1 000 hytter innen Vegårshei kommune, med et tyngdepunkt rundt Vegår.

Generalplan for Tvedestrand kommune (1975): En del mindre områder innen nedbørfeltet er prioritert som friluftsområder. Mesteparten av hyttebyggingen i kommunen foregår langs kysten, men det gis rom for spredt fritidsbebyggelse, ca. 200 hytter til sammen, langs strandområder i nedslagsfeltet.

Fylkesplan for Aust-Agder (1979): Et større område rundt den vestre delen av Vegår har regional betydning som friluftsområde.

Utkast til handlingsprogram for friluftslivet i Aust-Agder (1981): Et område rundt hele Vegår, som inkluderer den nordlige delen av nedslagsfeltet, prioriteres som friluftslivsområde.

Utsikt over Lygna (fra Hekkjell mot sør). Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 60

LYNGDALSVASSDRAGET

Fylke: Vest-Agder

Kommuner: Lyngdal, Hægebostad, Kvinesdal, Audnedal, Aseral

Nedbørfelt: 683 km² + Skurvåa 28 m²

Middelvannføring: Lygna 36 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Lyngdalsvassdraget omfatter for det første nedbørfeltet til elva Lygna. I dette er iberegnet sideelva Møska, som renner ut i Lygna, en km før elva når havet. I tillegg er også Skurvåa midlertidig vernet. Den renner ut i Lyngdalsfjorden en km utenfor utløpet av Lygna.

Lygnevassdraget som går i nord-sør-retning ligger sentralt til omtrent midt i Vest-Agder fylke. E 18 skjærer Lygna ved utløpet og følger sideelva Møska vestover fra Lyngdal sentrum. Riksvei 9 skjærer vassdraget nord for innsjøen Lygna i Hægebostad. Riksvei 43 følger vassdraget fra Lyngdal sentrum til riksvei 9. Ellers krysser en god del veier vassdragsområdet. Det går også vei langs Skurvåa. Jernbanen skjærer over Lygna, og har stasjon på Snartemo.

Det er naturlig å inndele Lygnas nedslagsfelt i fire hovedpartier. Det ene partiet er

området nord for Hekkjell. Størsteparten av dette er fremdeles veiløst. Området er karakterisert ved kryssende daler, kupert landskap og mange vann i varierende størrelse. Det nordligste punktet for nedslagsfeltet til Lygna går opp i over 900 meters høyde ligger og øst for Knaben gruver. Vegetasjonen i dette området består av lavtvoksende furu- og bjerkeskog, einer og lyng. Relativt store arealer er dekt med myrer. Området er typisk for de sørlige deler av Setesdal Vesthei.

Det andre partiet avgrenses i nord og sør av det 10 km lange vannet Lygna som er det største vannet i tilknytning til Lyngdalselva. Dalen er her ganske åpen og bred, med Lygna som det dominerende midtpunkt.

Det tredje partiet er strekningen fra sør-enden av Lygna og ned mot Lyngdal sentrum. Her er dalen smal flere steder, med høye, bratte fjellsider som stuper ned mot elva. Elva kan enkelte steder gå ganske stri. Den mest kjente fossen er Kvåsfossen, som ligger noe ovenfor Kvås kirke. Nedbørfeltet øst og vest for hovedvassdraget ligger stort sett i 300—600 m o.h., og det kan karakteriseres som et typisk sørlandsterrang, kupert og dominert av furu- og blandingsskog.

De siste 4—5 km langs Lygna ovenfor Lyngdalsfjorden utgjør ei elvslette, der elva går bred og rolig i meander. Området blir

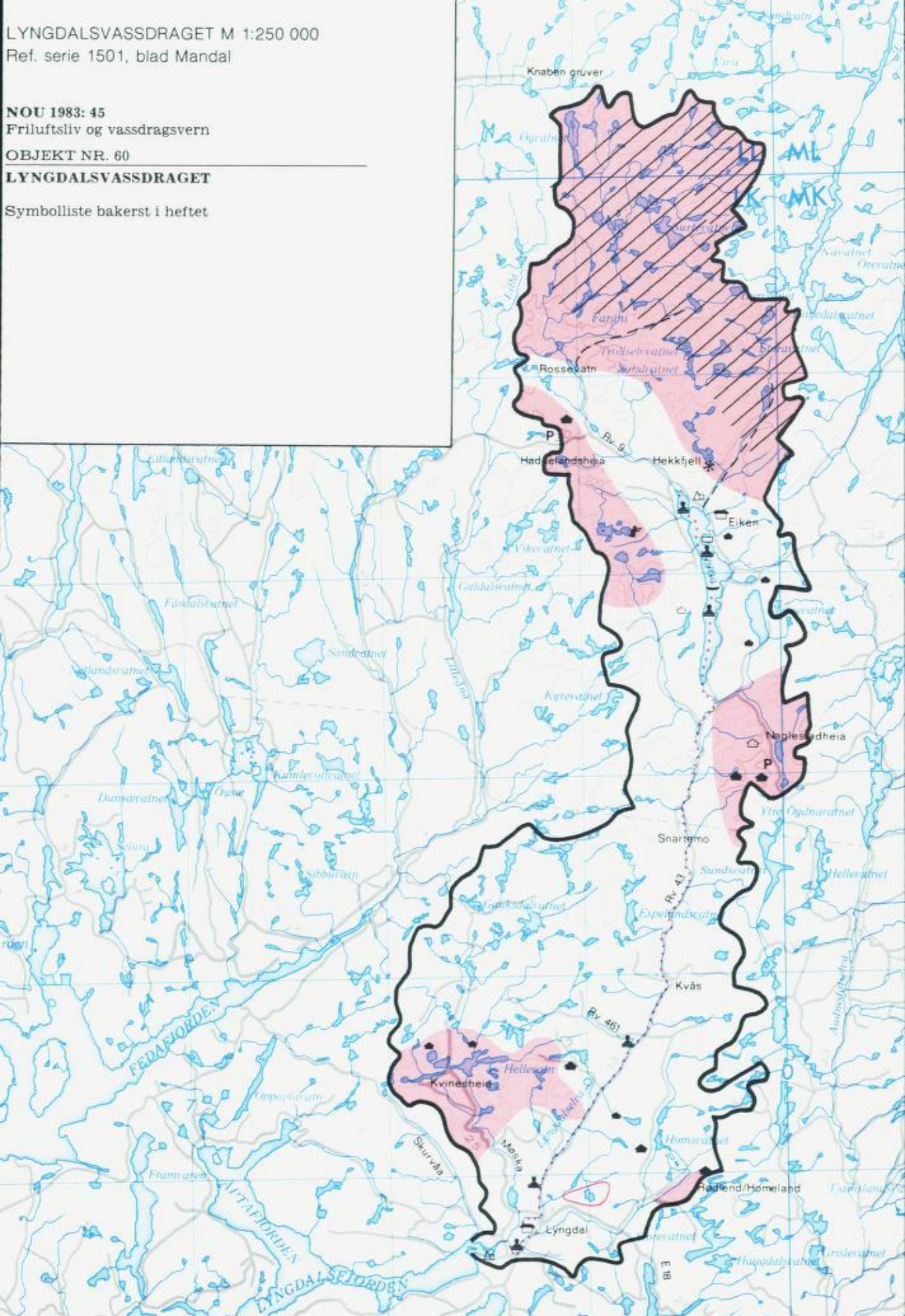
LYNGDALSVASSDRAGET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Mandal

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 60

LYNGDALSVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Landskap øst for Ris-hei. Foto: J. E. Hallandvik.

nyttet til jordbruksformål, og her ligger også administrasjons- og handelssenteret i Lyngdal kommune.

Lygna er den eneste store elva som går fra fjell til fjord på Sør-Vestlandet hvor det overhodet ikke fins regulering for kraftutbygging. Fra Lyngdal og nordover langs hovedvassdraget er det stedvis bebyggelse opp til Eiken, rett sør for Hekkfjell. Videre er det noe bebyggelse langs sidevassdraget nordvest for Eiken, og ellers spredt bebyggelse i deler av vassdragsområdet.

Møska har sitt utspring på Kvinesheia. Langs elva er det flere svært nturskjønne partier.

Egnethet til friluftsliv

Området nord for Hekkfjell er lite beferdet. Selv om deler av det er noe kupert, egner det seg godt for folk som ønsker lengre turer i urørt natur. De nordre delene av Setesdal Vesthei er sterkt preget av kraftutbygging, men fremdeles er det en sammenhengende urørt korridor fra Hekkfjell over høyfjellsområdene Rjuven og Bykleheiene til Haukeliveien.

Også heiområdene sør for Hekkfjell egner seg stedvis bra for turgåing. Skisesongen kan også i disse strøkene bli forholdsvis lang. Både her og nord for Hekkfjell er det gode muligheter for jakt både på stor- og småvilt. Fisket i Lygna er sterkt redusert pga. forsurening av vannet, men det drives kalkingsforsøk for å bedre vannkvaliteten.

Ved Lygna er det fine strender som egner seg godt til bading. I store deler av Lygna er det mulig å drive med turpadling. Den øverste delen er også egnet til elvepadling. I den

øverste delen av nedslagsfeltet til Møska er det fine turmuligheter. I den nederste delen av Møska og Lygna er det flere steder gode bademuligheter.

Dagens bruk

Langs hovedvassdraget, og ved utløpet, fins det noen badeplasser som mer eller mindre er satt istand for formålet. Til sammen fins det 700—800 hytter i nedbørfeltet. Et par campingplasser og et par pensjonater i Lyngdal og et feriesenter i Eiken kan for enkelte også ha betydning for muligheten til å utøve friluftsliv. Om vinteren er det vanligvis opparbeidet en skiløype like nordøst for Rom.

Haddelandsheia, som ligger på vannskillet langs riksvei 9 vest for Eiken, er et mye brukt utfartsområde. Det er her planer om å opparbeide en parkeringsplass til ca. 400 biler. Området blir brukt av store deler av befolkningen i Mandal — Lyngdal og Flekkefjordregionen (ca. 45 000 personer).

Naglestadheia ligger på vannskillet i den sørøstlige delen av Hægebostad og er også et mye benyttet utfartsområde. Her er det parkeringsplass og et par foreningshytter. Andre mye nyttede utfartsområder er Kvinesheia og Rødlandsområdet. Ellers brukes størstedelen av nedslagsfeltet i en viss utstrekning av lokalbefolkningen (ca. 8 500 personer) som bor i, og like utenfor, nedslagsfeltet.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Vest-Agder (1979): Foreslår at kommunene bør vedta generalplanvedtak for området nord for Eiken. Ellers nevner planen de samme fire områdene som er nevnt ovenfor som utfartsområder. Den understreker også behovet for tilrettelegging av adkomstmulighetene for disse områdene.

Regionplan for Lyngdalsregionen (1974): Bifaller Fjellplanens (NOU 1974:39) forslag om landskapsvernområde (se nedenfor). Dessuten er Haddelandsheia, Naglestadheia, Rødlandsområdet og Kvinesheia foreslått regulert som friluftsområde.

Generalplan for Lyngdal: Foreslår at Kvinesheiområdet og Rødlandsområdet bør sikres for friluftslivsformål. Det er ikke utarbeidet generalplan for Hægebostad der Haddelandsheia og Naglestadheia ligger.

Fjellplan for Setesdal Vesthei (NOU: 1974:39): foreslår at største delen av nedslagsfeltet nord for Eiken legges ut som landskapsvernområde.

Rogaland

Natur

Naturen i fylket gir grunnlag for de fleste typer friluftsliv. Både sandstrendene på Jæren og store deler av kyststrekningen ellers, egner seg godt til badeliv. Karmøyområdet og Boknfjorden har verdi som båtutfartsområde.

De lave heiene i Dalane og på Jæren, og de lavere fjellområdene nord i fylket egner seg til kortere turer, jakt, fiske, bær, soppplukking osv. Landskapet i disse strøkene kan være temmelig kupert, med lite vegetasjon i de kystnære og høyereliggende strøkene. Høyden over havet er flere steder så stor at skisesongen kan bli forholdsvis lang.

Den nordøstlige delen av fylket er en del av det samme høyfjellsplatået som Setesdal Vesthei. Selve høg-heiene er stedvis ganske golde, særlig i nord. Men de lavereliggende partiene i sør og vest er vegetasjonskledde, og de kan være temmelig frodige.

Bosetting og friluftsområder

Størstedelen av bosettingen i Sør-Rogaland er konsentrert til Nord-Jæren. Stavanger er her et pressområde. Haugesund og Karmøy er de befolkningsmessige tyngdepunktene i den nordlige delen av fylket. Ellers er det flere befolkningskonsentrasjoner rundt om i fylket. De fleste av tettstedene har god tilgang på nærturområder, med unntak av Stavanger.

Det fins mange fine badestrender i fylket. Men for få områder er sikret og skikkelig opparbeidet på en slik måte at tilgjengeligheten til og bruksverdien av, er god nok. På en del steder kommer hyttebygging i konflikt med de allmenne interesser.

Om sommeren kan det være mye vind langs kysten av Jæren og i Karmøyområdet, og om vinteren er kystklimaet ustabil. Dette gjør at folk må søke innover i landet for å kunne utføre en del former for friluftsliv. De regionale friluftsområdene blir det dermed svært viktig å sikre. Flere av de viktigste regionale områdene for Sør-Jæren og Dalane ligger innenfor, eller grenser inntil, Bjerkreimsvassdragets nedslagsfelt. Ellers fins slike områder innenfor de lave heiene på Jæren, og i strøkene opp mot Sirdalsheiene og Setesdal Vesthei. Inne på heiene nord for Boknfjorden er det også flere verdifulle friluftsliv- og turområder. Øvre del av Vikedalsvassdraget må betraktes som et av de mest attraktive i så måte.

I det indre av fylket danner Ryfylke-

heiene sammen med Setesdal Vesthei i Vest-Agder og delvis Aust-Agder et betydelig høyfjellsområde mellom Setesdalen og de indre fjordarmer i Boknfjorden. Området har fra gammelt av vært et viktig friluftsområde for fotturer og skiturer ikke bare for befolkningen i Stavangerregionen og resten av Rogaland, men for hele landet. Det viktigste utfarts- og hyttesenter for Stavangerregionen er Hunnedalen og Sirdalen.

Sirdalen må langt på vei karakteriseres som et pressområde. I Ryfylket er Suldal og Hjelmeland de store hyttekommunene.

For størstedelen av Rogalands befolkning er Ryfylkeheiene og Setesdal Vesthei det eneste noenlunde letttilgjengelige langtur-område.

Offentlig planlegging

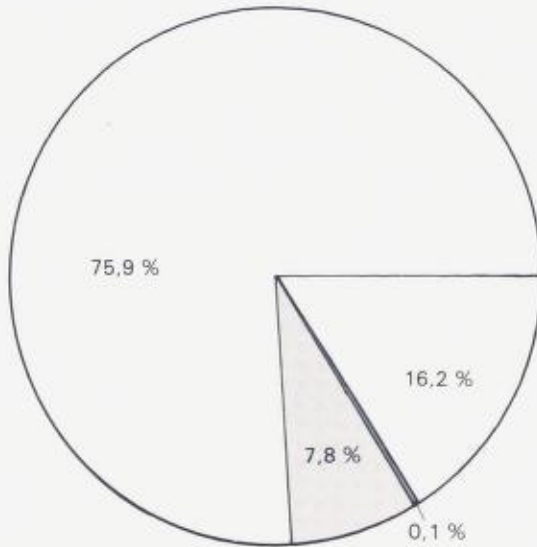
Fjellplanen for Setesdal Vesthei (NOU 1974:39) foreslår et område øst for Hunnedalen som et landskapsvern-område. Området var tenkt som en såkalt «profil» for å få mest mulig sammenhengende områder inn mot de sentrale deler av Vestheia.

I Fylkesplan for friluftslivet (1980) er et område øst for Ørdsalvatn, et område nord-øst for Austrumdalsvatn og en del områder vest og sør i vassdraget lagt ut som «turområder av regional/fylkesinteresser hvor de allmenne friluftslivinteressene bør gis prioritet».

Handlingsprogrammet for friluftsliv (Sikrede og foreslått sikrede friluftsområder i Rogaland:1981) er en detaljregistrering av friluftsområder basert på fylkesplan for friluftslivet. Flere av områdene ligger innenfor eller i nær tilknytning til nedslagsfeltene i Bjerkreims- og Vikedalsvassdrag.

Utredningen *Rogaland Vassdrag (Fylkesrådmannen i Rogaland 1978)* peker på at «Høgheia, hvor en del av magasinet (ved en eventuell utbygging av Vikedalsvassdraget) vil ligge, er Nord-Rogalandsregionens viktigste turområde vinterstid». Det blir også pekt på at «det er knyttet omfattende og høyt prioriterte friluftslivinteresser til forskjellige deler av nedbørfeltet» for Bjerkreimsvassdraget.

I Rogaland er de sentrale vassdragene bygget ut. I alt er nærmere 80 pst. av kraftpotensialet utbygget eller under utbygging, noe som er svært høyt i landsmålestokk. De varig vernede vassdragene utgjør ca. 1 pst. av fylkets kraftpotensial, og de er: Fuglestadåna, Hæelva, Orreelva, Figgjo og Imsvass-

Utbygget/under utb.	75,9 %
Rest	16,2 %
Midl. vernet	7,8 %
Varig vernet	0,1 %
Tils.	100 %

draget, alle på Jæren og Vormovassdraget i Ryfylke. Dette siste er det eneste hvor det er reelle utbyggingsinteresser. De to midlerti-

dige vernede vassdragene ligger begge i utkanten av fylket og utgjør 7,9 pst. av kraftpotensialet.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 61 *Bjerkreimsvassdraget* ligger i overgangssonen mellom Sørlandet og Vestlandet. Store deler av det ligger i lavlandet, men i nord er det høyere heiområder som strekker seg inn mot Sirdal.

Vassdragsområdet er svært mye brukt til skiturer, og det er av betydning for Stavanger, Jæren og store deler av Vest-Agder. Området har også svært stor lokal betydning hele året, og det gir gode muligheter for en mengde friluftaktiviteter.

Verneklasse 1

Objekt nr. 70, *Vikedalselva* er en av de få lakseførende elvene i Nord-Rogaland, og den er en populær fiskeelv. Vassdragsområdet er mye brukt til turer hele året, vesentlig av lokalbefolkningen. Vinters tid er vassdragsområdet en del av et større område som er mye nyttet til skiutfart for hele regionen, Haugesund inkludert. For store grupper av brukere er det det nærmeste og beste område med stabile snøforhold.

Verneklasse 2

Gloppedalen. Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 61

BJERKREIMVASSDRAGET

Fylker: Rogaland, Vest-Agder

Kommuner: Bjerkreim, Eigersund, Time, Gjesdal, Sirdal

Nedbørsfelt: 708 km²

Middelvannføring: 58 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Bjerkreimsvassdraget ligger i den sørlige delen av Rogaland, og det har sitt utspring i fjellområdene på grensa mellom Rogaland og Vest-Agder. Vassdraget når havet ved Eigersund. Den nederste delen heter Tengselva. E 18 krysser de sørvestlige delene av vassdraget. Riksveiene 503 og 504 krysser vassdraget i nordvest. Sørlandsbanen passerer sør for området.

Det meste av vassdraget må regnes som et lavlandsvassdrag, men i den nordøstlige delen når de høyeste toppene opp i over 1 000 m o.h. Sør for Bjerkreim er landskapet svært småkupert og ustrukturert. Det er karrig, og løsmassene er i stor grad vasket ned fra høydredene. Eikeskog fins, men bjørkeskog dominerer i vassdraget. Skogen og de lave heiområdene er ofte beitepåvirket. Nordøst for Bjerkreim er landskapsformene klarere utformet. Hoveddalene går nordøst. De er

U-daler med bratte sider og urer og med lange fjordsjøer som Ørdalsvatn og Austrumdalsvatn. Mellom dalene ligger høyheiområder, og i den nord-østlige delen er det fjellområder med en del snaufjell.

Langs hoveddalføret er det flere steder bosetting og dyrket mark. Det er veiforbindelse inn i de fleste dalene. Myrvatn er regulert for kraftproduksjon.

Det fins tallrike fornminner innen nedbørfeltet, som ødegårdsanlegg, jernutvinningsanlegg, gamle ferdsselsveier osv.

Egnethet til friluftsliv

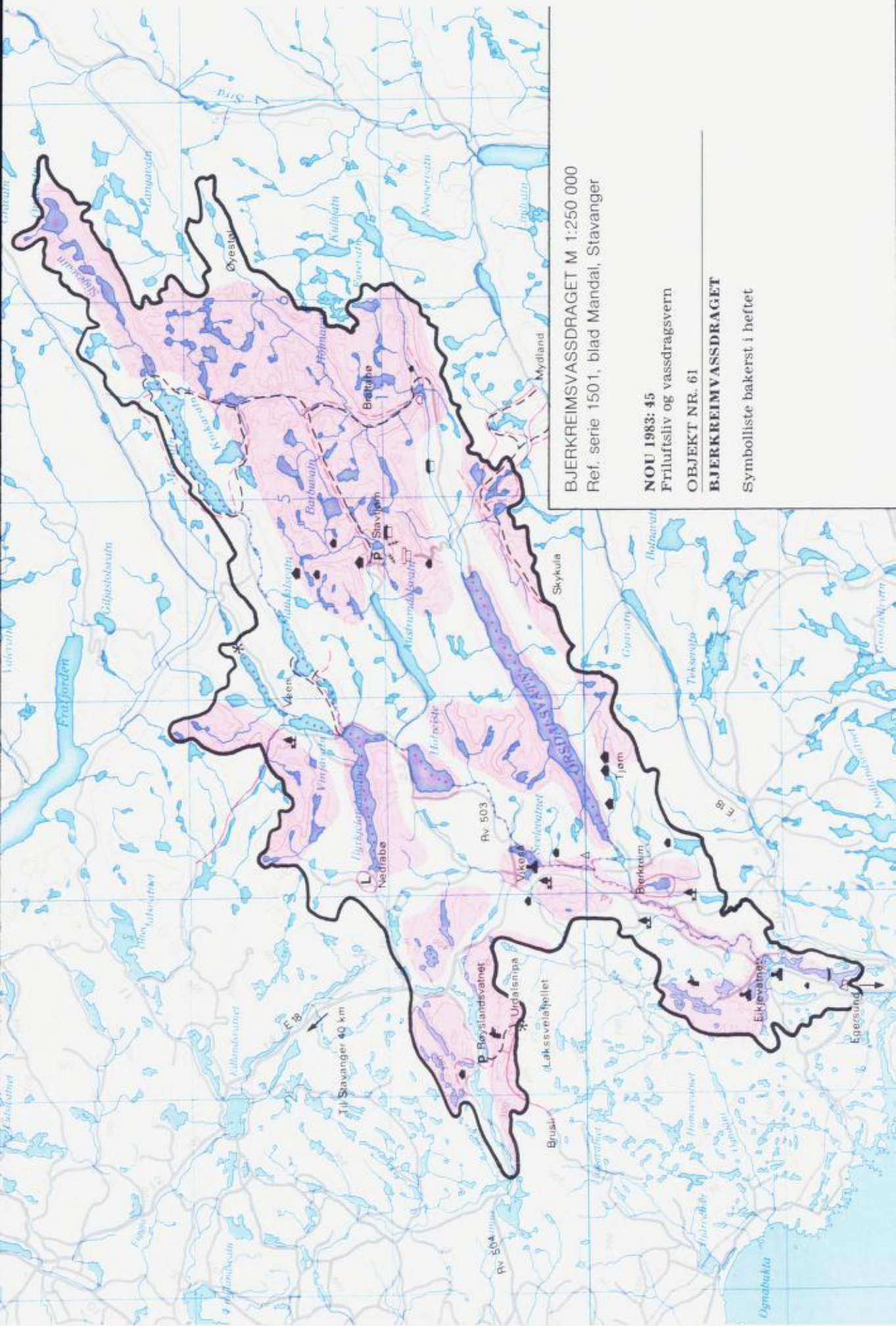
Bjerkreimsvassdraget er meget godt egnet for tur- og elvepadling.

Dalene og store deler av hei- og fjellområdene er meget godt egnet til kortere og lengre fotturer. Alle de indre delene av nedbørfeltet er godt egnet til skiturer, og her er stabile snøforhold. I de lavere delene av feltet er snøforholdene mer varierende. Det er gode jaktområder i de nedre delene av vassdraget.

Vassdraget er lakseførende til Vikeså, og det kan gå laks helt opp til Veen.

Dagens bruk

Mest brukt til lengre ski- og fotturer er områdene fra Stavtjørn og nordøstover, om-

BJERKREIMSVASSDRAGET M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Mandal, Stavanger

NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 61

BJERKREIMSVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Nedover Ørdsalen fra Bjordal. Foto: G. Thu.

rådene rundt Myrvatn, områdene fra Mydland til Skykula og til Urdalsnipa og Lakssvelafjellet. Fra Mydland, Brusali og fra Veen går det merkede skiløyper.

På Brattabø og Øyestøl er det åpne hytter med mulighet for å overnatte.

Ved Stavtjørn er det parkeringsplass til 500 biler og alpinstener med to skiløyper og en skiskole. Brukerne kommer fra Sør-Rogaland medregnet Stavanger (ca. 200 000 mennesker).

Fra Bjerkreim til kysten brukes elva mye til turpadling, og vassdraget lenger oppe nyttes til tur- og elvepadling.

Det vesentligste av laksefisket foregår i den nedre delen av elva, men adgangen til å kjøpe fiskekort er begrenset.

Det drives forholdsvis mye jakt nær Eikjevatnet og Røyslandsvatnet, og noe jakt i heiområdene nordøst og nordvest for Austrumdalsvatn.

Ved Eikjevatnet er det en opparbeidet badebasseng som er mye brukt, og det er ellers flere hytter brukte badebassenger i vassdraget.

I vassdragsområdet er det ca. 400 hytter. De fleste hyttene ligger i hyttefelt. De største konsentrasjonene ligger nordøst for Aus-

trumdalsvatnet og ved Tjørn. Hytteeierne er vesentlig fra Jærenregionen.

Ved Stavtjørn er det leirsted og foreningshytter, og i Ørdsalen er det overnattings- og spisested. Disse stedene nyttes i tilknytning til friluftsliv.

Ved Nedrabø er det en lysløype som brukes av folk fra hele Jæren. Det fins O-kart for mange mindre områder i nedslagsfeltet.

Det går rutebåt på Ørdsalsvatnet flere ganger pr. uke. Mange opplever vassdraget på gjennomreise med bil.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplanforslag, Bjerkreim kommune (1980): Planforslaget slår fast at det er store sammenhengende heiområder i kommunen med mange vann og vassdrag, og det er gode forhold for et allsidig friluftsliv. De viktigste utfartsområdene er ifølge planen Stavtjørn-området og Lakssvelafjellet. Det er planlagt vei langs sørsida av Ørdsalsvatn til Lamperak (ca. 7 km), den vil gjøre nye friluftsområder lettere tilgjengelige.

Regionplankontoret i Dalane: Oversikt over verneverdige områder i Dalane (1975):

Det høyest prioriterte område for friluftsliv er heiene fra Stavtjørn og nordøstover. Andre høyt prioriterte områder er: Lakssvelafjellet, Eikjevatn og skogsområdene nordvestover, fjellet sørøst for Byrkjelandsvatnet, nordvest for Veen og heiene østover fra Tjørn. Elva fra Vikeså og sørover er høyt prioritert som et båtutfartsområde.

Handlingsprogram for friluftslivet. Fylkesmannen i Rogaland (1981): Flere mindre områder som er forholdsvis intensivt utnyttet, er sikret eller foreslått sikret i planen. Dette er detaljert beskrevet i «Sikrede og foreslått sikrede friluftsområder i Rogaland», Fylkesmannen i Rogaland 1981.

Fylkesplan, Rogaland fylkeskommune (1980): Følgende områder er utpekt som turområder av region-/fylkesinteresse, hvor de allmenne friluftstinteresser bør gis prioritet:

- Områdene nord og sør for Røysdalsvatn.
- Området nordvest for Ven.
- Området sørøst for Byrkjelandsvatn.
- Området omkring og nordøstover fra Stavtjørn.
- Området nordøstover fra Tjørn.

Fjellplan for Setesdal Vesthei. (NOU 1974:39) De nordøstre fjellområdene av Bjerkreimsvassdraget ligger innenfor Fjellplanens område. Herfra er det foreslått en korridor med status som landskapsvernområde, nordover mot Sirdal og Ryfylkeheiene, med visse restriksjoner på bruken av hensyn til friluftsliv og naturverninteressene.

Opsalfossen med laksetrapp. Fiskeplassen nedenfor er mye brukt. Foto: G. Thu.

OBJEKT NR. 70

VIKEDALSELVA

Fylker: Rogaland, Hordaland

Kommuner: Vindafjord, Suldal, Sauda, Etne

Nedbørfelt: 118 km²

Middelvassføring: 9 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vikedalselva ligger helt nord i Rogaland, og kommer fra fjellene på grensa mellom Vindafjord og Etne i Hordaland. Riksvei 46 krysser utløpet av elva, det er om lag 55 km vestover til Haugesund. Det går vei langs Vikedalselva opp til østenden av Fjellgardsvatn.

Nedbørfeltet består av et fjellområde med topper på 4—900 m o.h. i vest, og topper helt opp i 1 188 m o.h. (Hustveitsåta) i øst. De flate partiene nederst i hoveddalen opp til Lokafossen er jordbruksarealer med spredt bebyggelse. Lokafossen er den største attraksjonen i vassdraget, med om lag 30 m fritt fall. Fjellgardsvatn preger hele dalen i 4 km lengde. Øst for vannet vider dalen seg ut til en bred, slak dal, Bjørndalen, hvor vassdraget deler seg opp i flere dalfører. Her er furuskogen dominerende, mens det lenger ned i vassdraget er bjørke- og furuskog.

Bjørndalen har relativt urørt skog med stor landskapsmessig verdi.

Vassdragsområdet har stor verdi som ekskursjonsområde for fagene geologi og kvartergeologi.

Egnethet til friluftsliv

Det er gode muligheter for kortere og lengre fotturer i vassdragsområdet. De østlige delene er ulendt, men med gode stier. Nord- og østover fra vassdragsområdet er det gode langturområder. I de øvre delene er det stabile snøforhold, og gode skiturmuligheter. Vikedalselva er lakseførende i ca. 7 km.

Dagens bruk

Det er stor ferdsel, både sommer og vinter, fra Fjellgardsvatnet og inn i Bjørndalen, særlig av folk fra lokalsamfunnet (1 200 personer). Nokså mange går også over fjellet fra Etne. De øvre delene av vassdragsområdet nyttes mye til bær- og sopplukking. Det er få lakseelver i Nord-Rogaland, så det er forholdsvis mange som fisker i elva etter laks og sjørret, og i Fjellgarsvatnet etter røye. Det drives noe små- og storviltjakt i området.

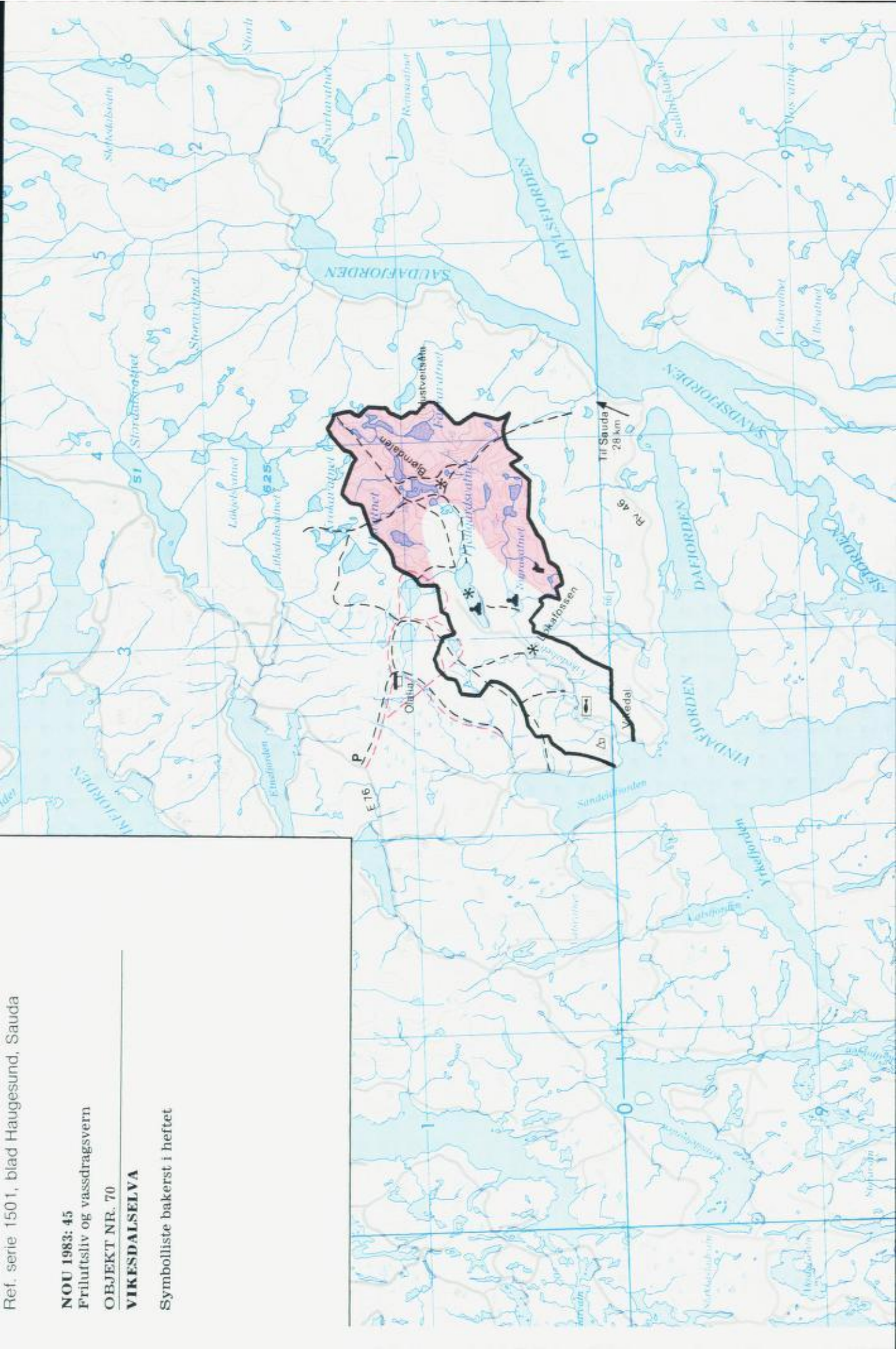
NOU 1983: 45

Frihultsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 70

VIKESDALSELVA

Symbolliste bakerst i heftet

Nord for feltet ligger Olalia turisthytte (Haugesund Turistforening) med 64 senger. Her fins det viktigste utfartsområdet for Nord-Rogaland vinterstid. Det brukes av svært mange fra nabokommunene (ca. 20 000 personer) som dagstueområde, og folk fra Haugesund-Karmøy-regionen (60 000 personer).

Ved elveutløpet i fjorden ligger det en campingplass. I nedbørfeltet er det noe spredt hyttebygging.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplanforslag, Vindafjord kommune (1981): De øvre delene av vassdraget vurderes som verneverdige ut fra friluftsliv-hen-

syn. Øst for Fjellgardsvatn er det satt av områder for mulig framtidig hyttebygging.

Verneverdige områder i Nord-Rogaland. Regionplanrådet for Nord-Rogaland (1977): Olalia-området er av stor betydning for hele regionen. De østlige delene av vassdragsområdet har verdi som det eneste høyfjellsområdet i regionen. Røyrvatn og østenden av Fjellgardsvatn er verdifulle som badeplasser og friluftsområde.

Fylkesplan for friluftslivet. Fylkesrådmannen i Rogaland: 1980: De øvre delene av vassdraget er betegnet som turområder ut fra region/fylkesinteresse, hvor allmenne friluftsinnteresser bør gis prioritet. Røyrvatn bør sikres som regionalt bade- og rasteområde.

Hordaland

Natur

Hordaland omfatter flere ulike naturtyper, og variasjonen gir mulighet for å utøve forskjellige former for friluftsliv. Lengst i vest finner man et kystlandskap med en rekke øyer, fjorder og sund. Dette området gir gode muligheter for båtsport, bading og sjøfiske. Innover i landet mot øst går kystlandskapet over i hei- og fjelllandskap som stedvis er gjennomskåret av fjorder. Hardangerfjorden er den som skjærer seg lengst inn i landet. Landskapsformene er relativt rolige og avrundet, og er godt egnet til turging både både sommer og vinter. De største sammenhengende fjellområdene, Hardangervidda og Stølsheimen, som er viktige tur-områder, ligger henholdsvis øst og nord i fylket. I sørøst grenser fylket inn mot Setesdalsheiene. Hordaland har to større isbreer, Hardangerjøkulen og Følgefonna, som begge er av stor betydning for brevandring. Større og mindre ferskvann er spredt over hele fylket og gjør området egnet til innlandsfiske. Vassdragene er av ulik karakter både når det gjelder utstrekning og gradient. Enkelte steder er det store fossefall i overgangen mellom det lavereliggende landet ut mot fjordene og fjellpartiene lenger inn, noe Vøringsfossen er et typisk eksempel på. En del av vassdragene er lakseførende.

Bosetting og friluftsområder

De tetttest befolkede områdene ligger langs kysten med et markert tyngdepunkt i Bergensregionen. I tillegg er det en del bebyggelse langs fjordene innover i landet. Det er relativt god tilgang på både nærområder, dagsturområder og langtur-/ferieområder i hele fylket. De større sammenhengende naturområdene ligger i øst og nord (Hardangervidda og Stølsheimen), noe som for lengre turer og ferier medfører et reisemønster innover i landet. Fjellområdene benyttes også i stor utstrekning av ferierende fra andre landsdeler. Aktiviteter som båtsport, bading og sjøfiske kan i større utstrekning utføres nærmere der folk bor.

Fjellområdene benyttes også i stor utstrekning av ferierende fra andre landsdeler.

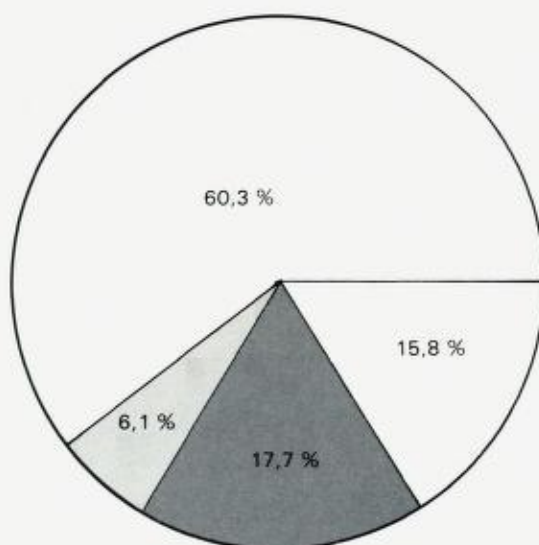
Offentlig planlegging

I *Fylkesplan for Hordaland (1978)* er det påpekt en rekke områder av varierende størrelse som er av betydning for friluftslivet.

Områdene er spredt over hele fylket, og de dekker behovet for ulike typer friluftsliv. Enkelte midlertidig vernede vassdrag ligger i tilknytning til prioriterte friluftsområder. Det er utarbeidet enkelte regionplaner som bl.a. i omtaler friluftslivet. Av disse kan følgende nevnes: *Kvamskogplanen (1980)*, *Stølsheimen, landbruk, friluftsliv, vassdragsregulering, naturvern (1972)* og *Plan for friluftsliv og naturvernområde i indre del av Nordfjordland og tilstøytende område i Sogn og Fjordane (1974)*. Pr. april 1982 er det ikke utarbeidet handlingsprogram for friluftslivet i fylket. Deler av Hardangervidda nasjonalpark og tilstøtende landskapsvernområde ligger i Hordaland fylke.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Hordaland kommer fram av figuren under.

Utbygget/under utb.	60,3 %
Rest	15,8 %
Midl. vernet	6,1 %
Varig vernet	17,7 %
Tils.	99,9 %

Kinsovassdraget, Langfoss, Opo m/Låtefoss, Oselvi og Eikefetelvi er varig vernet og utgjør til sammen 17,7 pst. av det totale kraftpotensialet i Hordaland. En mindre del, 6,1 pst. er midlertidig vernet. Av de varig vernede vassdragene ligger Kinsovassdraget og Opo med Låtefoss i tilknytning til Hardangervidda nasjonalpark.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 76, *Granvinelvi*, er et lavlands-vassdrag omgitt av fjell med rolige avrundede former. Vassdraget er verdifullt med hensyn til fiske, særlig for lokalbefolkningen som ikke har alternative vassdrag av samme kvalitet. Som turområde er nedbørfeltet godt egnet og mye brukt både av lokalbefolkningen og av folk bosatt innenfor regionen, bl.a. på grunn av lett tilgjengelighet i forhold til andre områder.

Verneklasse 3

Objekt nr. 77, *Fosselv*, er en sideelv til Steinsdalselva, og den kaster seg ut i denne via Steinsdalsfossen. De øvre delene av nedbørfeltet er et småkupert høyfjellsområde. Nedbørfeltet er egnet, og noe brukt til fot- og skitur. Hovedsakelig brukes det av lokalbefolkningen. På grunn av lokaliseringen i nær tilknytning til Kvamskogen er det også av en viss betydning i regional sammenheng. Steinsdalsfossen er en opplevelse for gjennomreisende turister.

Verneklasse 3

Objekt nr. 78, *Eikjedalselv*, går i fosser og stryk gjennom et relativt kupert område som i de østlige delene ligger over skoggrensa. Nedbørfeltet utgjør en del av Kvamskogen og er et svært viktig turområde for hele Bergensregionen. Området er i tillegg av stor betydning for lokalbefolkningen. Kvamskogen er et høyt prioritert turområde i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 2

Objekt nr. 80, *Vossovassdraget*, består av to hovedvassdrag som drenerer både lavlands- og høyfjellsområder. Elvene går stedvis i fosser og stryk. Vassdraget er godt egnet til turgåing, jakt og fiske, padling og bading og alpinsport. Området brukes av lokalbefolkningen, av folk fra Bergensdistriktet og av folk fra deler av Sør-Norge. Nedbørfeltet er del av et større sammenhengende naturområde (Stølsheimen/Vikafjellet og fjellområdene østover mot Hardangervidda). Dessuten grenser det opp mot Flåmsvassdraget, Undredalsvassdraget og Granvinvassdraget som alle er midlertidig vernet. Deler av områder er utpekt som viktig friluftsområder i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 1

Objekt nr. 83, *Ynnesdalsvassdraget* renner gjennom et område bestående av både fjell og rolig åslandskap. Området er preget av en rekke vann som bindes sammen av elva som stedvis renner rolig, går i stryk eller kaster seg utfor i fosser. Vassdragsområdet er godt egnet, og brukes en del, til fot- og skitur, hovedsakelig av lokalbefolkningen. Det drives noe jakt og fiske. Området er av betydning for bilturister. Deler av området er nevnt som viktig turområde i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 3

Storelvi og nordenden av Granvinvatnet. Foto: H. Wøien.

OBJEKT NR. 76

GRANVINELVI (nedre del)

Fylke: Hordaland

Kommuner: Voss, Granvin, Ulvik

Nedbørfelt: 177 km²

Middelvannføring: 9 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer deler av området mellom Voss og Granvinfjorden som er en sidefjord til Hardangerfjorden. Tettstedet Granvin ligger ved vassdragets utløp i fjorden.

E 68 (Oslo—Bergen via Lærdal/Gudvangen) og riksvei 572 (Ulvik—Granvin) går gjennom nedbørfeltet. Det er jernbaneforbindelse mellom Voss og Granvin (Granvinbanen). Avstanden fra Granvin til Bergen er ca. 100 km og til Voss ca. 20 km. Det er bebyggelse og dyrket mark langs nedre del av vassdraget.

Vassdraget er et lavlandsvassdrag med hovedretningene vest-sørøst og nord-sør. Granvinselvas dal er U-formet, og den bærer tydelig preg av iserosjon. Granvinvatnet ligger 24 m o.h., og dalbunnen stiger mot nord-vest til ca. 250 m o.h. Skjervefossen er en viktig turistattraksjon i vassdragets vestlige

del. Sørøst for denne meandrerer elva over en bred elveslette før den renner ut i Granvinvatnet. Fjellområdene som omgir dalen har rolige og avrundede former, og ligger mellom 900 og 1 500 m o.h. Vegetasjonen under skoggrensa består av bjørk, furu eller plantet gran. Over skoggrensa er det hovedsakelig gras- og lyngheier.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet og særlig fjellområdene er godt egnet til fot- og skiturer. Lengst i nord er det imidlertid en del brattlendte partier.

På grunn av størrelse og nær tilknytning til vei er Granvinvatnet godt egnet til bruk av båter og til bading. Fra Skjervefossen og til vassdragets utløp i fjorden er det mulig å drive med tur- og elvepadling. Det er relativt gode bærforekomster i området. Fiskemulighetene er gode i hovedvassdraget, og av vilt er det bl.a. en del hjort.

Dagens bruk

De viktigste friluftaktivitetene i vassdragsområdet er fiske og turgåing. Bulko nordøst for Grønlivatnet, Skaftedal, Vatnasete og Skeisete nord for Granvinvatnet, er vanlige turutgangspunkt. Det fins oppgatte

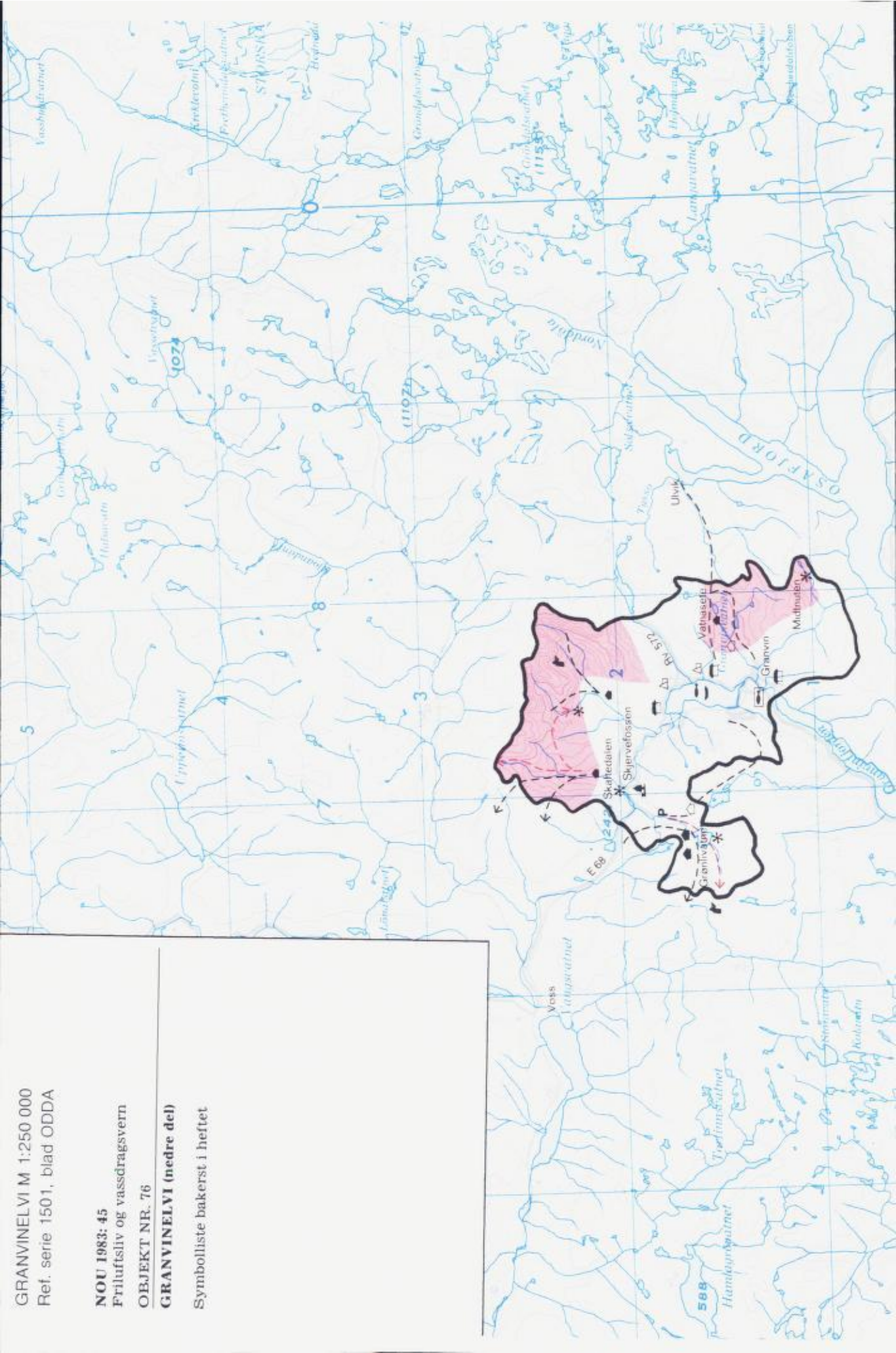
GRANVINELVI M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad ODDA

NOU 1983: 45
Frluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 76

GRANVINELVI (nedre del)

Symbolliste bakerst i heftet

Friluftsliv og vassdragsvern

stier og løyper, men de er ikke merket. Det er hovedsakelig lokalbefolkningen (ca. 1 000 personer) og hytteeiere, hvorav mange er fra Bergensdistriktet, som bruker nedbørfeltet som turområde. Men det er også av betydning for alle bosatt innenfor regionen (ca. 11 500 personer). Bortimot 200 private hytter er fordelt på fire områder i nedbørfeltet, de fleste ved Grønlivatnet. Det er godkjent bygging av til sammen ca. 110 nye hytter i tilknytning til eksisterende hyttekonsentrasjoner ved Grønlivatnet og øst for Granvinvatnet. Det fiskes laks, og i de nedre delene av vassdraget er det godt sjørretfiske. Av vannene er det bare Granvinvatnet som er av vesentlig betydning for fisket. Mange bruker båt når de fisker. Fiskekortsalget er organisert gjennom Granvin Fiskarlag. Granvinvatnet er også av en viss betydning for badelivet. Lokalbefolkningen plukker en del tyttebær. Jaktrettighetene tilhører grunneierne og viltlaget. Vassdraget er av betydning for reiselivet, og særlig Skjervefossen er av stor estetisk verdi for bilturister som kjører E 68.

Hoteller, pensjonater og utleiehytter/campinghytter har en samlet sengekapasitet på ca. 200. De fleste etablissementene er lokalisert ved Granvinvatnet, bortsett fra et hotell og et pensjonat ved vassdragets utløp i fjorden. Her planlegges utvidelse med ca. 60 senger og 12 hytter hver med 6 senger. Ved Granvinvatnet er det to campingplasser.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Hordaland (1978): Friluftsområder som hovedsakelig er av lokal og regional verdi:

- 1) Fjellområder mellom Ulvik, Granvin, Voss: helge- og ferieturområde.
- 2) Skaftedalen — Skipadalen: Friluftsområde sommer og vinter.
- 3) Vatnasete — Midtnuten: Friluftsområde for vinterutfart.

Området er ikke spesielt nevnt i generalplansammenheng.

Steinsdalsfossen. Foto: F. Henden.

OBJEKT NR. 77

FOSELV

Fylke: Hordaland

Kommune: Kvam

Nedbørfelt: 18 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Fosselv er en sideelv til Steinsdalselva som renner ut i Hardangerfjorden ved Norheim-sund. Nedbørfeltet ligger rett øst for Kvamskogen. E 68 (Voss—Bergen) passerer nedre del av nedbørfeltet. Det er ca. 90 km til Bergen og ca. 80 km til Voss. Bebyggelsen er å finne ved Fosselvas utløp i Steinsdalselva. Nedbørfeltet forøvrig er relativt urørt bortsett fra enkelte hytter.

Vassdragets hovedretning er nordvest-sørøst. Den nordvestre delen av nedbørfeltet er et høyfjellsområde med relativt rolige, avrundete former hvor toppene går opp i over 1 200 m o.h. Myklevatn og flere mindre vann er dominerende i landskapsbildet. Fra det sørøstlige vannet, Kalderassen, går elva i fosser og stryk gjennom en trang markert V-dal. Like før utløpet i Steinsdalselva danner Fosselva Steinsdalsfossen som er en stor severdighet. Vegetasjonen under skoggrensa

er preget av løvskog. Over skoggrensa er det lyng- og grasheier.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er egnet til fot- og skiturer, og det er mulig å fiske her. Det er bær i de nedre delene av vassdragsområdet, og det fins noe hjort og småvilt.

Dagens bruk

Lokalbefolkningen (ca. 2 100 personer) bruker de nordlige delene av nedbørfeltet til fot- og skiturer. Områdets lokalisering rett øst for Kvamskogen, som er et viktig utfarts- og hytteområde for Bergen, gjør at det også er av en viss betydning som turområde for folk bosatt innenfor regionen (ca. 215 000 personer). Ingen av stiene og løypene gjennom området er merket. Det fins ca. 15 hytter, mange er gamle stølshus. Det foregår noe fiske etter ørret, og lokalbefolkningen driver noe småviltjakt. Steinsdalsfossen som ligger like ved E 68, er en viktig turistattraksjon.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Hordaland (1978): Området ligger i tilknytning til Kvamskogen som er et friluftsområde for vinter- og sommerutfart. Kvamskogen har turistanlegg og er lett tilgjengelig.

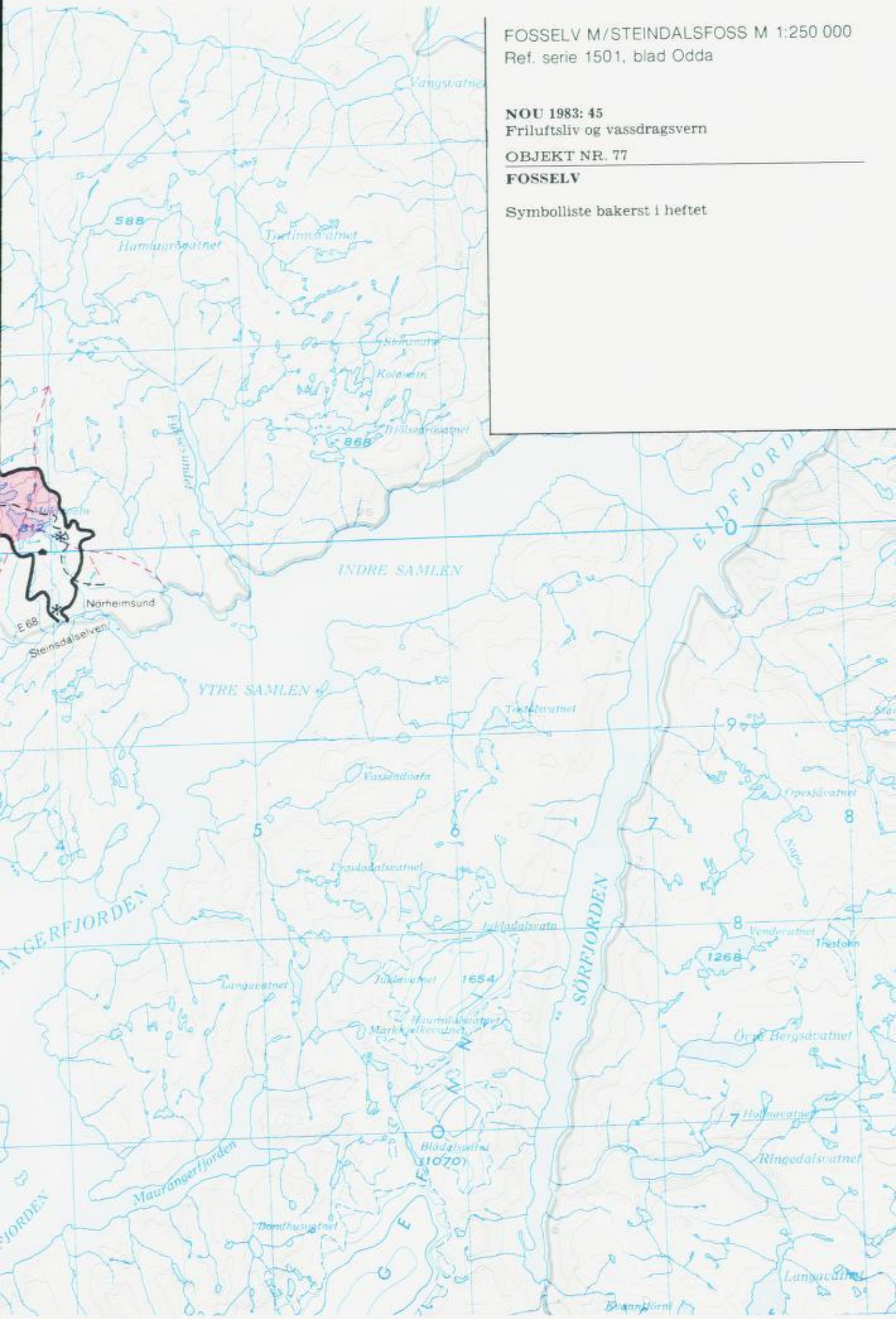
FOSELV M/STEINDALSFOSS M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Odda

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 77

FOSELV

Symbolliste bakerst i heftet

Bratte. Foto: P. Faugli.

OBJEKT NR. 78

EIKJEDALSELV

Fylke: Hordaland

Kommuner: Samnanger, Kvam, Fusa.

Nedbørfelt: 94 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt (Mindre enn 23 m³/s)

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer deler av området mellom Kvamskogen og Samnangerfjorden. Det ligger ca. 50 km øst for Bergen. E 68 (Voss—Bergen) går langs vassdraget. Det meste av bosettingen er konsentrert rundt Frølandsvatn vest i nedbørfeltet. Langs E 68 er en del dyrket mark.

Eikjedalselva har sitt utspring i Måvatn (437 m o.h.) og i Skeiskvannndalsvatnet (549 m o.h.). Den renner ut i Frølandsvatn (27 m o.h.) ca. 8 km lenger vest. Fra Frølandsvatn kalles elva Tysselv, og den renner ut i Samnangerfjorden ved Tysse. Eikjedalselv går i fosser og stryk. Ved Eikjedalsvatnet danner den fossen Bratte med et fall på nærmere 100 m. Myrkhølfossen ved Frølandsvatnet er også av estetisk verdi i landskapet. Nedbørfeltet er relativt kupert med rolige avrundede former. De høyeste områdene er

sør for hovedvassdraget med topper opp mot 1 300 m o.h. I nord ligger toppene 700—900 m o.h.

Vegetasjonen under skoggrensa består av løvskog. Enkelte steder er det plantet gran. Over skoggrensa ligger det lyngheier.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er svært godt egnet til fot- og skiturer. Det er mulig å drive jakt og fiske.

Dagens bruk

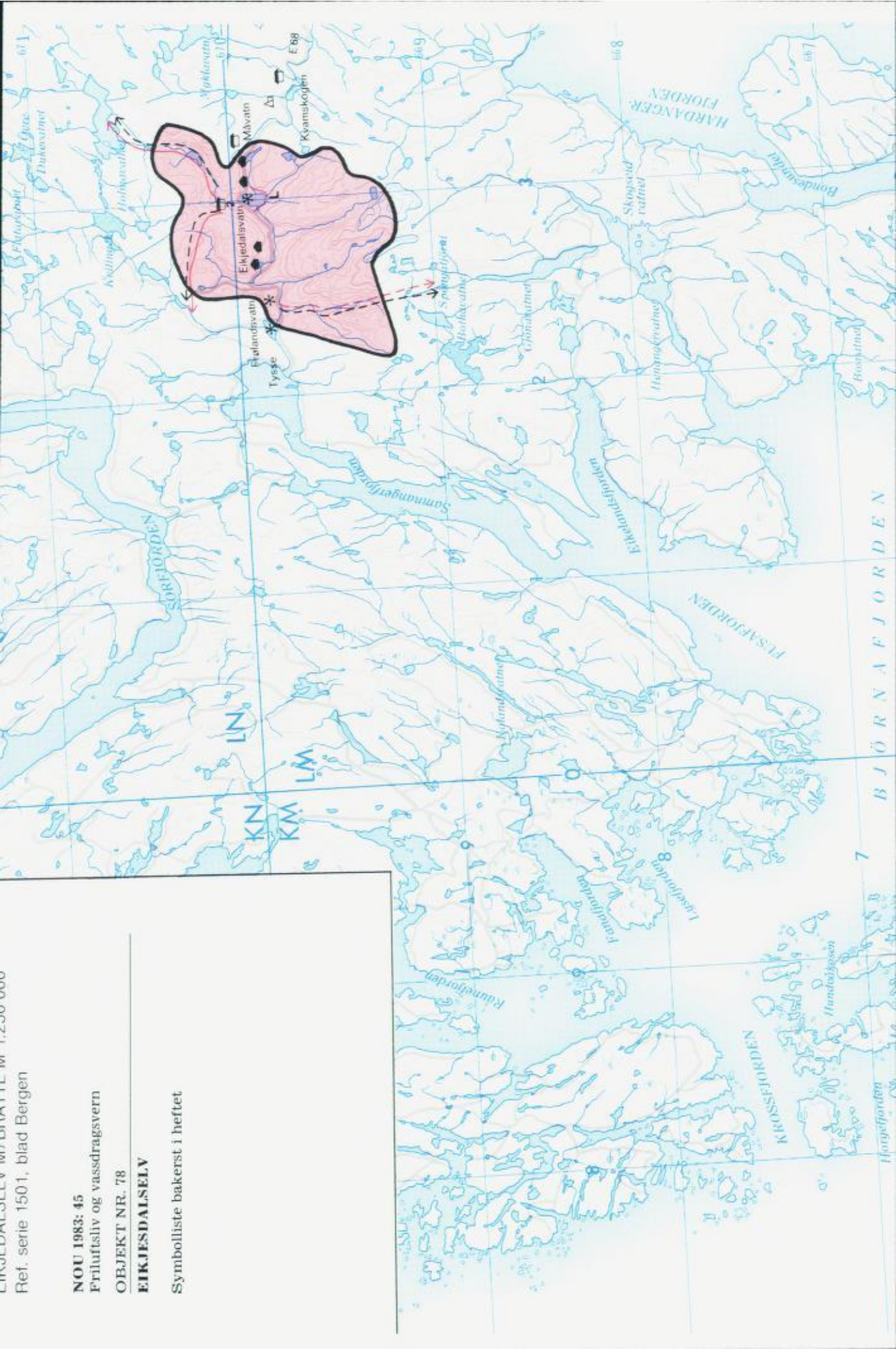
Turer til fots og på ski er de vanligste friluftaktivitetene i området. Nedbørfeltet henger nøye sammen med Kvamskogen som er et viktig turområde for hele Bergensregionen (ca. 215 000 personer), men brukes også av lokalbefolkningen (ca. 1 200 personer). Turutgangspunktene ligger langs E 68, de fleste ved Eikjedalsvatn og Måvatn. Det er fine turområder både på nord- og sørsida av hovedvassdraget. Det fins både merkede og umerkede stier og løyper. Ved Eikjedalsvatn er det anlagt en lysløype. Antagelig ligger ca. en fjerdedel, dvs. ca. 250 hytter, av alle hyttene på Kvamskogen i nedbørfeltet. I tillegg er det ca. 120 hytter mellom Eikje-

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 78

EIKJESDALSSELV

Symbolliste bakerst i heftet

dalsvtn og Frølandsvatn. Det er hovedsakelig bergensere som har hytter i området. Lokalbefolkningen driver noe småviltjakt og fiske. Av betydning for friluftslivet er også et ungdomsherberge, campingplass, og oppsettingsplass for campingvogner. Tre etablissementer med en samlet sengekapasitet på 150 eies av foreninger og brukes hovedsakelig til leir- og kursvirksomhet, men er også av en viss betydning for friluftslivet i området.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan Kvam kommune (1976—87): Kvamskogen er betegnet som regionalt tur-område, særlig om vinteren, både for dags- og helgetur samt ferier.

Fylkesplan for Hordaland (1978): Kvamskogen og Eikjesdalen er friluftsområder for sommer- og vinterutfart og de lett tilgjengelige.

Kvamskogplanen (1980): Kvamskogen er det viktigste området for friluftaktiviteter i fjellområder for Bergens-/Hordalandsregionen.

Utsikt fra Mjølfjell stasjon. Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 80

VOSSOVASSDRAGET

Fylker: Hordaland, Sogn og Fjordane
 Kommuner: Voss, Vaksdal, Ulvik, Kvam,
 Vik, Aurland
 Nedbørfelt: 1 483 km².
 Middelvannføring: 83 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Nedbørfeltet ligger sentralt på Vestlandet, og kommunikasjonsmulighetene er gode. Voss i den vestlige delen av nedbørfeltet, har jernbaneforbindelse med Oslo, Bergen og Granvin. E 68 (Bergen—Gudvangen) og riksvei 13 (Voss-Vik) går gjennom området. Piksvei 13 er imidlertid stengt om vinteren. I tillegg fins flere mindre veier i nedbørfeltet. Det meste av bosettingen er konsentrert i tettstedet Voss, men det er også mye bebyggelse langs hoveddalførene. Raundalen er dessuten sterkt preget av Bergensbanen. Det er lagt vekt på å beskrive forholdene ovenfor Vangsvatnet fordi dette området er av størst betydning for friluftslivet, og det er her en eventuell kraftutbygging vil få størst innvirkning.

Vossovassdraget består av to hovedvassdrag ovenfor Vangsvatnet. Strondaelva har

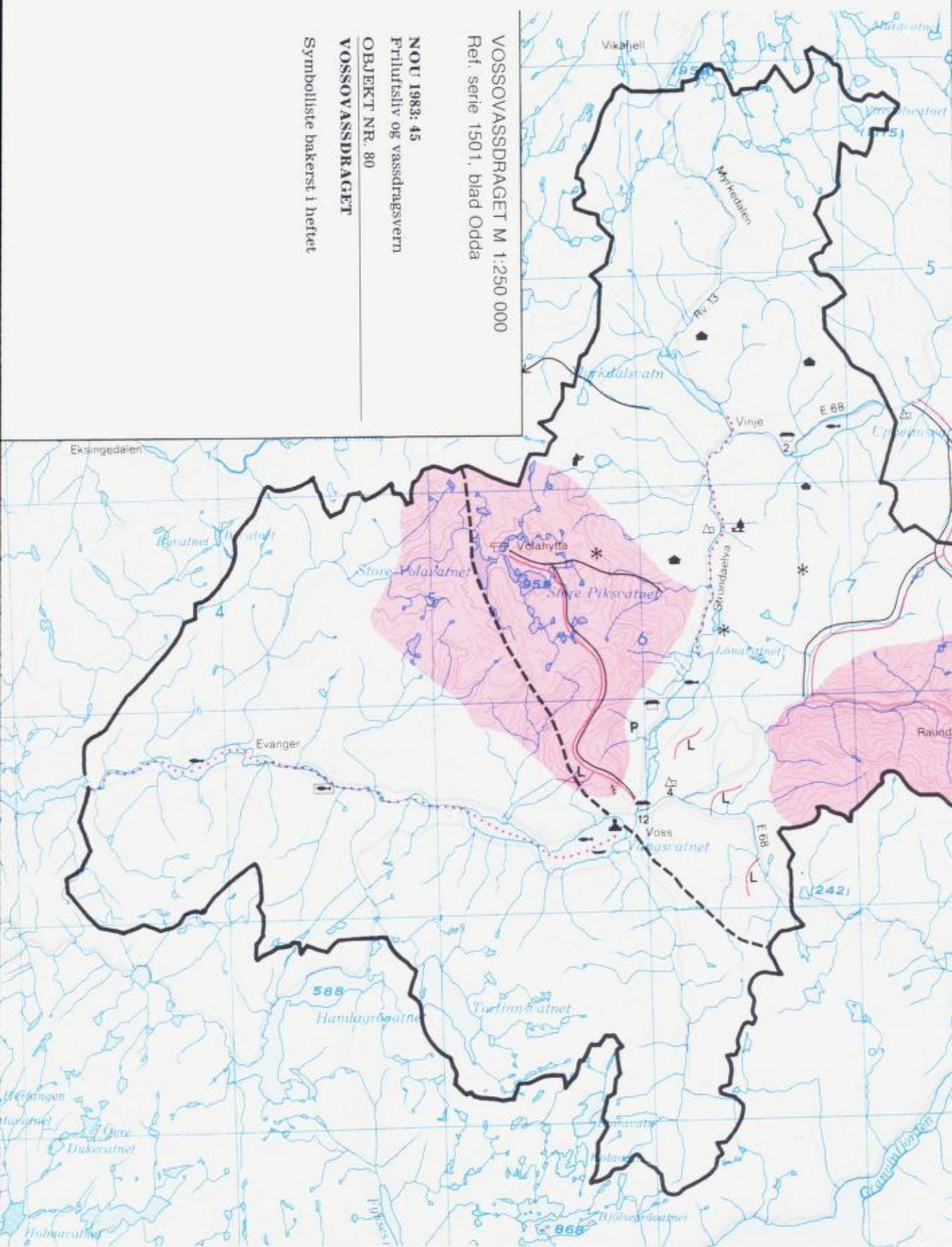
sitt utspring i fjellområdene nord for Myrkedalen (ca. 900 m o.h.) på grensen mellom Hordaland og Sogn og Fjordane. Raundalselva kommer fra fjelltraktene mot Myrdal og Undredal i Sogn og Fjordane. Dalene er omgitt av fjellområder med en relativt rolig, avrundet karakter. Strondaelva, som kan betegnes som et lavlandsvassdrag, følger en ganske vid og åpen dal. Ved Myrkedalsvatnet (229 m o.h.) blir dalen trangere og ender til slutt i en markert dalende i overgangen til Vikafjell i nord. Dalbunnen er preget av et par større vann, og elva går stedvis i fosser og stryk som gir lokalitetene stor estetisk verdi. Mye av dalen bærer preg av gårds- og stølsdrift. Raundalen er trangere og mer svingete, og den stiger gradvis mot fjellområdene i øst. Nedenfor Vangsvatnet går Vosso i stryk med stillere partier imellom, før elva via Evangervatn renner ut i Bolstadfjorden. Torfinnsvatn og et par mindre vann er ført over til Hamlagrøvatn.

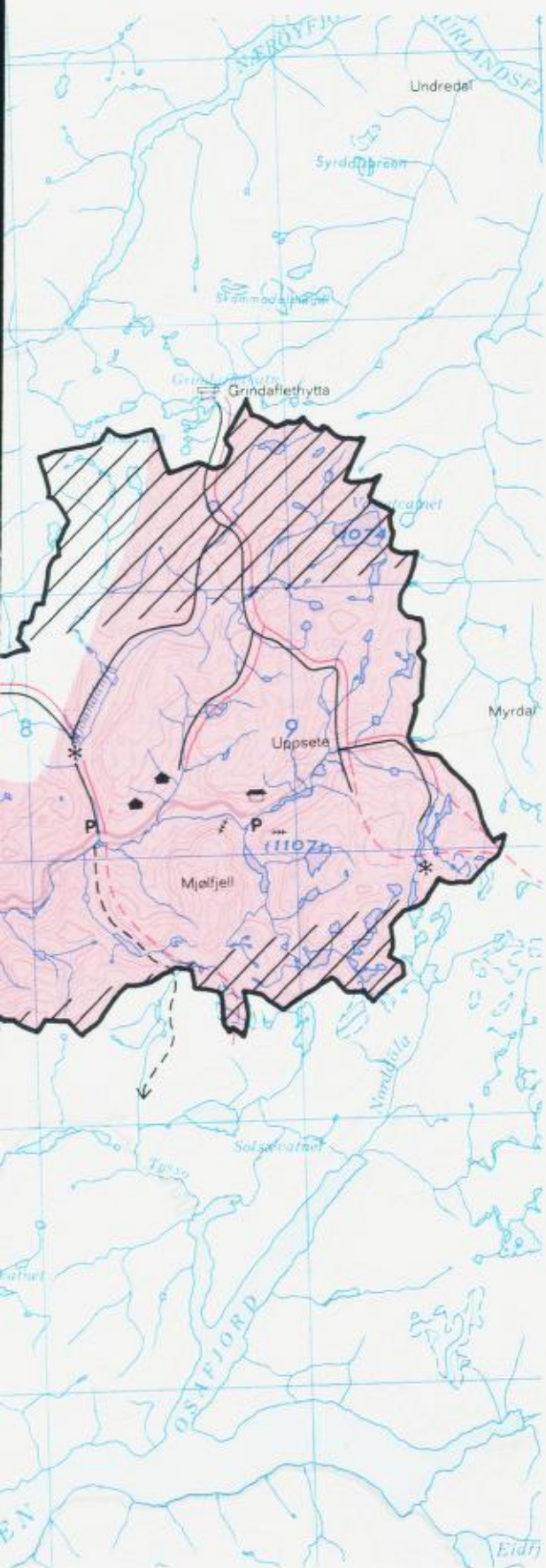
Til Evanger kraftstasjon ved Evanger er det overført vann fra Eksingedalen i nord. Vegetasjonen i nedbørfeltet består hovedsakelig av barskog i de lavereliggende delene. Med økende høyde over havet overtar bjørkeskogen. Skogsgrensa er på 700—900 m o.h.

VOSSOVASSDRAGET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Odda

NOU 1983: 45
Frlufstiv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 80
VOSSOVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er godt egnet til ulike typer friluftsliv. Det ligger i nær tilknytning til store turområder som Stølsheimen i nord og til fjellområdene østover mot Hardangervidda. Det er muligheter til både dagsturer og lengre turer sommer og vinter. Deler av Vossovassdraget er egnet både til turpadling og elvepadling. Det er gode fiskemuligheter, og de nedre deler av vassdraget er lakseførende. I deler av nedbørfeltet er det mye vilt. På grunn av utstrekning og beliggenhet i nær tilknytning til vei, er flere av vannene i lavlandet egnet til bading og bruk av båter.

Dagens bruk

Nedbørfeltet er et viktig helårs turområde for lokalbefolkningen (ca. 14 000 personer) Mjølfjell/Uppsete og Vikafjellet er av betydning for regionen, deriblant Bergen, (ca. 190 000 personer). Området besøkes også av folk fra resten av Vestlandet og fra Østlandet. Det er merkede og umerkede stier og løyper i flere retninger, bl.a. til Stølsheimen i nordvest, til Hardangervidda i sørøst og til Undredalen og Flåmsdalen i øst. I lavlandet blir enkelte av løypene preparert, og det er flere lysløyper, de fleste i nærheten av Voss. Grindaflethytta (Voss Utferdslag/DNT) som ligger umiddelbart utenfor nedbørfeltet, og Volahytta (Voss Utferdslag) er selvbetjeningshytter med til sammen 25 senger. Det ligger ca. 900 private hytter i nedbørfeltet,

de fleste er lokalisert i Raundalen. I tillegg benyttes gamle støler som hytter. Voss er et svært viktig alpinksenter både lokalt, regionalt og nasjonalt, og de mange hoteller og pensjonater er av stor betydning i denne sammenheng. Strekningen Vinje—Lønavatnet er interessant for elvepadling, mens elva nedenfor Vangsvatnet brukes til turpadling. Jakt og fiske drives i størst utstrekning av lokalbefolkningen. Det jaktes både på storvilt og småvilt, særlig er hjortejakta av stor betydning i området. Laksefisket nedenfor Vangsvatnet er av svært stor betydning i nasjonal og internasjonal sammenheng, men det er begrenset tilgjengelighet til det for allmennheten.

Ellers fiskes det mye ørret og røye. Jakt og fiske organiseres gjennom Voss Jeger- og Fiskarlag. Ved Vossos utløp i Vangsvatnet ligger hovedbadeplassen for tettstedet Voss. Vangsvatnet nyttes også i stor utstrekning til turer med fritidsbåter.

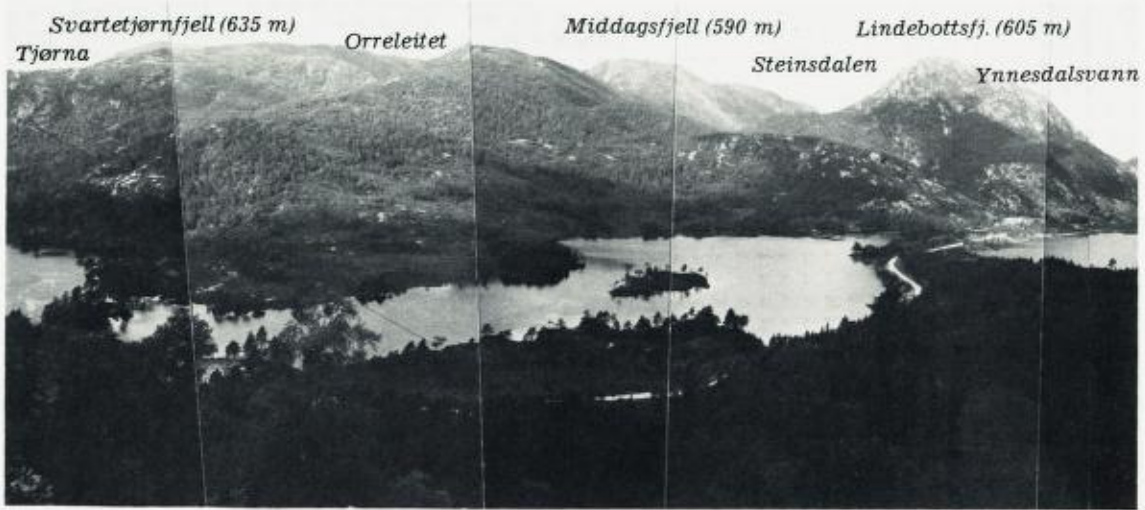
Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Hordaland (1978): Flere lokaliteter i eller i nær tilknytning til nedbørfeltet er av verdi for friluftslivet. Det gjelder både helge- og ferieutfart sommer og vinter. Spesielt er fjellområdene i den østlige delen av nedbørfeltet nevnt.

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83): Vikafjellet er turområde vesentlig av lokal/regional interesse.

Oppheimvatnet. Foto: H. Wøien.

Oversiktsbilde over området Tjørna—Ynnesdalsvannet. Foto: H. Wøien.

OBJEKT NR. 83

YNNESDALSVASSDRAGET

Fylker: Hordaland, Sogn og Fjordane

Kommuner: Masfjorden, Gulen

Nedbørfelt: 124 km²

Middelvannføring: 13 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer deler av området mellom Fensfjorden i sør og ytre deler av Sognefjorden i nord. Riksvei 57 (Bergen—Førde) går sør og vest for området, og riksvei 14 (Bergen—Ålesund) går øst for nedbørfeltet. Det går fylkevei langs hele vassdraget. Det er noe spredt bosetting, med den største konsentrasjonen i Sleire.

Vassdraget renner først sørover via en rekke vann før det fra Ostavatn dreier mot nordvest, for videre å renne sørover og ut i fjorden ved Frøyset. Nedbørfeltet har svært variert natur med fjell opp i over 700 m o.h. i nordøst, og et roligere åslandskap, som nærmest kan karakteriseres som et kystlandskap, ved utløpet i sørvest. Den sterkt skiftende retningen på hoveddalføret skyldes strukturen i berggrunnen, og dalen er typisk iserodert. Karakteristisk for området er også de mange vannene av ulik størrelse.

Vannene bindes sammen av elva som både renner rolig, går i stryk og stedvis i kraftige fosser. Vegetasjonen i de nedre deler av området er dominert av furuskog og einer, høyere opp av løvskog, og over skoggrensa, som ligger på ca. 400 m o.h., er det heivevegetasjon. Det varierte landskapet gjør at det er store estetiske verdier i nedbørfeltet.

Egnethet til friluftsliv

Nedbørfeltet er egnet til kortere fot- og skiturer. Vassdraget er egnet til turpadling, men det kreves en del bæring mellom de fleste vannene. Det er fiskemuligheter i elva og vannene, og det kan jantes på hjort.

Dagens bruk

Det er hovedsakelig lokalbefolkningen (ca. 1 000 personer) og folk bosatt i regionen (ca. 4 500 personer) som utøver friluftsliv i området. Det er flere utgangspunkt for ski- og fotturer. En populær tur er fra Verkelandshøyda—Austgulstølen—Kjellbu, og videre til Sleire. Ynnesdalsvatn er det viktigste fiskevannet hvor både lokalbefolkningen og tilreisende fisker. Grunneierne driver hjortejakt, men i relativt liten utstrekning. Det er til sammen ca. 20 hytter langs hoved-

Friluftsliv og vassdragsvern

dalen, de fleste er plassert i hyttefelt. Vassdraget er av en viss betydning for bilturister, og det er opparbeidet en rekke rasteplasser langs fylkesveien.

Generalplan Masfjorden (1981—1989): Ostepvatnet, Kvamdalsleitet og Byrkjelandsvatnet har kvaliteter som er av verdi for friluftslivet.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83): Dalefjellet (Verkelandshøgda) er et turområde som vesentlig er av lokal interesse.

Sogn og Fjordane

Natur

Landskapet i fylket veksler mellom kystlinje, fjorder, daler, fjell og breer. Kysten er oppskåret og består av øyer, sund, holmer og skjær. Disse ytre delene av fylket er egnet til sjøfiske og båtsport og til bading i lune vik og bukter. Fylket er preget av en rekke fjorder som skjærer seg langt inn i landet. Også her er det muligheter for fiske, bading og båtsport. I dalene går elvene ofte i ville fosser og stryk. Mange av elvene er lakseførende. I de fleste dalene er det også gode turmuligheter. Dalene omkranses av høyfjellpartier som delvis hører til landets mest storslåtte og kjente turområder (Jotunheimen, Breheimen, Fillefjell, Stølsheimen). Fjellterrenget er variert og kontrastrikt. Det fins både «familievennlig» terreng hvor fjellene er relativt rolige og avrundete, og mer dramatiske og krevende partier. Fylket rommer også Jostedalbreen med omliggende breer, som er landets største breområde, og det viktigste mål for utøvere av bresport i Norge.

Bosetting og friluftsområder

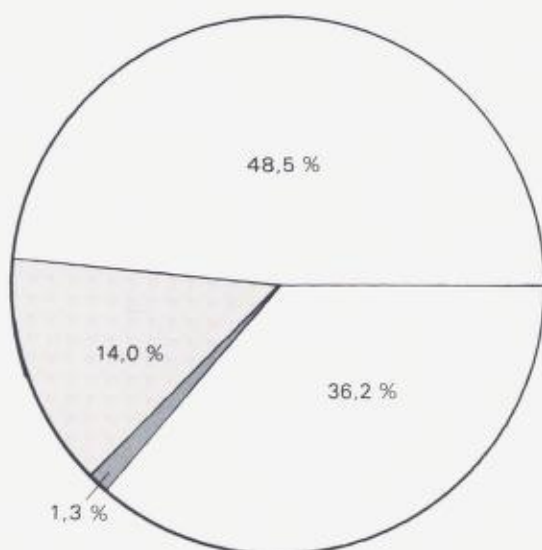
Fylket har spredt bosetting med relativt få og små tettsteder. De største konsentrasjonene er lokalisert langs Sognefjorden og ut mot kysten i nordvest. De største sammenhengende naturområdene, Jotunheimen og Breheimen, ligger i øst og nordøst, mens Stølsheimen ligger i sør på grensa mot Hordaland. Alle disse fjellområdene er viktige for lengre fot- og skitur.

Offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83) gir en oversikt over en del viktige friluftsområder og større, sammenhengende naturområder. Enkelte av de midlertidig vernede vassdragene ligger i tilknytning til disse prioriterte områdene. *Jotunheimen nasjonalpark* og *Utladalen landskapsvernområde* er de største og vernede områdene i fylket. Pr. april 1982 er det ikke ferdig utarbeidet handlingsprogram for friluftslivet i Sogn og Fjordane.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Sogn og Fjordane framgår av figuren ovenfor til høyre.

Utbygget/under utb.	48,5 %
Rest	36,2 %
Midl. vernet	14,0 %
Varig vernet	1,3 %
Tils.	100 %

Lærdalsvassdraget, den ikke utbygde delen, Kvinna m/Kvinnafoss, Oldenelv og Hornindalselv/Eidselv er varig vernet og utgjør 1,3 pst. av det totale kraftpotensialet i fylket. Disse vassdragene ligger spredt og til dels i utkanten av fylket, og de er av ulik betydning for friluftslivet. Bare de høyerliggende deler av Lærdalsvassdraget og Kvinna renner gjennom relativt urørte naturområder. De midlertidig vernede vassdragene, som utgjør 14 pst. av det totale kraftpotensialet, drenerer i større grad urørte områder. De fleste av disse vassdragene ligger i tilknytning til større fjellområder. Bebyggelse og kulturpåvirkning av vesentlig grad er det bare langs Jølstra og i de nedre deler av Flåmsvassdraget.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 90, *Undredalselvi*, drenerer deler av høyfjellsområdet mellom Nærøyfjorden og Aurlandsfjorden og renner videre gjennom Undredalen som er et ganske trangt dalføre. Området er et viktig turområde på lokalt og regionalt nivå, men også til en viss grad på landsdelsplan. Nedbørfeltet henger nøye sammen med andre midlertidig

vernede vassdrag i Hordaland og Sogn og Fjordane (Vossovassdraget og Flåmsvassdraget), og det er i plansammenehng understreket at det er en del av et større, i hovedsak urørt, naturområde. Veiforbindelse til Undredal vil øke tilgjengeligheten til området.

Verneklasse 2

Objekt nr. 91, *Flåmsvassdraget*, har sitt utspring i høyfjellsområdene nordvest for Hardangerjøkulen og renner gjennom Flåmsdalen til Aurlandsfjorden. Deler av nedbørfeltet er et viktig turområde, både for lokalbefolkningen og for tilreisende fra Østlandet og Bergensregionen. Området utgjør en del av et større sammenhengende naturområde, og det henger nøye sammen med både Undredalen og Vossovassdraget, som begge er midlertidig vernet.

For reiselivet er Flåmsvassdraget av særlig stor betydning også i internasjonal sammenheng.

Verneklasse 2

Objekt nr. 92, *Utlavassdraget*, drenerer de vestlige delene av Jotunheimen og renner via Utladalen som er dypt nedskåret i landskapet, ut mot Ardalsfjorden. Nedbørfeltet er et svært viktig turområde for hele Sør-Norge. De landskapsmessige kvalitetene ved fjellområdet og selve vassdraget er av uerstattelig verdi, og mesteparten av nedbørfeltet er vernet som nasjonalpark og landskapsvernområde.

Verneklasse 1

Objekt nr. 93, *Feigumvassdraget*, drenerer deler av høyfjellsområdet mellom Luster- og Ardalsfjorden, og det kaster seg via Feigefossen ned mot Lusterfjorden. Området er av størst verdi for lokalbefolkningen. Feigefossens estetiske kvalitetene er dessuten av stor verdi for reiselivet.

Verneklasse 2

Objekt nr. 26, *Mørkri*, har sitt utspring i bre- og høyfjellspartiene på grensa mellom Luster og Skjåk, og den renner ut i Lustrafjorden ved Skjolden. Vassdraget er et av de få gjenværende på Vestlandet som i det alt vesentlige renner urørt fra fjell til fjord. I de øvre partier (Rausdalen) er det åpent og rolig, mens elva lenger ned i den trange Mørkrisdalen kaster seg i ville fosser og stryk. Området er nær knyttet til Jotunheimen/Breheimen, og dets betydning som friluftsområde understrekes ved at det, bortsett fra de nedre 11 km, er uberørt av veibygging og andre tekniske inngrep. Fortundalen på østsida er sterkt skjemmet av kraftutbygging, mens Jostedalen på vestsiden står for tur (Breheimen-utbyggingen). Vassdraget er et viktig turområde for hele Sør-Norge.

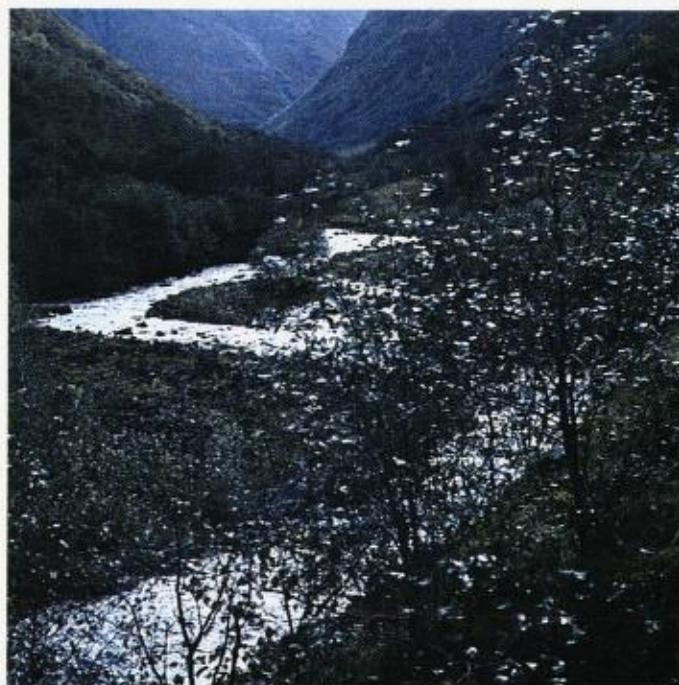
Verneklasse 1

Objekt nr. 97, *Storelva*, drenerer hovedsakelig områder under skoggrensa og kaster seg via Laukelandsfossen ut i Dalsfjorden. Området er av en viss betydning for friluftslivet i lokalsamfunnet og regionen. Lokalbefolkningen på nordsida av Dalsfjorden fra Laukeland til Sunde, har få alternative nære friluftsområder. Laukelandsfossens estetiske verdi er av betydning for reiselivet.

Verneklasse 4

Objekt nr. 98, *Jølstra*, er omgitt av høyfjell og breområder, mens dalene domineres av innsjøer, skog og kulturlandskap. Vassdraget, og særlig Jølstervatnet, er verdifullt med hensyn til fiske. Deler av området er godt egnet og mye brukt til turgåing, særlig av befolkningen i Førde. Området er også av betydning for reiselivet.

Verneklasse 2

Undredalen. Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 90

UNDREDALSELVI

Fylker: Sogn og Fjordane, Hordaland

Kommuner: Aurland, Voss

Nedbørfelt: 92 km²

Middelvannføring: 5 m³/s

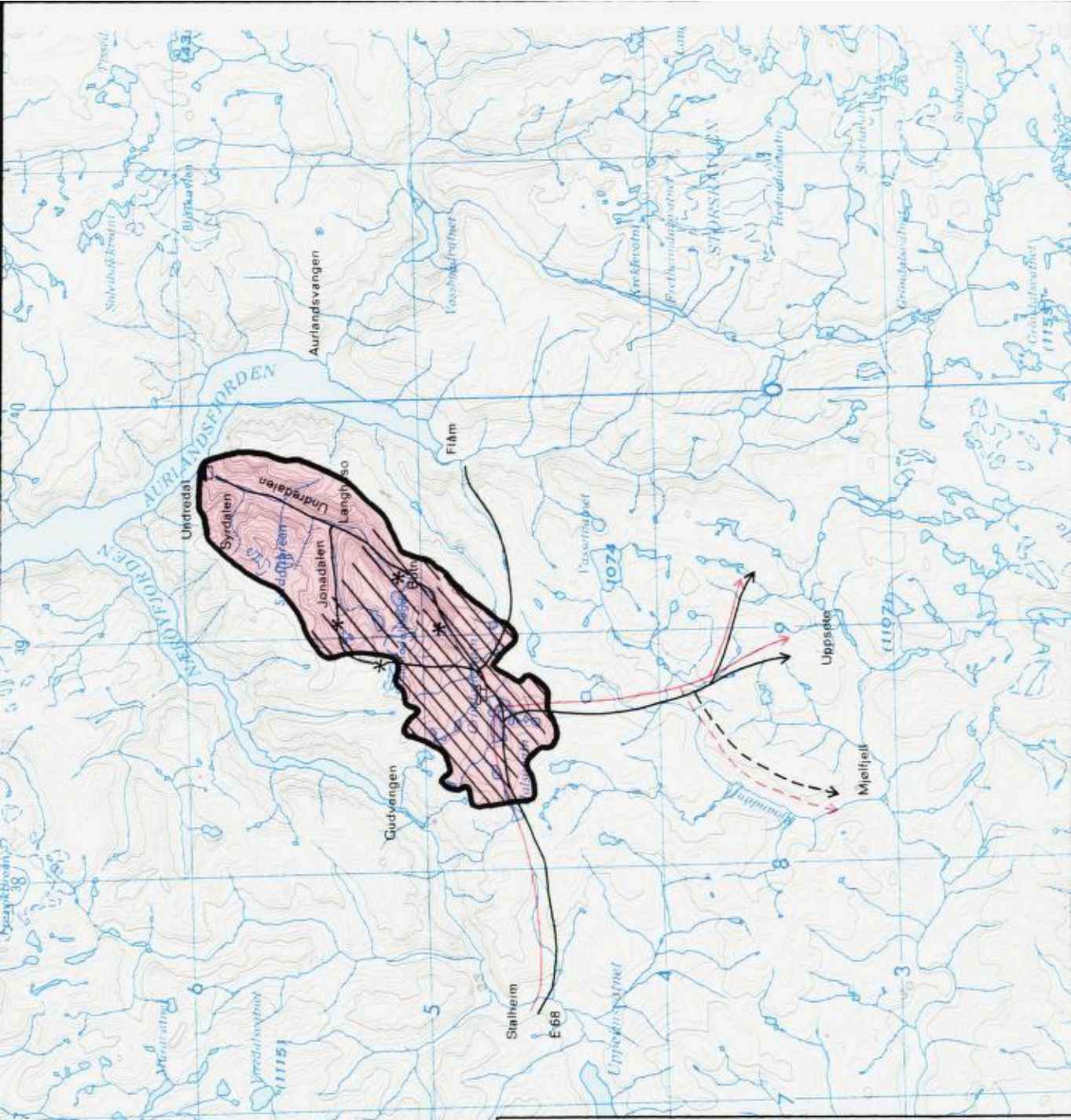
Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer deler av halvøya mellom Nærøyfjorden og Aurlandsfjorden. Området har i dag ikke veiforbindelse. Bilferger fra Aurlandsvangen, Gudvangen og Flåm går enkelte ganger innom tettstedet Undredal. Fra Stalheim ved E 68 (Voss—Gudvangen) og fra Flåm er det ca. 10 km inn til vassdragsområdet, mens det fra Uppsete eller Mjølfjell stasjon på Bergensbanen er ca. 20 km. Veiforbindelse Flåm—Langhuso—Gudvangen er under bygging, og strekningen Flåm—Langhuso planlegges ferdig i 1987. Det er usikkert når strekningen Langhuso—Gudvangen sluttføres. Bebyggelsen er konsentrert i Undredal ved vassdragets utløp i fjorden.

Vassdragsområdet er typisk for indre Sogn med stor høydeforskjell mellom fjord

og høyfjell og med storslagne landskapspartier. Nedbørfeltet er hovedsakelig et høyfjellsområde hvor de høyeste toppene i sør og øst ligger 1 200—1 400 m o.h., mot nord stiger toppnivået til 1 600—1 700 m o.h. Undredalen er et ganske trangt dalføre som strekker seg ca. 15 km sørvest-over fra Aurlandsfjorden til Grindafletvatn (1 086 m o.h.) De viktigste sidedalene er Jonadalen og Syrdalen, som begge er hengende i forhold til hoveddalføret. Relieffet i området er ganske oppskåret og bærer tydelig preg av iserosjon. Vegetasjonen under skoggrensa er preget av gråor og bjerk opp mot skoggrensa som ligger på 500—700 m o.h. I snaufjellet under ca. 1 500 m o.h., er det lyng- og grasheier, høyere opp blir vegetasjonsdekket usammenhengende.

Av lokaliteter med spesiell estetisk verdi bør følgende nevnes: Botn i Undredalen, Jonadalsbotn, utsikten fra Skammadalshøgdi og de øvre deler av Undredalen. Geologisk og kvartærgeologisk har området verdi som referanseområde pga. sin formrikdom. Botanisk er området typisk for indre fjordstrøk på Vestlandet. Av kulturfaglige verdier bør dyregravssystem og gamle stølsanlegg nevnes. På Langhuso drives fortsatt tradisjonell stølsdrift.

UNDREDALSELVI M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Odda

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 90

UNDREDALSELVI

Symbolliste bakerst i heftet

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er godt egnet til fotturer, men det er stedvis ganske bratt. Det beste skiterrenget er rundt Grindaflvatn i sørvest. Strekningen mellom tettstedet Undredal og Langhuso er egnet til kortere fotturer og utflukter. Det fins noe hjort og en del småvilt i området. I elva og vannene er det noe ørret.

Dagens bruk

Den viktigste friluftaktiviteten er turgåing til fots og på ski. Området er mest brukt om sommeren og høsten. De viktigste turutgangspunkt/endepunkt er Undredal, Flåm, Stalheim, Uppsete og Mjølfjell. Om vinteren er det vanskelig å gå til og fra Undredal og Flåm. Området er en del av et større fotturområde i fjellområdet mellom Voss og Aurland.

Det er en rekke merkede ruter med tilknytning til Grindaflthytt (DNT), hvorav den viktigste er fra Uppsete eller Mjølfjell til Undredal. Foruten Grindaflthytt er det en «gjesteheim» i tettstedet Undredal. Det ligger noen få private hytter i området.

Lokalbefolkningen (ca. 200 personer) driver noe jakt, fiske og bærplukking i området. Folk bosatt innenfor regionen (ca. 1 500 personer), særlig fra Aurland og Voss, kan bruke vassdragsområdet til helgeturer, mens folk fra Bergens- og Oslo-regionen bruker det i lengre ferier.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83): Undredalen er del av et større, i hovedsak urørt, naturområde som er et velegnet til turgåing.

Det fins foreløpig ikke generalplaner som omhandler området.

Saatedalen. Foto: A. Odland.

OBJEKT NR. 91

FLÅMSVASSDRAGET

Fylker: Sogn og Fjordane, Hordaland

Kommuner: Aurland, Ulvik

Nedbørfelt: 279 km²

Middelvannføring: 15 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer deler av området mellom Hardangerjøkulen og Aurlandsfjorden. Riksvei 601 (Aurlandsvangen—Flåm) med videre forbindelse til Lærdal går inn til den nordlige delen av nedbørfeltet. Bergensbanen går gjennom den sørlige delen av vassdragsområdet. Flåmsbanen (Myrdal—Flåm) går gjennom Flåmsdalen. Via Aurlandsvangen har Flåm fergeforbindelse med Gudvangen og Kaupanger. Det meste av bebyggelsen er konsentrert i tettstedet Flåm, og i de nedre deler av Flåmsdalen hvor landskapet er kulturpåvirket.

Vassdraget har sitt utspring i vannene vest for Omnsbreen (ca. 1 280 m o.h.), og det renner ut innerst i Aurlandsfjorden ca. 30 km lenger mot nordvest. Den sørlige delen av nedbørfeltet er et høyfjells- og breområde med relativt avrundede former og en rekke større og mindre vann. Relieffet blir mer

oppskåret mot nordvest, og Flåmsdalen som er en typisk iserodert dal, skjærer seg ned i fjelloverflaten. I den markerte overgangen mellom dalen og fjellplatået innenfor kaster Kjosfossen seg utfor. Fra flere sidedaler kommer også andre imponerende fosser ut i hoveddalføret. Spesielt bør Rjoandefossen nevnes. I hoveddalen går elva flere steder i ville fosser og stryk gjennom trange gjel, noe som gir landskapet stor estetisk verdi. I de nedre deler av Flåmsdalen renner elva roligere, og det er dannet en bred elveslette. Vegetasjonen under skoggrensa, som ligger på ca. 800 m o.h., er preget av løvskog, hovedsakelig gråor og bjørk. Over skoggrensa er det lyng og grasheier opp til ca. 1 500 m o.h. hvor vegetasjonsdekket blir usammenhengende. Vassdragsområdets store estetiske verdier skyldes i første rekke landskapets kontrastriktom, noe som er en følge av at nedbørfeltet strekker seg fra høyfjell til fjord. Estetisk verdi har også innslaget av kulturlandskap i de nedre delene. Geomorfologisk er området av stor betydning i undervisningssammenheng. Det er også botaniske verdier i nedbørfeltet. Av kulturfaglige verdier kan stølsanlegg og den gamle anleggsveien etter byggingen av Bergensbanen nevnes.

FLÅMSVASSDRAGET M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Odda

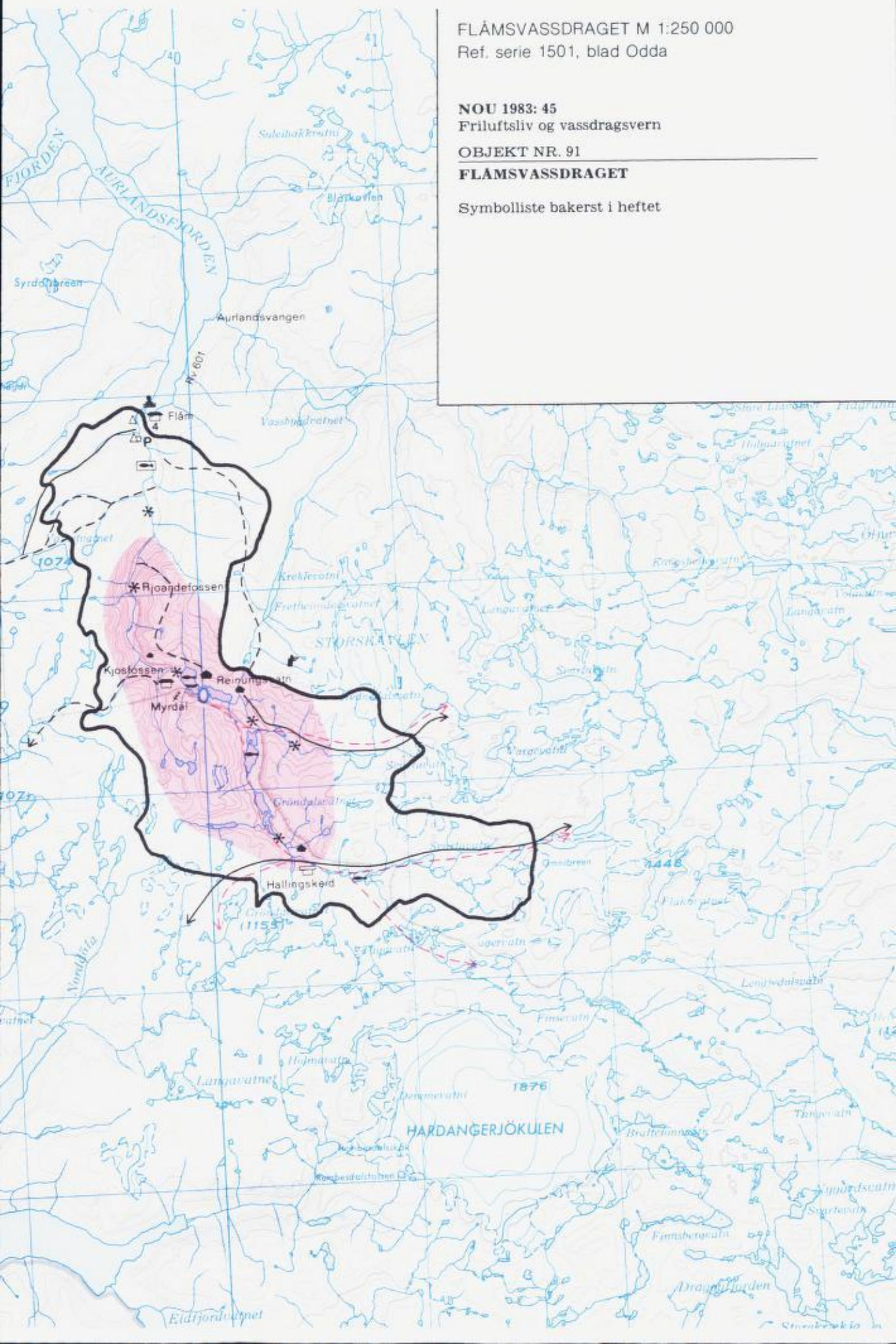
NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 91

FLÅMSVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Kjosfossen. Foto: J. E. Hallandvik.

Egnethet til friluftsliv

Høyfjellsområdet er godt egnet til fot- og skiturer, mens selve Flåmsdalen er best egnet til spaserturer om sommeren. I de nedre delene av vassdraget kan det benyttes kano. Den gamle anleggsveien langs vassdraget er egnet til sykling og ridning. Flåmselva er en meget god lakse- og sjøørretelv, også i vannene er det ørret. I høyfjellsområdet fins villrein.

Dagens bruk

Nedbørfeltet er et attraktivt reisemål, og det er av betydning både nasjonalt og internasjonalt. Høyfjellsområdet er mye brukt til fot- og skiturer, og det har tilknytning til

viktige friluftsområder både på sørøstsida (Hardangervidda/Hallingskarvet) og på vestsida (Undredalsområdet og Stølsheimen). Det brukes både av lokalbefolkningen (ca. 600 personer), av folk bosatt innenfor regionen (ca. 900 personer) og av tilreisende fra Østlandet og Vestlandet. Det er mange merkede og umerkede stier i området. Løypene merkes ikke om vinteren. Ved Myrdal fins et skitrekk. Det er en selvbetjent turisthytte, Hallingskeid (DNT) i nedbørfeltet og et høyfjellshotell, Vatnahalsen, nord for Myrdal. Ved Reinungsvatn ligger det ca. 40 hytter, i tillegg fins en del hytter og støls hus spredt i området. Den gamle anleggsveien langs Bergensbanen benyttes også av mange, både til fots, med sykkel og på hesteryggen.

Elveeierlaget i Flåm leier ut fiskerettigheter i Flåmselva. Aurland Jakt og Fiskerforening organiserer fisket ellers i området, og foreningen leier ca. halvparten av den lakseførende delen av Flåmselva. Det er begrensede muligheter for kjøp av fiskekort i den lakseførende delen av elva. Det drives noe villreinjakt. Selve Flåmsdalen er først og fremst av betydning for reiselivet. Om lag 200 000 personer reiste i 1980 med tog gjennom dalen, og i Flåm fins både hotell/pensjonat og campingplass.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplanen Sogn og Fjordane (1980—83): Nedbørfeltet er viktig turområde i lands-/landsdelsammenheng.

Fylkesplanen for Hordaland (1978): Området er klassifisert som friluftsområde av lokal, regional, nasjonal og internasjonal betydning.

Utkast til generalplan Ulvik kommune (1973): Nedbørfeltet er betegnet som et viktig utfartsområde.

Midtmaradalen fra Friken. Foto: P. Krogh.

OBJEKT NR. 92

UTLAVASSDRAGET

Fylker: Sogn og Fjordane, Oppland
Kommuner: Luster, Ardal, Lom, Vang.
Nedbørfelt: 330 km² hvorav 147 km² er mid-
lertidig vernet.
Middelvannføring: 17,5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Nedbørfeltet utgjør en del av Jotunheimen, og vassdraget har sitt utspring i Sognefjellsområdet på hovedvannskillet mellom Østlandet og Vestlandet. Utlå renner i sørlig retning og ut i Ardalsvatnet ca. 30 km fra utspringet. Riksvei 52 (Tyn—Øvre Ardal), med forbindelse til E 68 over Filefjell, går rett sør for nedbørfeltet.

Riksvei 55 (Lom—Sogndal) går vest og nordvest for området. Strekningen Bøvertun—Turtagrø er stengt om vinteren. Om sommeren er det veiforbindelse mellom Øvre Ardal og Turtagrø. I nedbørfeltet fins det fast bosetting bare på gården Vetti. Nærmeste tettsted er Øvre Ardal, like sør for nedbørfeltet.

Nedbørfeltet er et høyfjellsområde med alpine former hvor botner, egger, tinder og breer er karakteristiske trekk. Tindepartiet

er landskjent med topper som når opp i over 2 400 m o.h. Utladalen med sidedaler skjærer seg ned i fjellet og gir nedbørfeltet et kraftig relieff. De øvre delene av Utladalen er vide og flatbunnet, og står i skarp kontrast til gjelet som begynner å skjære seg ned ved samløpet mellom Gjertvasselvi og Utlå. Mot Vetti hvor gjelet tilter både i dybde og bredde er det imponerende, nesten skremmende, med det sterkt opprevne landskapet. Sør for gjelet vider dalen seg ut, og elva renner roligere. Sidedalene er mer eller mindre breerodert med U-formet tverrprofil og de munner ut hengende i forhold til hoveddalen. Morka-Koldeleia er den mest imponerende av sideelvene der den kaster seg ut i Utlå via Vettisfossen som har et fall på 270 m. Dette er Norges høyeste foss, og den ble varig vernet i 1924 og 1973. Vannføringen i Utlå og enkelte av de andre østlige sideelvene er imidlertid redusert ved at noe vann er ført over til Koldevatn i Tyins nedslagsfelt.

Egnethet til friluftsliv

Nedbørfeltet er usedvanlig godt egnet til turgåing sommer og vinter. Enkelte ruter er imidlertid svært bratte, og det kan derfor være vanskelig å ta seg fram. Flere av ru-

tene brukes ikke om vinteren. Hurrungane, som ligger innenfor nedbørfeltet, er meget kjent og er landets mest brukte områder til fjellklatring. Laks og sjøørret går opp i de nedre deler av Utlå. Mindre områder er betegnet som middels gode jaktområder.

Dagens bruk

De viktigste friluftaktivitetene i området

er fot- og skitur. Området utgjør en del av Jotunheimen og besøkes av folk fra hele Sør-Norge, spesielt fra Østlandet og Bergensdistriktet. Men det er også et viktig dagstuo område for folk bosatt i Årdal kommune (ca. 7 500 personer). Både rutenettet og overnattingsmulighetene er godt utbygget. Tabellen under viser turisthyttene i området.

Hytte	Eier	Betjent/ Ubetjent/ Selvbetjening	Antall senger	Antall overnattinger 1980
Skogadalsbøen	DNT	Betjent	59	2796
Skogadalsbøen	DNT	Ubetjent	14	78
Stølsmøradalen	DNT	Ubetjent	4	105
Olavsbu	DNT	Selvbetjening	40	2382
Fanaråkhytta	DNT	Selvbetjening	14	559
Skagastølsbu	DNT	Ubetjent	6	196
Vetti	Privat	Betjent	21	—

Særlig Skogadalsbøen med ruter i flere retninger, er et viktig knutepunkt. Hurrungane er, sammen med Romsdalsfjella, det beste klatreområdet i Sør-Norge og benyttes av folk fra hele landet. Lokalbefolkningen driver noe jakt, men en del jaktrettigheter, spesielt på hjort, leies også bort til utenbygdsboende. Lokalbefolkningen fisker etter ørret, men i relativt liten utstrekning. Det er Årdal Jeger og Fiskerforening som organiserer jakt og fiske.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane: Nedbørfeltet ligger innenfor Jotunheimen som er karakterisert som et større, i hovedsak, urørt naturområde. Utladalen og Hurrungane er nevnt spesielt som turområder.

Vernet område:

De nordligste delene av nedbørfeltet faller innenfor Jotunheimen Nasjonalpark. Størstedelen av nedbørfeltet ligger i Utladalen landskapsvernområde.

Friluftslivet i nedbørfeltet er ikke spesielt nevnt i generalplansammenheng.

Feigumfossen. Foto: A. Odland.

OBJEKT NR. 93

FEIGUMVASSDRAGET

Fylke: Sogn og Fjordane
Kommuner: Luster, Årdal
Nedbørfelt: 49 km²
Middelvannføring: 2,6 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer en mindre del av fjellområdet mellom Lustrafjorden og Årdalsfjorden. Det har sitt utspring i Øvre Kupertvatnet (1 373 m o.h.) og renner ut i Lustrafjorden ca. 10 km lenger vest/sørvest.

Fylkesveien Urnes—Skjolden er tilknyttet riksvei 55 (Lom—Sogndal). Riksvei 55 har også veiforbindelse med E 68 (Hønefoss—Lærdal/Revsnes). Fjellveien Turtagrø—Årdal er av betydning for bruken av området om sommeren. Veien er stengt om vinteren. Bosettingen er konsentrert i Feigum, ved vassdragets utløp i fjorden.

Nedbørfeltet består av fjell med ganske oppskåret relieff. Toppene går opp i 1 400—1 500 m o.h. Det fins en rekke mindre vann. I den vestre del av vassdraget ligger den karakteristiske Feigefossen som har et fall på 218 m ned mot Lusterfjorden. Hanafossen noe lenger øst, er også av stor estetisk verdi.

Egnethet til friluftsliv

Om sommeren er området godt egnet til fotturer, om vinteren er det vanskelig tilgjengelig. Det fins noe rein og småvilt som det kan jaktes på.

Dagens bruk

Det er i første rekke Feigefossen som trekker turister til området. Fra Feigum går det sti opp forbi fossen. Nedlagte støler brukes av enkelte bønder som fritidshus. Fjellområdet øst for Feigefossen brukes noe til turging av lokalbefolkningen (ca. 150 personer) og av folk bosatt i regionen (ca. 3 000 personer). Reinsjakt og småviltjakt som organiseres av grunneieren, drives i en viss utstrekning.

Friluftsliv i offentlig planlegging

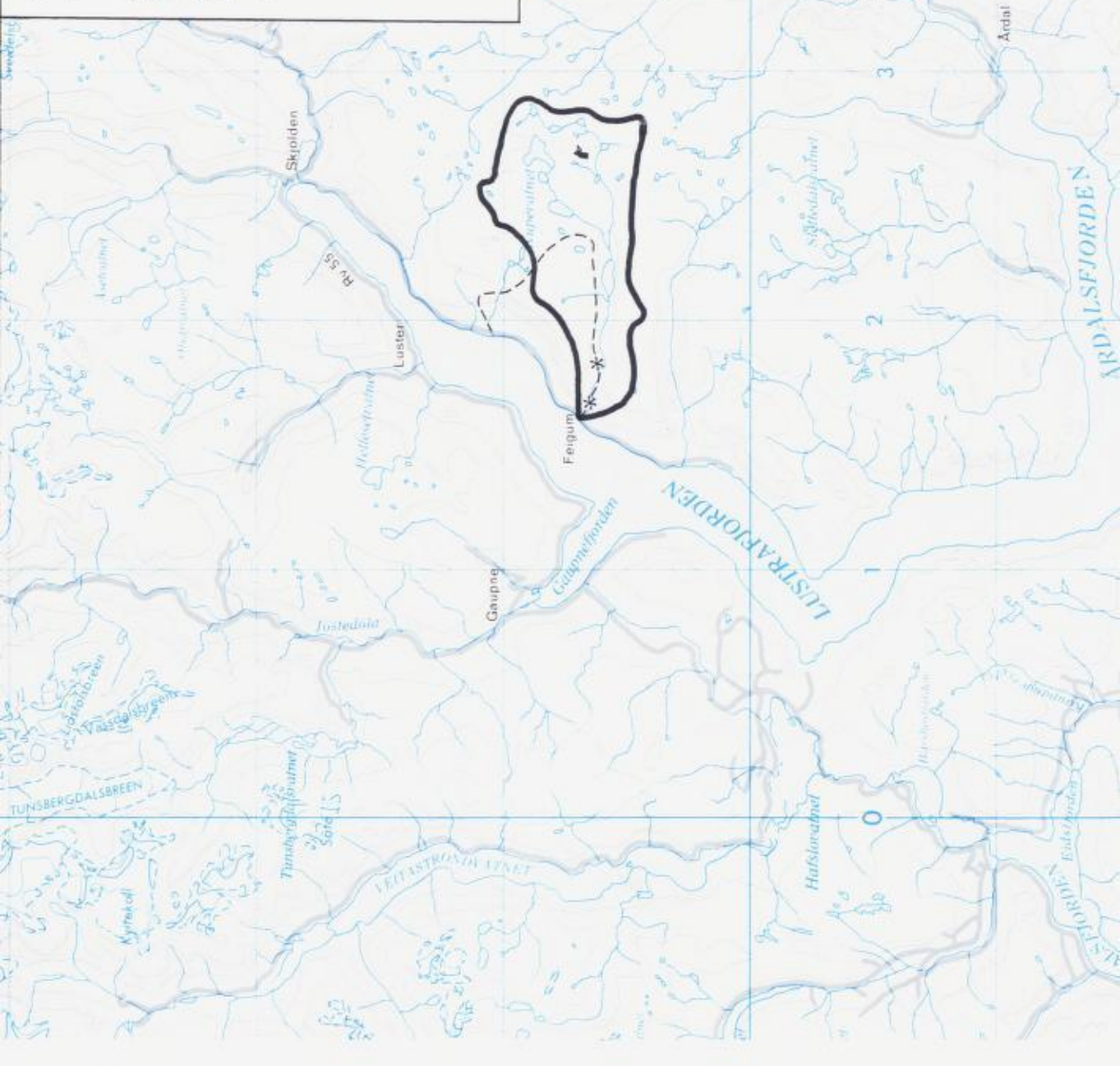
Området er ikke nevnt i offentlig plan-sammenheng.

FEIGUMVASSDRAGET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Årdal

NOU 1983: 45
Fritiltsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 93

FEIGUMVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Mørkrisdalen sett sydover. Foto: M. Konow.

OBJEKT NR. 26

MØRKRI

Fylker: Sogn og Fjordane, Oppland

Kommuner: Luster, Skjåk

Nedbørfelt: 277 km²

Middelvannføring: 18 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer deler av området mellom Jostedalen og Fortundalen. Riksvei 55 (Lom—Sogndal) passerer nedre del av vassdragsområdet. Veistrekningen over Sognefjell er stengt om vinteren. Det går bilvei 5 km langs den nedre delen av vassdraget. Det meste av bosettingen er konsentrert i Skjolden ved vassdragets utløp i fjorden.

Vassdraget, som har hovedretning nord-sør, har sitt utspring i Vest Jotunheimens breområde mot Skjåk, og det renner ut i Lustrafjorden ca. 30 km lengre sør. Store deler av nedbørfeltet er et sterkt oppskåret høyfjellsområde med flere breer. Toppene går opp i 1 500—2 000 m o.h. Mørkrisdalen er et frodig dalføre som skjærer seg inn i fjellene. I vassdragets øvre deler er dalen vid og åpen. Etter hvert snevrer den seg sammen til den egentlige Mørkrisdalen, som er trang med bratte dalsider. Dypt nede går elva i fos-

ser og ville stryk. Ved Mørkri, ca. 5 km før utløpet i fjorden, opptar hovedelva et tilløp fra Åsetvatn. Dette tilløpet danner flere imponerende fosser. Fra der elvene møtes flater dalbunnen seg ut, og elva renner rolig over en bred elveslette. Her dominerer kulturlandskapet. Vegetasjonen i området er spesielt frodig og er av naturvitenskapelig verdi. Under skoggrensa er det løvskog. Over skoggrensa er det lyng og grasheier.

Mørkrivassdraget er et av de meget få, større vassdrag på Vestlandet som i sin helhet renner urørt av tekniske inngrep fra breene i høyfjellet til fjorden, og landskapet rommer store opplevelsesverdier. Av spesielle lokaliteter i så måte kan området rundt Åsetvatnet nevnes, og flere utsiktspunkt i selve dalføret. Kulturfaglige verdier av betydning for friluftslivet er gamle sel, dyregraver og jakthytter.

Egnethet til friluftsliv

Området er meget godt egnet til turer både sommer og vinter. Den egentlige Mørkrisdalen er imidlertid vanskelig tilgjengelig om vinteren. Det er mulig å bruke kano og kajakk på de nedre delene av Mørkri. Mørkri er lakseførende ca. 5 km fra fjorden. I vannene kan det fiskes ørret. Det fins noe hjort

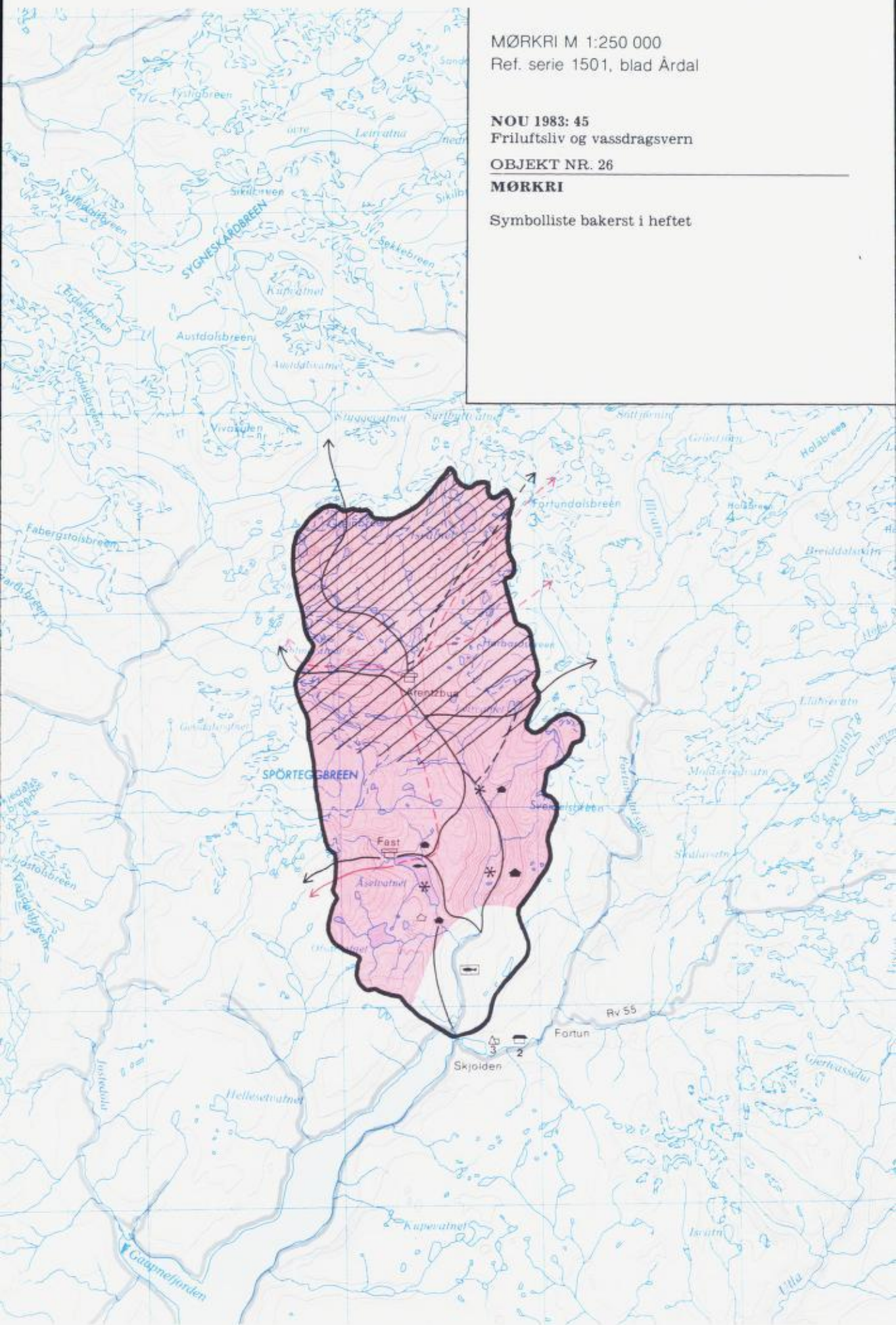
MØRKRI M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Årdal

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 26

MØRKRI

Symbolliste bakerst i heftet

og en del rype i vassdragsområdet. Området er rikt på molter, blåbær og tyttebær.

Dagens bruk

De viktigste aktivitetene er turgåing og fiske. Områdets urørthet, størrelse og landskapskvalitet gir det stor verdi for langturer til fots og på ski. I denne forbindelse må det understrekes områdets tilknytning til Jotunheimen og Breheimen. Det er også mulig å ta dagsturer med utgangspunkt i Mørkrisdalen. Området ligger innenfor DNTs rutenett i Vest Jotunheimen, og det fins flere merkede og mange umerkede stier. Det er to selvbetjeningshytter, Arentzbu og Fast, i selve nedbørfeltet. Til sammen er det ca. 85 private hytter spredt i området, de fleste av dem er gamle sel som tilhører og brukes av lokalbefolkningen. Det er planlagt 10 nye hytter ved utløpet av Åsetvatnet.

Laksefisket i elva reguleres av elveeierlag, og det er vanskelig å skaffe fisketillatelse. Blant vannene er Åsetvatnet det viktigste fiskevannet hvor det fiskes ørret.

Området benyttes til friluftsliv både av lokalbefolkningen (ca. 400 personer) og av folk bosatt innenfor regionen (ca. 6 700 personer), dessuten også av folk fra andre landsdeler.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83): Deler av området inngår i Breheimen; et større i hovedsak urørt naturområde som er et viktig turområde i landsdels- og landsammenheng. Området er ikke nevnt i generalplansammenheng.

Laukelandsfossen med Kringla sett fra Setenes. Foto: Chr. Zurbuchen.

OBJEKT NR. 97

STORELVA

Fylke: Sogn og Fjordane
Kommuner: Fjaler, Gaular
Nedbørfelt: 28 km²
Middelvannføring: 2,1 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer den sentrale delen av fjellområdet mellom Førdefjorden og Dalsfjorden.

Det går ingen bilvei helt inn til nedbørfeltet. Riksvei 57 (Bergen—Dale—Førde) går 2—3 km sør for området, men på motsatt side av Dalsfjorden. Riksvei 14 (Bergen—Ålesund) går 13—15 km øst for vassdraget. Forlengelsen av riksvei 609 (Askevoll—Eikenes) på nordsida av Dalsfjorden med bruforbindelse til Dale er under bygging. Det er ikke fast bosetting innenfor nedbørfeltet.

Vassdraget har sitt utspring i Svarttjern (900 m o.h.) og renner først mot vest for videre å dreie mot sørvest.

Storelvas utløp i Dalsfjorden utgjøres av Laukelandsfossen, som kaster seg ca. 150 m ned til fjorden. Den er et flott skue fra riksvei 57 på sørsida av fjorden. Nedbørfeltet er omgitt av fjell som bærer tydelig preg av ise-

rosjon. I nord går toppene opp til 1 100—1 300 m o.h., i sør 600—700 m o.h. I den østre delen av området ligger en del vann. Vest i området er en del skog, mest bjørk, men noe gran og furu.

Geologisk sett er området interessant både nasjonalt og internasjonalt. Stølene er av kulturfaglig verdi for friluftstøverne i området.

Egnethet til friluftsliv

Nedbørfeltet er egnet til fot- og skitur. I elva og i vannene er det ørret. I skogområdet fins bær og sopp. Det er hjort og småvilt i vassdragsområdets nedre deler og rein i høyfjellet.

Dagens bruk

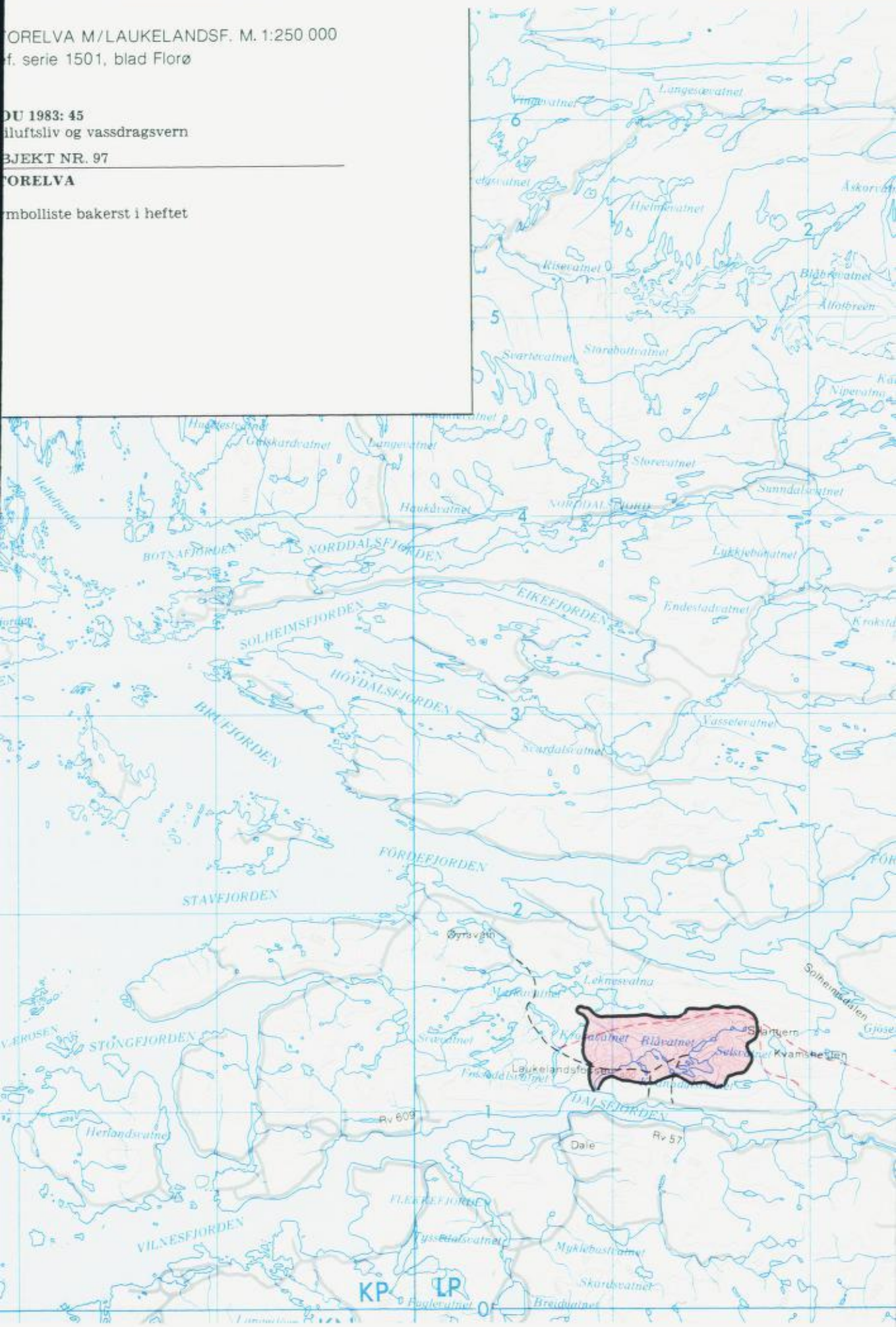
Folk innen lokalsamfunnet (ca. 1 200 personer) og innen regionen (ca. 10 000 personer) bruker vassdragsområdet til turgåing, bærskanking og noe til jakt og fiske. Hjorte- og småviltjakt er av en viss betydning for grunneierne. Nedbørfeltet henger nøye sammen med området Langeland—Solheimsdalen—Kvamshesten som er et hovedutfartsområde for Førde. Nedbørfeltet er også knyttet til Fossedalen og Øyravatnet—Marka-

DU 1983: 45
iluftsliv og vassdragsvern

BJEKT NR. 97

LORELVA

mbolliste bakerst i heftet

vatnet som er et viktig turområde for Dale og Askvoll. Det fins bare enkelte umerkede stier i området.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83): Nedbørfeltet er del av et større område som er utpekt som turområde, vesentlig av lokal interesse. I registreringsarbeidet til generalplaner for Fjaler og Gaular er Storelvaområdet nevnt som natur- og friluftsområde.

«Fugl på Sten» — motiv fra Jølstravatnet.
Malt av Nikolai Astrup.

OBJEKT NR. 98

JØLSTRA

Fylke: Sogn og Fjordane

Kommuner: Jølster, Førde, Gaular, Naustdal, Balestrand.

Nedbørfelt: 713 km²

Middelvannføring: 52 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget har sitt utspring i de sørvestre deler av Jostedalsbreen og renner ut i Førdefjorden ved Førde ca. 50 km lengre mot sørvest. Riksvei 5 (Kaupanger—Førde—Florø) går gjennom den sørlige delen av området og riksvei 14 (Bergen—Ålesund) følger hovedvassdraget. Førde har båt og småflyforbindelse til Bergen. Det er bebyggelse

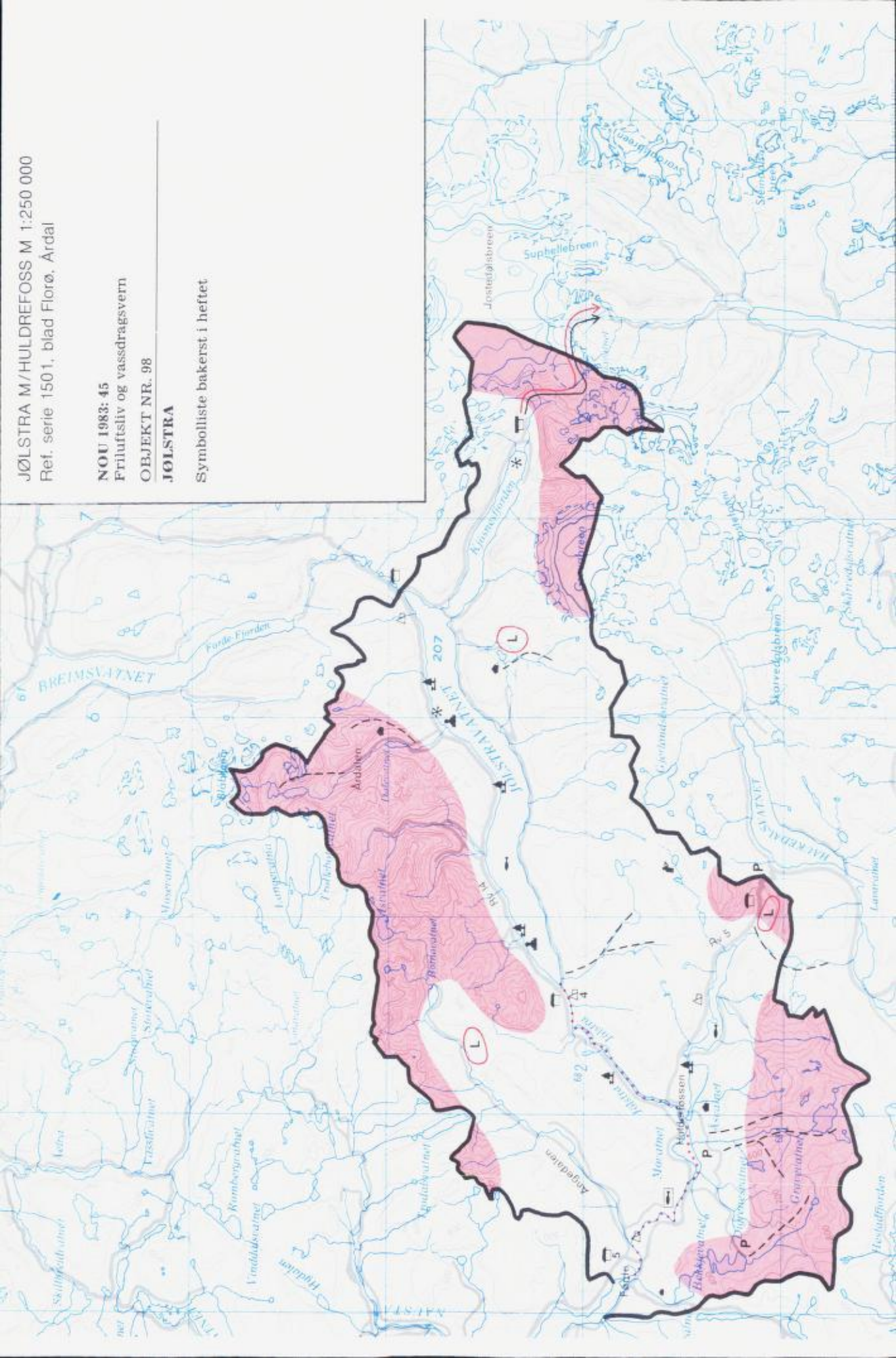
langs hele vassdraget, med størst konsentrasjon i Førde. De lavereliggende delene av nedbørfeltet er preget av kulturlandskap.

Store deler av nedbørfeltet er dominert av fjell med alpin karakter hvor toppene går opp i 1 000—1 500 m o.h. I nordøst faller deler av Grovobreen og Jostedalsbreen inn for området. Dalførene derimot domineres av innsjøer, skog og kulturlandskap. Særlig Jølstravatnet (207 m o.h.) betraktes som en naturperle. Fra Movatn til Førde går Jølstra for det meste i stryk gjennom en bred og åpen dal. Det er to store sidevassdrag av betydning: Holsavassdraget som kommer fra øst, og via Hulderfossen kaster seg ca. 90 m ned i hovedvassdraget ved Movatnet, ca. 6 km øst for Førde. Angedalselva kommer fra nordøst og renner ut i hovedvassdraget ca. 2 km øst for utløpet ved Førde.

JØLSTRA M/HULDREFOSS M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Florø, Årdal

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 98
JØLSTRA

Symboliste bakerst i heftet

Egnethet til friluftsliv

Seterveier og stier gjør området egnet til fotturer der topografien tillater det. Det er gode muligheter til skiturer i høyfjellet. Jølstravatnet er pga. størrelsen godt egnet til bruk av fritidsbåter. Kano eller kajakk kan brukes på enkelte elvestrekninger. Hovedattraksjonen i Jølstra er fisket etter ørret og laks. Jølstra er den elva i Sogn og Fjordane som har størst avkastning av ørret, og Jølstravatnet regnes som et av de viktigste fiskevann på Vestlandet. Deler av området har gode bæreforekomster. Det fins villrein, hjort og småvilt i vassdragsområdet.

Dagens bruk

Fisket er den viktigste friluftaktiviteten i vassdraget. I Jølstravatnet foregår det også næringsfiske. Den nedre delen av Jølstra er lakseførende. Fisket drives både av lokalbefolkningen (ca. 9 000 personer), av folk bostatt i tilgrensende kommuner (ca. 20 000 personer) og av tilreisende bl.a. fra Østlandet. Retten til fiske er imidlertid eksklusiv, og det er lite alminnelig fiskekortsalg. Lokalbefolkningen bruker de tilgjengelige delene av området mye til turgåing. De mest brukte turområdene om sommeren er øvre deler av Angedalen, Årdalen og området på sørøstsida av Jølstravatnet. Til skigåing brukes stort sett de samme områdene, samt om-

rådet rundt Digernes sørøst for Førde. Den nordøstre delen av nedbørfeltet, som ligger i tilknytning til Jostedalsbreen, er dessuten del av et større brevandringsområde.

Det er tre lysløyper i området, ellers er det få andre merkede løyper og stier. Fra Jølstervatnet går det umerkede ruter over mot Nordfjord. (Disse er ikke avmerket på kartet). Det fins en turisthytte lengst øst i nedbørfeltet. Private hytter er dårlig registrert, men det er trolig ca. 60. Det er ingen større hyttefelt, den største konsentrasjonen er på ca. 20 hytter i Årdalen nord for Jølstravatnet. Bærplukking er populært, særlig i Moskogområdet i sørvest. Jakta er av noe betydning, men det er hovedsakelig grunneiere som jakter. Utleie av jaktrettigheter foregår i liten utstrekning. Riksveien gjennom nedbørfeltet gjør Jølstra til et typisk «reiselivsvassdrag». Hoteller, pensjonater, campingplasser og rasteplasser langs veien vitner om dette.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sogn og Fjordane (1980—83): Deler av området nord og øst-sørøst for Jølstravatnet er markert som et større i hovedsak urørt naturområde og som et viktig turområde i landsdel- og landssammenheng. Den sørvestre delen av nedbørfeltet er markert som turområde, vesentlig av lokal interesse.

Møre og Romsdal

Natur

Naturen i Møre og Romsdal er variert og omfatter både kystlinje, fjorder, daler og høyfjell. Kystområdene består av en rekke øyer, sund, holmer og skjær — et landskap som er godt egnet til båtsport, sjøfiske og bading. Fjordene skjærer seg langt inn i landet og gir mulighet til de samme aktivitetene.

Dalene er i mange tilfeller en forlengelse av fjordene, og her kan det være lakseførende elver som tildels går i ville stryk og fosser. I skarp kontrast til daler og fjorder finner man fjellområdene som hever seg opp mot 2 000 m o.h. Fjellene er ofte svært oppskårne og bratte, noe som flere steder gjør terrenget velegnet til klatring. Dette gjelder f.eks. i Romsdalsfjellene. Det er også gode muligheter til alpin skisport. Store områder er egnet til turgåing.

Møre og Romsdal er på grunn av sin mangfoldige natur er stor betydning for reiselivet.

Bosetting og friluftsområder

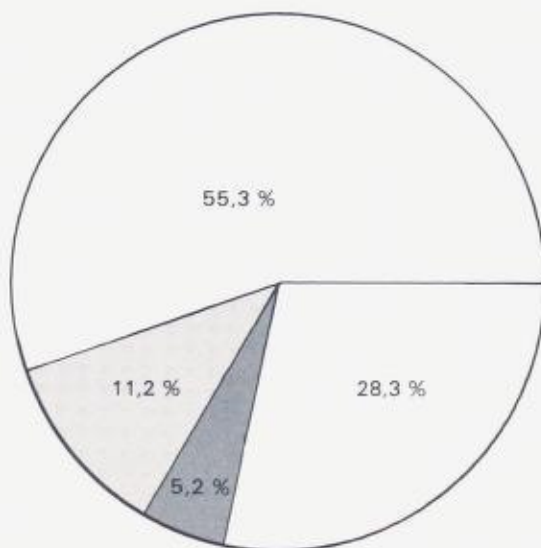
Det meste av bosettingen i fylket finner man langs kysten, med befolkningsmessig tyngdepunkt i byene Ålesund, Molde og Kristiansund. De større sammenhengende naturområdene er lokalisert lengre inn i landet. Viktige områder for lengre turer er Tafjordfjellene, Trollheimen og fjellområdet sør for Sunndalen, som er nøye knyttet til Dovrefjell. Friluftaktiviteter knyttet til sjøen, som båtsport, sjøfiske og bading kan derimot utføres nærmere befolkningskonsentrasjonene. Det samme gjelder kortere dagsturer. Laksefisket kan også for en stor del drives i nærheten av der folk bor.

Offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—83) og *Handlingsprogram for friluftslivet i Møre og Romsdal (1981)* har utpekt relativt store områder i fylket som dagstur/helgeturområde eller ferieområde. Flere av de midlertidig vernede vassdragene ligger i tilknytning til prioriterte friluftsområder. *Verneplan for Trollheimen (1980)* foreslår deler av Trollheimen opprettet som landskapsvernområde. Innerdalen i Sunndal kommune er vernet som landskapsvernområde.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Møre og Romsdal går fram av figuren ovenfor til høyre.

Utbygget/under utb.	55,3 %
Rest	28,3 %
Midl. vernet	11,2 %
Varig vernet	5,2 %
Tils.	100 %

Bare 5,2 pst. av det totale kraftpotensialet er varig vernet, mens 11,2 pst. er midlertidig vernet. Bortsett fra Valldalsvassdraget, er de andre varig vernede vassdragene, Bondalsvassdraget, Norangsvassdraget, Alvunda/Innerdalen og Søya, forholdsvis små i utstrekning. Valldalsvassdraget og Alvunda/Innerdalen ligger i områder hvor det er betydelige friluftslivinteresser. De midlertidig vernede vassdragene gir mulighet for et variert friluftsliv og alle ligger i, eller i nær tilknytning til, friluftsområder som er utpekt i offentlig plansammenheng. Flere av dem grenser opp mot varig vernede vassdrag eller andre vernede områder.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 102, *Ørstavassdraget*, er et typisk lavlandsvassdrag omgitt av storslåtte fjell, deriblant deler av Sunnmørsalpene. Området er delvis godt egnet og mye brukt til fot- og skiturer. Ørstaelva er en meget god lakseelv, og den er av betydning for elvpadling. Nedbørfeltet benyttes mye av folk bosatt i lokalsamfunnet, i nabokommunene og av tilreisende fra andre landsdeler.

Deler av nedbørfeltet er markert som tur-område i offentlig plansammenheng, og det grenser opp mot Bondalsvassdraget som er varig vernet.

Verneklasse 3

Objekt nr. 105, *Vesteråselv*, renner gjennom en hengende dal som er trang og bratt. Mesteparten av nedbørfeltet ligger over skoggrensa. Deler av nedbørfeltet er egnet til enkelte sommeraktiviteter, og lokalbefolkningen bruker området noe. Tilsvarende muligheter for friluftsliv fins imidlertid i fjellene rundt Geiranger og på Sunnmøre. Den opplevelsesmessige verdien ved Storsæterfoss, som er av stor betydning for reiselivet, må imidlertid understrekes.

Verneklasse 4

Objekt nr. 109, *Stordalsvassdraget*, er sterkt forgreinet, og dalene skjærer inn i et fjellandskap preget av botner og tinder. Området er et mye brukt turområde både for lokalbefolkningen og hele Alesundregionen. Stordalselva er en god lakseelv, den er viktig både i regional- og landssammenheng. Deler av området er prioritert friluftsområde i offentlig plansammenheng, og området grenser opp mot Valldalsvassdraget som er varig vernet.

Verneklasse 2

Objekt nr. 111, *Istra*, renner gjennom en godt utviklet U-dal med en markert dalende i overgangen til fjellområdet i sør. Her kaster Stigfossen seg utfor. De øvre delene av nedbørfeltet er brukt til fot- og skitur av folk bosatt i lokalsamfunnet og i nabokommunene. Laksefisket i Istras nedre deler er av en viss betydning. De estetiske verdiene i området er store, og området er av utvilsom betydning for reiselivet i nasjonal og internasjonal sammenheng. Valldalsvassdraget, som er varig vernet, ligger rett sør for nedbørfeltet.

Verneklasse 3

Objekt nr. 114, *Drivavassdraget* har sitt utspring i sentrale deler av Dovrefjell og renner gjennom Drivdalen og Sunndalen som begge ligger dypt nedskåret i de omkringliggende fjellområdene. Nedbørfeltet er del av et større, sammenhengende natur- og friluftsområde som er av stor betydning både for lokalbefolkningen, for regionen og for hele Sør-Norge. Fjellområdene er svært godt egnet og mye brukt til fot- og skitur. Selve vassdraget er av meget stor betydning både nasjonalt og internasjonalt når det gjelder laksefiske. Som padleelv er Driva også mye brukt. I deler av området drives en del jakt. Store estetiske verdier forsterker nedbørfeltets verdi som friluftsområde. Deler av nedbørfeltet er prioritert som friluftsområde i offentlig plansammenheng, og noe av det er foreslått som landskapsvernområde. I tillegg inngår noe av nedbørfeltet i Dovrefjell nasjonalpark, og i Drivdalen, Kongsvoll, Hjerkin og Innerdalen landskapsvernområder.

Verneklasse 1

Objekt nr. 116, *Todalselva*, renner fra Trollheimen og gjennom Todalen. Dalen er relativt trang i de øvre delene, men vider seg ut mot utløpet i Todalsfjorden. Vassdragsområdet er svært godt egnet og mye brukt til fot- og skitur. Trollheimen er et svært viktig turområde både for lokalbefolkningen, for folk bosatt i regionen og for landsdelen. På fylkesnivå er området pekt på som verneverdig og av betydning for friluftslivet. Den østlige delen av nedbørfeltet er foreslått som del av et større landskapsvernområde. Sør for området ligger Innerdalen landskapsvernområde, og i nord ligger Søyas nedbørfelt som er varig vernet.

Verneklasse 2

Fiskeplasser i Ørstaelva. Foto: J. O. Bolso.

OBJEKT NR. 102

ØRSTAVASSDRAGET

Fylke: Møre og Romsdal

Kommuner: Ørsta, Volda

Nedbørfelt: 158 km²

Middelvannføring: 13,4 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget ligger sentralt på Nordvestlandet og drenerer store deler av halvøya mellom Hjørundfjorden og Voldafjorden. Ørsta ligger vest i nedbørfeltet. Riksvei 14 (Ålesund—Volda) og riksvei 655 (Østa—Hellesylt) passerer området sørlige del. I tillegg fins flere mindre veier i nedbørfeltet. Bosetningen er konsentrert i Ørsta ved vassdragets utløp i fjorden, samt i Follestaddalen og Amdalen.

Ørstavassdraget er et typisk lavlandsvassdrag, og vassdragets tre hovedforgreininger Modalen, Follestaddalen og Amdalen er vide, åpne U-daler omgitt av storslåtte fjell med alpin karakter 1 000—1 400 m o.h. Fjellene i nordøst hører til Sunnmørsalpene. Områdets sørlige del domineres av Vatnevatnet og Kvanndalsvatnet. Vegetasjonen består hovedsakelig av bjørkeskog med storbregner, høgstauder eller blåbær i de la-

vere sjiktene. Store deler av dalsidene er tilplantet med gran.

De brede dalbunnene er flere steder oppdyrket. Over skoggrensa er lyng- og grasheier dominerende.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er godt egnet til dags-turer både sommer og vinter, men terrenget er stedvis svært krevende.

Ørstaelva og vannene er fiskerike (laks, ørret, røye). Det kan jakes på hjort og rype. Vannene i sørøst er lett tilgjengelig og egnet til bruk av båter, og de er fine til bading. Deler av vassdraget er egnet til elvepadling.

Dagens bruk

Området er et viktig turområde særlig for lokalbefolkningen (ca. 6 000 personer og folk fra nabokommunene (ca. 25 000 personer), men også folk fra andre landsdeler besøker nedbørfeltet. Vassdragsområdet er innfallspunkt for turer til fots og på ski i Sunnmørsalpene. Standalshytta og Kolås er viktige knutepunkt. Fra disse er merkede og umerkede stier til omkringliggende bygder. For dagsturer er Kolåstinden et viktig turmål. I Follestaddalen er det anlagt en lysløype, og

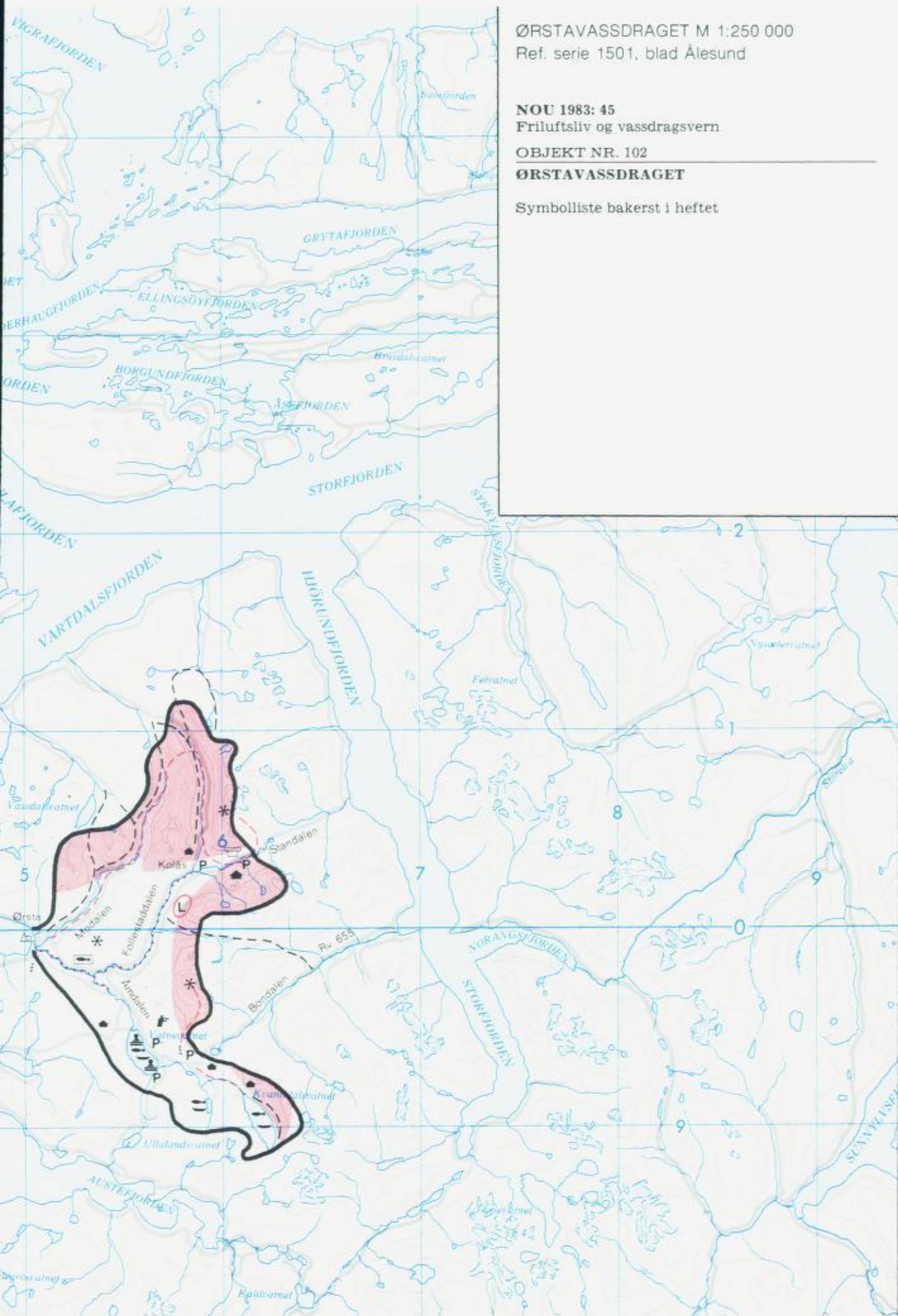
ØRSTAVASSDRAGET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Ålesund

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 102

ØRSTAVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

ved Bondalseidet øst for Vatnevatnet ligger et alpingsenter, som har betydning for lokalsamfunnet og for regionen. Ørstaelva er en viktig lakseelv, og campingplassen ved vassdragets utløp er av betydning for tilreisende fiskere. Fiskekortsalg foregår gjennom den enkelte grunneier, og det er gode fiskemuligheter for allmenheten. På Vatnevatnet og Kvanndalsvatnet brukes ofte robåter i forbindelse med fiske. Vatnevatnet er også et populært badested for lokalbefolkningen. Vassdraget nyttes en del til elvepadling. Det jaktes hovedsakelig på hjort i Åmdalen og Follestaddalen og på rype ved Kvanndalsvatnet. Det er mest grunneierne som jakter. Ca. 100 private hytter ligger i nedbørfeltet, de fleste lokalisert på gamle setervoller.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—83): De nordlige og østlige deler av nedbørfeltet er markert som dags- og helgeturområde.

Handlingsprogram for friluftslivet i Møre og Romsdal (1981): Den nordlige del av nedbørfeltet er turområde av regional interesse. Ellers er følgende lokaliteter nevnt:

Nakkestranda/Vatnestranda: Badeplasser av lokal interesse.

Romedalen: Turområde av regional interesse.

Bondalseidet: Ski- og friluftssenter av regional interesse.

Heimste Vesteråsvannet. Foto: S. Haaland.

OBJEKT NR. 105

VESTERÅSELV

Fylke: Møre og Romsdal

Kommuner: Stranda, Norddal

Nedbørfelt: 24 km²

Middelvannføring: Ikke oppgitt (Mindre enn 4,9 m³/s)

Vassdragsbeskrivelse

Vesteråselva drenerer en liten del av fjellområdet rett øst for Geiranger. Riksvei 58 (Ålesund—Geiranger) med videre forbindelse til riksvei 15 over Strynefjellet, går gjennom nedre del av nedbørfeltet. Det er ikke bosetting i nedbørfeltet.

Vassdragets hovedretning er nordøst-sørvest i en nokså trang og bratt og typisk hengende dal. Det har sitt utspring i vanene på nord- og sørsida av Vesteråshornet og renner ut i Geirangerelva 1 km fra Geiranger sentrum. Nedbørfeltet er omgitt av fjell og mindre breer som ligger mellom ca. 1 400 og 1 800 m o.h. Storsæterfossen har et fall på 30—40 m i overgangen mellom den bratte dalen ned mot Geiranger og den jevnt stigende dalen innenfor. Mesteparten av området ligger over skoggrensa, og det er mye rasmark.

Egnethet til friluftsliv

Framkommeligheten til fots i området er relativt god om sommeren til tross for at det er brattlendt. Om vinteren er det stor rasfare, og området er lite tilgjengelig.

Det er mulighet til å drive noe jakt, fiske og bærplukking.

Dagens bruk

Turister bruker den nedre delen av området opp til Storsæterfossen. Stien til Storsæterfossen er godt merket, og ved fossen er det satt opp rekkverk. Enkelte går nordøstover til Herdalen. Lokalbefolkningen (ca. 300 personer) bruker området litt til turgåing, og det fiskes noe i Heimste Vesteråsvatnet.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—83): Området inngår som en del av et større område, Tafjordfjella — Romsdalsfjella, som er utpekt som område for flere dagers utfart og ferie.

Handlingsprogram for friluftsliv i Møre og Romsdal (1981): Øvre del av nedbørfeltet er markert som naturområde. Friluftslivet er ikke omtalt i generalplansammenheng.

VESTERÅSELV M/STORSETERFOSS M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Ålesund

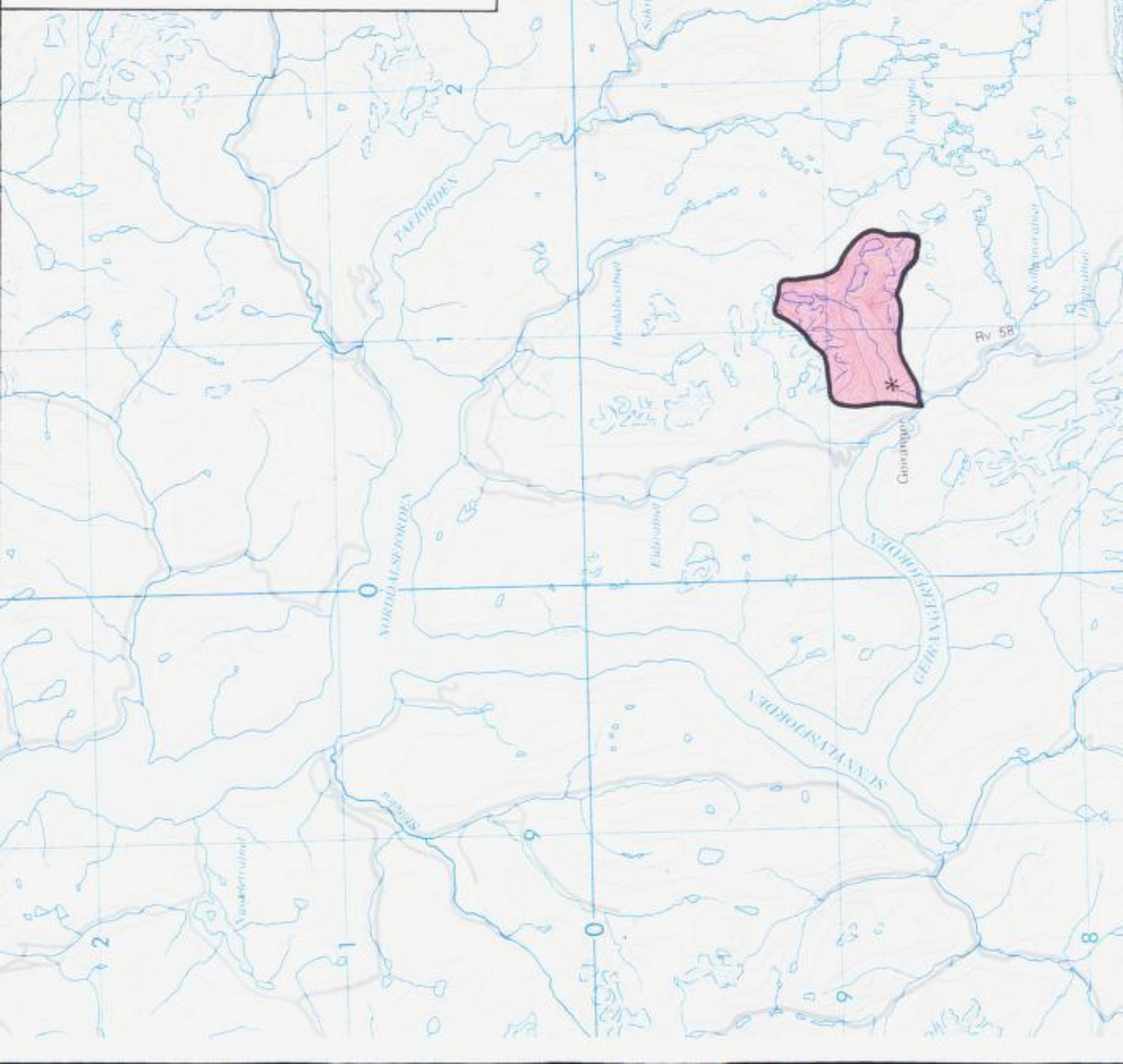
NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 105

VESTERÅSELV

Symbolliste bakerst i heftet

Nördredalen mot vest med Storhornet og Mehornet (lengst bak). Foto: J. O. Bolsø.

OBJEKT NR. 109

STORDALSVASSDRAGET

Fylke: Møre og Romsdal

Kommuner: Stordal, Rauma, Stranda

Nedbørfelt: 203 km²

Middelvannføring: 12 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget drenerer de sørlige delene av området mellom Romsdalsfjorden og Nördalsfjorden. Riksvei 58 med forbindelse til Ålesund, Molde og om sommeren til Åndalsnes (Trollstigeveien), går gjennom den sørvestre delen av vassdragsområdet. I tillegg fins flere mindre veier i nedbørfeltet. Det meste av bebyggelsen er konsentrert i Stordal, lengst vest i nedbørfeltet, men det er også en del bebyggelse langs hoveddalføret.

Vassdragets hovedretning er nordøst-sørvest. Stordalselva renner ut i fjorden ved Stordal.

Hoveddalføret er U-formet, og dalbunnen stiger til ca. 400 m o.h. ved Langsetra. Flere av sidedalene er hengende i forhold til hoveddalen. Dalene er omgitt av fjell som er relativt sterkt oppskårne, og med topper opp i ca. 1 400 m o.h. Relieffet er imidlertid noe rundere enn ellers på indre deler av Sunn-

møre. Det fins enkelte mindre isbreer. Innsjøene er små og ligger i den nordlige og nordøstre delen av nedbørfeltet. I dalbunnen er det dannet en bred elveslette. I sørvest er mesteparten oppdyrket og elva kanalisert. I nord og nordøst består store deler av elvesletta av myr. Vegetasjonen ellers består av løvskog, deriblant lokaliteter med edelløvskog som er av naturfaglig verdi, og noe plantet gran. Deler av området er påvirket av seterdrift.

Egnethet til friluftsliv

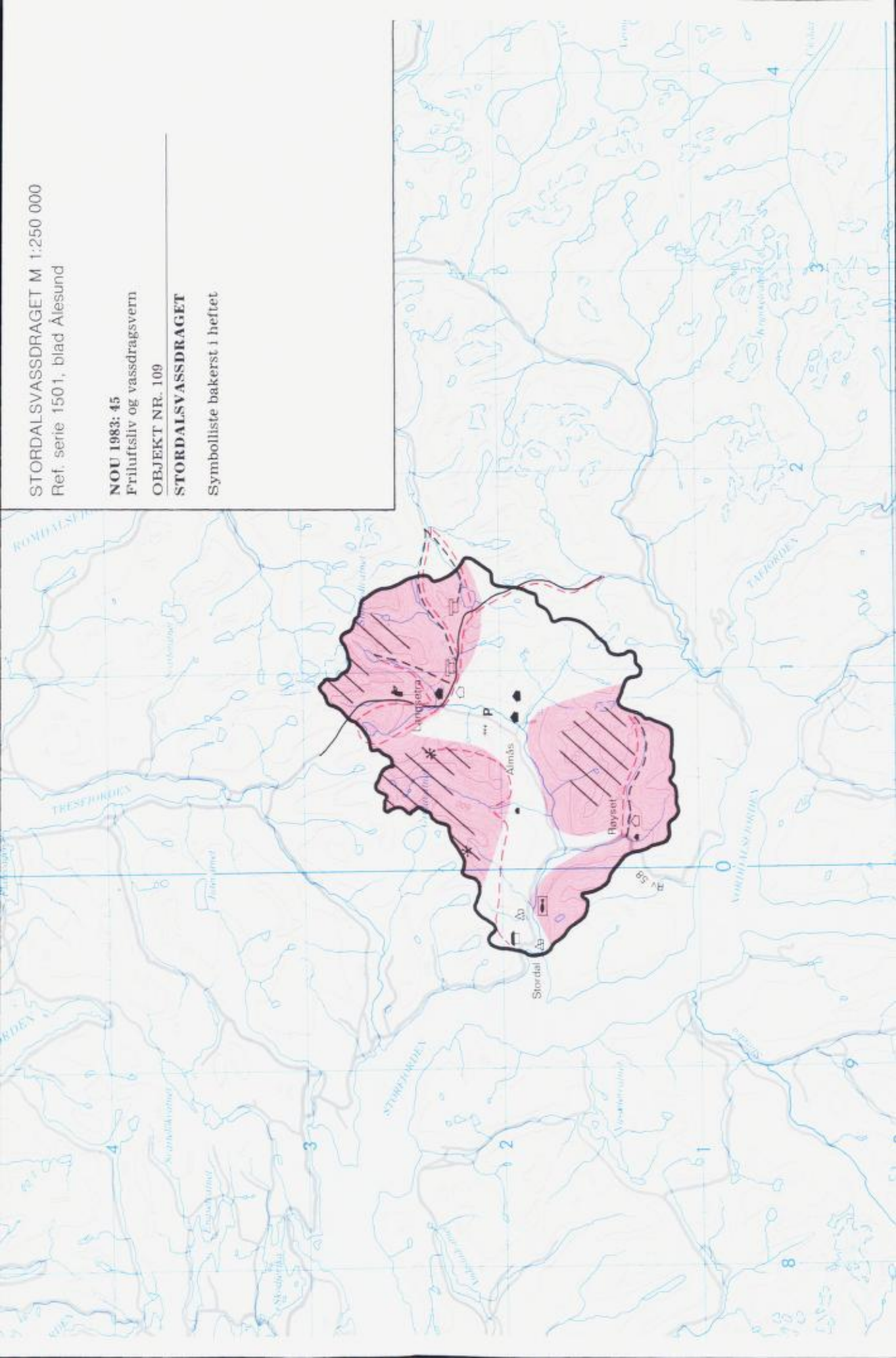
Vassdragsområdet er godt egnet til dags-turer både sommer og vinter. De bratte dal-sidene kan imidlertid være til hinder og medvirke til rasfare om vinteren enkelte steder. Stordalselva er lakseførende i nedre delene, og det er ørret lengre opp. I vannene fins røye. Nedbørfeltet er av betydning for hjorte- og småviltjakt. Det fins mye bær, spesielt blåbær.

Dagens bruk

Nedbørfeltet er et viktig turområde både for lokalbefolkningen (ca. 1 300 personer) og for hele Ålesundregionen (ca. 55 000 personer). Populære utfartssteder er Røyset, Stor-

STORDALSVASSDRAGET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Ålesund

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 109
STORDALSVASSDRAGET
Symbolliste bakerst i heftet

dal Skisenter og Langsetra. Om sommeren er Langsetra det vanligste turutgangspunktet. Det fins både merkede og umerkede stier. Vanlige turer går til Tresfjorden, Innfjorden og Valldal. Det fins to selvbetjente overnattingshytter, begge er lokalisert øst for Langsetra. De nedre delene av vassdraget brukes til elvepadling. Laksefisket drives både av lokalbefolkningen og tilreisende.

Fisking i vannene, hjortejakt og småviltjakt drives hovedsakelig av lokalbefolkningen. Grunneierlag leier ut jaktretter og selger fiskekort. To campingplasser i vassdragets nedre del er av betydning for tilreisende fiskere. Det er ca. 150 private hytter fordelt på to områder: ved Røyset i sørvest og på strekningen Almås—Langsetra. Ved Røyset og Langsetra er det dessuten ca. 100 godkjente, ubebygde tomter.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—83): Deler av området er betegnet som dagstur og helgeutfartsområde. Det påpekes at Stordalsvassdraget er et naturområde med høy verneverdi. Edelløvsog på strekningen Holt—Mo er av nasjonal verneinteresse.

Handlingsprogram for friluftsliv i Møre og Romsdal (1981): Det er pekt på tilsvarende områder som i fylkesplanen. Følgende områder er spesielt nevnt:

- Langsetra — Overøye: turområde av regional interesse
- Røyset — Liabygda: turområde av regional og lokal interesse, spesielt om vinteren.

Det er ikke utarbeidet generalplan som omfatter området.

Isterdalen sett fra Stigrøra. Foto: J. O. Bolsø.

OBJEKT NR. 111

ISTRA

Fylke: Møre og Romsdal

Kommune: Rauma

Nedbørfelt: 66 km²

Middelvannføring: 3,1 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdragets hovedretning er sør—nord. Det har sitt utspring i Alnesdalen, renner nordover og ut i Rauma ca. 2 km sør for Åndalsnes. Riksvei 63 (Valldal—Åndalsnes med Trollstigveien) med forbindelse til E 69 (Åndalsnes—Dombås) går gjennom området. Deler av denne er stengt om vinteren. Det er jernbaneforbindelse Åndalsnes—Dombås. Lengst nord i nedbørfeltet fins noe bosetting. Isterdalen er en godt utviklet U-dal med flat og bred dalbunn, bratte dalsider ofte dekket med rasmateriale, og en markert dalende i overgangen til fjellområdet i sør. Her kaster Stigfossen seg utfor. Dalen omgis av høye fjell hvor enkelte topper når opp i nesten 1800 m o.h. Relieffet er svært oppskåret med botner, egger og tinder. I dalbunnen er det dannet en bred elveslette med særdeles godt utviklet meandere. Deler av elvesletta består av myr, som er viktige fuglebio-

topper. Vegetasjonen ellers består av løvskog og noe plantet gran. Over skoggrensa er det lyng- og grasheier.

Egnethet til friluftsliv

Det er muligheter for fot- og skiturer nede i Isterdalen og fra toppen av Trollstigveien. Enkelte ruter er imidlertid tunge. Om vinteren er det stor rasfare i deler av høyfjellsområdet. I lavlandet er det forekomster av bær.

Istra er lakse- og sjørretførende, mens fjellvannene inneholder relativt lite fisk. Det er mulig å jakte på hjort og småvilt.

Dagens bruk

Isterdalen er utfartsområde for Åndalsnesregionen (ca. 7 500 personer) både sommer og vinter. Området er også innfallsport for lengre turer i Tafjordfjellene. Ved Alnestinden hvor det er anlagt skitrekke, drives alpinsport til ut i juni. I de nedre deler av Istra fiskes laks, og det drives noe fiske i fjellvannene. Hjort- og småviltjakt er av betydning for lokalbefolkningen (ca. 2 900 personer). Istra Jakt- og Fiskelag selger jakttillatelse og fiskekort. Det fins ingen overnattingsmuligheter i området, bortsett fra ca. 15 private hytter, de fleste gamle sel.

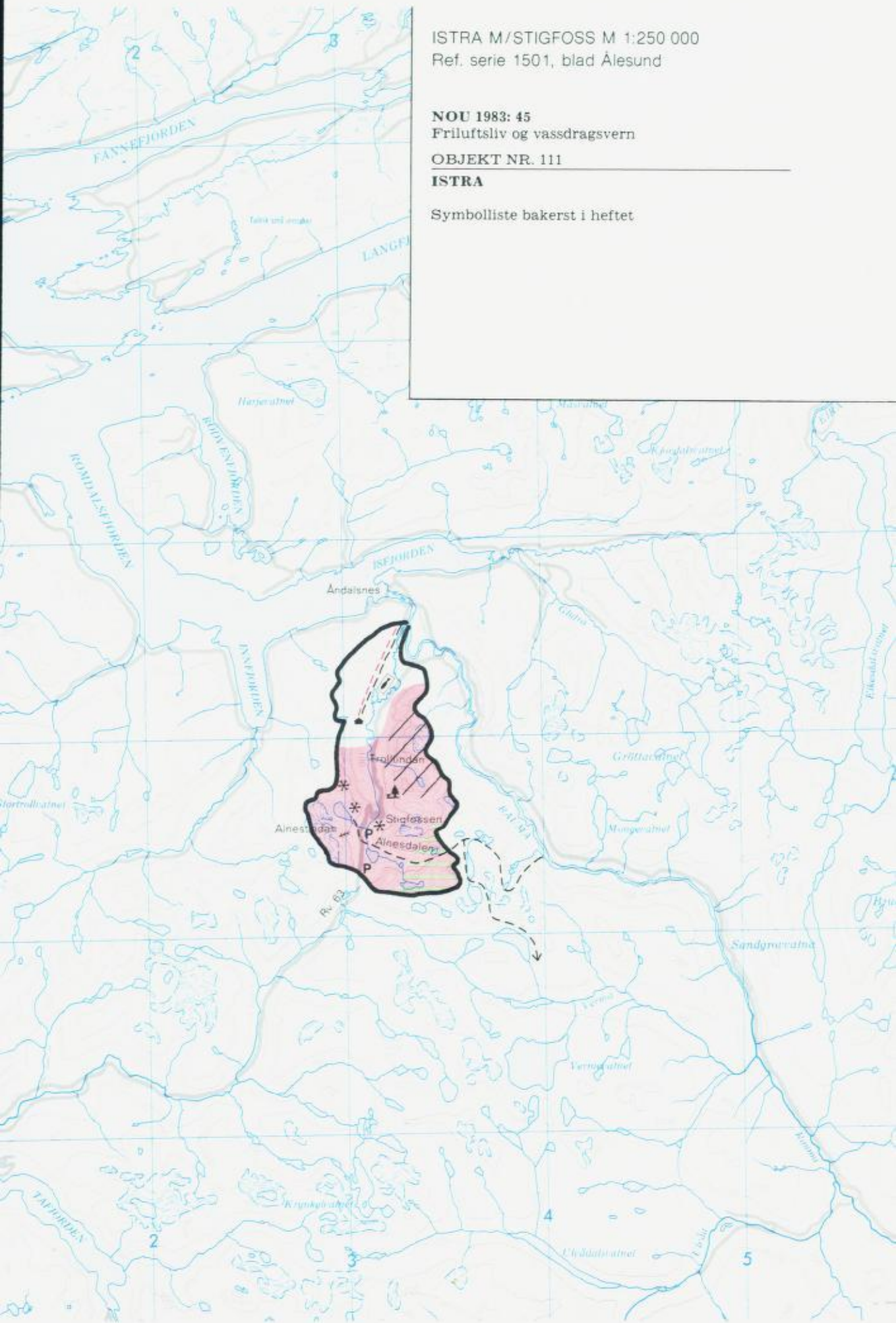
ISTRA M/STIGFOSS M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Ålesund

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 111

ISTRA

Symbolliste bakerst i heftet

Rasteplasser langs riksveien, kaféer og suvenirboder på Stigøra, vitner om et omfattende reiseliv. Opplevelsen av den storslagne naturen betyr mye for dem som hvert år kjører Trollstigveien.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—83): Nedbørfeltet er del av et større område, Tafjordfjella — Romsdalsfjella, som er framhevet som område til flere dagers utfart og fe-

rie. Det er også del av et større område som er prioritert som naturområde med høy verneverdi. Alnesdalen ligger i et foreslått landskapsvernområde, og Istra er nevnt som et verneverdig vassdrag.

Handlingsprogram for friluftslivet i Møre og Romsdal (1981): Deler av området er utpekt som naturområde. Stigefossflata er et viktig regionalt utfartsområde.

Det er ikke utarbeidet generalplan for det aktuelle området.

Grøvdalen mot nord. Foto: R. Næverlid.

OBJEKT NR. 114

DRIVAVASSDRAGET

Fylker: Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Oppland.

Kommuner: Sunndal, Oppdal, Dovre, Lesja

Nedbørfelt: 2 482 km²

Middelvannføring: 67,5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

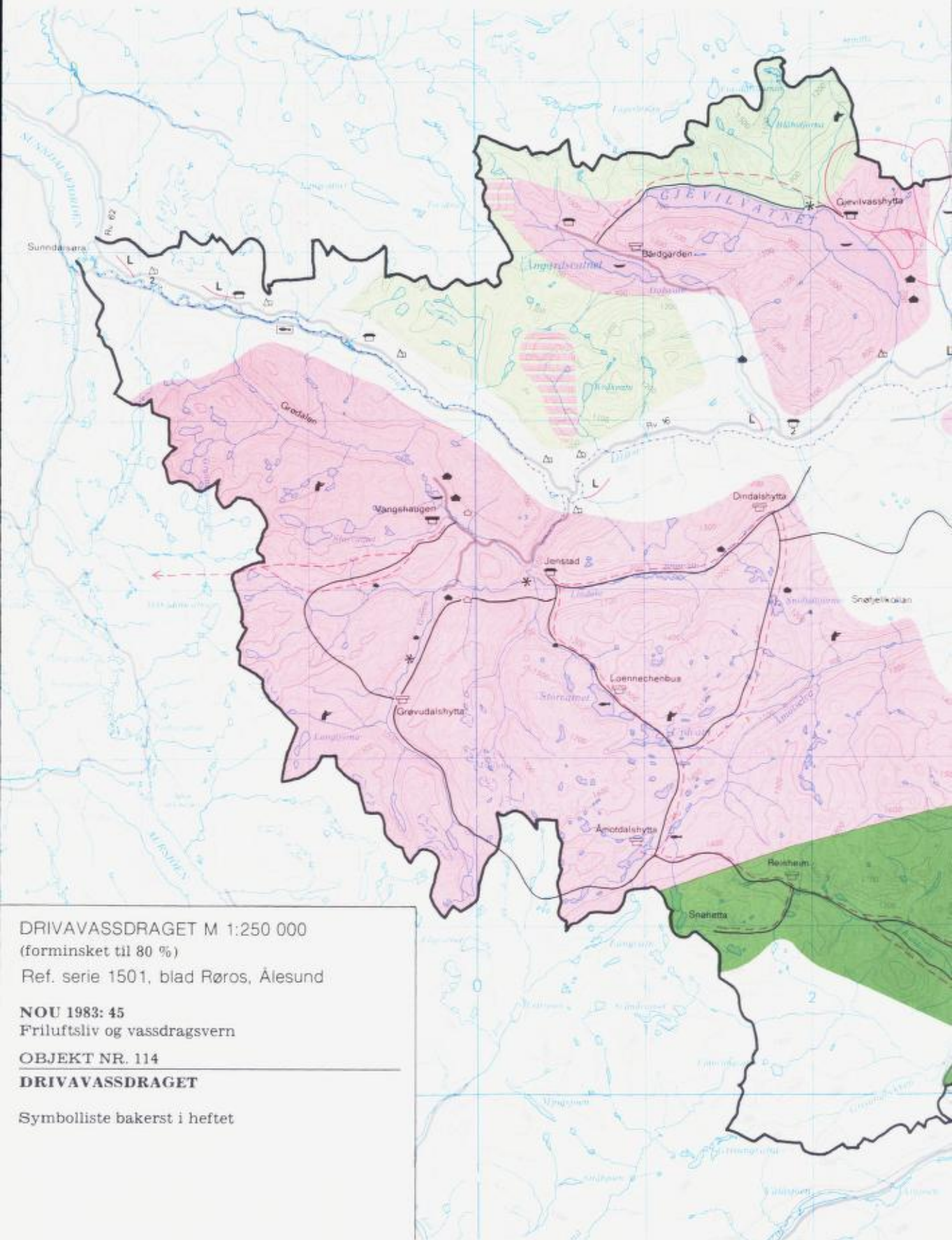
Vassdraget har sitt utspring i sentrale deler av Dovrefjell. Det renner mot nord gjennom Drivdalen, dreier mot vest ved Oppdal, renner gjennom Sunndalen og ut i fjorden ved Sunndalsøra ca. 120 km fra utspringet. Av viktige sidevassdrag kan følgende nevnes: Amotelva, Festa, Vindøla, Grøva og Grøa. E6 (Dovrefjell — Drivdalen — Oppdal) og riksvei 16 (Oppdal — Sunndalsøra) går langs vassdraget. Fra Sunndalsøra er det veiforbindelse til Molde (Riksvei 62). Det fins en rekke mindre veier i nedbørfeltet. Oppdal har jernbaneforbindelse med Oslo og Trondheim. De største bosetningskonsentrasjonene er Oppdal og Sunndalsøra, men det fins også bebyggelse langs hele Drivdalen og Sunndalen.

Landskapet domineres av fjellområder. I øst og sør er Dovre-platået med rolig relieff

avbrutt av Snøhetta (2 286 m o.h.), som er den høyeste toppen i nedbørfeltet. Mot vest blir relieffet gradvis mer oppskåret. I nord grenser området inn mot Trollheimen. Selve Drivdalen er trang, men ved Oppdal vider den seg ut til en bred jordbruksbygd. Sunndalen som går vestover fra Oppdal, er dypt nedskåret, og flere av sidedalene er hengende i forhold til hoveddalen. Grøvdalen og Jenstadvjuvet må gå på grunn av sin spesielle utforming og store estetiske verdi, nevnes spesielt. Grøvuvasdraget omfatter et U-format dalsystem som ved Jenstad danner et stjernemønster der fire elver møtes.

Vegetasjonen i dalene er dominert av løvskog med innslag av edelløvtrær. Over skogsgrensa er fjellvegetasjonen flere steder preget av sjeldne arter, spesielt Dovre—Knutshømrådet. Nedbørfeltet har naturfaglige verdier som er av stor betydning i undervisning og forskning angående landskapsutvikling og botanikk. Kulturminner av betydning for friluftslivet er gamle fangstanlegg og seteranlegg.

Deler av nedbørfeltet er berørt av kraftutbygging. Dette gjelder Gjevilvatnet med Festa, Driva nedenfor kraftverket ved Fale, samt flere av sideelvene på nordsiden av Driva.

DRIVAVASSDRAGET M 1:250 000

(forminsket til 80 %)

Ref. serie 1501, blad Røros, Ålesund

NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 114

DRIVAVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Egnethet til friluftsliv

Fjellområdene i nedbørfeltet er svært godt egnet til fot- og skiturer. Det varierte terrenget gir mulighet for både lettere og tyngre turer. Driva hører til de vassdrag det er knyttet særlig store padleinteresser til. Den er en internasjonalt kjent lakse- og sjørørrelv. Det er også gode fiskemuligheter ellers i nedbørfeltet. Det er stedvis gode forekomster av bær og sopp. Området er spesielt viktig for villreinjakt og rypejakt.

Dagens bruk

Friluftaktiviteter som er mest utbredt i nedbørfeltet er turgåing, elvepadling, fiske, jakt og på Oppdal; slalåm. Fjellområdet Dovre—Sunnaldalen—Trollheimen er svært mye brukt til lengre fot- og skiturer av folk bosatt i hele Sør-Norge. Sti- og løypenettet er godt utbygd. Skiløypene kvistes ikke om vinteren, men enkelte kjøres opp med snøscooter, f.eks. fra Oppdal til Gjevilvatnet. Det er tilsammen 8 turisthytter, de fleste selvbetjente. Oversikt over hyttene er satt opp i tabellen under.

De best besøkte turisthyttene er Reinheim og Gjevilvasshytta med henholdsvis 1 470 og 2 814 overnattinger i 1981. (Gjevilvasshytta ligger ved bilvei).

Grova renner ut i Åmotan. Foto: R. Næverlid.

Hytte	Betjent/ Selvbetjening	Eier	Antall senger	Overnattinger 1981
Reinheim	S	DNT	26	1470
Åmotdalshytta	S	KNT	21	800
Loennechenbua	S	KNT	4	250
Grøvdalshytta	S	KNT	20	700
Vangshaugen	Betjent om sommeren	KNT	40	500
Dindalshytta	S	TT	16	305
Gjevilvasshytta	B	TT	54	2814
Bårdsgården	S	TT	12	637

DNT = Den Norske Turistforening

KNT = Kristiansund og Nordmøre Turistforening

TT = Trondheim Turistforening

Gjevilvassdalen og Skarddalen brukes til dagsturer fra Oppdal. Store deler av Driva benyttes til elvepadling, hovedsakelig av den lokale padleklubben i Sunndalsøra, men hit kommer også padlere fra hele Sør-Norge.

Driva er en meget attraktiv lakseelv både nasjonalt og internasjonalt, og allmennheten har gode muligheter til å kjøpe fiskekort. I tillegg foregår en del fiske i enkelte fjellvann, særlig i Storstvatnet og Åmotsvatnet. Småviltjakt drives over hele området, men

spesielt i Grødals- og Grøvdalsområdet. Reinsjakta foregår i hovedsak i Åmotsdalen. Jakt- og fiskekort selges av fjellstyrene og private jakt- og fiskelag.

Av andre tiltak som til en viss grad er av betydning for friluftslivet kan nevnes: 15 overnattingssteder med ca. 750 senger. (Bare medregnet medlemmer av reiselivslaget). Campingplasser (16 stk.) som er lokalisert i Sunndalen og nær Oppdal sentrum. Det ligger tilsammen ca. 850 private hytter i områ-

Friluftsliv og vassdragsvern

det. Disse er hovedsakelig fordelt på 3 større konsentrasjoner: Grødalen, Gjevilvassdalen og ved Skardvatnet. Oppdal er et viktig senter for alpinsport, og der fins flere skiheiser og slalåmbakker. I Sunndalen er det anlagt lysløyper.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—83): En større del av nedbørfeltet er karakterisert som område for flere dagers utfart og ferie.

Fylkesplan for Sør-Trøndelag (1980—83): Deler av nedbørfeltet er verdifullt friluftsområde.

Vernede områder: Deler av området faller innenfor Dovrefjell nasjonalpark, Drivdalen, Kongsvoll, Hjerkinns og Innerdalen landskapsvernområder.

Verneplan for Trollheimen (1980): Foreslår opprettelse av landskapsvernområde hvor nedbørfeltets nordlige del vil inngå.

Nedre del av Todalen mot Reitan. Foto: J. O. Bolso.

OBJEKT NR. 116

TODALSELVA

Fylker: Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag

Kommuner: Surnadal, Oppdal, Sunndal

Nedbørfelt: 251 km²

Middelvannføring: 13,5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget ligger i den vestlige delen av Trollheimen og kommer fra Tovatna i fjellområdene vest for Gjevilvatnet. Det går vei langs nedre del av Todalselva med forbindelse til riksvei 670 (Surnadalsøra—Sunnadalsøra/Kristiansund). Bebyggelsen er konsentrert i de nedre deler av vassdraget.

Vassdragets hovedretning er sørøst—nordvest. Det renner gjennom Gammelseterdalen og Todalen og ut i Todalsfjorden ca. 20 km nordvest for utspringet. Dalene er relativt trange, men vider seg ut i de nedre delene. Det er bygd opp elvesletter som stedvis er dekket av myr. Fjellene i området går opp mot 1 500 m o.h. En rekke større og mindre vann i fjellområdene vitner om iserosjon. Vegetasjonen i lavlandet består av furu- og løvskog med innslag av plantet gran. Over skoggrensa er det lyng og grasheier. Av lokaliteter med spesiell estetisk verdi bør områ-

det ved Kårvatn og Romådalen nevnes. Todalsvassdraget er allerede berørt av regulering ved at Todalsvatna er ført over til Driva, noe som i sterk grad berører Toåa ned til samløpet med Nauståa.

Egnethet til friluftsliv

Området ligger i nær tilknytning til Trollheimen og er svært godt egnet til fot- og skiturer. Toåa er lakseførende i de nedre delene. Lenger opp er det ørret. Mange av vannene i området er gode fiskevann. Det fins en del bær, og i Romådalen er det gode molteforekomster. Romådalen er også viktig vinteroppholdssted for hjort, og ved Kårvatn fins en del rådyr.

Dagens bruk

Området er et viktig turområde både som nærområde for ca. 500 personer, og som en del av Trollheimen som besøkes av folk fra resten av Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Østlandet. Det fins flere merkede ruter, de viktigste er Trollheimshytta — Kårvatn — Innerdalen og Kårvatn — Storli. Det er to turisthytter i nedbørfeltet.

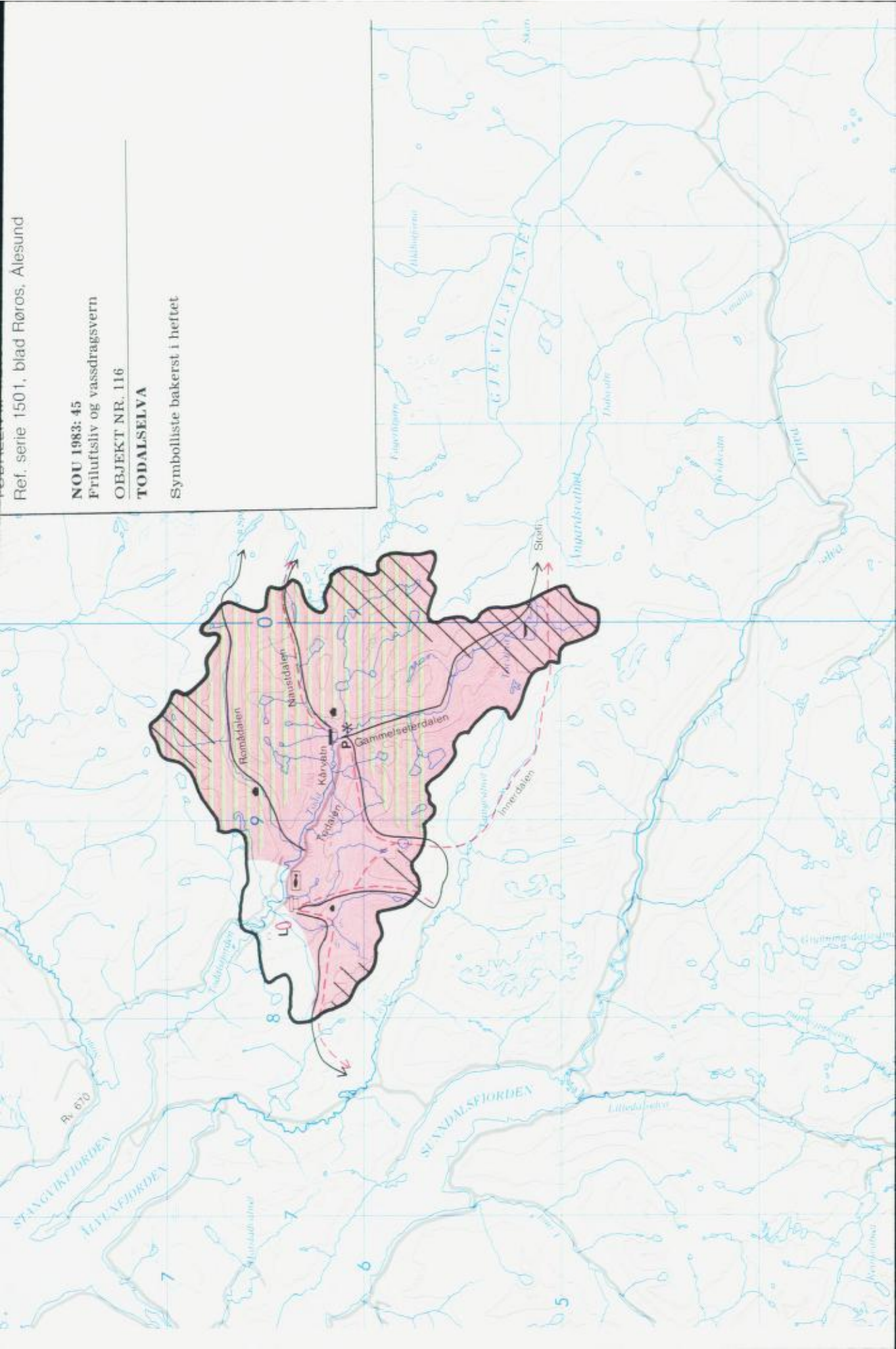
Kårvatn er et viktig knutepunkt for hele Trollheimen. Det er ca. 30 private hytter, de

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 116

TODALSELVA

Symbolliste bakerst i heftet

fleste lokalisert i Romådalen og ved Kårvatn. I Toåa er fisket redusert, men i øvre del av elva er det fremdeles en del som fisker. Hjortejakt og småviltjakt drives hovedsakelig av lokalbefolkningen. Det er ingen organisering av jakt og fiske unntatt på eienommen til Kårvatngården. Bærplukking drives stort sett av lokalbefolkningen og hytteiere.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Møre og Romsdal (1980—82): Nedbørfeltet er en del av Trollheimen som er

utpekt som område for flere dagers utfart og ferie, og som område med høy verneverdi.

Handlingsprogram for friluftslivet i Møre og Romsdal (1981): En del av området er utpekt som naturområde. Kårvatn er et viktig turutgangspunkt. I den østlige delen av nedbørfeltet er det foreslått opprettet landskapsvernområde. Kvendseterøra ved Toåas utløp i fjorden er nevnt som viktig badeplass.

Verneplan for Trollheimen (1980): Foreslår landskapsvernområde i østlig del av nedbørfeltet.

Sør-Trøndelag

Natur

Inn mot Trondheimsfjorden består Sør-Trøndelag av lavtliggende, forholdsvis flatt land. Innenfor lavlandet er det et belte av skog som gradvis går over i fjellområder med en rolig avrundet karakter. I sør og vest grenser fylket mot større sammenhengende fjellområder som Dovre og Trollheimen. Sør-Trøndelag er preget v store myrområder, både over og under skoggrensen. Flere større daler strekker seg fra de indre delene av fylket og ut til Trondheimsfjorden, f.eks. Orkladalen og Gauldalen. Av andre større daler kan Drivdalen og Tydalen nevnes. De ulike naturtypene gir grunnlag for et variert friluftsliv. Innlandsområdene, spesielt fjellområdene, er godt egnet til turgåing. Spesielt må Trollheimen og Dovrefjell framheves. Flere av elvene er lakseførende, og i innlandet er det gode jakt- og fiskemuligheter. Myrene har gjerne gode molteforekomster. Trondheimsfjorden og flere av innsjøene er egnet til bruk av fritidsbåter og til bading når de klimatiske forholdene tillater det.

Bosetting og friluftsområder

Bosettingen er konsentrert langs Trondheimsfjorden, med tyngdepunktet rundt Trondheim. Ellers er det en del bosetting i dalene. De større sammenhengende friluftsområdene ligger innover i landet, men det er også gode turområder nær Trondheim og flere av tettstedene. Lengre turer medfører derfor et reisemønster øst- og sørover i fylket, mens kortere turer, båtsport og laksefiske, kan utføres nærmere befolkningskonsentrasjonene. Områder som Trollheimen og Dovre besøkes også i stor utstrekning av folk fra andre deler av Sør-Norge. Laksefisket i Orkla, Gaula og Driva er av betydning både i nasjonal og internasjonal sammenheng.

Offentlig planlegging

Fylkesplan for Sør-Trøndelag (1980—83) sier at hovedmålsettingen for friluftspolitikken er å skaffe alle grupper i befolkningen gode muligheter til å utøve friluftsliv.

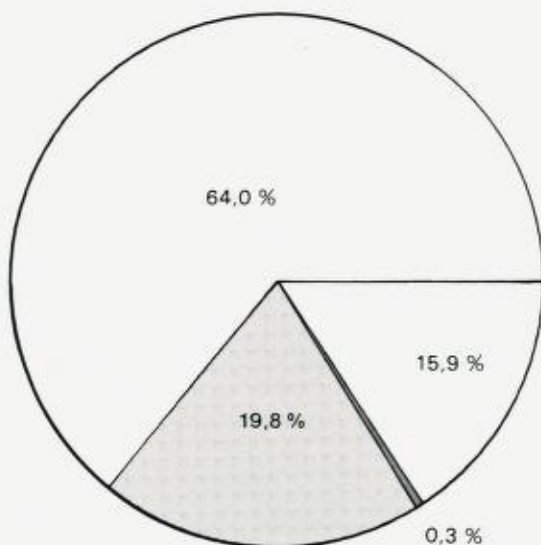
I *Offentlig tiltak innen friluftssektoren, 1979*, er det utpekt flere større skog- og fjellområder som er av regional interesse for friluftslivet. Områdene er fordelt over hele fylket, og de to midlertidig vernede vassdragene ligger i tilknytning til noen av dem.

To nasjonalparker ligger delvis i Sør-Trøndelag fylke: Femundsmarka og Dovrefjell.

Verneplan for Trollheimen (1980): foreslår opprettelse av landskapsvernområde i sørvestre del av fylket.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Sør-Trøndelag fremgår av figuren under.

Utbygget/under utb.	64,0 %
Rest	15,9 %
Midl. vernet	19,8 %
Varig vernet	0,3 %
Tils.	100 %

I Sør-Trøndelag er følgende vassdrag varig vernet: Grytelva i Hitra, Grytdalselva, Sagelva, Oldenvassdraget, Nordalselva, Hofstadelva og Steinselva. Dette utgjør 0,3 pst. av det totale kraftpotensialet i fylket. Sammenliknet med resten av landet er dette svært lite. Alle de varig vernede vassdragene er av liten utstrekning, og ingen av dem ligger i direkte tilknytning til større, prioriterte friluftsområder. De midlertidig vernede vassdragene Gaula og Garbergelva utgjør tilsammen ca. 20 pst. av fylkets totale kraftpotensiale. Begge ligger i nær tilknytning til prioriterte friluftsområder.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 124, *Gaula*, utgjør et av hovedvassdragene i Sør-Trøndelag og renner gjennom lavlandsområder omgitt av fjell med et åpent preg og rolige avrundede former. Gaulas nedbørfelt er av betydning for friluftslivet både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Selve vassdraget er blant landets beste lakseelver, og det er særlig sterke padleinteresser knyttet til Gaula. Det meste av skog- og fjellområdene er lett tilgjengelige pga. veinettet, og de er av stor betydning for friluftslivet, noe som også er framhevet i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 1

Objekt nr. II 10, *Garbergelva*, drenerer både fjell- og skogsområder, og deler av nedbørfeltet er preget av store myrområder. I Selbu kommune er Garbergelva og Rotla de eneste vassdrag av noen størrelse som ikke er berørt av kraftutbygging. Garbergelvas nedbørfelt utgjør en del av et større friluftsområde som særlig er av betydning innenfor lokalsamfunnet og i nabokommunene. Området er godt egnet, og mye brukt til turging og jakt. Det drives også en del fiske.

Verneklasse 3

Øyungen. Foto: K. Bevanger.

OBJEKT NR. 124

GAULA

Fylker: Sør-Trøndelag, Hedmark

Kommuner: Midtre Gauldal, Holtålen, Melhus, Rennebu, Trondheim, Røros, Os, Tynset, Tydal, Sælbu, Klæbu.

Nedbørfelt: 3 653 km²

Middelvannføring: 91 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Gaula kommer fra fjelltraktene nord for Aursunden, og renner ut i Gulosen like sørvest for Trondheim. E6 (Oslo—Trondheim) og riksvei 30 (Røros—Trondheim) går gjennom nedbørfeltet. I tillegg fins flere fylkesveier, og en rekke skogsbil- og seterveier. Både Dovre- og Rørosbanen går gjennom vassdragsområdet. Det er bebyggelse langs hele Gauldalen med økende konsentrasjon mot nordvest. Dalbunnen er for det meste oppdyrket. Deler av nedbørfeltet er påvirket av vassdragsregulering: Holtsjøen, Burusjøen og deler av Huklas og Kusmas nedbørfelt er overført til Samsjøen og renner ut i Gaula ved Lundamo.

Gaula har sitt utspring ca. 1 000 m o.h., og elvestrekningen til Gulosen er ca. 150 km. Av sideelver kan følgende nevnes: Rugla,

Hesja, Lea, Fora, Boa, Sokna, Holta og Lundesokna. Gauldalen er relativt trang i de øvre delene, men vider seg ut nedenfor Støren. Sidedalene er også trange, ofte med et gjel i overgangen til hoveddalen. Dalene er omgitt av fjellområder med et åpent preg og rolige, avrundede former. Snaufjellsområdene ligger for det meste inntil ca. 1 100 m o.h. Det fins en rekke større innsjøer i nedbørfeltet, bl.a. Samsjøen, Holtsjøen, Håen og Øyungen. Vegetasjonen består av barskog og løvskog. I de nedre deler av Gauldalen er det et sterkt innslag av varmekjære arter. I øst og sør går bjørkebeltet opp til skoggrensa som er på ca. 900 m o.h. Nord i nedbørfeltet er det gran som går opp mot skoggrensa. Karakteristisk for nedbørfeltet er mange myrområder av relativt stor utstrekning. To områder er framhevet pga. estetiske kvaliteter: Båttjørndalen og Nekjadalen, henholdsvis nordøst og nordvest for Øyungen.

Egnethet til friluftsliv

Fjellområdene er egnet som turområde, og om vinteren er de store myrområdene egnet til skigåing. Gaula er lakseførende og blant de beste lakseelver i Midt-Norge. Elva er også svært godt egnet til kanopadling, først

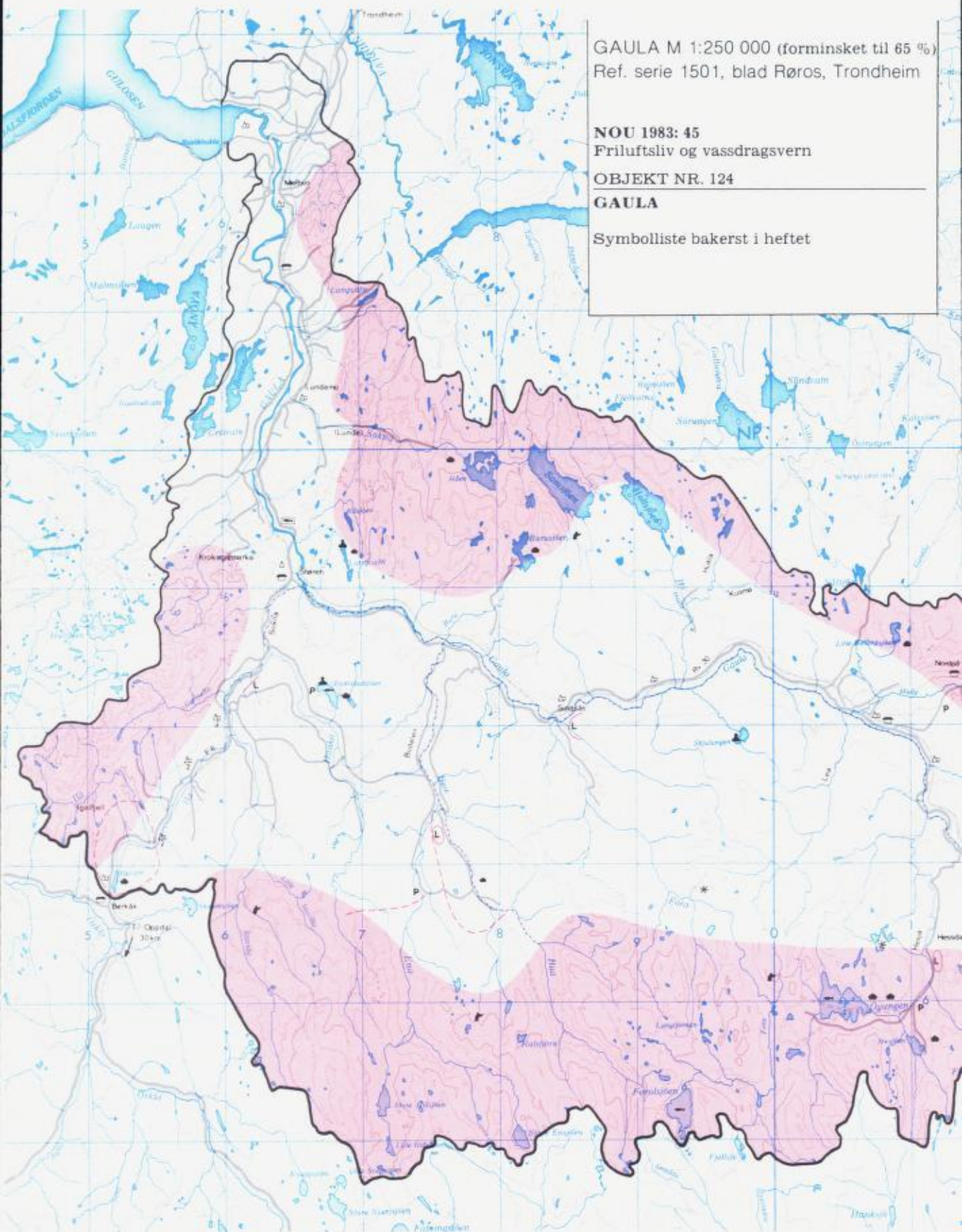
GAULA M 1:250 000 (forminskjet til 65 %)
Ref. serie 1501, blad Røros, Trondheim

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 124

GAULA

Symbolliste bakerst i heftet

og fremst elvepadling. Det er gode jaktmuligheter både når det gjelder storvilt og småvilt. I lavlandet fins relativt store forekomster av blåbær og tyttebær, og myrene har gode molteforekomster. Spesielt i Melhus kommune er terrenget godt egnet til turorienteringsløp.

Dagens bruk

Nedbørfeltet er et viktig friluftsområde for hele Trondheimsregionen både sommer og vinter. Bortimot 60 pst. av de registrerte hytteeierne i området er fra Trondheimsregionen. Som turområde er nedbørfeltet av stor betydning for lokalsamfunnet (ca. 18 900 personer) og for folk bosatt innenfor nabokommunene og Trondheim (ca. 170 000 personer).

Pga. de mange veiene som fører inn i fjellområdene, er adkomstne svært god, og det blir en relativt god spredning av brukerne.

Blant viktige utfartsområder kan Budalen, Hessdalen og Igelfjell nevnes. Det fins både merkede og umerkede stier og løyper. Nær bebyggelse fins flere lysløyper og oppkjørte skiløyper. Kjølhytta (Trondheim Turistforening) og Nordpå pensjonat er av betydning for tugåere i området. Av private hytter er det omkring 500 i nedbørfeltet.

Blant de aktiviteter som er knyttet til selve vassdraget er i første rekke laksefiske av særlig stor betydning, både i nasjonal og internasjonal sammenheng. Organiseringen av laksefisket skjer ved at noe leies ut til jeger- og fiskeforeninger og Trondheim og Omland Fiskeadministrasjon. Enkelte strekninger benyttes bare av elveeierne, men det mest utbredte er at grunneierne selger fiskekort, og det er rimelig god adgang til kjøp for allmennheten. Det meste av fisket foregår nedenfor Singsås. Langs riksvei 30 og E6 fins en rekke campingplasser som er av stor betydning for tilreisende som fisker i Gaula. I tillegg fins enkelte hoteller/pensjonater som også er av en viss betydning for friluftslivet i området. De viktigste fiskevannene ellers i området er Ramstadsjøen, Forolsjøen og

Øyungen. Både Gaula og sideelvene Bua og Sokna har svært stor betydning for elvepadling. Blant annet arrangeres det padlekurs i området. Bilveiene gjør elvestrekningene lett tilgjengelige. Gaulas nedbørfelt er viktig både for småviltjakt og storviltjakt, spesielt rypejakt og reinsdyrjakt. De viktigste jaktområdene ligger i Midtre Gauldal og Holtålen kommuner hvor både innabygds og utabygds jegere jakter. Jakta organiseres gjennom skogforvaltningen, fjellstyrene og grunneierlagene. I gode bærår er det stor utfart fra Trondheim, spesielt til Krokstadmarka i Melhus kommune, for å plukke blåbær og tyttebær. Moltemyrene i fjellet trekker også til seg folk fra nabokommunene. De nedre deler av Gauldalen brukes mye til orienteringsløp, og det er utarbeidet flere O-kart for området.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sør-Trøndelag (1979), offentlige tiltak innen friluftssektoren: Fjellområdene både på sør- og nordsiden av Gauldalen er av regional interesse for friluftslivet.

Generalplan Holtålen kommune (1980): Det er viktig å unngå konflikter mellom utbyggingsinteresser, friluftformål og verneinteresser.

Arealplan for statens eiendommer i Holtålen kommune (1978): Tre større, sammenhengende områder er av betydning for friluftslivet: Kjølifjellet, Ledalen, Vardepiken — Martensvollen.

Generalplan Midtre Gauldal kommune (1980): Følgende friluftsområder er viktige: Områdene østover fra Langvatn, områdene vest for Støren mot Hulsjøen, rundt Ramstadsjøen, de sørligste områdene i kommunen.

Generalplan for Rennebu kommune (1979—90): Igelfjell er et meget verdifullt friluftsområde som ikke må bebygges.

Garbergelva i Stråsjøområdet. Foto: E. Ryan.

OBJEKT NR. II 10

GARBERGELVA

Fylker: Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag

Kommuner: Selbu, Stjørdal, Meråker

Nedbørfelt: 159 km²

Middelvannføring: 2,8 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Nedbørfeltet ligger ca. 50 km sørøst for Trondheim, og drenerer deler av skogs- og fjellområdet rett øst for Selbusjøen. Riksvei 705 (Stjørdal—Selbu) passerer nedbørfeltets vestre del, og det går en rekke mindre bilveier inn i nedbørfeltet, mange av dem er bomveier. Bosettingen er konsentrert i vassdragets nedre deler, særlig rundt elvas utløp i Selbusjøen.

Vassdraget har sitt utspring i Nautsjøen (671 m o.h.) og renner vestover gjennom snaufjellområdet med relativt rolige, avrundede former. Øst for Stråsjøen (545 m o.h.) slynger elva seg gjennom store myrområder. Vest for Stråsjøen faller elva jevnt gjennom en ganske trang, skogkledt dal, mot bebyggelsen og jordbruksområdene de tre siste kilometrene før Selbusjøen. I de nedre delene av vassdraget er grana dominerende, men høyere opp overtar fjellbjørka. I høyfjellet er

det lyng- og grasheier utenom myrområdene som dominerer store deler av nedbørfeltet. Området rundt Stråsjøen er framhevet som spesielt pent og karakteristisk.

Egnethet til friluftsliv

Fjellområdene øst i nedbørfeltet er best egnet til fotturer, men store myrer kan virke begrensende på ferdselen til fots. Om vinteren er de store myrområdene svært godt egnet til skiturer. Det er mye småvilt i nedbørfeltet. Store deler av det er statsalmenning, noe som gir gode jaktmuligheter for bygdefolket. Elva har gode fiskemuligheter. De vestlige delene av nedbørfeltet er relativt godt egnet til turorientering. Vassdraget er også relativt godt egnet til kanopadling.

Dagens bruk

Garbergvassdraget utgjør en del av et større sammenhengende utfartsområde i de østlige delene av Selbu kommune. Det er først og fremst lokalbefolkningen (ca. 700 personer) som bruker Garbergvassdraget til dagutbart, men det har også betydning som utfartsområde for resten av regionen (ca. 150 000 personer).

Fjellområdene ligger like i utkanten av

Trondheim Turistforenings rutenett i Sylane. Ingen turisthytter ligger i selve nedbørfeltet, men Schulzhytta (Trondheim Turistforening) ligger rett sør for vassdragsområdet. Det er ca. 25 private hytter i området, de aller fleste i Stråsjøområdet. En nyopprettet rute fra Østerbotn til Trondheimsfjorden via Schulzhytta vil antagelig kanalisere en del trafikk gjennom vassdragsområdet, og ved Gråvatna nord for nedbørfeltet er en ny turisthytte. Det foregår en del fiske etter ørret i elva, og det drives småviltjakt i stor utstrekning. I de nedre delene av vassdragsområdet løpes det orientering.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Sør-Trøndelag, offentlige tiltak innen friluftssektoren (1979): De østlige deler av nedbørfeltet er et større skog- og fjellområde av regional interesse.

Generalplan Selbu kommune (1977): Områdene østover fra Hersjøen er av stor betydning for friluftslivet, og Stråsjøområdet danner en viktig innfartsport til friluftsområdet rundt Rotladalen.

Nord-Trøndelag

Natur

Naturforholdene i Nord-Trøndelag er svært variert. Lengst i vest finner man kystlandskapet som stedvis er goldt og nakent, men øyer og sund kan gi lunere partier. Kystområdene er egnet til båtturer, sjøfiske og bading. Områdene rundt Trondheimsfjorden er egnet til tilsvarende aktiviteter. Innenfor kystområdet er det vekslende mellom jordbruksområder, skogsområder og mindre fjellområder. Skogsområdene er nær- og dagsturområder hvor det også kan drives bær- og soppsanking, jakt og ferskvannsfiske. Av større innsjøer kan Snåsavatn, Tunnsjøen og Limingen nevnes. De indre strøkene av fylket langs svenskegrensa er preget av sammenhengende fjellområder. Fjellområdene er egnet både til dagsturer og turer av flere dagers varighet. Likesom Sør-Trøndelag er Nord-Trøndelag preget av større myrområder som ofte har gode molteforekomster. Flere av de større elvene er lakseførende.

Bosetting og friluftsområder

Det meste av bosettingen er å finne rundt Trondheimsfjorden, langs kysten og i dalene. Det er god tilgang på både nærtur-, dagstur- og helge/ferieområder i fylket. Skogs- og fjellområdene nærmere befolkningssentrene er egnet til kortere turer, bær- og soppsanking. For lengre fjellturer, jakt og fiske drar folk innover i landet til de større sammenhengende fjellområdene inn mot svenskegrensa. Friluftsområdene i Nord-Trøndelag brukes i det alt vesentlige av fylkets egne innbyggere, men det kommer også endel tilreisende fra andre landsdeler, og Sverige, i forbindelse med småviltjakt og laksefiske.

Offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag (1980—83) peker på at fylket har store arealer i øst som egner seg godt til fjellvandring. Dessuten nevner planen flere lokaliteter ved kysten som er sikret som friarealer.

Handlingsprogram for friluftslivet i Nord-Trøndelag (1980—90) nevner en rekke prioriterte friluftsområder i hele fylket.

Fjellplan for fjellområdene Verdal—Lierne (1978) gir tilrådinger for arealbruken av store fjellområder i Verdal—Steinkjer—Snåsa—Grong—Lierne. Det er to nasjonalparker i fylket; Børgefjell og Gressåmoen.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Nord-Trøndelag går fram av figuren under.

Utbygget/under utb.	40,5 %
Rest	32,5 %
Midl. vernet	24,8 %
Varig vernet	2,1 %
Tils.	99,9 %

Aursundlielv, Gressåmoen/Øvre Luru, Holderen/Jævsjø/Grønningen og Lindseta er varig vernet og utgjør tilsammen 2,1 pst. av det totale kraftpotensialet i fylket. De midlertidig vernede vassdragene utgjør tilsammen 24,8 pst. av kraftpotensialet.

Det er knyttet friluftslivinteresser til alle disse midlertidig vernede vassdragene, og enkelte av dem utgjør deler av større, sammenhengende områder.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 131 *Stjørdalsvassdraget* drenerer områdene nord og sør for Stjørdalen. Den renner gjennom lavtliggende dalfører som preges av jord- og skogbruk. Vassdraget omgis av fjell med rolig relieff. Sideelva Forra drenerer store deler av området nord for Stjørdalselva og den renner gjennom vidstrakte myrpartier. Til dags- og helgeturer er særlig fjellområdene populære. Myrområdene har gode molteforekomster. Stjørdalselva er en svært viktig lakseelv, både for

Friluftsliv og vassdragsvern

folk bosatt i Trøndelag og for tilreisende. Det fins gode jaktmuligheter, og padleinteressene knyttet til vassdraget er svært store. Deler av området er prioritert med hensyn på friluftslivet i offentlig plansammenheng. I sør grenser nedbørfeltet mot Garbergelva som også er midlertidig vernet.

Verneklasse 1

Objekt nr. 132 *Snåsavatn* er åpent og langstrakt, og omgitt av jord- og skogbruksområder. Det har en sentral beliggenhet og er en viktig miljøfaktor i bygda. Vannet er først og fremst av betydning for fiskeinteressene og det benyttes både av lokalbefolkningen og tilreisende. Området er av opplevelsesmessig betydning for reisende på E6 og Nordlandsbanen.

Verneklasse 3

Objekt nr. 133, *Ogna/Skjækra*, består både av lavland preget av kulturlandskap, skog- og myrlandskap og høyfjell. Området er av betydning for friluftslivet i Steinkjerregionen og det er relativt lett tilgjengelig pga. god veiforbindelse. Ogna er lakseførende. Den østre delen av nedbørfeltene utgjør en del av et større sammenhengende fjellområde og er framhevet i offentlig plansammenheng.

Verneklasse 2

Objekt nr. 136, *Høylandsvassdraget*, er hovedsakelig et lavlandsvassdrag med flere store innsjøer. De er omgitt av skogkledte åser som går opp mot snaufjellet. Det er først og fremst lokalbefolkningen som har friluftslivsinteresser i vassdragsområdet. Vass-

draget er lakseførende, noe som trekker til seg folk fra hele Trøndelag. På grunn av kraftutbygging i øvre Namsen, er mange større innsjøer i Namdalen regulert. De urørte innsjøene i Høylandsvassdraget er derfor av stor betydning.

Verneklasse 3

Objekt nr. 139, *Sørlivassdraget*, drenerer skogs- og fjellområder med slake terrengformasjoner. Naturkvaliteten i området gjør det viktig sett i en friluftslivsammenheng. Jakt, fiske og bærplukking er viktige aktiviteter i nedbørfeltet, og de utøves hovedsakelig av lokalbefolkningen og folk fra andre Namdalskommuner. Småviltjakta er også av betydning for folk fra andre landsdeler, og dessuten fisker endel svensker i vassdraget. Deler av området er prioritert friluftsområde i offentlig plansammenheng, og utgjør en del av et større sammenhengende fjellområde vestover mot Snåsa. Nedbørfeltet går inn mot Gressåmoen nasjonalpark.

Verneklasse 2

Objekt nr. II 15, *Nesåa*, er et typisk skogsvassdrag i den vestre delen, mens høyfjell med rolige former og en rekke vann preger den østre delen. Vassdraget er et viktig bæringsområde for hele Grong kommune, men det benyttes også av folk bosatt i nabokommunene, spesielt av folk fra Skorovatn-traktene. Deler av nedbørfeltet brukes mye til småviltjakt, og det foregår noe skigåing. Deler av nedbørfeltet ligger innenfor et foretatt landskapsvernområde.

Verneklasse 3

Forra. Foto: P. Moen.

OBJEKT NR. 131

STJØRDALSVASSDRAGET

Fylker: Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag
Kommuner: Meråker, Stjørdal, Verdal, Levanger, Selbu.

Nedbørfelt: 2 130 km²

Middelvannføring: 74 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Stjørdalselva drenerer deler av området mellom svenskegrensa i øst og Trondheimsfjorden i vest. E6 (Trondheim—Steinkjer) passerer den vestre delen av nedbørfeltet, gjennom tettstedet Stjørdal ved vassdragets utløp i fjorden. E75 følger hovedvassdraget østover og inn i Sverige. Nordlandsbanen går gjennom Stjørdal sentrum, og Meråkerbanen går langs hovedvassdraget og inn i Sverige. Bosettingen er lokalisert i dalene, med størst konsentrasjon i den vestlige delen av nedbørfeltet og i Meråker sentrum. I øvre del av vassdraget er flere sideelver regulert for kraftproduksjon til Meråker Smelteverk.

Stjørdalsvassdraget består av et sentralt hoveddalføre med flere sidedalfører, bl.a. Forradalen og Sonadalen. Vassdraget har sitt utspring i grensetraktene mot Sverige. Tevla starter i Teveldalen ca. 440 m o.h. og

den renner forholdsvis stri med flere mindre fosser og stryk. Etter samløpet med Torsbjørka kalles elva Stjørdalselva. Fra Meråker til vassdragets utløp i fjorden har elva et jevnt fordelt fall på ca. 100 m. Mellom Meråker og Flornes er dalen trang før den vider seg ut mot lavlandet rundt Trondheimsfjorden. I denne vestlige delen av nedbørfeltet er de største oppdyrkede områdene. Sona kommer fra Sonvatna og renner ut i Stjørdalselva fra sør ca. 6 km vest for Flornes. Øverst renner elva rolig, men etter ca. 6 km blir dalen trang med bratte dalsider. Her går Sona i strie stryk og med enkelte fosser. Forra som drenerer store deler av området nord for Stjørdalselva, går i de øvre delene i slake stryk før den renner rolig gjennom de enorme myrområdene som karakteriserer de øvre delene av Forras nedbørfelt. Dalene er omgitt av fjell stort sett med rolige, avrundede former. Vassdragsområdet er preget av flere store innsjøer, bl.a. Feren, Funnsjøen, Fjergen og Sonavatn. Karakteristisk for nedbørfeltet er også store myrområder. I Stjørdalen fins betydelig leireavsetninger som gjør at deler av området er disponert for kvikkleireskred. Vegetasjonen er vekslende, med både løv- og barskog.

Områder som er framhevet pga. estetiske verdier er øvre deler av Forra, området

rundt Feren, Koltjørndalen, Hårskallen og Sonavatn. Nedbørfeltet er av naturvitenskapelig verdi bl.a. pga. løsmasseavsetninger, store områder som består av rikmyr og Forras løpsmønster.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er godt egnet til både ski- og fotturer. Særlig de store myrområdene og fjellområdene har godt skiterreng. Gode veiforbindelser gjør området lett tilgjengelig. Stjørdalselva og enkelte av sideelvene, bl.a. Forra, er godt egnet til padling. Det fins mye vilt, og Stjørdalselva er internasjonalt kjent som laks- og sjøørretelv. For de vestlige delene av nedbørfeltet er det utarbeidet gode orienteringskart.

Dagens bruk

Nedbørfeltet brukes som turområde både sommer og vinter av lokalbefolkningen (ca. 17 000 personer) og av folk bosatt innenfor regionen (ca. 170 000 personer). Her fins gode parkeringsmuligheter både sommer og vinter. Lengre fot- og skiturer er mest utbredt i de sørlige delene av nedbørfeltet som ligger i nær tilknytning til Trondhjems Turistforenings rutenett i Sylane. Stordal i Meråker er et viktig utgangs- og endepunkt. To turisthytter ligger innenfor nedbørfeltet. I tillegg er det mulig å overnatte i enkelte åpne setre og i enkelte hytter som Innherad skogforvaltning og fjellstyrene leier ut. Det er særlig terrenget i tilknytning til hytteområdene som brukes mye til kortere turer. Til sammen er det ca. 1 300 hytter i hyttefelt i nedbørfeltet og umiddelbart utenfor. I tillegg fins spredt hyttebebyggelse. De største konsentrasjonene finner man ved Vulusjøen—Heståsvola, Tomtvatnet, Vestre Sonavatnet, Feren og Funnsjøen. Blant de viktigste skiutfartsområdene er Øvre Forradalen. Resveområdet, Selbuskogen, Sonvatna og Meråker ved fjellheisen i Meråker er det et viktig knutepunkt hvor alpinsporten do-

minerer, men det er også oppkjørte skiløyper mot bl.a. Funnsjøen og Blåstøyten. Flere av campingplassene og hotellene/pensjonatene i området er av betydning for tilreisende skiturister, særlig i påsken.

Stjørdalselva mellom Granheim og utløpet i fjorden og deler av Forra brukes til turpadling og enkel elvepadling. På de største innsjøene er det en del bruk av fritidsbåter, særlig i tilknytning til hyttefeltene. Om sommeren er laksefiske den viktigste aktiviteten i hovedvassdraget. De viktigste fiskevannene ellers i området er Sonvatna, men det foregår også noe fiske i endel andre vann, og i Forra. Om vinteren foregår en del isfiske på de større innsjøene. Lokalbefolkningen jakter på elg, rådyr, rype og annet småvilt. Nedbørfeltet er av betydning for molteplukking i regional sammenheng. De viktigste molteforekomstene fins i Øvre Forradalsområdet, rundt Sona og i Stordalen. Feren er et viktig badevann både lokalt og til dels regionalt. Det drives en del orientering i de vesentlige delene av nedbørfeltet.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag (1980—83): Det er ikke pekt ut spesielle områder i nedbørfeltet som er av betydning for friluftslivet.

Generalplan for Stjørdal kommune (1975): Følgende viktige utfartsområder er nevnt:

- Ytteråstraktene
- Selbuskogen

Forslag til friluftslivplan for Feren/Kjølhaugan-området, Meråker kommune (1979): Følgende 2 områder er viktige for friluftslivet:

- Grovaområdet
- Områdene rundt Feren

Det er ikke pekt på spesielle friluftsområder i generalplanutkastene for kommunene Levanger og Verdal.

STJØRDALSELV/FORRA M 1:250 000

(forminnsket til 80 %)

Ref. serie 1501, blad Grong, Trondheim, Østersund

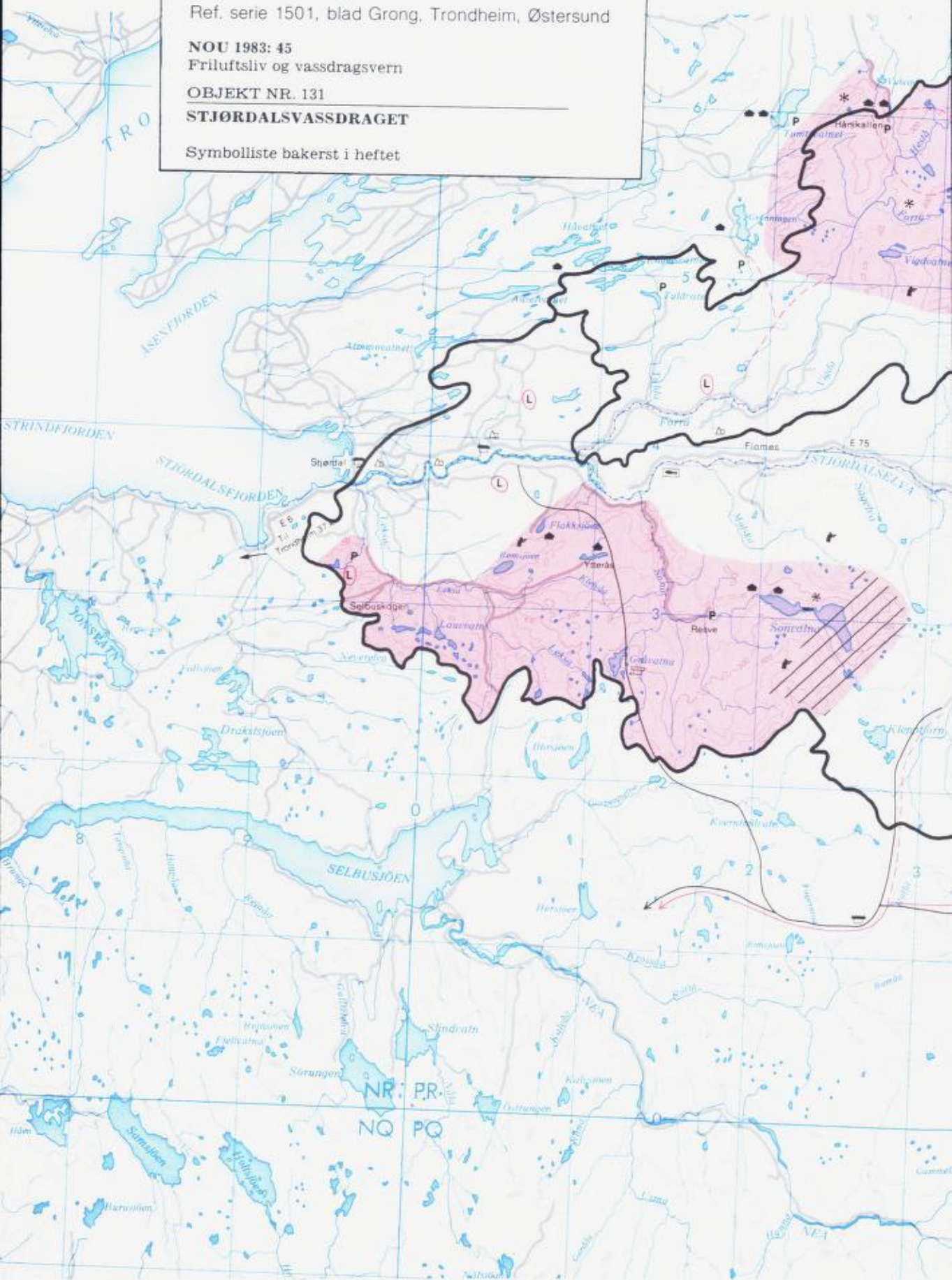
NOU 1983: 45

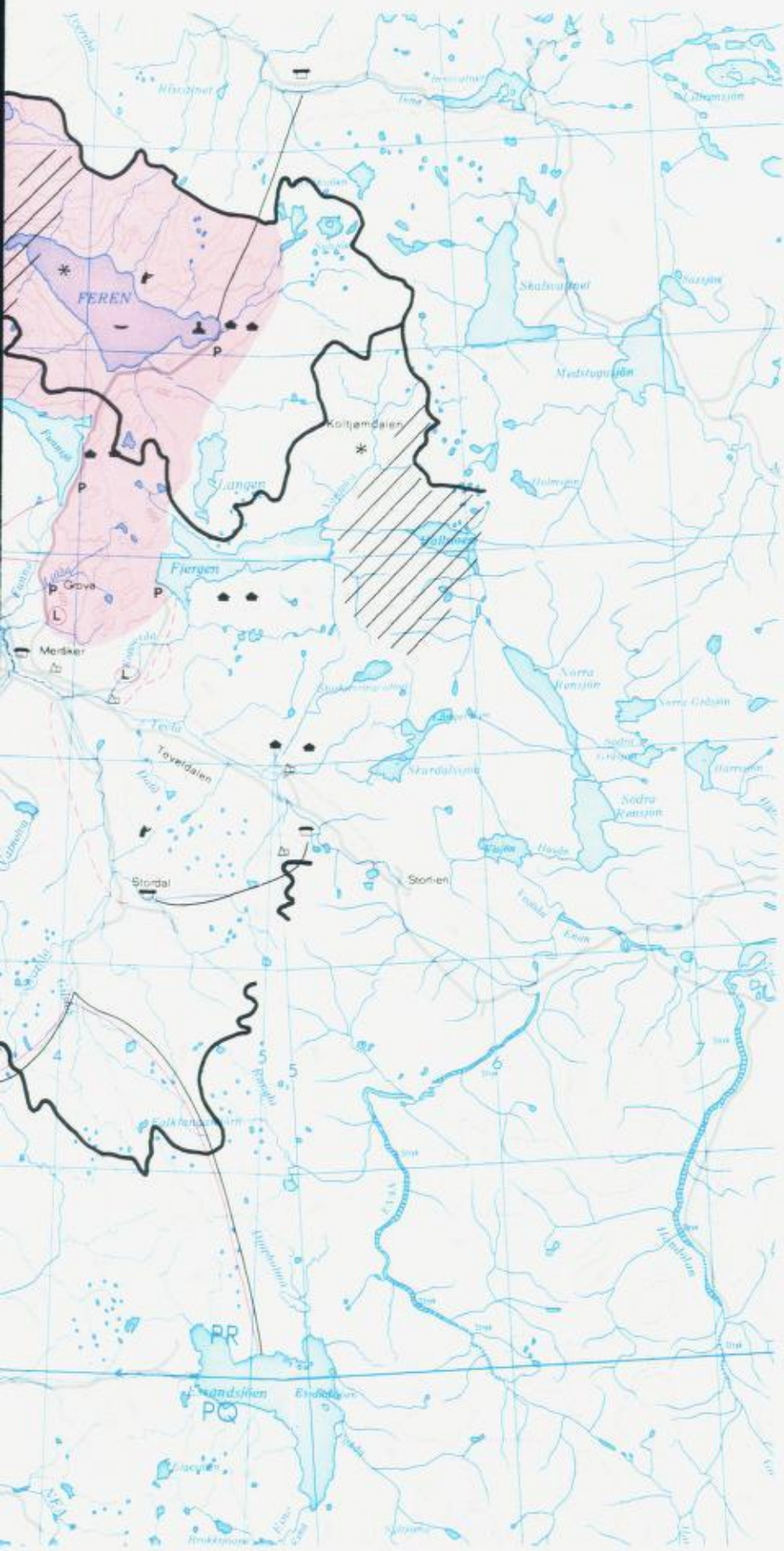
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 131

STJØRDALSVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Snåsavatn fra nordre del av Klingsundet. Foto: E. Ryan.

OBJEKT NR. 132

SNÅSAVATN

Fylke: Nord-Trøndelag

Kommuner: Snåsa, Steinkjer

Nedbørfelt: 1 418 km²

(Innsjøareal ved høyeste vannstand 121 km²)

Middelvannføring: 56 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Snåsavatnet (24 m o.h.) er en del av Snåsavassdraget som drenerer deler av området like nordøst for Steinkjer. Området er et rikt jordbruksdistrikt. E6 følger nordvestsida av Snåsavatnet, riksvei 763 (Steinkjer-Snåsa) og Nordlandsbanen går langs sørøstsida. Det meste av bosettingen er å finne langs E6 og rundt tettstedet Snåsa i den nordøstre enden av Snåsavatnet. Snåsavatnet som er ca. 40 km langt er Norges sjette største innsjø. Vannet er åpent og langstrakt. Bare i den sørvestre delen er det noen øyer og sund, deriblant Klingsundet som er et av de viktigste våtmarksområder i Nord-Trøndelag. De største tilløpene til Snåsavatnet er Grana og Jørstadelva, de kommer begge fra fjelltraktene mot Sverige og renner ut i nordenden av vannet.

Byelva renner ut av Snåsavatnet og via

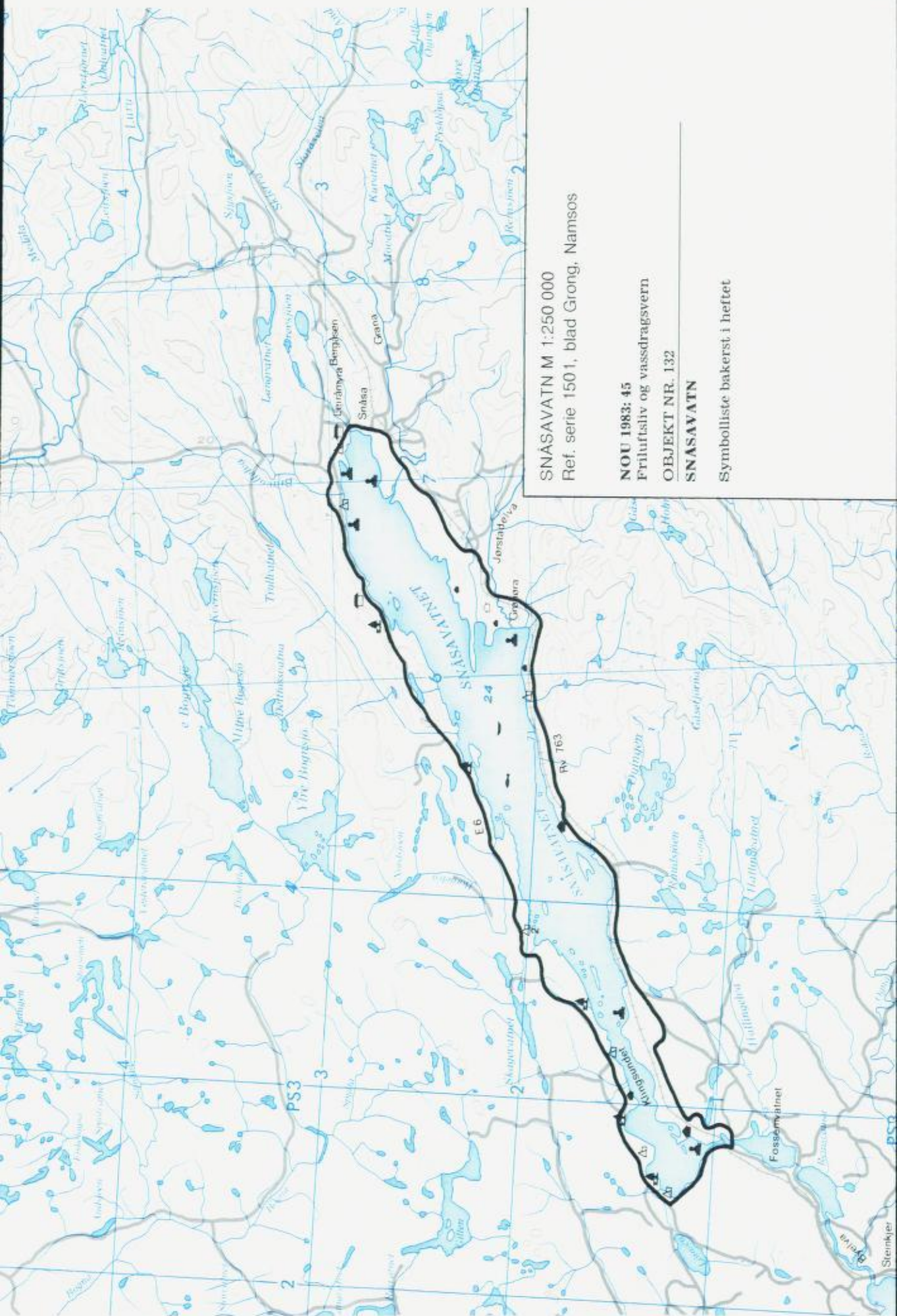
Fossemvatnet og Reinsvatnet ut i Beitstadfjorden. Snåsavatnet er omgitt av et belte med jord- og skogbruksområder som både i nordvest, nordøst og sørøst går over i mindre fjellområder. Sørøver er det lavland og åslandskap mot Steinkjer.

Egnethet til friluftsliv

Snåsavatnet er pga. størrelse og tilgjengelighet svært godt egnet til bruk av båter, både kano/kajakk og større båter. Flere fine badestrender ligger spredt rundt hele vannet, men vanntemperaturen kan være noe ustabil. Snåsavatnet er blant de beste fiskevannene i fylket.

Dagens bruk

Den viktigste friluftaktiviteten i forbindelse med Snåsavatnet er fisket. I de midtre delene av vannet er det fri adgang til dette. Det er hovedsakelig folk bosatt i kommunene Snåsa og Steinkjer (ca. 23 000 personer) som fisker. Men også tilreisende som benytter seg av campingplassene, turistheimene og de ca. 140 private hyttene rundt vannet. Det vanligste er å fiske fra båt. Det er småbåthavn i den sørvestre enden av vannet, og enkelte campingplasser har båtutleie. Bade-

SNÅSAVATN M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Grong, Namsos

NOU 1983: 45
Frituftsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. 132
SNÅSAVATN

Symbolleiste bakerst i heftet

mulighetene benyttes først og fremst av lokalbefolkningen. De fleste badeplassene ligger i den sørvestre og den nordøstre delen av vannet. Foruten at Snåsavatnet er en viktig miljøfaktor for bygdefolket, opplever et stort antall mennesker Snåsavatnet på gjennomreise enten fra tog- eller bilvindu. Rasteplassene som er opparbeidet langs E6 er av betydning for bilturistene.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag (1980—83):

Det er ikke pekt på spesielle friluftsområder i tilknytning til Snåsavatnet.

Handlingsprogram for friluftslivet i Nord-Trøndelag (1981—90): Grønøra er prioritert badeplass.

Verneplan for våtmarker og verneplan for myrområder: Klingsundet i sørvest og Leiråmyra ved Snåsa er verneverdige.

Vernet område: Bergåsen naturreservat i den nordøstre enden av Snåsavatnet.

Generalplan for Steinkjer kommune (1980): Arealene rundt Snåsavatnet er utlagt som jord-, skog- og naturområde.

Utsikt over nordsiden av Fjellskjækra, fra oppstigningen mot Fjellskardet. Foto: K. Bevanger.

OBJEKT NR. 133

OGNA/SKJÆKRA

Fylke: Nord-Trøndelag

Kommuner: Steinkjer, Snåsa, Verdal

Nedbørfelt: Ognas: 571 km²

Skjækra: 252 km²

Middelvannføring: Ognas: 21,5 m³/s

Skjækra: Ikke oppgitt

Vassdragsbeskrivelse

Vassdragene drenerer deler av fjell- og lavlandsområdene øst for Steinkjer. Ognas renner sammen med Snåsavassdraget i Steinkjer. Skjækra er en sideelv til den østlige delen av Verdalselva som heter Helgaa. Det går bilveier inn i området både fra Steinkjer, Snåsa og Verdalen. E6 og Nordlandsbanen går gjennom Steinkjer. Foruten noe spredt bosetting i Ogndalen og ved Skjækras samløp ved Helgaa, er det meste av bosettingen konsentrert i Steinkjer.

Ogna/Skjækra-området består grovt sett av lavland og kulturlandskap i vest, skog- og myrlandskap i den midtre delen av høyfjell, som tilhører det sammenhengende fjellområdet mellom Verdalen og Lierne, i øst. Fjellpartiene har rolige avrundede former, og går opp i 800–1 000 m o.h. Ogndalen med

fortsettelse i Roktdalen karakteriseres av myrlandt landskap med en stilleflytende elv, som enkelte steder går i korte stryk. Myrlandskapet er også særlig utbredt på Ognas sørsida, mens åslandskapet dominerer på nordsida. Skjækerdalen er åpen og er like som Ogndalen, preget av myr. Skjækra renner ut i Helgaa via Skjækervatnet.

Vegetasjonen utenom myrene, er preget av granskog. Fjellområdene preges av heivegetasjon. Stortjønnfjellet øst for Mokkavatnet og området rundt Skjækervatnet er framhevet som spesielt pene og særegne.

Egnethet til friluftsliv

Fjellområdene er egnet til turgåing sommer og vinter, men utenom en del myrpartier er det også godt mulig å ta seg fram i de lavereliggende delene av området. Det er en god del fisk i vassdragene, og Ognas er den viktigste lakseelva i Steinkjerområdet. Det er bra med elg og småvilt innenfor nedbørfeltet. Ognas/Rotka er egnet til turpadling. Variert skogsterreg gjør deler av området egnet til orientering.

Dagens bruk

Det er hovedsakelig folk bosatt i Steinkjerområdet som bruker nedbørfeltet, men

OGNA M 1:250 000

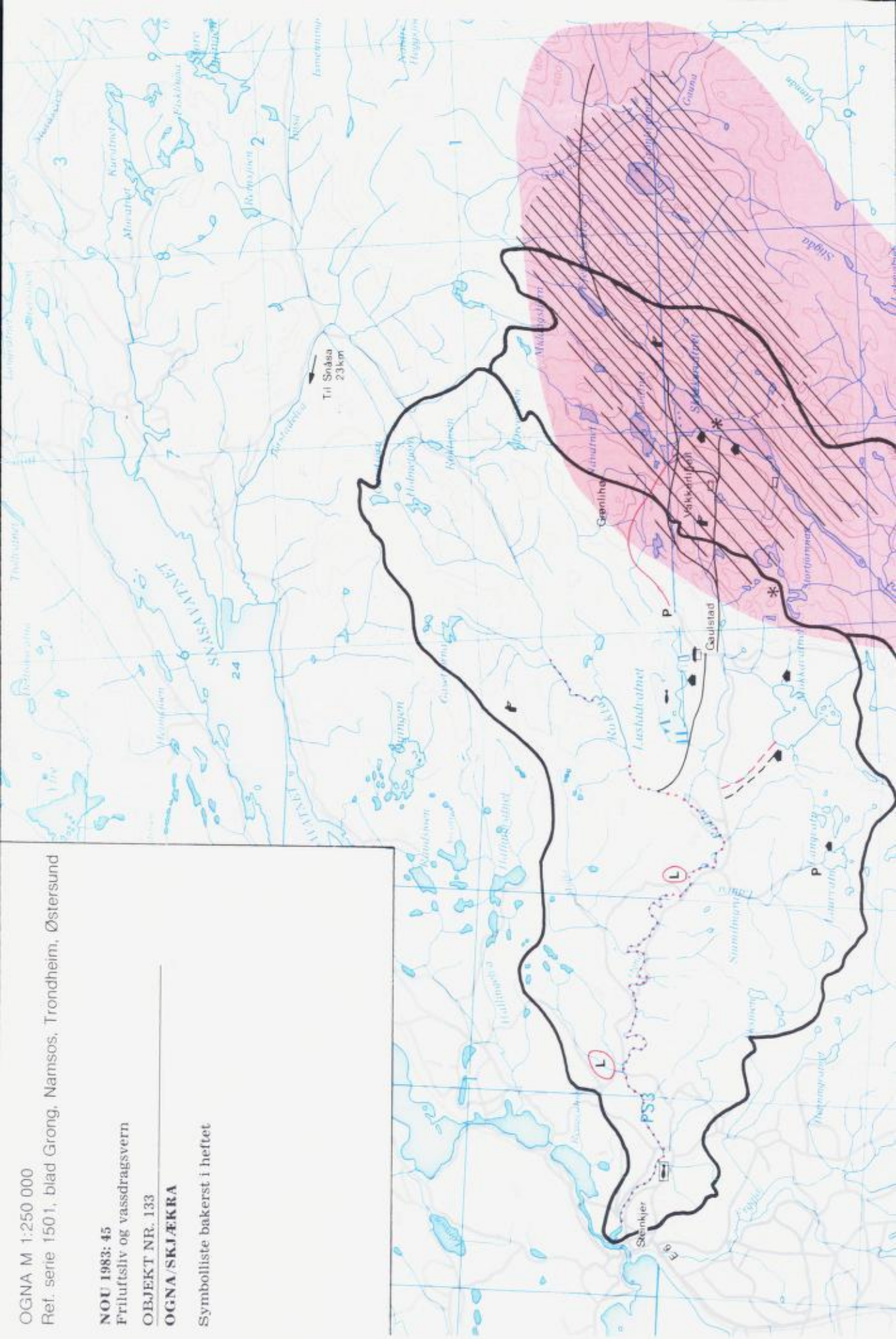
Ref. serie 1501, blad Grong, Namsos, Trondheim, Østersund

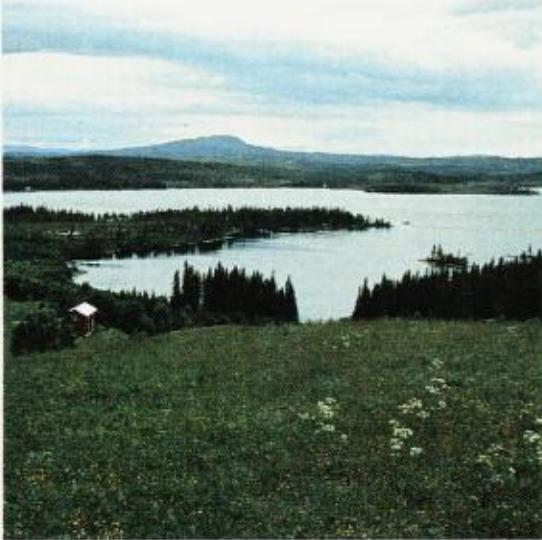
NOU 1983: 45
Frituftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 133

OGNA/SKJÆKRA

Symbolliste bakerst i heftet

Utsikt over Lustadvatnet fra Skjelstad. Foto: K. Bevanger.

det benyttes også av folk fra Snåsa og Verdalen (til sammen ca. 12 000 personer). Øvre Ogdal, Gaulstad og Skjækerområdet brukes mye i forbindelse med helger og ferier. Roktdalen er det viktigste utfartsområdet for Snåsa. Blant annet ved Gaulstad er det opparbeidet parkeringsplass. Strekningen Lustadvatnet—Skjækervatnet brukes mye til turgåing, og det er flere merkede og umerkede stier. Skiløypene er gjerne oppkjørt av snøscooter. I tillegg fins et par lysløyper lenger ned i Ogdalen. Det er overnattingsmuligheter på pensjonat på Gaulstad, foruten på enkelte skogstuer og utleiehytter som eies av Steinkjer Kommuneskoger, Snåsa fjellstyre, Innherad skogvaltning og Værdalsbruket. Av private hytter er det ca. 330, de fleste lokalisert i tilknytning til de store vannene. Det er satt et tak på bygging av 300 nye hytter over en lengre periode. (Lokaliseringen av dem er imidlertid noe usikker,

og de er derfor ikke kartfestet). Det er godt bærterreng både i Ogdalen, Roktdalen og Skjækerdalen, det er mest molte og tyttebær som plukkes. Det drives laksefiske i Ogna og innlandsfiske i de større vannene, særlig i Lustadvatnet. Grunneierne selger fiskekort for laksefiske i Ogna. Ellers i området selges det fiskekort både i statsallmenningene og i Steinkjer Kommuneskoger. Jakta er av stor betydning for lokalbefolkningen og for tilreisende jegere som deltar i småviltjakta.

Det jaktes også mye på elg og noe på rådyr. Jakta organiseres gjennom fjellstyrene, Steinkjer Kommuneskoger, Ogdal grunneierlag, Innherad skogforvaltning og Værdalsbruket. Områdene nær Steinkjer brukes til orienteringsløp. Ogna/Rotka brukes noe til padling.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag (1980—83): Grønlihø, Vakkerlifjell, Langvatn sør for Vakkerlifjell og Loktjønn vest for Lustadvatnet er verneverdige naturobjekter.

Handlingsprogram for friluftslivet i Nord-Trøndelag (1981—90): Gaulstad/Skjækra er prioritert friluftsområde.

Fjellplan for fjellområdene Verdalen—Lierne (1978): Hele planområdet er et særdeles verdifullt friluftsområde for sentrale deler av fylket både sommer og vinter. Lustadvatn—Skjækervatn er spesielt nevnt som område med stor dagsutfart.

Generalplan for Steinkjer kommune (1979): Den østlige delen av området mellom Lustadvatnet og Skjækervatnet er forutsatt som friluftsområde.

Foreløpig utkast til generalplan for Snåsa kommune (1982): Roktdalen—Skjækerområdet er blant de viktigste utfartsområder i Snåsa.

Utsikt over Teintjønnane mot sørvest med Almåsgrønningen i bakgrunnen. Foto: K. Bevanger.

OBJEKT NR. 136

HØYLANDSVASSDRAGET (BJØRA m.v.)

Fylke: Nord-Trøndelag

Kommuner: Høylandet, Overhalla, Grong,
Namskogan, Nærøy, Fosnes

Nedbørfelt: 554 km²

Middelvannføring— 25 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget er en nordlig sideelv til Namsen. Den nedre delen av vassdraget kalles Bjøra og det renner ut i Namsen ca. 25 km øst for Namsos. Riksvei 17 (Namsos—Brønnøysund) går langs vassdraget, og i tillegg fins flere skogsbilveier som går inn mot fjellområdene. Hoveddalen er kulturpåvirket ved betydelig jordbruk og bosetting.

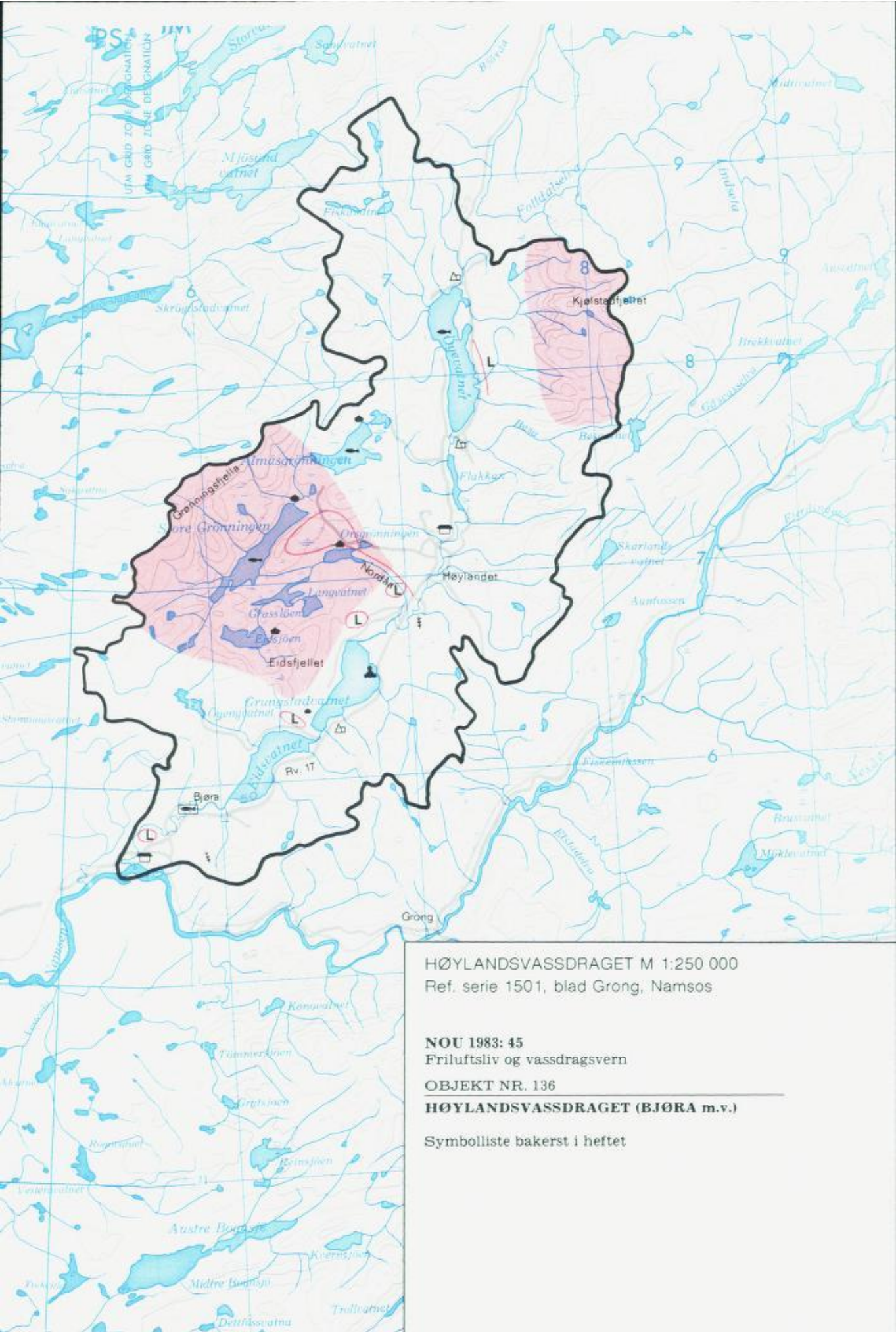
Hoveddalen er bred og åpen med hovedretning nord-sør. Det er relativt store løsmasseavsetninger i dalen. Dalen er omgitt av skogkledte åser som både lengst øst og vest i nedbørfeltet går opp mot snaufjellet. Karakteristisk for vassdraget er flere store vann som er bundet sammen gjennom relativt korte elvestrekninger. Elva går for en stor del i store meandere og særlig sør for Eidsvatnet er de godt utviklet. Sidevassdragene i vest drenerer også områder hvor innsjøer dominerer landskapet.

Egnethet til friluftsliv

Deler av området, særlig vest for hovedvassdraget og fjellområdene i utkanten av nedbørfeltet, er godt egnet til fot- og skitur. Hovedvassdraget er lakseførende, og det er bra med ørret og røye i flere av vannene. Det fins både småvilt og storvilt (elg), og det er relativt gode forekomster av skogsbær og molte.

Dagens bruk

Lokalbefolkningen (ca. 3 000 personer) har størst friluftslivsinteresser i nedbørfeltet, men det gode laksefisket i hovedvassdraget er attraktivt også for folk bosatt i nabokommunene (ca. 17 000 personer) og i resten av Trøndelag. En del svensker deltar i isfisket etter røye på de store vannene. Fiskekortsalg organiseres gjennom grunneierlag. De lakseførende elvestrekninger er inndelt i vald med ulike utleiepraksis: Noe leies ut privat, noe til jeger- og fiskeforeninger, det er noe kortsalg og en del strekninger er uten organisert utleie. For allmennheten er det relativt begrenset adgang til kjøp av fiskekort. Tilreisende bruker ofte hytter som utgangspunkt for utøvelse av friluftsliv i området. De fleste hyttene ligger ved Nordvassdraget, det betraktes som det viktigste

HØYLANDSVASSDRAGET M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Grong, Namsos

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 136

HØYLANDSVASSDRAGET (BJØRA m.v.)

Symbolliste bakerst i heftet

utfartsområdet. Dessuten fins det campingplasser og gjestegiveri langs hovedvassdraget. Skigåing er mest utbredt i Nordåvassdraget, særlig i påsken og utover våren. Det kjøres opp skiløype mellom Høylandet sentrum og Store Grønningen. Ellers er det flere lysløyper langs hovedvassdraget, samt et par mindre skitrekk. Turer til fots foregår for det meste i tilknytning til jakt, fiske og bærplukking. Elgjakt og småviltjakt drives av grunneierne over hele området. En del bruk av båter forekommer i forbindelse med fiske på de større vannene.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag (1980—83):
Friluftslivet i nedbørfeltet er ikke spesielt nevnt.

Handlingsprogram for friluftslivet i Nord-Trøndelag (1981—90): Grønningen er et viktig utfartsområde.

Generalplan for Høylandet kommune (1976):
Følgende områder er av betydning for friluftslivet:

- Grønningsfjella, Store Grønningen, Almåsgrønningen: dagsturområde samt gode fiskemuligheter.
- Elgsjøen, Eidsfjellet og Nordåvassdraget: turområde
- Kjølstadfjellet: turområde
- Hyllsteinbukta nord i Grungstadvatnet: badeplass.

Lenglingen. Foto: E. Ryan.

OBJEKT NR. 139

SØRLIVASSDRAGET

Fylke: Nord-Trøndelag

Kommuner: Lierne, Snåsa

Nedbørfelt: 1 091 km²

Middelvannføring: 30 m³/s (ved Rengens utløp)

Vassdragsbeskrivelse

Sørlivassdraget ligger øst for hovedvannskillet i de indre delene av Nord-Trøndelag. Vassdraget renner mot sørøst og inn i Sverige. Riksvei 765 følger vassdraget og den har forbindelse med riksvei 74 (Grong—Murmoen ved svenskegrensa). E6 og Nordlandsbanen går gjennom Grong som ligger ca. 80 km nordvest for nedbørfeltet. Foruten riksveien fins en del skogsbilveier og andre mindre veier i vassdragsområdet. Bebyggelsen er konsentrert langs riksveien på østsida av vannene Lenglingen, Ulen og Rengen. Kulturlandskap og dyrket mark er knyttet til hovedvassdraget, særlig rundt de store sjøene.

Vassdraget har sitt utspring ca. 700 m o.h. i myrområdene mellom Fossdalsfjellet og Gusslifjellet i nordvest. Elvestrekningen

herfra til svenskegrensa er ca. 50 km. Sentrale deler av vassdraget består av de store sjøene Lenglingen, Ulen og Rengen. Av sidevassdragene er Innerdalsåa det viktigste. Elva kommer fra Lakavatnet, renner mot sørøst gjennom Berglimyra og ut i Ulen der den har bygd opp et delta som er et stort og variert våtmarkskompleks. Karakteristisk for landskapet i Sørlivassdraget er store skogsområder med slake terrengformasjoner. Innslaget av fjell er imidlertid ganske stort. I sørøst ligger Blåfjella med topper på over 1 300 m o.h. Dette er den mest kupert delen av nedbørfeltet. Nordøst for nedbørfeltet ligger Hestkjølen som også er relativt kupert. Nedbørfeltet er preget av store myrområder, særlig på østsida av hovedvassdraget og inn mot Hestkjølen.

Egnethet til friluftsliv

Nedbørfeltet, særlig fjellområdet, er godt egnet til fot- og skitur. Det er mye vilt, spesielt småvilt, og vannene har gode fiskemuligheter. Vassdraget, særlig vannene, er velegnet til turpadling. Enkelte av sidevassdragene er også farbare med kano. De store myrområdene har gode forekomster av molter.

SØRLIVASSDRAGET M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Grong

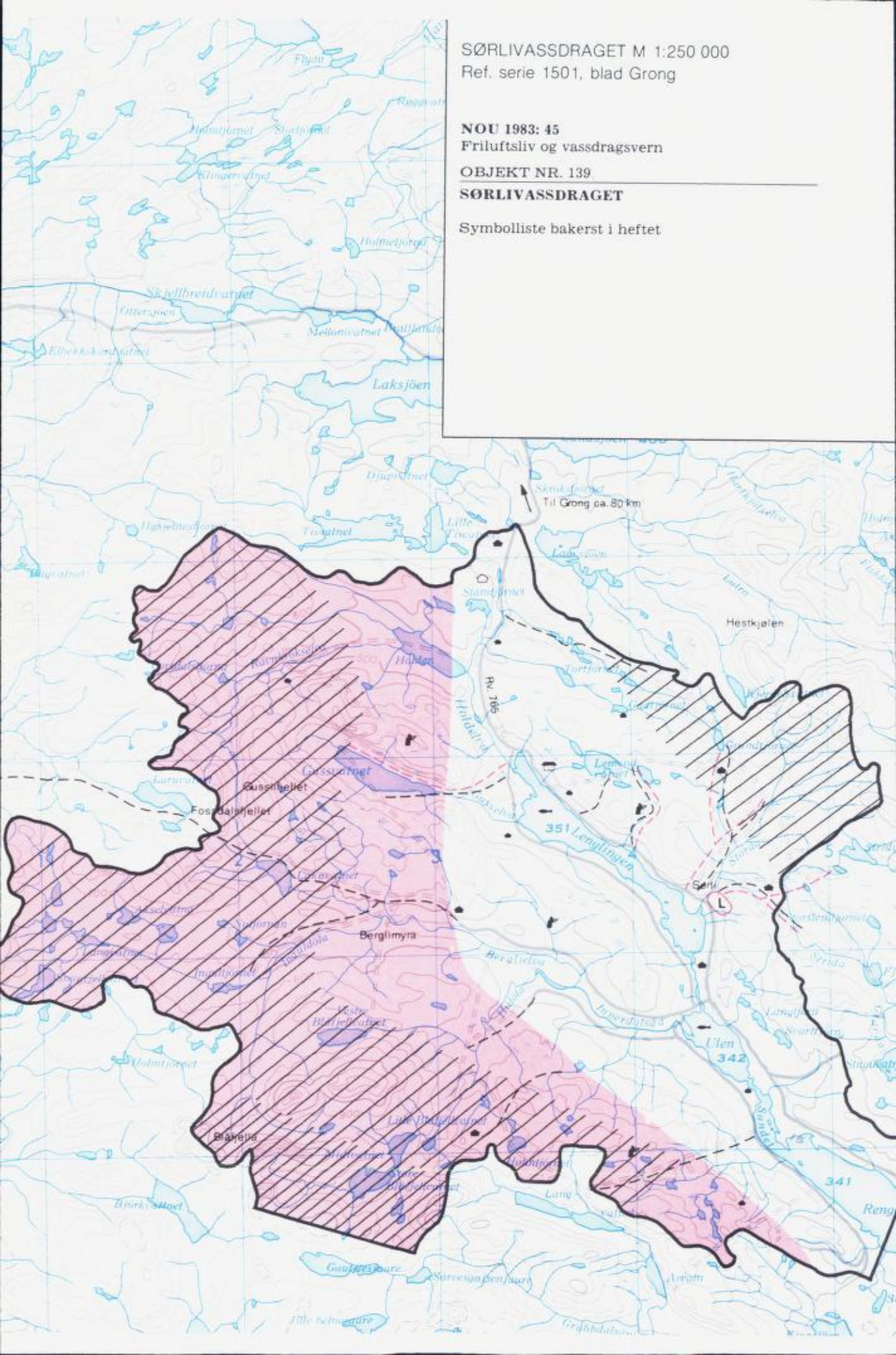
NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 139

SØRLIVASSDRAGET

Symbolliste bakerst i heftet

Dagens bruk

Utfarten i forbindelse med friluftsliv er spredt over hele området. Det er først og fremst folk bosatt i Lierne (ca. 1 900 personer) som bruker området, men også folk bosatt i nabokommunene (ca. 8 000 personer) og en del svensker besøker det. De viktigste aktivitetene er jakt, fiske og bærplukking. Området er særlig ettertraktet når det gjelder rypejakt. Også for folk bosatt i andre landsdeler. De beste jaktområdene ligger i statsalmenningene, og det drives mest jakt ved Gussvatnet og rundt Lenglingen. Det fiskes hovedsakelig ørret i vassdraget, og Lenglingen og Ulen er særlig gode fiskevann. Det meste av området langs hovedvassdraget er privat eid, og fisket administreres gjennom grunneierlag. Området brukes til turgåing, sommer som vinter. Det fins flere stier og skiløyper, bl.a. til Gressåmoen nasjonalpark lengre vest, men ingen av dem er merket. Ved Sørli sentrum er det anlagt lysløype. Det er mulig å overnatte på enkelte hytter som skogforvaltningen og fjellstyret har, og det fins også et pensjonat. Det er spredt hyttebebyggelse i hele nedbørfeltet.

Området er svært rikt på molte, og det kommer tilreisende bærplukkere bl.a. fra Namdalen. Til tross for at vassdraget er velegnet til bruk av kano, foregår det lite padling. Tidligere var det en del organisert padling av svensker i vassdraget.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag (1980—83) og Handlingsprogram for friluftslivet i Nord-Trøndelag (1981—90) nevner ikke området spesielt.

Generalplan for Lierne kommune: Følgende lokaliteter er av betydning for friluftslivet:

- Hestkjølen: Jakt og fiskeområde
- Gussvatnområdet: Jakt og fiskeområde. Bra skiterrang.
- Blåfjell: Turområde.

Fjellplan for fjellområdene Verdal—Lierne (1978): Den vestlige del av nedbørfeltet ligger innenfor planområdet, og hele dette betegnes som særdeles verdifullt friluftsområde for sentrale deler av fylket.

Utsikt over Nesådalen og Fiskløysonrådet fra Rognklumpen. Foto: K. Bevanger.

OBJEKT NR. II 15

NESÅA

Fylke: Nord-Trøndelag

Kommuner: Grong, Namskogan, Røyrvik,
Lierne

Nedbørfelt: 274 km²

Middelvannføring: 9,2 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Nesåa er et sidevassdrag til Namsen og det drenerer deler av skogs- og fjellområdet nordøst for Grong. E6 og Nordlandsbanen går gjennom den vestre delen av nedbørfeltet. Riksvei 74 (Grong—svenskegrensa) går sør for området, og riksvei 764 (Namdalen—Skorovatn/Røyrvik) går nord for nedbørfeltet. Det går skogsbilvei et stykke innover langs Nesåa. Bebyggelse og dyrket mark er konsentrert i de nedre delene av nedbørfeltet.

Vassdragets hovedretning er øst—vest, og strekningen fra Øverste Neståvatnet lengst i nordøst til utløpet i Namsen er ca. 40 km. Karakteristisk for den nordøstre delen av nedbørfeltet er et mylder av større vann og mindre tjern, og vassdraget har en rekke forgreiningene. Elvestrekningene mellom de

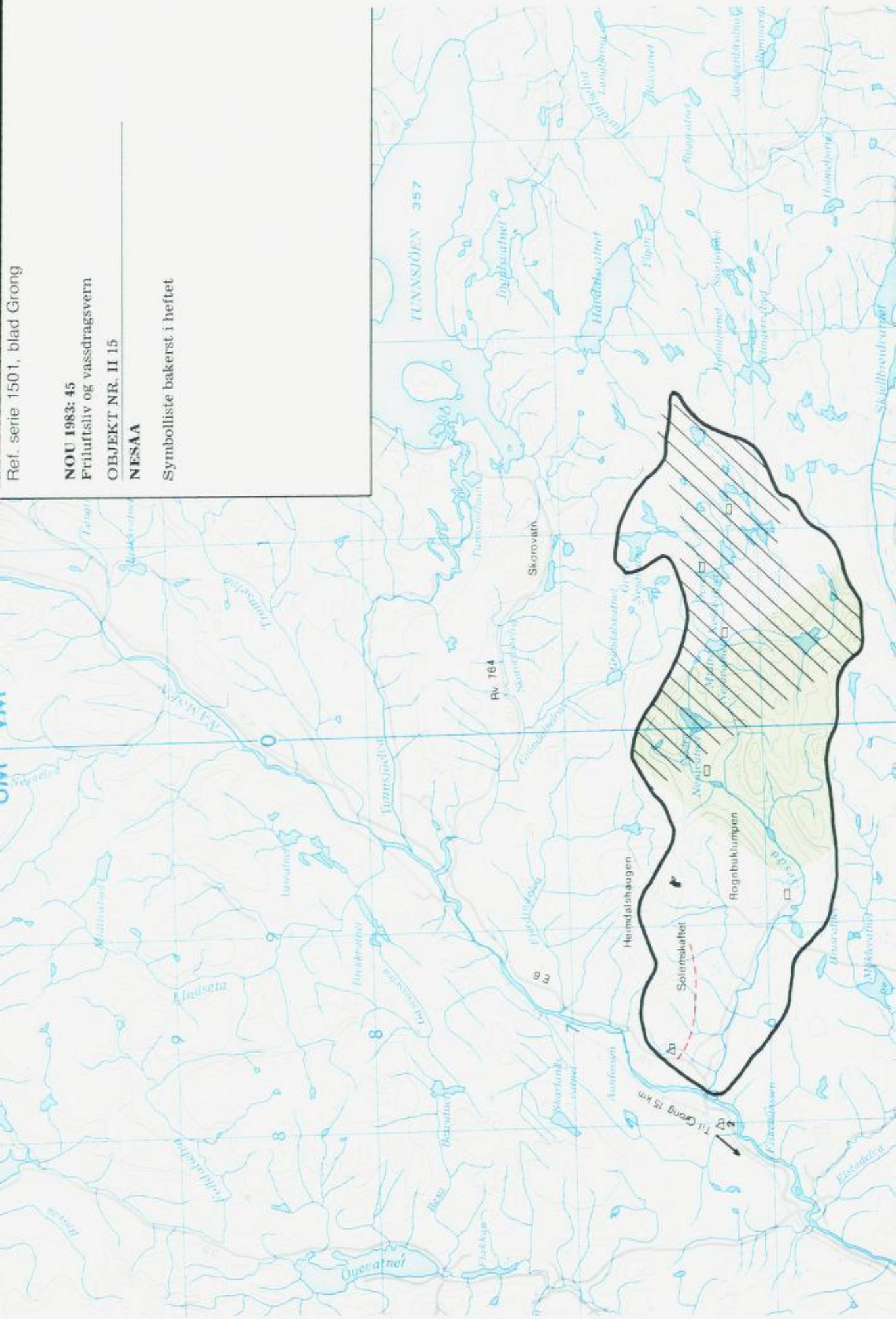
større vannene veksler mellom stryk og fosser og roligere partier med kulper. De østre deler av vassdragsområdet har høyfjellspreget der de høyeste områdene når opp i litt over 900 m o.h. Fjellområdet har rolige former, og det er lite løsmasser slik at det er store områder med bart berg. Den vestre delen av nedbørfeltet er skogkledt med slake lier opp mot Heimdalshaugen (1 159 m o.h.) i nord. Det er et betydelig innslag av myr. Vegetasjonen i de øvre deler av nedbørfeltet preges av heivegetasjon, under skoggrensa er det hovedsakelig granskog. Myrene har ofte innslag av furu. Skogsområdene er preget av store hogstflater. Av annen kulturpåvirkning kan det nevnes at Øvre Nesåvatn er vannreservoar for Skorovatn og derfor beskjedent oppdemt.

Egnethet til friluftsliv

Det varierte landskapet er godt egnet til turgåing, spesielt om vinteren. De store hogstflatene gir gode forekomster av tyttebær, og mange fins over store deler av området. Det er en del rype, og i skogsområdene noe elg. I elva og vannene fins ørret og røye. Den nedre delen av Nesåa kan brukes til elvepadling.

NOU 1983: 45
Frituftsliv og vassdragsvern
OBJEKT NR. II 15
NESAA

Symbolliste bakerst i heftet

Dagens bruk

De viktigste friluftaktivitetene er skigåing og turgåing til fots som mest foregår sammen med bærplukking, og jakt og fiske. De fleste brukerne kommer fra kommunene Grong, Røyrvik og Namskogan, men spesielt fra Skorovatn kommune (ca. 4 000 personer). I bærsesongen kommer det også tilreisende fra omkringliggende kommuner (ca. 9 000 personer) samt en del svensker. Campingplassene i tilknytning til området er gjerne godt belagt i bærsesongen. Bær plukkes hovedsakelig i veinære områder; tyttebær spesielt på de store hogstflatene vest for Rognbuklumpen. Den mest brukte skiløypa går mot Solemskaftet, men det er også vanlig å gå mot Heimdalshaugen og Rognklumpen. Utover våren er det stor utfart fra Skorovatn.

Det meste av rypejakta er konsentrert rundt Heimdalshaugen og Rognbuklumpen. Den vesentlige delen av området er privat eid, der det er grunneierlag som selger småviltkort. Elgjakta drives av grunneierne selv.

I statsalmenningen lenger øst administreres jakta av Namdal skogforvaltning.

I vannene innover i fjellet er det mest bygdefolk som fisker, mens i elva langs veien drives det en del fiske av gjennomreisende.

Fiskekort selges gjennom Heimdalshaugen grunneierlag, fjellstyret og Skorovatn Jeger og Fiskeforening.

I tillegg til noen få private hytter som ligger spredt i nedbørfeltet, har Harran fjellstyre og Skorovatn Jeger- og Fiskeforening enkelte hytter som leies ut.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Nord-Trøndelag 1980—83 og Handlingsprogram for friluftslivet i Nord-Trøndelag 1981—90 nevner ikke området spesielt.

Generalplan Grong Kommune 1978: Bergfjellet—Nesådalen er foreslått vernet som landskapsvernområde. Heimdalshaugen nevnes som viktig jaktområde.

Nordland

Natur

Nordlands varierte natur og klimaforhold gir grunnlag for alle former for friluftsliv. Den lange kysten har en rekke fjorder, øyer og sund med gode forhold for fritidsfiske og båtliv. Her er også mange sandstrender, men vanntemperaturen er forholdsvis sjelden høy. Den sørlige delen av fylket har dalen midt inne i landet parallelt med kysten. Kystfjellet vest for disse dalene går helt opp mot 1 300 m o.h. Øst for dalene er det større fjellområder som fortsetter østover inn i Sverige.

Midt i fylket ligger Saltfjellet og Svartisen. Det er fylkets største fjellområde og det går helt fra kysten og inn i Sverige.

Den nordlige delen av fylket er sterkere oppdelt av fjorder enn den sørlige delen. Fjellene reiser seg ofte bratt opp av havet, og helt ut mot kysten fins fjell opp til 1 000 m o.h. I øst er det fjellområder med breer, som fortsetter inn i Sverige.

Øyrekka Lofoten med tinder på over 1 000 m o.h. gjør et mektig inntrykk, og den står i en særstilling i landsmålestokk. Lofoten har mange fine fiske- og båtutfartsområder.

Bosetting og friluftsområder

Byer og tettsteder er relativt jevnt fordelt langs kysten. I nord er Lofoten og Vesterålen et befolkningsmessig tyngdepunkt. Spredt bosetting fins hovedsakelig ytterst i fjordene, i strandflateområdene, i bunnen av en del fjorder og i dalføre. De indre delene av fylket er for en stor del ubeboet.

Tilgangen på nærrområder for kortere turer er god i hele fylket. Fylket er delt opp av daler og fjorder, og store deler av fylket er tilgjengelig med båt eller bil. De fleste kan derfor ta dags- eller helgeturer til attraktive friluftsområder på kysten, i skogsterreng eller på fjellet. Det er mange gode fiskevann i hele fylket, og tilgangen på jaktområder er god, selv om den varierer noe fra distrikt til distrikt.

Villmarks- og langturområder av betydelig størrelse har vi i Børgefjellsområdet og på Saltfjellet. I Rago og indre Tysfjord er det noen mindre villmarksområder. Disse områdene, sammen med fjellområder ved Okstindan (Hemnes), ved Sulitjelma og øst for Narvik, ligger i tilknytning til store friluftsområder i Sverige. Det samarbeides om løypenett på tvers av riksgrensen.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Nordland går fram av figuren under.

Utbygget/under utb.	53,6 %
Rest	42,0 %
Midl. vernet	2,5 %
Varig vernet	1,0 %
Tils.	100 %

Nordland er det fylket som har størst vannkraftpotensial. Fylket har mange vassdrag som er uberørt av kraftutbygging, men har til tross for dette kommet meget dårlig ut i verneplanen. Bare 1 pst. av kraftpotensialet er varig vernet. Det omfatter vassdragene Nevavatn/Djupvatn, Sausvatn, Brusjøvassdraget, Børjedalsvassdraget, Sørvassdalen, Herring/Fustvassdraget, Drevjavassdraget, Skuortavatn/Villumsvatn, Vassdrag i øvre Valnesfjord, Vassdrag i Straumbygda, Laksåga (i Rago nasjonalpark) og Lakså (Evenes). Vassdragene ligger spredt over hele fylket og de er alle forholdsvis små. De midlertidig vernede vassdragene omfatter 2,5 pst. av kraftpotensialet, det vesentligste av potensialet er knyttet til Lomsdalsvassdraget. Lomsdalsvassdraget og Valnesvassdraget ligger i områder som er av interesse for friluftslivet på fylkesplan. De andre midlertidig vernede vassdragene ligger nokså tilfeldig i forhold til prioritert friluftsområder i fylkessammenheng.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 141, *Terråkelva*, omfatter både skog, sjøer og høgfjell. Vassdragsområdet byr på en rekke muligheter for friluftsliv gjennom hele året: ski- og fotturer, trim, børsanking, jakt og fisketurer. Vassdraget er av svært stor verdi som nærområde og dagsturområde for befolkningen i Terråk og omegn. Befolkningen har ingen gode alternative nærområder, og bruker vassdraget svært mye.

Verneklasse 3

Objekt nr. 146, *Lomsdalsvassdraget*, har et nedbørfelt av betydelig størrelse, med urørt natur som peker seg ut i nasjonal og europeisk sammenheng. Området spenner over partier med rik, frodig vegetasjon, med fosser og rolige elveløp, over vann og golde høyfjellsområder. Vassdraget er en del av et større område som er foreslått vernet i offentlig plansammenheng. Vassdraget og områdene omkring er meget godt egnet til lengre fot- og skiturer, og områdets betydning vil øke når veien sør for vassdraget står ferdig. Vassdraget er, med sine spesielle kva-

liteter som urørt naturområde, svært viktig for friluftslivet i hele landsdelen.

Verneklasse 1

Objekt nr. 154, *Langvatn*, i Ranavassdraget er av lokal interesse for friluftslivet. Skogsområdene i nærheten av vannet brukes til dagsturer.

Verneklasse 4

Objekt nr. 155, *Valnesvassdraget*, er en del av et større natur- og friluftsområde. Vassdragsområdet har svært variert natur, og rik flora og fauna. Valnesvassdraget gir svært gode muligheter for fot- og skiturer, bær- og fisketurer, bading og padling. Det er av svært stor verdi for lokalbefolkningen i Bodø og for resten av regionen. Også i landsammenheng er området av verdi.

Verneklasse 1

Objekt nr. 162, *Elvegårdselva (Vassdalen)*, er en del av et større natur- og friluftsområde som strekker seg inn i Troms og Sverige. Det byr på gode turmuligheter gjennom hele året, og brukes av lokalbefolkningen og av folk ellers i regionen.

Verneklasse 3

Mellomvatn mot sør. Foto: W. Hjelmseth.

OBJEKT NR. 141

TERRÅKELVA

Fylker: Nordland, Nord-Trøndelag

Kommuner: Bindal, Nærøy

Nedbørfelt: 61 km²

Middelvannføring: 3,9 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Terråkelva har sitt utspring i de vestre delene av fjellområdet på grensa mellom Nord-Trøndelag og Nordland. Vassdraget er omlag to mil langt, og det renner nordover og ut i Bindalsfjorden ved Terråk. Terråk har riksveiforbindelse til kystriksveien. Avstanden til Brønnøysund er ca. 85 km og til Namsos ca. 120 km.

Hoveddalføret er tydelig U-formet, og det er omgitt av fjell på opptil 600-700 m o.h. De nedre delene av vassdraget er småkupert med granskog, mens blandingsskog, åpen furuskog og bjørk går lenger opp. Omkring Fuglevatna, som preger de sentrale delene av feltet, er områdene fri for skog, og videre sørover i feltet er det snauffjell med en mengde små vann og mindre myrområder. Den åpne hoveddalen har flere sidedaler som er trangere og mer skogkledte.

De to nederste Fuglevatna er demt opp

3—4 m. Den bebyggelsen som er i feltet, er helt nord ved Terråk sentrum. Her ligger også et mindre hotell.

Egnethet til friluftsliv

Vassdraget ligger i gangavstand fra kommunesenteret. Det er meget godt egnet til fot- og skiturer. Terrenget er stort sett åpent og lett å gå i. I mindre deler av området er farbarheten redusert pga. bratt eller ulendt terreng.

Innenfor vassdraget er det gode muligheter for småviltjakt. Elva er lakse- og sjørretførende ca. 500 m, og ellers i vassdraget er det ørret. Dalen er rik på skogsbær, og lenger opp i vassdraget er det mange mindre moltemyrer.

Som nærområde for Terråk er de nordligste delene av området godt egnet til løping, riding o.l.

Dagens bruk

Vassdraget blir intensivt brukt hele året, med en topp om vinteren. Den største brukergruppa er lokalbefolkningen (ca. 700 personer). Vassdraget er et typisk nær- og dags-turområde for Terråk. De viktigste aktivitetene er: skiturer, fotturer kombinert med

TERRÅKELVA M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Grong, Mosjøen

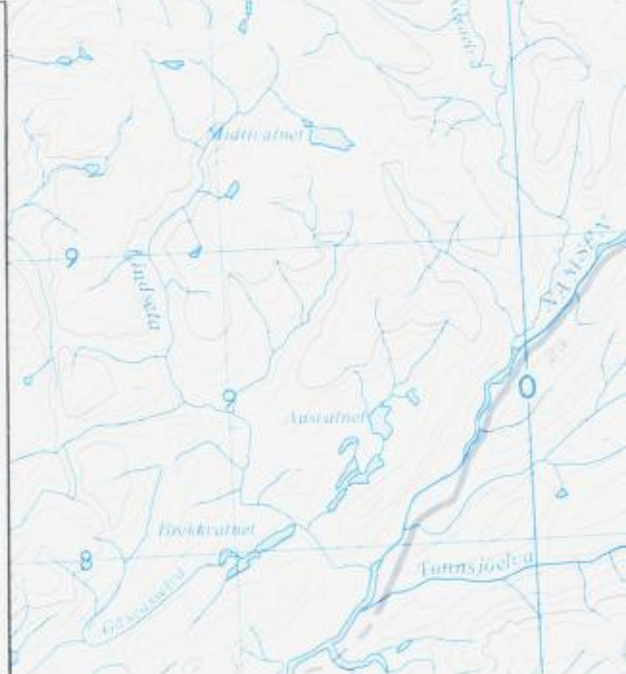
NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 141

TERRÅKELVA

Symbolliste bakerst i heftet

Nedre Fuglevatn mot nord. Foto: W. Hjelmseth.

jakt, fiske eller bærsanking, trimturer, terrengløp o.l. Det går sti til «Tyinna» ved Søn-

dre Fuglevatn, og en mye brukt skiløype til Terråksetra.

Terråksetra med fire køyer og «Tyina» med to køyer leies ut av Terråk Jeger- og Fiskerforening. Jeger- og Fiskerforeninga har over 100 medlemmer, og det selges a. 50 fiskekort pr. år.

Nord for Nedre Fuglevatn er det tre—fire private hytter. I Terråk er det en 2 km lang lysløype rett vest for vassdraget.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Regionalplanrådet for Sør-Helgeland: I «Utmarksplan for Sør-Helgeland» (1978) er Terråkfjell—Kollfjell—Østrengdalen avmerket som friluftsområde av betydning for Terråk.

Handlingsprogram for friluftslivet i Nordland: I det foreløpige utkastet (1980) er det et vedlegg med kommunevise registreringer. Her er Fuglevatn—Østrengdalen karakterisert som et svært mye brukt nærområde for Terråk, foreslått sikret.

Utsikt mot nordvestre del av Øvre Breivatn. Foto: W. Hjelmseth.

OBJEKT NR. 146

LOMSDALSVASSDRAGET

Fylke: Nordland

Kommuner: Brønnøy, Grane, Vevelstad, Vefsn

Nedbørfelt: 237 km²

Middelvannføring: 22 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Lomsdalsvassdraget har sitt utspring mellom Vefsndalen og Velfjorden på Helgeland, og det renner ut i Storbørja, en sidearm av Velfjorden, øst for Brønnøysund. Vassdraget kan bare nås med båt til Storbørja eller til fots. Korteste gangavstand er ca. 5 km fra riksvei 803. (Brønnøysund—Tosbotn).

Tettingdalen er et eget dalføre i den sørvestlige delen av vassdragsområdet. Tettingelva og Lomselva møtes like før utløpet i sjøen. Stigningen i Tettingdalen fra Storbørja er ganske bratt, og Tettingelva går i svimlende dype juv. Videre sørover er dalen åpen og rolig med blandingsskog og frodig vegetasjon. Tettingvatnet er regulert 21 m. Den 75 m høye Tettingfossen er likevel fremdeles et fint syn i flomperioder.

Lomselva går i juv med en rekke fosser og bratte, ville omgivelser de nederste kilomet-

rene. Liene omkring er svært frodige. Lenger inn i Lomsdalen renner elva rolig med loner og skogkledte holmer. Her er dalen omgitt av bratte fjell opp i en høyde av 900 m høyde på tre sider. Innerst i dalen er det områder med urskogpreg. Bortsett fra et par fraflyttede gårder har hele vassdragets området urørt natur. Ovenfor Lomsdalsgårdene er det flere fine fosser. De høyere delene av vassdraget som området består av, er snaufjell og vidder, med vann og tjern og bratte tinder opp til 1 220 m o.h., men også av rundere fjellområder. Fra Breivasstinden er det utsyn ut over havet og langt inn i landet.

Kulturminner i området er knyttet til sørsamenes reindrift og til tidligere bosetting og gårdsdrift.

Egnethet til friluftsliv

Terrenget er variert og byr på store muligheter for turer til fots og på ski, både i Tettingdalen, Lomsdalen og i snaufjellområdene. Oppstigningen fra Bjørøra i Storbørja er forholdsvis tung, særlig på ski, men videre innover er terrenget lettere. Adkomsten fra sør og øst er greiere, via Gåsvassdalen, fra Tosbotn eller Eiterådalen. På grunn av vanskelig adkomst er områdene i dag best egnet

Lomsdalsjønnene sett fra nord.
Foto: W. Hjelmseth.

for flerdagsturer. Vassdraget merker seg ut som et område der det er mulig å oppleve urørt natur, og hvor en kan gå flere dager uten å treffe andre mennesker.

Området har muligheter for både småvilt- og storviltjakt. Flere av vannene har en meget god ørretbestand.

Dagens bruk

Vassdraget er i dag forholdsvis lite brukt. Den viktigste bruken er langturer i juli—august, enten som rene fotturer eller kombinert med jakt, fiske eller molteplukking. I gode molteår øker utfarten. De fleste har med telt. Det er ingen merkede stier i området, men noen steder står det gamle vardin-

ger, og de mest brukte stiene er tydelig oppgått. I påsken er det en del utfart til vassdraget, og vinterstid er det vanligst å gå inn i området østfra. Om vinteren går det snøscooterløype fra Holmvassdalen til Elgviddevatnet, hvor det drives noe isfiske (rundt sytti turer registrert i 1980).

Helgeland Kraftlag eier store deler av arealene og selger fiskekort for vassdraget. Sør-Helgeland Skogforvaltning selger jaktkort og fiskekort for statens grunn. Det er felt fem elg årlig her de siste årene.

I Tettingdalen er det tre skogshusvær, og i Lomsdalen er det ei hytte.

Riksvei 803 forbi Tosbotn skal føres inn Tosdalen og fram til E6. Veien vil tidligst være ferdig i 1985, og det vil føre til at områdene vil bli lettere tilgjengelig for flere mennesker.

Friluftsliv i offentlig planlegging

I «Utmarksplan for Sør-Helgeland», *Regionalplanområdet for Sør-Helgeland (1978)* er Lomsdalsvassdraget med Tettingdalen en del av et større område som er karakterisert som «Særlig verneverdig». Lomsdalen — Tettingdalen — Børjedalen blir foreslått utlagt som landskapsvernområde, eventuelt med skogreservater i Lomsdalen.

Handlingsprogram for friluftslivet i Nordland, foreløpig utkast (1980): I et vedlegg med kommunevise registreringer blir Lomsdalsvassdraget foreslått utlagt som friluftsområde.

Utsikt østover fra Høgtuva mot Langvatn. Foto: W. Hjelmseth.

OBJEKT NR. 154

LANGVATN

Fylke: Nordland

Kommune: Rana

Nedbørfelt: 1 102 km² (Innsjøareal 26,7 km²)

Middelvannføring: 86 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Det midlertidig vernede området omfatter Langvatn og de nærmest tilgrensede områdene. Langvatn ligger rett nord for Mo i Rana, og E6 og Nordlandsbanen går øst for vannet.

Langvatn er ca. 18 km langt og gjennomsnittlig 1 km bredt. Den viktigste tilførselselva er Glomåga i vest, som drenerer de sentrale delene av Svartisen. Vannet er i hovedsak omgitt av fjellområder. I vest ligger Snøfjellet og Høgtuva (1 268 m o.h.) med skrinn vegetasjon og snaufjellsområder. Nord for vannet stiger terrenget for det meste bratt opp, flere topper markerer seg i landskapet. I sør er det grankledte åser og fjell på 300–500 m o.h. Enkelte partier har fjell som stuper bratt ned i vannet. Omkring østenden og i deltaområdet i vest er landskapet roligere og det er en del dyrket mark. De nordvestre delene av vannet er dominert av

Glomågas delta som er 4–5 km langt. Deltaet har et interessant og rikt dyreliv og vegetasjon. Det er av betydelig størrelse, og består av myr- og våtmarksområder, sandbanker og tjern.

Det er en del interessante vegetasjonsområder med varmekjære edelløvkoger og våtmarker nær Langvatn. I de kalkrike områdene nord for vannet er det en del grotter med gode muligheter for grotting, dvs. utforskning av grotter for amatører og forskere. Den lengste, Hammernesgrotta, er på 2,2 km.

Langvatn er regulert 2,7 m ved senkning. Innenfor det området som er foreslått vernet bor det ca. 150 mennesker. Her drives flere gårdsbruk, og det er ca. 125 private hytter langs vannet.

Egnethet til friluftsliv

Skogs- og fjellområdene sør og vest for vannet er egnet til dagsturer og kortere turer på ski og til fots. Fra mange av toppene er det fin utsikt over Langvatn og langt utover fjorden. Vannet er velegnet til båtturer og er lett tilgjengelig fra vei. De vestlige delene er svært grunne, de egner seg godt for kanopadling. Det er flere badeplasser ved vannet.

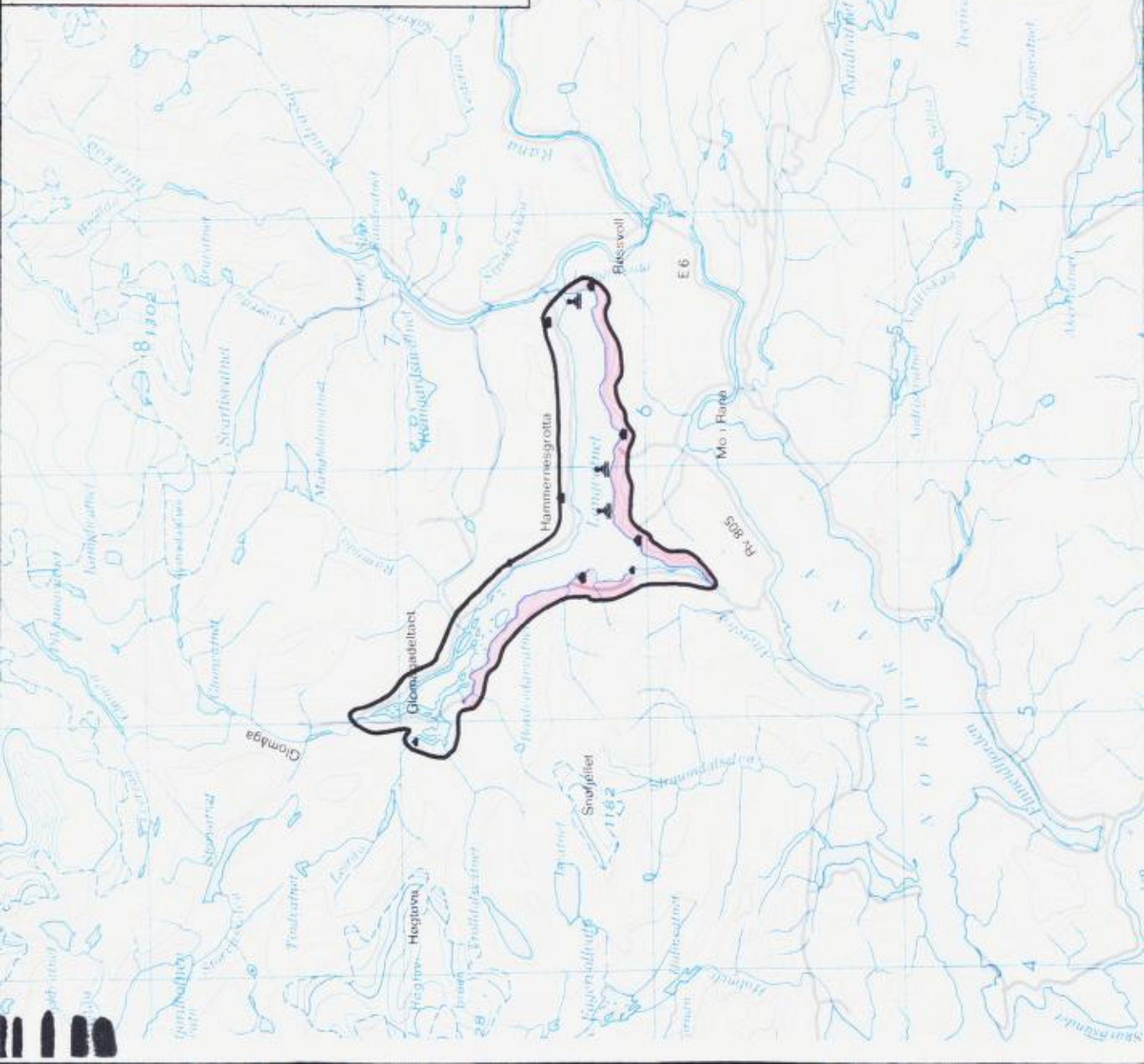
LANGVATN M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Mo i Rana

NOU 1983: 45
Fritiluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 154

LANGVATN

Symbolliste bakerst i heftet

Dagens bruk

De fleste hytteeierne og brukerne av Langvatn er fra Rana (26 000 personer). De tilgrensende områdene er mer brukt enn selve Langvatn. Områdene sør og vest for vannet blir brukt til dagsturer på ski. Skogsområdene sør for vannet er av betydning for lokalbefolkningen (4 500 personer) som

sopp- og bærturområder. Grottene er ofte besøkt av grottere.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplanutkast for Rana: Fjellområdene sør for Langvatn er karakterisert som viktige turområder.

Nedre Falkflågvatn, utsikt mot øst og Sandvasstindene. Til venstre ses litt av Falkflåget. Foto: W. Hjelmseth.

OBJEKT NR. 155

VALNESVASSDRAGET/SVALESJAKKA

Fylke: Nordland

Kommune: Bodø, Beiarn

Nedbørfelt: 67 km²

Middelvannføring: 7 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Valnesvassdraget ligger sørvest i Bodø kommune, ca. 45 km fra Bodø. Den nye kystriksveien, riksvei 17, passerer vestsida av Valnesvatnet.

Valnesvassdraget renner nordover og ut i Fjellvika, en sidearm av Saltfjorden. Området er svært variert med forskjellige naturtyper. Det strekker seg fra strandsonen til snaufjellet, med topper opp til 1 100–1 200 m o.h. Det er karakterisert av vann, tjern, elver og bekker. I sørvest er der myrområder, ellers er der skrinne områder med furu, frodige skogsområder, og av Sandvass- og Falkflågtindene med sin alpine karakter som er i skarp kontrast til Pallrakken, et fjellområde i sør med avrundet form. Det er et 30-talls vann og tjern i området. Valnesvatnet er det største, med bratte skrenter ned mot vannet i sør, og fine, lune plasser og

viker, særlig langs vestsida. Vann- og skogsområdene øst for Valnesvatn har en rik vegetasjon med uvanlig variert sammensetning. Store deler av Valnesvassdraget har verdi som urørt naturlandskap, og områdene omkring Valnesvatnet og østover er karakterisert som spesielt vakre. Rett nord for Valnesvatnet ligger den 70 m høye Valnesfossen, som en attraksjon i området. Flere steder er det verneverdige kulturlandskap, med gammel jordbruksbebyggelse.

Egnethet til friluftsliv

Vassdraget er svært godt egnet til fot- og skiturer av forskjellig vanskelighetsgrad og lengde. Lokalklimaet i store deler av området er godt. Pallrakken har snø langt utover våren, og det gir lang skisesong. Sommer og vinter er det også mulig å ta flerdagsturer mot Saltfjellet.

Vassdraget er rikt på ørret, og de fleste vannene er særlig gode fiskevann. De mange små vannene gjør det svært attraktivt å dra på fisketur her. Valnesvatnet har flere lune sandviker med gode bademuligheter. I elva nedenfor Valnesfossen går det opp laks og sjørret.

VALNESVASSDRAGET M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Bodø

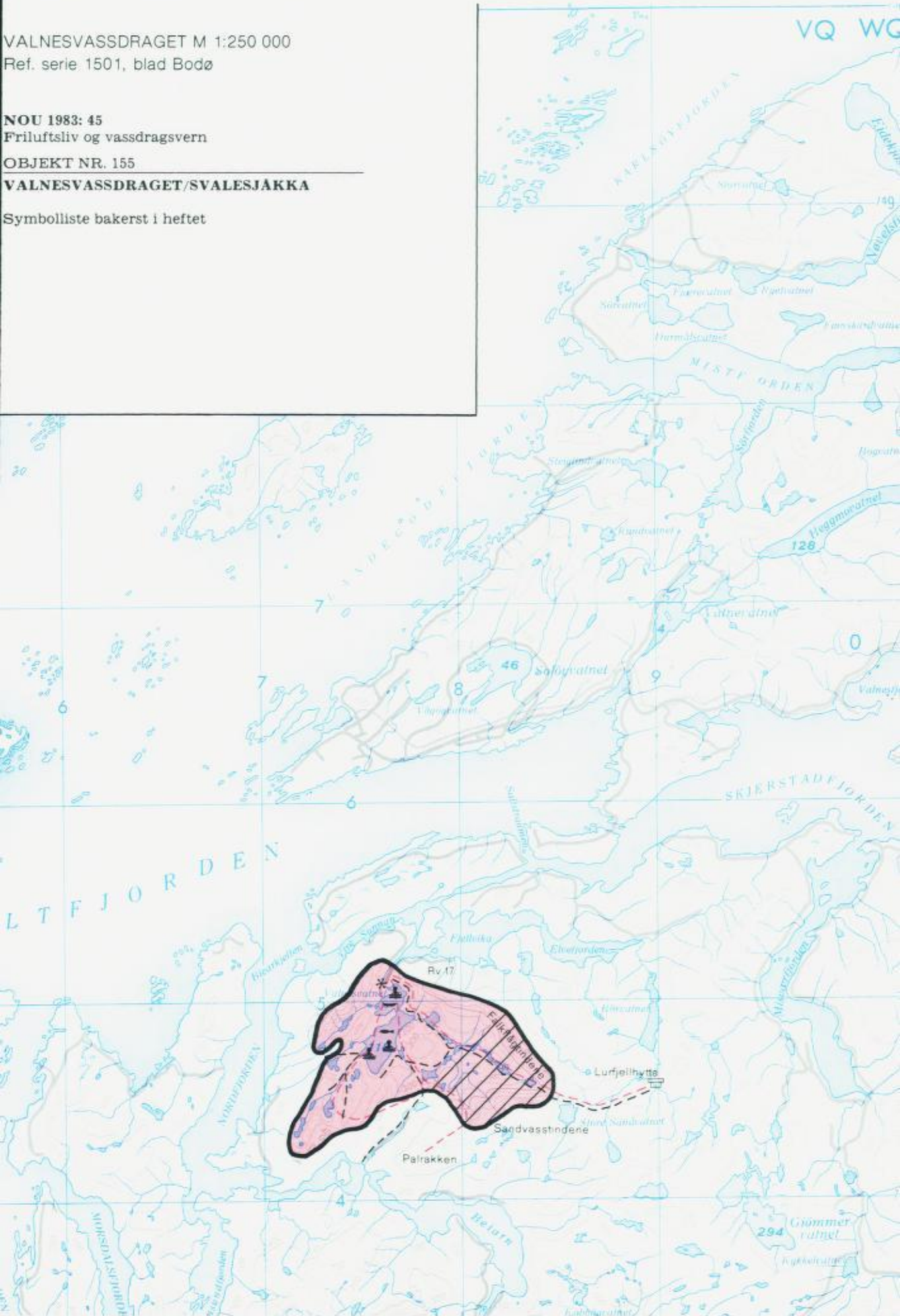
NOU 1983: 45

Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 155

VALNESVASSDRAGET/SVALESJÄKKA

Symbolliste bakerst i heftet

Dagens bruk

De mest utbredte aktivitetene i Valnesvassdraget er fotturer, ofte kombinert med fiske og bærplukking og skiturer. Det er flere stier og skiløyper i området. Øst for vassdraget ligger Lurfjellhytta (Bodø og Omegn Turistforening). En del nedlagte gårdsbruk nyttes som fritidshus, og i tillegg er det noen få hytter i området, de fleste nær Valnesvatnet.

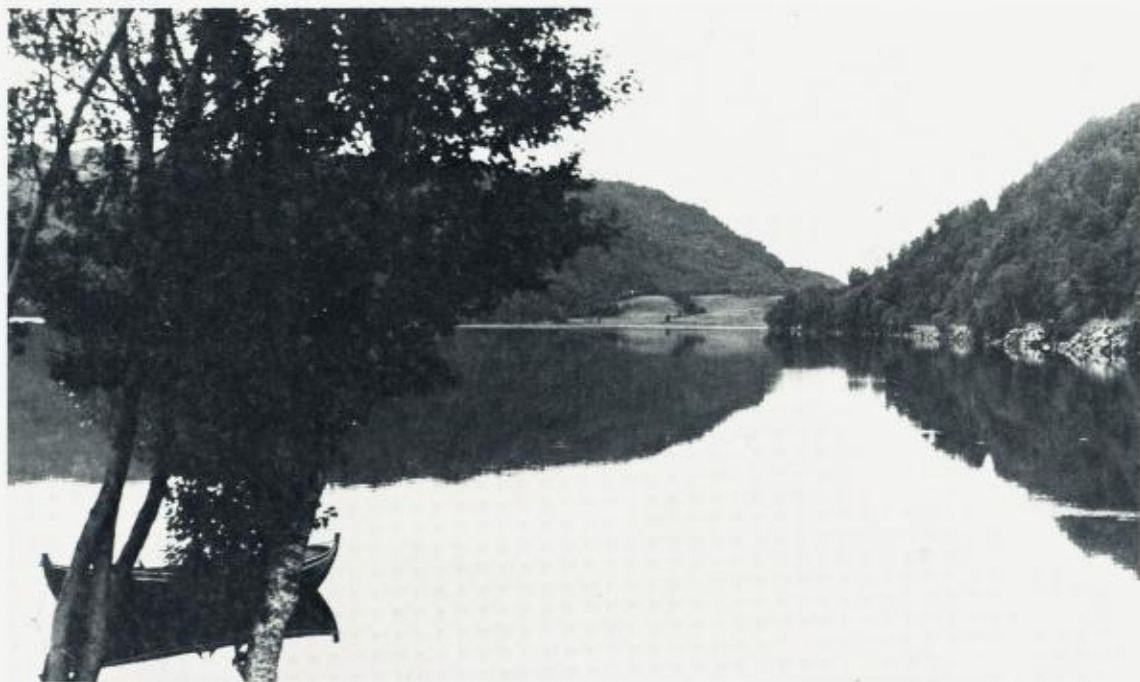
To grunneierlag selger fiskekort for stang eller garnfiske i deler av vassdraget. Det selges 100—150 kort pr. år. Jakt drives i noen utstrekning, vesentlig av grunneierne. Valnesvassdraget er forholdsvis mye brukt til turpadling og til kurs i padling, og badeplassene ved vannet er mye brukt. Mange bilturister raster ved nordenden av vannet. Falk-

flågtindene er et ettertraktet mål for fjellklatrere.

Folk fra lokalsamfunnet og Bodø-området har vært den viktigste brukergruppa til i dag. Men med den nye kystriksveien gjennom området, ventes det at flere brukere fra et større distrikt kommer til. Skiutfarten har vært økende de siste årene.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan for Bodø kommune (1977): Det er generalplanvedtekt for hele nedbørfeltet, som klassifiserer det som jord-, skogs- og naturvernområde med spesielle naturvern- og friluftslivinteresser. I vedlegg til generalplanen er hele nedbørfeltet foreslått som landskapsvernområde.

Hartvigvatnet, en viktig del av landskapsbildet i vestre del av vassdraget. Foto: W. Hjelmseth.

OBJEKT NR. 162

ELVEGÅRDSSELV (VASSDALEN)/ ARAÆDNO

Fylker: Nordland, Troms

Kommuner: Narvik, Lavangen, Gratangen

Nedbørfelt: 119 km²

Middelvannføring: 5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Elvegårdselv har sitt utspring i fjellområdet på grensa mellom Nordland og Troms. Den øvre delen heter Vassdalselv. Den renner sør- og vestover til Bjerkvik, 32 km nord for Narvik.

De øvre deler av vassdraget er preget av høge, bratte, blankskurte fjell. Dalen opp til Storfossen er trang, men deler seg så i to markerte, åpne daler med spredt bjørkeskog, lyngrabber og myrpartier. I Grasdalen er Grusvatnet framtreddende, og nord for Grusvatn går dalformasjonen over til Stormyra i Spansdalsvassdraget. Sørøstdelen av feltet har mer viddekarakter.

Øst for vassdragsområdet kommer man inn i store naturvern- og friluftsområder i Sverige. Et geologisk fenomen i området er underjordiske elve- og bekkeløp, bl.a. fra St. Leigasjavri og Kobberfjellvatn.

I de nederste delene av vassdraget er terrenget åpent med en del bebyggelse og dyrket mark, med skrinne furukoller og bjørkekledte åser. Her ligger to kvadratkilometer store Hartigvatnet. Elvegårdsmoen og områder sør og sørøst for Hartigvatnet er øvingsområder for forsvaret, deler av det er skytefelt (fareområde). Noen km ovenfor Hartigvatnet ligger en inntaksdam for et vannverk.

Egnethet til friluftsliv

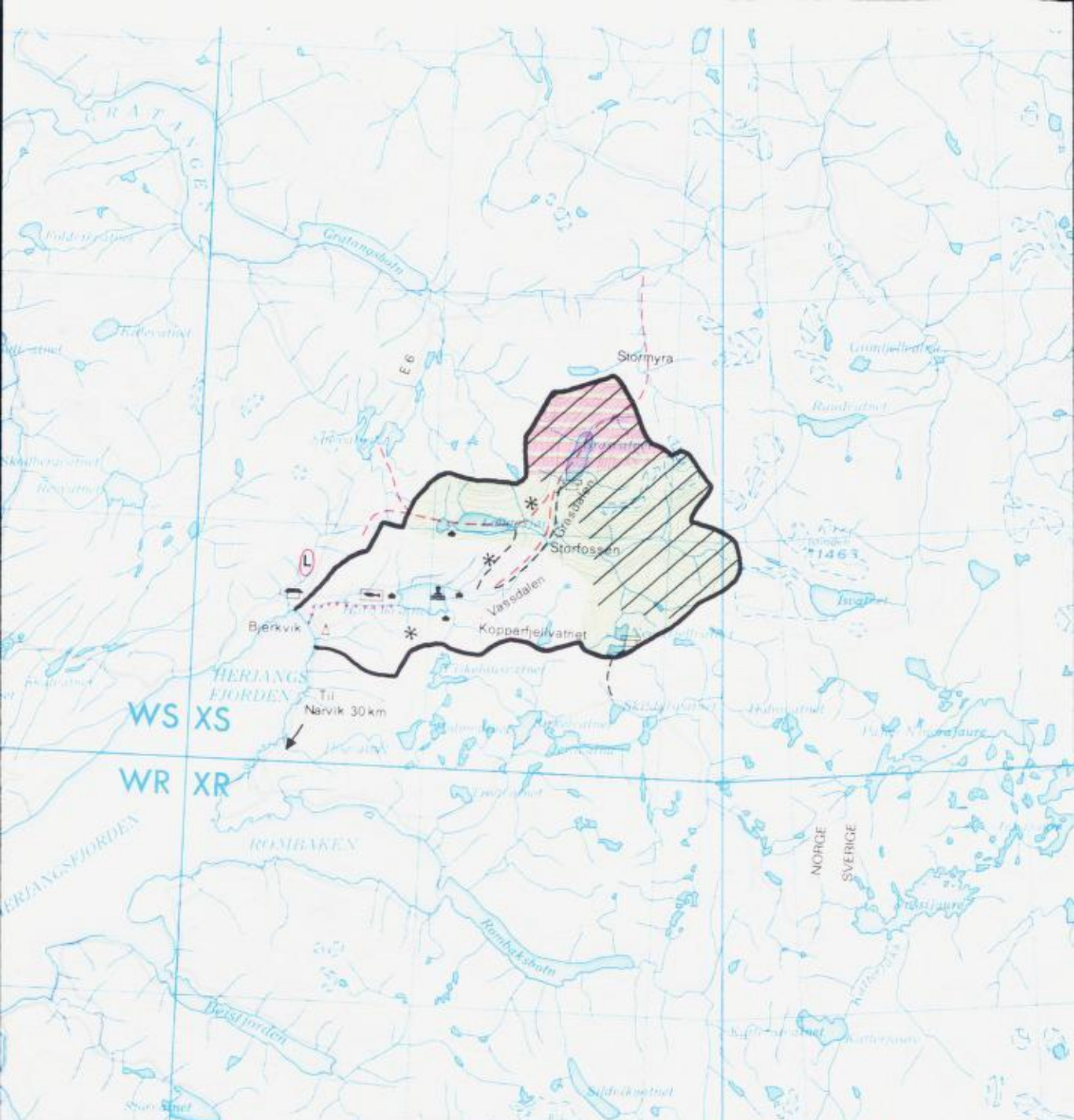
Store deler av vassdragsområdet, særlig dalene og viddeområdet i sør, er godt egnet til ski- og fotturer. Det er mange muligheter for å nå høyt opp med fin utsikt over det varierte landskapet.

Muligheten til jakt i hele området er god, storviltjakta foregår særlig i de nedre delene. De fleste vannene i vassdraget er gode fiskevann, og de nederste kilometrene av Elvegårdselva er lakseførende. Det er rikelig med blåbær, og en del molte og tyttebær i dalene.

Elvegårdselva er av interesse for elvepadlere.

Dagens bruk

Utfarten til vassdragsområdet er størst i skisesongen. Ved siden av skiturer er fottu-

ELVEGÅRDESELV (VASSDALEN) M 1:250 000
 Ref. serie 1501, blad Narvik

NOU 1983: 45
 Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 162
ELVEGÅRDESELV
(VASSDALEN)/ARAÆDNO

Symboliste bakerst i heftet

Friluftsliv og vassdragsvern

rer kombinert med bærplukking, jakt og fiske de viktigste friluftaktivitetene. Mye brukte stier og løyper går fram av kartet. Narvik Jeger- og Fiskerforening har to hytter i vassdragsområdet, ved Grasvatnet og ved Neverfjellvatnet. Hyttene kan leies av alle, og de har de siste årene hatt 100—150 overnattinger hver pr. år, vesentlig av medlemmer. Det ligger 25—30 private hytter spredt i de nedre delene av vassdragsområdet.

Vassdraget er utfartsområde for lokalbefolkningen og for regionen. Militæravdelingen på Elvegårdsmoen nytter vassdraget både til øvelse og fritidsaktiviteter. Det felles seks til sju elger og forholdsvis mye rype i vassdragsområdet hvert år. Adgangen til å

fiske laks er begrenset, det selges 100—200 fiskekort pr. år. Narvik Jeger- og Fiskerforening selger jakt- og fiskekort for innlandsfisket.

Ved Bjerkvik er det anlagt en lysløype. Det er et hotell og en campingplass i Bjerkvik.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Forslag til generalplan for Narvik (1977): Deler av vassdragsområdet er foreslått som landskapsvernområde. De tilgrensende områdene i Troms er av fylkesadministrasjonen foreslått som landskapsvern- og friluftsområder.

Troms

Natur

Troms fylke har en variert og allsidig natur med rike muligheter for forskjellige typer friluftsliv. Indre Troms har store fjell- og viddepartier som strekker seg videre inn i Sverige, Finland og Finnmark. Fjellområdene gir gode muligheter for fotturer, og deler av områdene er kvalifisert til betegnelsen villmark.

Nær kysten er det også fjellområder, f.eks. på Senja og omkring Tromsø. Lange fjorder deler opp landet, og gir gode muligheter for bruk av småbåter og fritidsfiske.

Troms har også brede, frodige daler, f.eks. Målselvdalen. Mange av elvene er lakseførende, og godt jaktterreng fins de fleste stedene i fylket.

Bosetting og friluftsområder

Det meste av bosettingen i Troms ligger langs kysten og langs fjordene. Hovedtyngden ligger i Tromsø, Harstad, Finnsnes og områdene omkring. Det er noe bosetting i dalene i Troms, men i de indre delene av fylket er det store urørte naturområder.

For befolkningen i Lofoten er Sør-Troms et like naturlig ferieområde som Nordland.

I indre Troms har Forsvaret store stående styrker. Dette gir mennesker fra hele landet kjennskap til de muligheter for friluftsliv som fins i fylket.

Tradisjonelt er friluftslivet i Troms i stor grad knyttet til høstingen av naturressurser; jakt, fiske og bærsanking. Friluftsliv med vekt på naturopplevelse og avkobling utøves imidlertid av stadig større grupper. Det fører til økende bruk av forholdsvis urørte naturområder og områder der reindrift har domnert til nå.

Reisemønsteret i forbindelse med friluftslivet viser to hovedtendenser. Folk fra byene og tettstedene på kysten drar til de nære fjellområdene eller de større fjellområdene i indre Troms. Hit drar også en del folk fra Lofoten. Fra dalene og de indre fjordstrøkene reiser på den andre siden en del til kysten i fritiden. Langs kysten har det de senere årene vært en økende hyttebygging. Med de store avstandene fylket har, tolerer folk en til to timers reise hver vei i forbindelse med dagsturer, og to til fire timers reise hver vei i forbindelse med helgeutfart. Det er god tilgang på nærområder for friluftsliv i Troms.

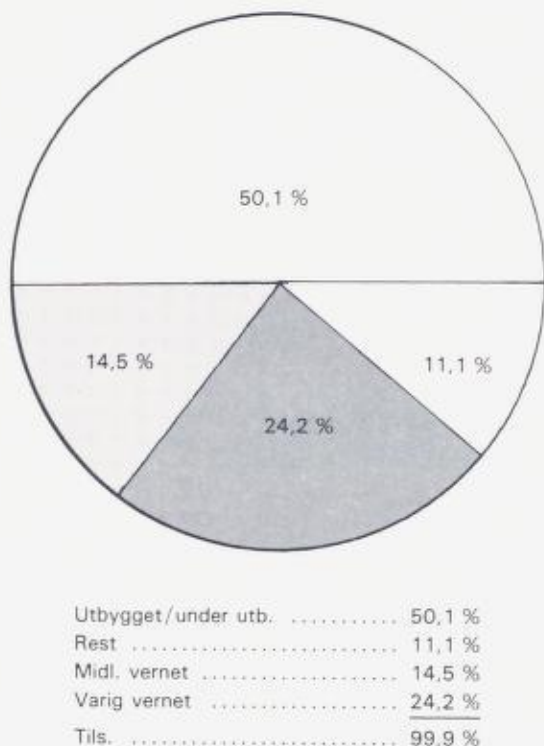
Offentlig planlegging

Handlingsprogrammet for friluftslivet i Troms fra 1981 foreslår sterk satsing på registrering og opprustning av nærområder for friluftsliv. En del foregangsprosjekter blir prioritert. I Handlingsprogrammet fra 1977 er det i større grad behandlet friluftsområder av regional og landsdelsinteresse.

Store deler av naturområdene i Troms er statsgrunn som forvaltes av Statens skoger. Det er fylkesmannens oppfatning at dette gir like god kontroll med utnyttelsen av områdene, som en eventuell fylkesplanvedtekt ville ha gjort.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i Troms går fram av figuren under.

De varig vernede vassdragene representerer ca. ¼ av kraftpotensialet i fylket. Det største av dem er Målselvvassdraget, som har sitt utspring i Øvre Dividal nasjonalpark. De andre viktig vernede vassdragene er: Melåvassdraget, Tennevikvassdraget, Rensåelvassdraget, Håkavikkvassdraget, Sommersætelve, Salangselva, Anderdalen, Søndre og Nordre Lakselvvassdraget, Ross-

fjordvassdraget, Sagelva, Skogsfjordvassdraget, Breivikelva, Fauldalselva, Lyngdalselva, Manndalselva og Navitelva. Vassdragene ligger spredt over hele fylket, og er alle forholdsvis små.

Vassdrag som representerer 14 pst. av kraftpotensialet er midlertidig vernet. Det største midlertidig vernede vassdraget, er Reisavassdraget. De fire andre objektene er betydelig mindre.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 172, *Spansdalsvassdraget*. Øvre del av dette vassdraget er en del av et større naturområde i Nordland, Troms og Lappland (Sverige). Naturen gir gode muligheter for skiturer og kortere fotturer, bærturer og jakt. Elva er laks- og sjørrettførende. Vassdraget er viktig for friluftslivet lokalt og for Narvik og resten av regionen.

Verneklasse 3

Objekt nr. 182, *Barduvassdraget (ovenfor Altevatnet)*, er forholdsvis stort, og så godt som upåvirket av tekniske inngrep. Store deler av det er villmarksområde. Det er en del av store urørte naturområder i indre Troms og Nord-Sverige. Landskapet har store vann og mellomliggende fjellpartier som går opp i 1 600—1 700 m o.h. Vegetasjonen er vesentlig krattskog i lavere områder.

Vassdragsområdet er svært mye brukt av folk fra Bardu kommune. Båtliv, fiske og molteturer er dominerende aktiviteter, men det drives også jakt. I tillegg til lokalbefolkningen, er vassdraget av stor betydning for folk fra det nordlige Nordland med Lofoten og Sør-Troms.

Verneklasse 2

Objekt nr. 184 a, *Nordkjøselv*, har et nedbørfelt som er forholdsvis lite. Hoveddalen er U-formet, med flere sidedaler. Området egner seg til dagsturer på ski og til fots. Deler av elva kan padles, og det drives noe jakt og fiske i området. Vassdraget har verdi for friluftslivet lokalt.

Verneklasse 4

Objekt nr. 191, *Reisavassdraget*, omfatter store områder som er kvalifisert til betegnelsen villmark. Nedbørfeltet grenser også inn mot store naturområder i øst, sør og vest (Finnmarksvidda og områder i Finnland, bl.a.). Naturen er variert, fra snau vidde til frodige dalstrøk, og vassdraget gir svært store muligheter for friluftsliv.

Selve Reisaelva er lakseførende i en strekning på over 70 km, og den er en av landsdelens beste lakseelver. På elva er det mulig å bruke elvebåt, noe som gir en sterk opplevelse av det særegne og vakre landskapet i Reisadalen. Det knytter seg også sterke padleinteresser til hele vassdraget.

Dalen og vidda er svært godt egnet til fotturer og skiturer, både dagsturer og lengre turer i veiløst urørt terreng. Reisavassdraget er prioritert som friluftsområde i offentlig plansammenheng. Vassdraget er av stor betydning lokalt og regionalt, og har også nasjonal interesse.

Verneklasse 1

Objekt nr. 191 a, *Oksfjordvassdraget*. Sammen med Reisavassdraget og Navitelva utgjør Oksfjordvassdraget et stort natur- og friluftsområde. Oksfjordvassdraget egner seg til kortere og lengre turer og til jakt. De nedre delene av vassdraget er godt egnet til sportsfiske etter sjørøye, særlig i forbindelse med Oksfjordvatnet. Elva er også lakseførende. Vassdraget har i dag størst betydning for lokalbefolkningen.

Verneklasse 4

Stormyra. Foto: H. Prestbakmo.

OBJEKT NR. 172

SPANDALSVASSDRAGET/RUONGO-JAKKA

Fylker: Troms, Nordland

Kommuner: Lavangen, Narvik, Gratangen, Bardu

Nedbørfelt: 140 km²

Middelvannføring: 4,5 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Spanselva kommer fra fjellpartiet på grensa mellom Nordland og Troms, og den renner nordvestover til Lavangen. Riksvei 84 går langs den nederste delen av elva, og vassdraget krysses av E6, 64 km nord for Narvik.

Den øvre delen av vassdraget domineres av den flate, 4 km lange Stormyra, som er omkranset av høye fjell. Spanselva bukker seg langs østkanten av myra, omgitt av kratt. Kontrastene i dette området gir store opplevelsesmuligheter. Nord for Stormyra reiser den 1 456 m høye Spanstind seg bratt opp. Nedenfor Lapphaugvatnet ved E6 går elva under jorda et stykke, og der den fosser fram i dagen igjen, danner kalkkrevende planter en vakker ramme om åpningen. Nedre del av Spansdalen er trangere, og elva

går til dels i stryk. Dalsidene er bratte med urer og flåg. Fra Spanstinden kommer det en elv rett ut av fjellet og kaster seg 400—500 m rett ned mot Spansdalen. Fossen kalles «Dalens brudeslør». Sør for Tennevoll, adskilt fra resten av vassdraget, ligger Fjordbotneidet som en bred dal over til Gratangsbøtn.

I dalen fra Lapphaugvatnet til Tennevoll går det vei langs vassdraget, her er det en del bebyggelse.

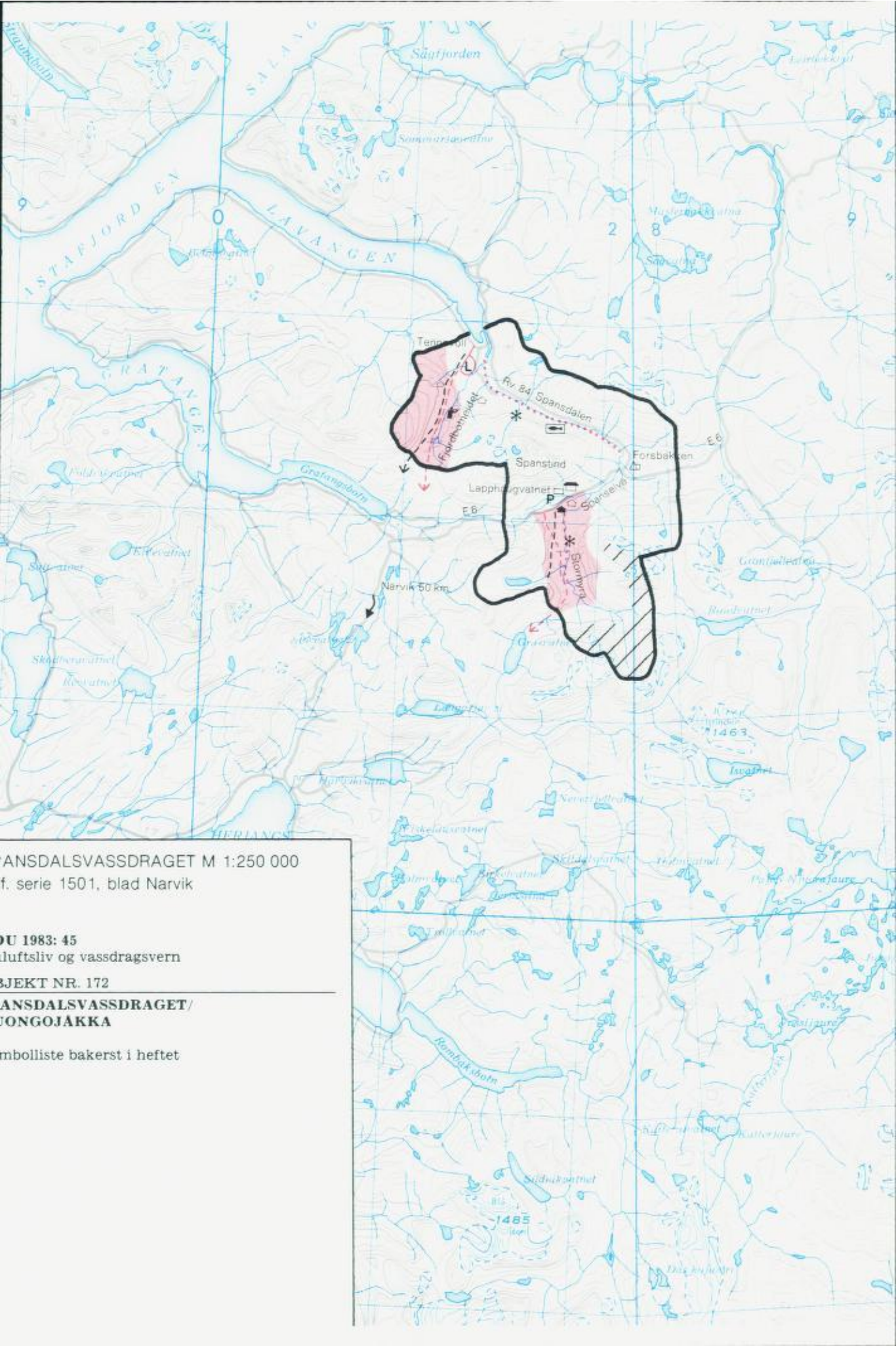
Det er flere kulturminner i området, bl.a. gamle tufter og et minnesmerke etter andre verdenskrig ved Lapphaugvatnet.

Egnethet til friluftsliv

Fjordbotneidet og Stormyra er godt egnet som ski- og fotturområder, og terrenget er lett å gå i. Det er også mulig å ta lengre, mer krevende turer mot Gratangen eller Elvegårsvassdraget i Nordland.

Terrenget er noen steder bratt med rasfare. Den nedre delen av vassdraget egner seg godt til elvepadling.

Elva fører laks og sjørret de nederste 12 km. Det er en god elgbestand i Stormyraområdet. Flere våtmarksområder i området kan være av interesse for amatørornitologer.

ANSDALSVASSDRAGET M 1:250 000
f. serie 1501, blad Narvik

DU 1983: 45
luftsliv og vassdragsvern
BJEKT NR. 172

ANSDALSVASSDRAGET/
CONGOJAKKA

mbolliste bakerst i heftet

Dagens bruk

Fjordbotneidet og Stormyra er de to områdene som har størst interesse sett i en friluftssammenheng. Her dominerer dagsturer både sommer og vinter. Lokalsamfunnet omfattet 800 mennesker, og i regionen bor det 16 500 mennesker. I påsken brøytes det opp en parkeringsplass på Lapphaugvatnet, og her og langs veien kan det stå flere hundre biler hver dag. Det er vanlig å gå kortere turer på Stormyra, eller over Stormyra og inn i Elvegårdsvassdraget nordfra på ski. Over Fjordbotneidet går det også faste skiløyper. På Tennevoll er det ei 3 km lang lysløype.

Langs Stormyra går en gammel kjerrevei. Over Fjordbotneidet går det faste stier, og området er noe nyttet til stor- og småviltjakt. Spansdalselvas grunneierlag selger jaktkort, og fiskekort for laksefiske til utenbygdsboende. Bygdefolk har fritt fiske. Om

sommeren er bærturer den mest utbredte aktiviteten.

Det er i alt 30—40 hytter i vassdragsområdet, 25 av dem ligger ved Lapphaugvatnet. Her ligger også en turiststasjon og campingplass med hytter. Disse overnattingsmulighetene brukes ofte i forbindelse med friluftsliv, og særlig i påsken.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Forslag til generalplan for Lavangen kommune (1980): Området Lapphaugen—Stormyra samt et lite område ved Forsbakken er avsatt til friluftsmål.

Handlingsprogram for friluftslivet i Troms (1977): Stormyra og Fjordbotneidet er nevnt som områder av meget stor verdi for friluftslivet i kommunen.

Fra Gævd'najav'ri. Foto: F. Rikardsen.

OBJEKT NR. 182

BARDUVASSDRAGET (OVENFOR ALTEVATNET)/ASTUÆDNO

Fylke: Troms

Kommune: Bardu

Nedbørfelt: As'tuædno: 463 km²

Gammasjokka: 130 km²

I alt 593 km², hvorav 118 km² i Sverige.

Middelvannføring for As'tuædno) 7,2 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Den øvre delen av Barduvassdraget ligger sør og øst for Altevatn og grenser mot Sverige. Det er ikke veiforbindelse inn til den delen av Barduvassdraget som er midlertidig vernet. Fra E6 ved Setermoen går det fylkesvei til vestenden av Altevatn. Herfra kan det leies båt for transport inn i området. Fra nord kan vassdragsområdet nås til fots gjennom Øvre Dividal nasjonalpark, og fra sør over Torneträsk med båt og videre til fots. Torneträsk har togforbindelse med Narvik og Kiruna.

Landskapet er særpreget, med store vann og mellomliggende fjellpartier som går opp i 1 659 m o.h. De laveste områdene i feltet er utløpet mot Altevatn (476 m o.h.). Fjellpartiene er bratte og høye i den vestlige delen. I

den østlige delen er toppene mer avrundet og terrenget er mer åpent og flatt. I de lavere delene av området er det flere større myrområder og noe krattskog. De største sjøene er Leinavatn og Gævd'najav'ri, som begge er flere mil lange.

Partiene omkring Leinavatn og områdene vest for Gævd'najav'ri med flate frodige områder danner en vakker kontrast til fjellmassivene omkring.

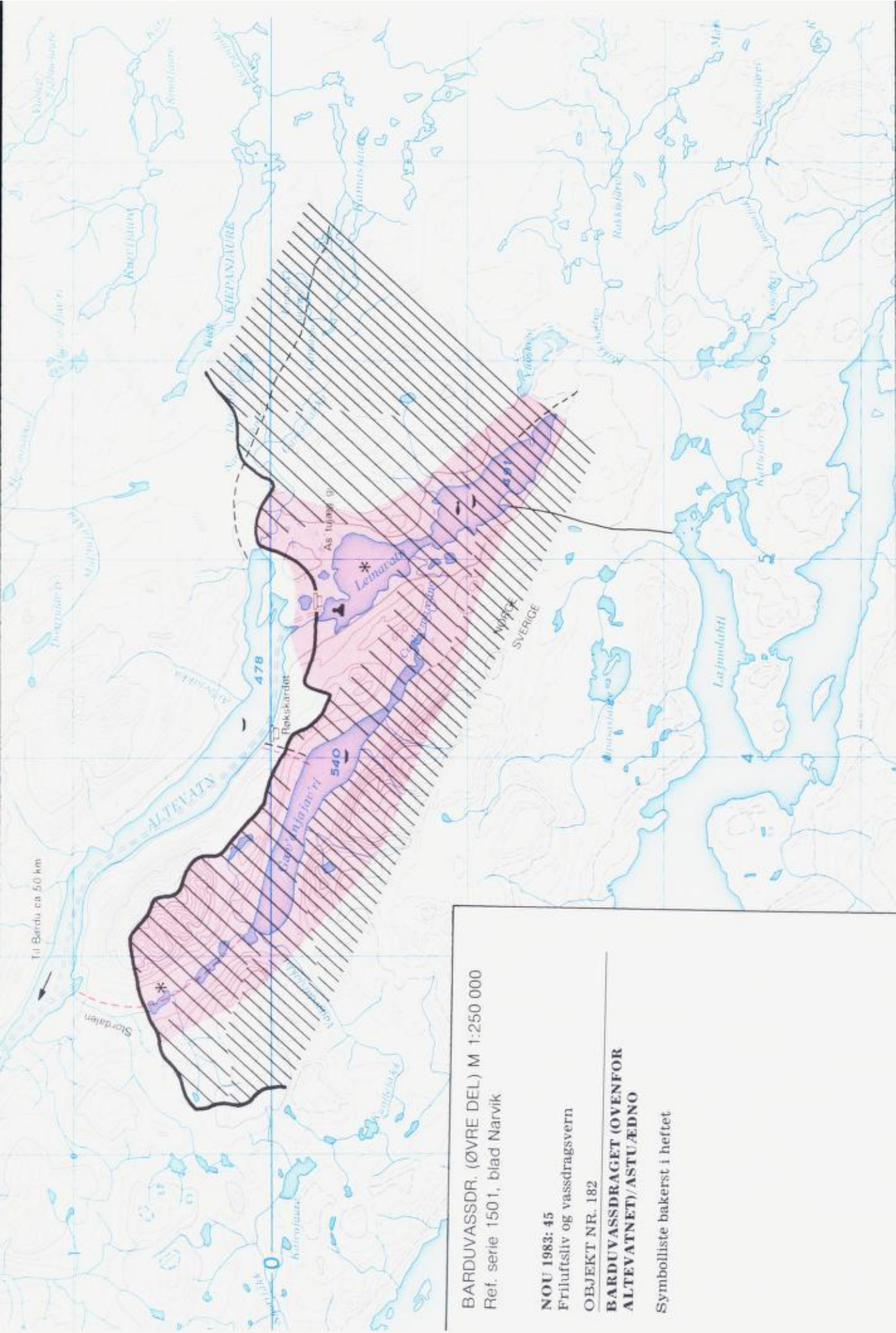
Området har et rikt fugleliv. Særlig As'tu-jæg'gi og Cuolbmaædno er meget interessante områder både for amatørornitologer og fagfolk. Det er også rik anledning til å studere kvartærgeologi. Og her er mange synlige kulturminner som fangstplasser, dyregraver o.l.

Egnethet til friluftsliv

En del steder gjør myr og kratt terrenget uframkommelig. Områdene er derfor ikke spesielt godt egnet til rene fotturer, men i forbindelse med jakt og molteplukking er farbarheten god nok.

Området er godt egnet til skiturer av varierende vanskelighet og lengde, men avstanden til vei gjør det noe vanskelig tilgjengelig.

Alle de store vannene i området er godt

BARDUVASSDR. (ØVRE DEL) M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Narvik

NOU 1983: 45

Friluftsly og vassdragsvern

OBJEKT NR. 182

**BARDUVASSDRAGET (OVENFOR
ALTEVATNET)/ASTU/EDNO**

Symbolliste bakerst i heftet

egnet for båttrafikk. Det er relativt kort avstand over til svenske vassdrag med avløp østover, og dermed gode muligheter for å bære kano eller kajakk over til disse for dem som ønsker lange turer. Sterk vind kan imidlertid hindre båttrafikken i dagevis. Vannene blir vurdert som svært gode ørret- og røyevassdrag. Leinavassdraget er grunt og varmes raskt opp, så sandstrendene der egner seg godt for bading.

Terrenget er et av de beste molteområdene i Troms, her fins elg og småvilt.

Dagens bruk

Området brukes lite til rene ski- og fotturer. Det er en merket ski og grenseovergang mellom Leinavatn og Tornetråsk. Øst for Leinavatn er det ytterligere to grenseoverganger. Fra Altevatn går det en umerket sti til stuora Gamasjav'ri, og dessuten går det umerkede vinterløyper over Stordalen og Røskaret til Gøv'dnajav'ri.

Utenfor vassdragsområdet, ved vestenden av Altavatn, er det om lag 150 private hytter, kafe og utleiehytter. Kaféen leier ut båter på Altevatn og driver skysstrafikk med snøcooter om vinteren. Den formidler også utleie av en hytte (14 senger) ved Røskaret rett ved vassdragsområdet, og utleie av en hytte (4 senger) nord for Leinavatn i området. Bardu Jeger- og Fiskeforening har tre hytter for medlemmer innenfor vassdragsområdet.

Områdene nord for Leinavatnet kan om sommeren regnes som pressområde. Her er det et yrende badeliv, og mange har telt stående hele sesongen. Det er ordnet med toa-

lett og renovasjon i området. Svært mange har båt på Leinavatnet, det er omlag 75 båter som ligger i vinteropplag, og mange tar båten opp i vannet i sommersesongen. På Gøv'dnajav'ri er det om lag 50 båter. De aller fleste båtene har motor, og de brukes mye til fiske. 1 300—1 400 personer fisker med fiskekort i vassdragsområdet. Om lag 30 pst. av fiskerne er fra Bardu (4 000 innbyggere i kommunen) og 50 pst. er fra resten av Troms og nordlige Nordland med Lofoten. Folk kommer også fra hele landsdelen for å plukke molter. Området er rikt på bær, og det er fri plukking. Det er god mulighet til småviltjakt i området. Relativt få jegere driver jakt her, men antall jakt dager er høyt. Vinterstid er det isfiske på de største vannene, og på senvinteren kan det være opp til 25 telt i området samtidig.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplanarbeidet i Bardu kommune: I 1979 leverte et kommunalt oppnevnt utvalg en innstilling om Altevatn-området. Utvalget har hovedsakelig behandlet områdene vest for vannet, og man går inn for en videre, moderat utbygging av hytter og turistanlegg vest for vannet. Øst for vannet legges det opp til en svært restriktiv holdning til utbygging av enhver art, og generalplanutvalget har fattet vedtak mot ytterligere kraftutbygging i området.

Handlingsprogram for friluftslivet i Troms (1977): Hele området er vurdert å være av fylkesinteresse.

Tamokdalen mot Nordkjosbotn. Foto: T. Ekker.

OBJEKT NR. 184 A

NORDKJOSELV/GARGAMJAKKA

Fylke: Troms

Kommuner: Balsfjord, Storfjord

Nedbørfelt: 184 km²

Middelvannføring: 5,4 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Langs den nedre del av vassdraget går E6/E78. Langs E78 er det 73 km nordvestover til Tromsø. Riksvei 87 (Øvergård—Elverum (Bardu)) går langs øvre del av vassdraget i Tamokdalen.

Nordkjoselva renner fra Tamokvatnet og ut i Balsfjorden, en strekning på ca. 25 km. Tamokdalen og Balsfjordeide danner hoveddalen i området. Det er flere mindre sidedaler. Dalsidene er over alt temmelig bratte, og mellom dalene er det et grovkupert terreng med botner, skar og smådaler og topper opp i 1 400—1 500 m o.h. Det største vannet i vassdraget er Storvatnet, på ca. 1 km².

De flate dalene med bratte fjell omkring er et typisk trekk ved vassdraget som mange setter pris på, karakteristiske eksempler på dette er Postdalen og Kjusakdalen. Perstind (916 m o.h.) er lett tilgjengelig fra Nordkjosbotn og gir storslagen utsikt over fjell og fjord.

Flere kulturminner ligger sentralt til for turister og turgåere i området, bl.a. fangstgraver, en tjeremilbotn og gamle tufter.

Egnethet til friluftsliv

Flere deler av området egner seg for dags-turer til fots og på ski, særlig terrenget ved Storvatnet, i Kjusakdalen og i Postdalen. Større sammenhengende naturområder grenser inn til vassdraget, og gjør det mulig å ta lengre og mer krevnde turer. Vinters tid er det rasfare flere steder, men i områdene rundt Storvatnet er dette sjeldent noe problem.

Nordkjoselv er egnet til og blir benyttet til turpadling. Den strekningen som padles er de siste ca. 8 km av vassdraget. Elva er lett tilgjengelig og byr på fine naturopplevelser.

I Nordkjoselva går det smålaks, sjørret og sjørøye til ovafor Øvergård. Vassdragsområdet har en bestand av elg og en del småvilt, villmink og rådyr. Det er rikelig med skogsbær i området.

Dagens bruk

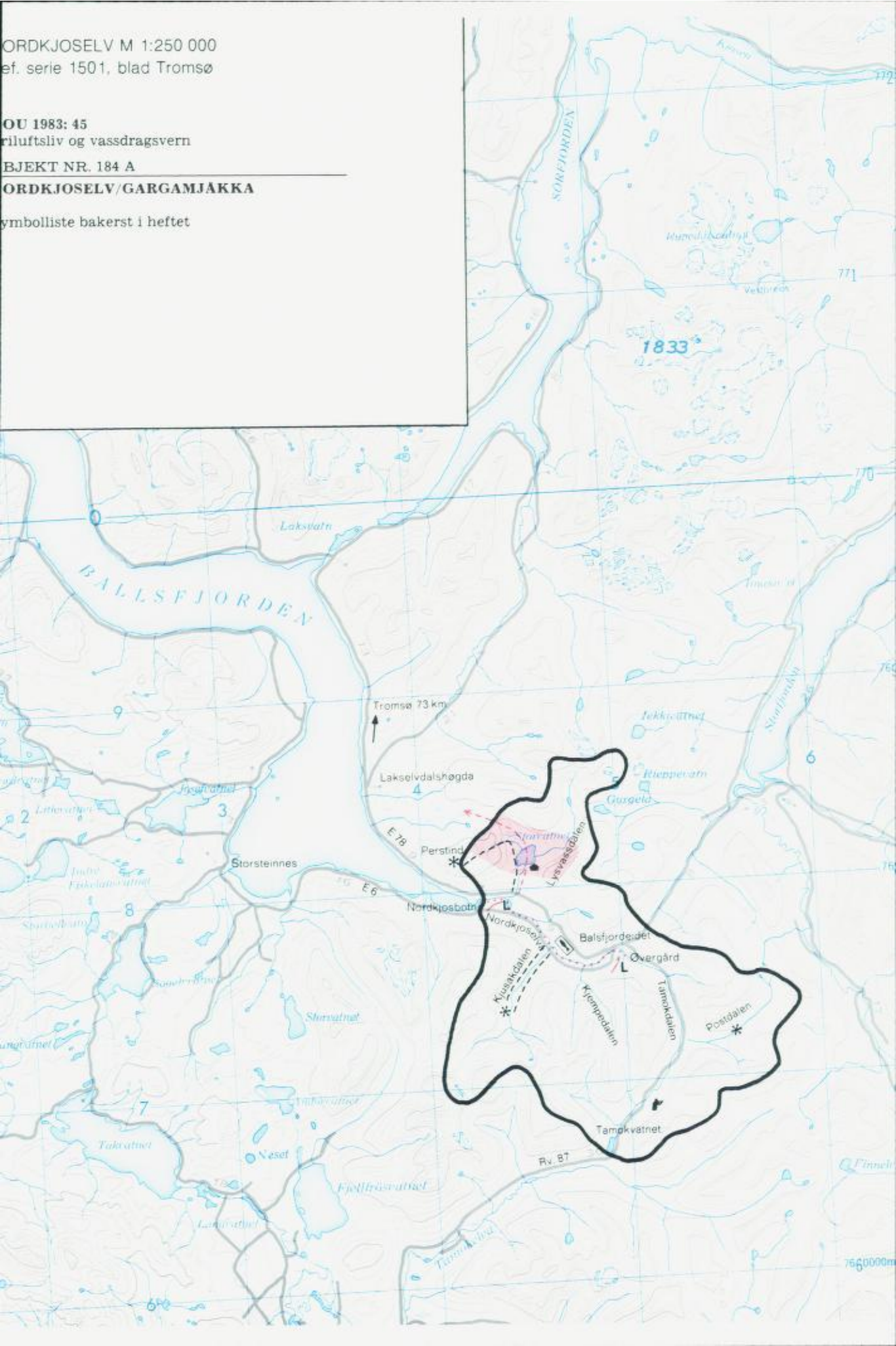
Skiturer, fotturer og bærturer er de vanligste aktivitetene i Nordkjoselvområdet. Mest brukt er terrenget ved Storvatnet og

NOU 1983: 45
Miljøluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 184 A

NORDKJOSELV/GARGAMJAKKA

Symboolliste bakerst i heftet

mot Lakselvdalshøgda, og her går det faste skiløyper hver vinter. Sommers tid nyttes også Kjusakdalen, Kjempedalen, Lysvassdalen og Postdalen. Den største brukergruppa er lokalbefolkningen (ca. 800 personer). Rett vest for Nordkjosbotn ligger en rideskole. Rideskolen har 80 medlemmer, og de har turer til Storvatnet de fleste helgene hele sommerhalvåret.

I Nordkjoselva drives det en del laksefiske. Stor- og småviltjakt drives særlig i Tamokdalen.

Ved Storvatnet er det seks til åtte private hytter. Det er korte lysløyper i Nordkjosbotn og på Øvergård.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Utkast til generalplan for Balsfjord kommune: Områdene omkring Storvatnet er markert som friluftsområder.

Handlingsprogram for friluftslivet i Troms (1977): Storvatnetområdet er karakterisert som et område av interesse for friluftslivet i kommunen.

Reisadalen mot Kildal og Store Ste. Foto: H. Sætra.

OBJEKT NR. 191

REISAVASSDRAGET/RAISÆDNO

Fylker: Troms, Finnmark.

Kommuner: Nordreisa, Kvænangen, Kåfjord, Kautokeino

Nedbørfelt: 2 692 km²

Middelvannføring: 96 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

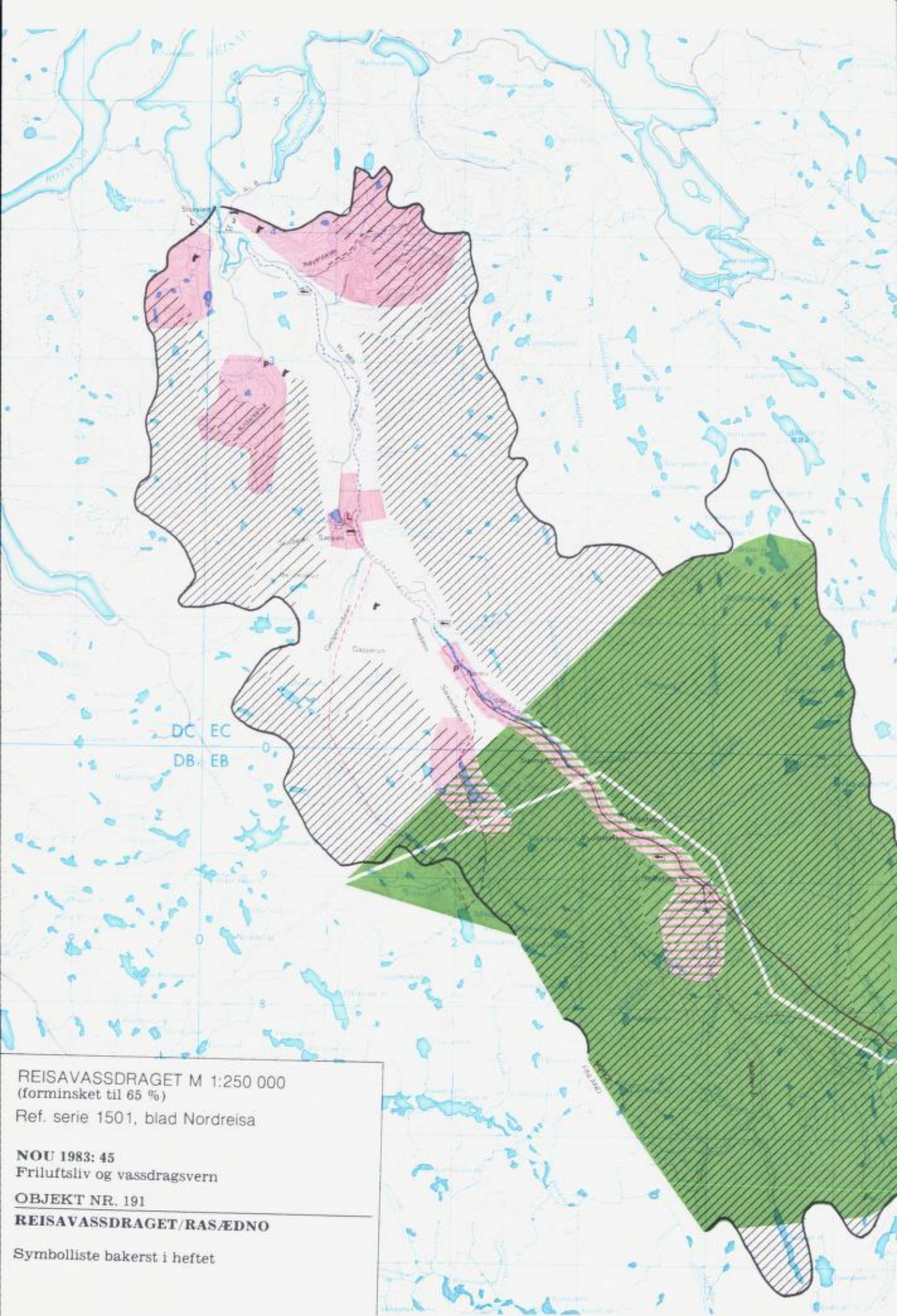
Reisavassdraget strekker seg fra den vestlige delen av Finnmarksvidda og grenseområdene mot Finland nordvestover til Storslett ved Reisafjorden, en avstand på 10 mil. Fra Storslett er det 175 km langs riksveien til Alta, og 205 km vestover til Tromsø. Fra Storslett går det vei 48 km inn i dalen. Til grensa sørøst i nedbørfeltet er det riksveiforbindelse fra Kautokeino. Størstedelen av feltet ligger langt fra bilvei.

Bebyggelsen i området er konsentrert til Storslett og dalbunnen nordligst i dalen. Her er det også en del gårdsbruk. Spredt bebyggelse går helt opp til Sarelv. Langs den nedre delen av sideelva Kildalselva er det også spredt bebyggelse. Kildalselva er regulert.

Nederst er Reisadalen bred, åpen og flat med steile lier som går opp mot bare fjellpar-

tier (1 300 m o.h.). Fjellene ved kysten er bratte og utilgjengelige, mens det i innlandet er mer avrundede former som går over i Finnmarksviddas vestre del. Reisadalen har frodig vegetasjon og preges av elva som snor seg med et svingete og variert løp; i loner, rolige kulper, men også med ganske strie partier. Dalsidene er bratte, svært ofte vegetasjonskledde, men også loddrette med urer. Fra høyfjellsplatåene på hver side skjærer daler eller canyoner seg ned med sideelver og fosser, spesielt må nevnes Mollisfossen med et fall på 269 m. Fra Nedrefoss stiger terrenget mer, helt til over bjørkeskogen og inn på vidda. Raisædno kommer fra det rolige landskapet i øst med Rai'sajav'ri. Njallajåkka er et viktig sidevassdrag helt sør i nedslagsfeltet. Elva renner gjennom den trange kløfta Njallaav'zi som har tett vegetasjon.

Fra elvemunningen og helt opp på vidda er det lokaliteter som er ornitologisk interessante, og vassdragsområdet har også en svært rik og variert flora med mange sjeldne planter og forekomster. Vassdraget er rikt på samiske, kvænske og norske kulturminner. Det egner seg således god i undervisningssammenheng og for amatørstudier.

DC EC
DB EB

REISAVASSDRAGET M 1:250 000
(forminskret til 65 %)
Ref. serie 1501, blad Nordreisa

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 191
REISAVASSDRAGET/RASÆDNO

Symbolliste bakerst i heftet

Mollisfossen mot Mollisvuob'mi. Foto: H. Sætra.

Egnethet til friluftsliv

Det er stor variasjon i framkommeligheten til fots og på ski innenfor vassdragsområdet.

I hoveddalen og oppe på vidda er det lett å ta seg fram, men bratte dalsider og vegetasjon kan gjøre det vanskelig å komme opp på vidda. Viddeområdene er svært godt egnet til lengre fotturer. Deler av området er villmark. Reisadalen, Sarelvdalen og andre mindre daler er imidlertid gode innfallspor-ter til fjell- og viddeområdene.

Reisaelva er farbar med elvebåt opp til Nedrefossen fra juni til oktober. Hele vassdraget, fra Rai'sajav'ri til Storslett, er meget interessant det meste av sommerhalvåret for de som driver med padling. Rai'sajav'ri-området er velegnet til turpadling. Området er relativt lett tilgjengelig fra riksvei 92, og det gir rike muligheter for padleturer og naturopplevelser. Ned Rai'sædna til Imofossen en strekning med stor variasjon i vanskelighetsgrad, egnert elva seg til elvepadling. Fra Imofossen til Storslett egnert elva seg meget godt til padling.

Det er gode muligheter for elg- og småviltjakt i vassdragsområdet. Reisaelva er en av landsdelens største lakseelver. Den er lakseførende opp til Imofossen, en strekning på over 70 km. Elva er også rik på sjørret og sjørøye. I mange av vannene er det ørret og røye. Det er mye blåbær, tyttebær, villrips og bringebær i Reisadalen. Molter fins i de høyereliggende områdene, og særlig i terrenget rundt Rai'sjav'ri.

Dagens bruk

Det er en merket sti, en merket vinterløype og en snøscooterløype fra Sarelv og opp Reisadalen til Nedrefosstua og videre innover fjellet forbi Rai'sajav'ri til riksvei 92, som går til Kautokeino. Opp Gapperusdalen og sørover til Såmajav'ri går det en umerket skiløype. Langs Sarelva og sørover til Såmajav'ri går det en umerket sti. I Røyedalen går det umerkede stier og skiløyper til fjells. Det er flere faste snøscooterløyper i vassdragsområdet.

På Sappen ligger en leirskole med internat for 40 personer, stedet drives som ungdomsherberge om sommeren. Sappen Leirskole og skolene på Storslett nytter Reisadalen i undervisningssammenheng og til ekskursjoner kombinert med friluftsliv.

Sappenhytta (Troms Turlag) har 13 køyeplasser, og Nedrefosshytta (TT) har 16 køyeplasser, begge er ubetjent. Troms Skogforvaltning har ubetjente hytter ved Sarelv og Sieima. Det er seks åpne hytter/nødkrypinn i nedbørfeltet og to rett utenfor mot grensa til Finland. Sappenhytta og Nedrefosshytta har henholdsvis ca. 300 og 200 overnattinger pr. år. Hyttene og vassdraget er mest brukt om sommeren. Vanligst er det å gå opp dalen og over til Kautokeino, men fjellområdene sør for Gapperus og Sarelv er også mye brukt. Det er stor utfart til Reisadalen for å plukke bær. Omkring Rai'sajav'ri er det mye molter.

Det er flere hundre registrerte og uregistrerte snøscootere i Nordreisa. Om vinteren er snøscooter det mest brukte fremkomstmiddel i indre deler av vassdraget. Nede i dalen og i Carajav'ri-, Gapperus- og Såmajav'ri-området er skiturer mer vanlig. På Rai'sajav'ri fiskes det på ettervinteren.

På Reisaelva mellom Sarelv og Vuomatakka (ca. 20 km) drives det båtskyss hele sommeren. Sappen Leirskole leier ut kanoer. I tillegg fins det i alt ca. 100 privatbåter som blir mye brukt på Reisaelva.

Det selges 500—600 fiskekort for fiske i elva hvert år, vesentlig døgnkort, men også uke- og sesongkort. Om lag halvparten av kortkjøperne er utlendinger. Bygdefolk har fritt fiske i elva, og laksefisket er en svært viktig friluftaktivitet for både fastboende og tilreisende. For fiske i resten av vassdraget selges det om lag 200 fiskekort hvert år. Det selges 50—100 jaktkort hvert år for hele kommunen, men det vesentligste av jakta foregår i vassdragsområdet. Folk i Nordreisa driver mye jakt både på elg og småvilt, sett i forhold til Troms fylke ellers.

Nordreisa Elveeierlag, Nordreisa Jeger- og Fiskerforening og Skogforvaltningen i

Troms selger fiskekort og jaktkort for Reisa-vassdraget. Det er utgitt O-kart for enkelte områder ved Storslett og Sappen.

I den nedre delen av Reisdalen er det 10—20 private hytter. På Storslett er det en campingplass, utleiehytter og pensjonater.

Det er to kortere lysløyper i vassdragsområdet, en på Sappen og en på Storslett.

I lokalsamfunnet er det ca. 2 500 innbyggere, mens regionen omfatter ca. 11 000 personer.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan for Nordreisa kommune (1979): Generalplanen framholder øvre del av Reisdalen som særlig verneverdig sett ut fra naturvern- og friluftshensyn.

Videre betegnes Reisaelva som en meget god lakseelv av betydning både for rekreasjon og i næringsøyemed. Generalplanen har merket av naturområder øst og vest for Storslett som friluftsområder. På Kildal og Sappen skal forholdene legges til rette for fritidsbebyggelse. Kommunestyret går inn for å få bygget riksvei gjennom Reisdalen til Kautokeino.

Handlingsprogram for friluftslivet (1977): Den øvre delen av Reisdalen er pekt ut som et område av interesse for hele landet, mens store deler av nedre Reisdalen er lokal interesse og av fylkesinteresse.

I 1981 kom det et nytt handlingsprogram for friluftslivet, som et tillegg til det fra 1977. Her er det gått nærmere inn på enkelttiltak og mindre områder. Sarelv, Sappen og Storslett er nevnt som viktige friluftsområder som er mye brukt, og hvor sikring og opparbeiding kan være aktuelt.

NOU 1978:18A og 18B: Finnmarksvidda: Ressursutvalget for Finnmarksvidda har foreslått at ca. 700 km² av vassdragsområdet legges ut som «Njallaav'zi nasjonalpark», som er den sørligste delen av området som er markert på kartet. Det er planer om en indre riksvei fra Kautokeino over Rai'sajav'ri og ned Reisdalen. Dersom ikke dette veiprojektet blir aktuelt, foreslår utvalget hele øvre Reisa-vassdraget lagt ut til nasjonalpark.

Det er fra fylkes-, kommunale- og andre hold fremmet verneforslag for store deler av vassdragsområdet p.g.a. landskapsmessige, botaniske, ornitologiske, geologiske og geomorfologiske verdier.

Mot Vaddasgaisak. Foto: P. Christensen.

OBJEKT NR. 191 A

OKSFJORDVASSDRAGET/GUOLLE- JAKKA

Fylke: Troms

Kommuner: Nordreisa, Kvænangen

Nedbørfelt: 268 km²

Middelvannføring: 14,1 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Oksfjordvassdraget ligger helt nordøst i Nordreisa kommune og det grenser i sørvest til Reisavassdraget. Riksvei 6 krysser den nordlige delen av nedslagsfeltet. Fra elvosen ved Sandbukta er det 150 km til Alta og 260 km til Tromsø. Det går vei opp Oksfjorddalen til Vaddas (ca. 1 mil).

Den nederste delen av vassdraget domineres av Oksfjordvatnet, som er demt opp av en stor endemorene. Det er om lag 6 km² stort og er omgitt av ca. 1 000 m høye fjell i nord og sørvest, og lave, mer avrundede formasjoner i øst. Den nederste delen av dalen ovenfor vannet er vid med en elv på hver side. Opp mot Vaddas blir dalen atskillig trangere, og i sør går dalsida rett opp i det 1 294 m høye fjellet Vaddasgaisak. Ved Vaddas deler dalen seg i to. De øvre delene av området er et grovkuppert fjellterreng i 500–600 m høyde med enkelte breer og top-

per på over 1 300 m. Landskapstrekk som gir store opplevelsesmuligheter i dette vassdraget er bl.a. kontrasten mellom den brede dalen og de høye fjellene, og flere sideelver som kommer ned i canyoner.

Ved Vaddas ligger det gamle gruveruiner som er lett synlig fra dalen, men vanskelig tilgjengelige.

Egnethet til friluftsliv

Det er gode muligheter i vassdragsområdet for ski- og fotturer. Området opp for østenden av Oksfjordvatnet er lett å gå i også utenom stiene med muligheter for å gå østover til Kvænangen eller Navitdalen. I indre deler av vassdragsområdet er det også godt turterreng med muligheter for langturer ut av feltet sørover, østover eller vestover.

Deler av området er egnet til elg- og småviltjakt. Dalen er rik på skogsbær. Storelva er lakseførende til like ovenfor Veddass, og vassdraget er rikt på sjørøye.

Dagens bruk

Fiske og turgåing er de mest utbredte aktivitetene i Oksfjordvassdraget. Det er lokalbefolkningen (ca. 400 personer) som i størst grad nytter områdene. Fra Vaddas til Napohytta går det to traktorveier som brukes

som stier. Om vinteren er det en snøscooter- og skiløype fra Solvang til Napohytta.

Napohytta (Oksfjord grunneierlag) har fem køyer og er åpen for turfolk. Hytta har besøk hver helg helt fra ettervinteren til et godt stykke utpå høsten. Ved Rieppesjav'ri er det en hytte som kan nyttes som nødkryppinn. Det er bare få private hytter i vassdragsområdet.

Oksfjord Jeger- og Fiskerforening selger fiskekort for elvene opp til Vaddas. Her selges det ca. 100 kort pr. år i tillegg til at de 60—70 medlemmene bruker vassdraget. Om høsten drives det noe jakt i de øvre delene av

vassdraget, og det er relativt sett stor utfart for å plukke skogsbær.

Ved Oksfjordvatnet ligger det en stor campingplass med hytter, som brukes noe i forbindelse med friluftsliv i de nedre delene av vassdraget. På Sandbukta er en 1.5 km lang lysløype.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Handlingsprogram for friluftslivet i Troms (1977): Kvænangsfjellet er utpekt som friluftsområde av fylkesinteressene.

Finnmark

Natur

Finnmark har store urørte naturområder, og store områder preget av samisk kultur. Finnmarksvidda her et svakt bølgende landskap mellom 300—500 m o.h. Vidda har store områder med fjellbjørk og reinlav. Andre steder er myrer, grunne vann, elver og bekker dominerende. Nord for vidda — og på vidda — reiser Gaisene seg bratt opp. Fjellene er gjennomskåret av canjoner eller bredere, flate daler. Dalene er ofte skogkledte. Fjellene går helt ut til kysten, og over lange strekninger har kysten høye, stupbratte skrenter. Mange av fjordene har form som vide havbukter. Vegetasjonen på kysten er karrig.

Bosetting og friluftsliv

Bosettingen er i hovedsak konsentrert i tettsteder, byer og fiskevær langs kysten og i fjordene.

Naturen gir svært gode muligheter for ødemarksfriluftsliv og naturopplevelser. De fleste og beste friluftsområdene ligger inne i landet eller i dalene ved kysten. Områder med skog er attraktivt særlig når det gjelder hyttebygging. Store deler av befolkningen bor i skogløse områder og det er vanlig å dra innover i landet, til skogkledte daler eller til vidda, i forbindelse med ferie og fritid.

Det er godt jaktterreng i hele fylket, og andelen av jegere blant befolkningen er dobbelt så høy som landsgjennomsnittet. Innlandsfisket skjer både med stang og garn, og isfiske drives også. De beste fiskemulighetene fins på Finnmarksvidda. Fylket har ca. 60 lakseførende elver. I den lengste, Tanavassdraget, går laksen over 300 km inn i landet.

På ettersommeren er ofte bærplukking, særlig av molter, den største friluftaktiviteten. Alle disse aktivitetene drives i størst grad nær vegene, eller omkring fjellstuene. Tradisjonelt sett er friluftslivet i Finnmark sterkt knyttet til høsting av naturressursene. Fylket har imidlertid også svært gode muligheter for fotturisme på vidda, og for skigåing i mars—juni.

Offentlig planlegging

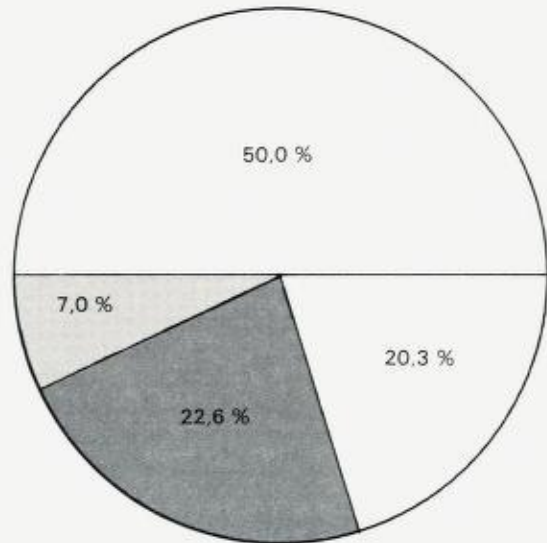
Med staten som eier av 98 pst. av all grunn i Finnmark, er det lite aktuelt å sikre arealer for friluftsliv ved kjøp. *Handlingsprogrammet for friluftsliv (utkast fra 1980)* peker ut 17 områder av interesse for friluftslivet i fylket.

Dette er mye brukte områder hvor det er aktuelt med parkeringsplasser, rasteplasser, renovasjon etc.

Det er 3 nasjonalparker i fylket, Øvre Pasvik, Stabbursdalen og Øvre Anarjåkka Nasjonalpark. *NOU 1978: 18, «Finnmarksvidda»* foreslår Stabbursdalen nasjonalpark utvidet så den blir vesentlig større, og dermed vil den bl.a. omfatte deler av Repparfjordvassdraget.

Utbygging og vern

Vassdragssituasjonen i fylket går fram av figuren under:

Utbygget/under utb.	50,0 %
Rest	20,3 %
Midl. vernet	7,0 %
Varig vernet	22,6 %
Tils.	99,9 %

22 pst. av produksjonspotensialet er varig vernet. Disse vassdragene dekker store arealer av fylket, så godt som hele Finnmarksvidda er med her.

De varig vernede vassdragene er:

Bognelv/Vassbotnelv, Altavassdraget utenom Altautbyggingen, Tverrelva, Transforelva, Lakselv til Leirbotn, Kokelva, Russelva, Hamnaelva, Smørfjordelva, Stabburselva, Ytre Billefjordelv, Brennelva, Børselva, Lille Porsangerelv, Veidneselva, Stor-elva til Storfjorden, Langfjordelva, Tana med

øvre Anarjokka, Sandfjordelva, Tverrelva til Persfjorden, Komagelva, Skallelva, Vestre Jakobselv, Bergebyvassdraget, Meskelva, Bruelva, Vesterelva til Meskfjorden, Reppeelva/Nyelva, Klokkerelva, Neidenelva, Munkelva, Langfjordvassdraget, Ellen/Øydevassdraget, Haukelv/Grense Jakobselv, Skaidivassdraget, og Storelva til Burfjord. Disse vassdragene dekker store og verdifulle natur- og friluftslivsområder.

De 7 pst. av kraftutbyggingspotensialet som er midlertidig vernet, representerer vassdrag som ligger nærmere kysten enn de vanlig vernede. Bare Lakselvassdraget strekker seg inn på Finnmarksvidda. Alle objektene er viktige områder for friluftslivet lokalt, og Repparfjordvassdraget, Lakselvassdraget og Vesterelva er også av betydning i fylkessammenheng.

Vurdering av de midlertidig vernede vassdragene

Objekt nr. 196, *Repparfjordvassdraget, Rieppuvuonjåkka*. Den skogkledte Repparfjorddalen ligger som en kontrast til det nakne landskapet på kysten. Hoveddalen har fylkets største hyttekonsentrasjon. Det fiskes mye laks i elva, og viddeområdene brukes mye til jakt, fiske og molteplukking. Vassdraget er av svært stor verdi for lokalbefolkningen og for folk fra nabokommunene. Særlig Hammerfest er dårlig stilt med hensyn til andre friluftsområder. Vassdraget har også betydning i fylkessammenheng. *Verneklasse 1*

Objekt nr. 198, *Snefjordvassdraget/Muorraljåkka*, er mye brukt av lokalbefolkningen som dagsturområde, spesielt om sommeren. Det gir gode muligheter for sportsfiske og småviltjakt.

Verneklasse 3

Objekt nr. 200, *Lakselvassdraget/Lævdnjajåkka*, har en frodig og vid hoveddal med bjørkeskog og furu. Vassdraget har meget stor verdi for friluftslivet lokalt og regionalt, dessuten også for fylket. Elva har meget stor verdi som lakselv, og det er også svært gode muligheter for de fleste andre friluftslivaktiviteter i vassdragsområdet.

Verneklasse 1

Objekt nr. 204, *Julelva/Juovlajåkka*, grenser til Vesterelva, og begge ligger på den arktiske pregede Varangerhalvøya. Juleldalen er frodig med bjørkeskog, området har gode muligheter for friluftsliv og er av verdi for kystbefolkningen. I dag brukes det vesentlig av lokalbefolkningen og av folk i nabokommunene.

Verneklasse 4

Objekt nr. 205, *Vesterelva til Syltefjord/Oar'dujåkka*. Syltefjorddalen er skogkledt, og i dalen og ved Oar'dojavri har kystbefolkningen hytter. Nedslagsfeltet er viktig som jaktområde og molteområde. Det fiskes sjørøye og noe laks i elva. Vassdraget er vært viktig som friluftsområde for Båtsfjord og Vesterelva, og det brukes også av folk fra regionen.

Verneklasse 2

Objekt nr. 219, *Karpelva/Sii'dejåkka*. Karpelva går i den frodige, vakre Karpdalen, med bjørkeskog, elver og vatn. Dagsturer, jakt og fiske etter smålaks og bærplukking er vanlige aktiviteter. Områdene omkring er langt mer karrige, og Karpelvas nedbørfelt er derfor et populært friluftsområde. Vassdragsområdet er viktig for friluftslivet lokalt og for Sør-Varanger kommune.

Verneklasse 3

Sennaland. Foto: T. Ekker.

OBJEKT NR. 196

REPPARFJORDVASSDRAGET/ RIEPPUVUONJÄKKA

Fylke: Finnmark

Kommuner: Alta, Porsanger, Kvalsund

Nedbørfelt: 781 km²

Middelvannføring: 19 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget munner ut i Repparfjorden, sørvest for Porsangerhalvøya. Riksvei 6 fra Alta kommer inn i vassdragsområdet på Sennalandet, og den følger Repparfjorelva til Skaidi. Videre langs elva til utløpet går riksvei 94 (til Hammerfest). Skaidi-elva er varig vernet, og den faller utenfor objektet.

Vassdragsområdet består hovedsakelig av videområder. I nord-vest er det fjellområder opp mot 700 m o.h. Vassdraget har sitt utspring på Sennalandet og Myrlandet, hvor landskapet er preget av store, flate områder med myrer, grunne vann og et nettverk av stilleflytende elver. Her er noen spredte skogteiger. Fra Ai'sro ai'vi går elva i den forholdsvis trange Repparfjorddalen. I dalen er det bjørkeskog. Sideelvene faller bratt ned dalsidene nedover i dalen. Fra Skai'di er dalen flatere og bredere ut til Repparfjorden.

Fra Skai'di til elveutløpet er det noe fast bosetting. Om sommeren har et stort antall flyttsamer med rein tilhold i vassdragsområdet. Nord for Repparfjorddalen er det et kalvingsområde. Over Myrland og videre nordover, og nordøst i nedslagsfeltet, går det flytveiv for rein.

Egnethet til friluftsliv

Hele vassdragsområdet er godt egnet for kortere og lengre ski- og fotturer. De store myrområdene kan redusere farbarheten noe sommers tid. Veien gjennom vassdraget gir lett adkomst til terrenget. Samtidig er områdene så store, og fortsetter i så store naturområder, at det er mulighet for lange turer i godt turterreng.

Repparfjordelva kan være interessant for elvepadlere fra Ai'seroai'vi til Skaidi, og for turpadlere videre ut til fjorden.

Det er god mulighet til jakt i området, og særlig er det mye småvilt. Vannene i vassdraget ligger på statsgrunn, og de aller fleste har ørret og/eller røye. Det går opp laks, sjørret og sjørøye i elva, hele 70 km fra utløpet. Størsteparten av elva ligger på statsgrunn og den forpaktet av Vest-Finnmark Jeger- og Fiskerforening.

Dagens bruk

Det meste av bruken av vassdraget er knyttet til jakt, fiske og bærturer, samt hytteopphold med kortere turer.

Nedbørfeltet til Repparfjordvassdraget brukes forholdsvis mye som jaktområde. Andelen av utenbygdsbodende jegere er svært høy. Ved siden av lokalbefolkningen er det særlig jegere fra nabokommunene, spesielt Hammerfest (c.a 7 000 personer), som bruker vassdraget.

Vest-Finnmark Jeger- og Fiskerforening har 1 860 medlemmer fra Hammerfest, Søroysund og Kvalsund kommuner, og det er for disse at fiske i elva er av størst betydning. Det selges ca. 400—500 sesongkort og 900—1 000 uke- og døgnkort pr. år. Innlandsfisket drives i stor grad av hytteeiere, flyttsamer, lokalbefolkningen og tilreisende.

Det fins tre hengebruere over elva som gjør det mulig å krysse elva når det er høy vannføring. De er markert som sti på kartet. Det går stier langs hele hovedelva, hovedsakelig på østsida av elva. På Sennalandet plukkes det mye molter. De fleste som driver jakt og plukker molter på Sennalandet, er fra Alta.

Repparfjorddalen er det området i Finnmark som har tettest hyttebebyggelse. Det ligger ca. 500 hytter fordelt langs hele dalen, og det er planer om å bygge ytterligere 150 hytter. De fleste hytteeierne er fra Hammerfest.

Bruken av snøscooter har økt sterkt de siste årene, og dette har gått på bekostning av turer på ski. Snøscooter brukes både i forbindelse med jakt og isfiske.

I tillegg til overnatting i hytter, er det vanlig å bruke campingvogn i området. Kvalsund kommune har nedlagt forbud mot å bruke campingvogn under 100 m fra elva. I Skaidi er det flere turistbedrifter og campingplass.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan for Kvalsund kommune (1978): Generalplanutvalget går inn for fortsatt hyttebygging i kommunen, men gjerne utafør Repparfjorddalen, som ellers kan få en større belastning enn forsvarlig.

Handlingsprogram for friluftslivet. Utkast (1980): Skaidi/Repparfjorddalen er utpekt som et område som antas å ha særlig betydning for friluftslivet i Finnmark. På grunn av områdenes karakter er det ikke foretatt noen klar avgrensning av omrddet.

Stabbursdalen Nasjonalpark, forslag om utvidelse: Det er foreslått å utvide Stabbursdalen Nasjonalpark mot nord, vest og sørvest, jfr. NOU 1978:18A «Finnmarksvidda—Natur-Kultur».

Utsikt mot Larka. Foto: E. Liland.

OBJEKT NR. 198

SNEFJORDVASSDRAGET/ MUORRALJAKKA

Fylke: Finnmark

Kommune: Måsøy

Nedbørfelt: 76 km²

Middelvannføring: 2,3 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Snefjordvassdraget ligger vest på Porsangerhalvøya, og er det nordligste av de midlertidig vernede vassdragene. Tettstedet Snefjord, som ligger ved vassdragets utløp, er endepunktet for riksvei 889. Veien er planlagt videre til Havøysund.

En flat og bred morenerygg skiller Snefjordvatnet fra havet. Sør for vannet ligger en høy, bratt ås, delvis med flåg. Nord og østover er landskapet flatere med myrstrøk, lynchheier, vier og spredt bjørk. Ved vannet og noen kilometer oppover langs elva er det prtier med bjørkeskog. Flere steder har elva gravd seg ned og går i gjel og slukter eller under jorda.

Lenger inn stiger elva nokså bratt til de indre delene av vassdraget. Her består det av to sideelver med flere større og mindre vann. De lavereliggende vannene er omgitt av en

del lynchhei ved siden av fjell og ur. Ellers er landskapet her preget av fjell, blokker og stein.

Egnethet til friluftsliv

De nedre delene av vassdraget er godt egnet til fot- og skiturer, både der det er stier og ellers. Skisesongen er fra februar/mars til mai. De øvre delene av vassdraget med blokkmark og grovkupert terreng, er vanskelig å ta seg fram i, særlig om sommeren.

Elva er sjørøye- og lakseførende til et par kilometer ovenfor Snefjordvatn. Det er røye og ørret i vassdraget opp til Laika og det er satt ut ørret i vannet ovenfor Laika. Adgangen til småviltjakt er god, og området har det mest attraktive jaktterrenget på fastlandet i Måsøy kommune. I nedre deler av vassdraget er det rikelig med skogsbær.

Dagens bruk

Snefjordvassdraget brukes i det vesentlige av lokalbefolkningen (ca. 200 personer). Det er mest brukt som dagsturområde i sommerhalvåret. Kombinert med turene drives ofte bærplukking, fiske eller jakt. Det er fritt fiske i vassdraget. Lokalbefolkningen bruker forholdsvis mye tid på småviltjakt.

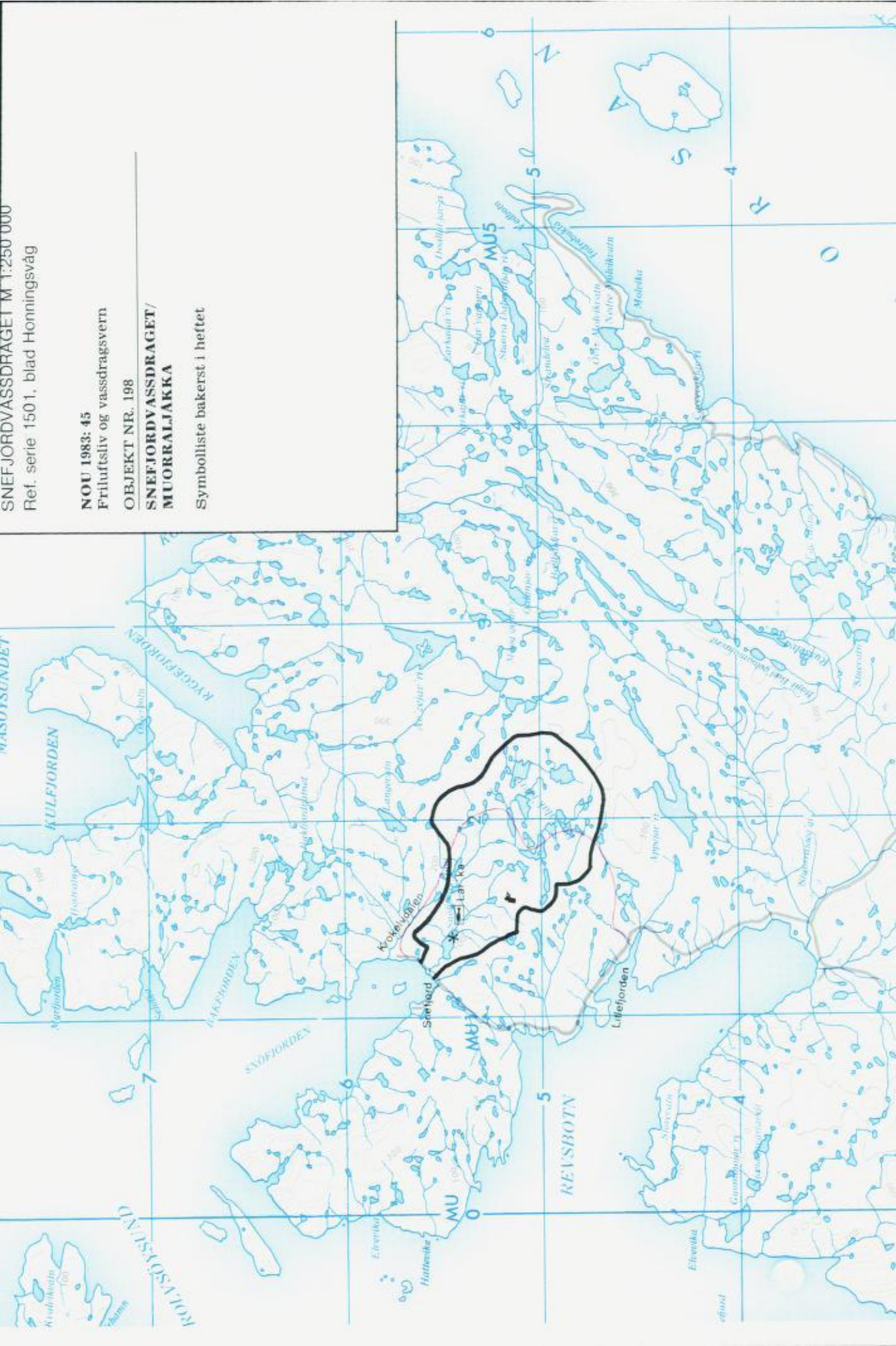
NOU 1983: 45

Frluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 198

SNEFJORDVASSDRAGET/
MURRALJAKKA

Symboliste bakerst i heftet

Nord for Snefjordvatnet kan det på fine høsthelger være 60—70 mennesker, ofte hele familier, på tur. Også i påsken er utfarten stor, og det er stor aktivitet i forbindelse med isfisket på Snefjordvatnet på senvinteren. Opp til 30 mennesker i løpet av en helg er ikke uvanlig. Hvert år opparbeides det løype for turrenn fra Litlefjord over til Krokkelvdalen. Turrennet pleier å samle

100—120 personer fra Havøysund, Snefjord og Litlefjord.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan for Måsøy (1980): Generalplanutvalget i 1973 foreslo området Snefjordvatnet—Laika lagt ut som naturvernområde.

Fra nedre del av Lakselv-vassdraget. Foto: J. E. Hallandvik.

OBJEKT NR. 200

LAKSELVVASSDRAGET/ LÆV'DNJAJÄKKA

Fylke: Finnmark

Kommuner: Porsanger, Karasjok, Tana

Nedbørfelt: 1 509 km²

Middelvannføring: 28 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Lakselva renner ut ved tettstedet i Lakselv innerst i Porsanger. Her krysses elva av riksvei 6. Riksvei 96 går langs nedre halvdel av vassdraget, og videre til Karasjok og inn i Finland.

Like sør for Lakselv er dalen vid med jordbruk og tett løvtrevegetasjon. På vestsida er det mektige fjell. Fjellene går steilt opp i 400–600 m i høyden i nord, og helt opp i over 1 000 m o.h. lenger sør. Fjellene i øst er lavere. Her er landskapet mer kupert, med veksling mellom vegetasjon og snaufjell. Dalen er frodig og vannløpet variert, vegetasjonen går stort sett helt ned til elva. Løvskoen er ofte iblandet furu, og ved Skoganvarre og videre sørover er det furuskog iblandet bjørk og partier med rein bjørkeskog. Videre sørover vider dalen seg ut i vid-

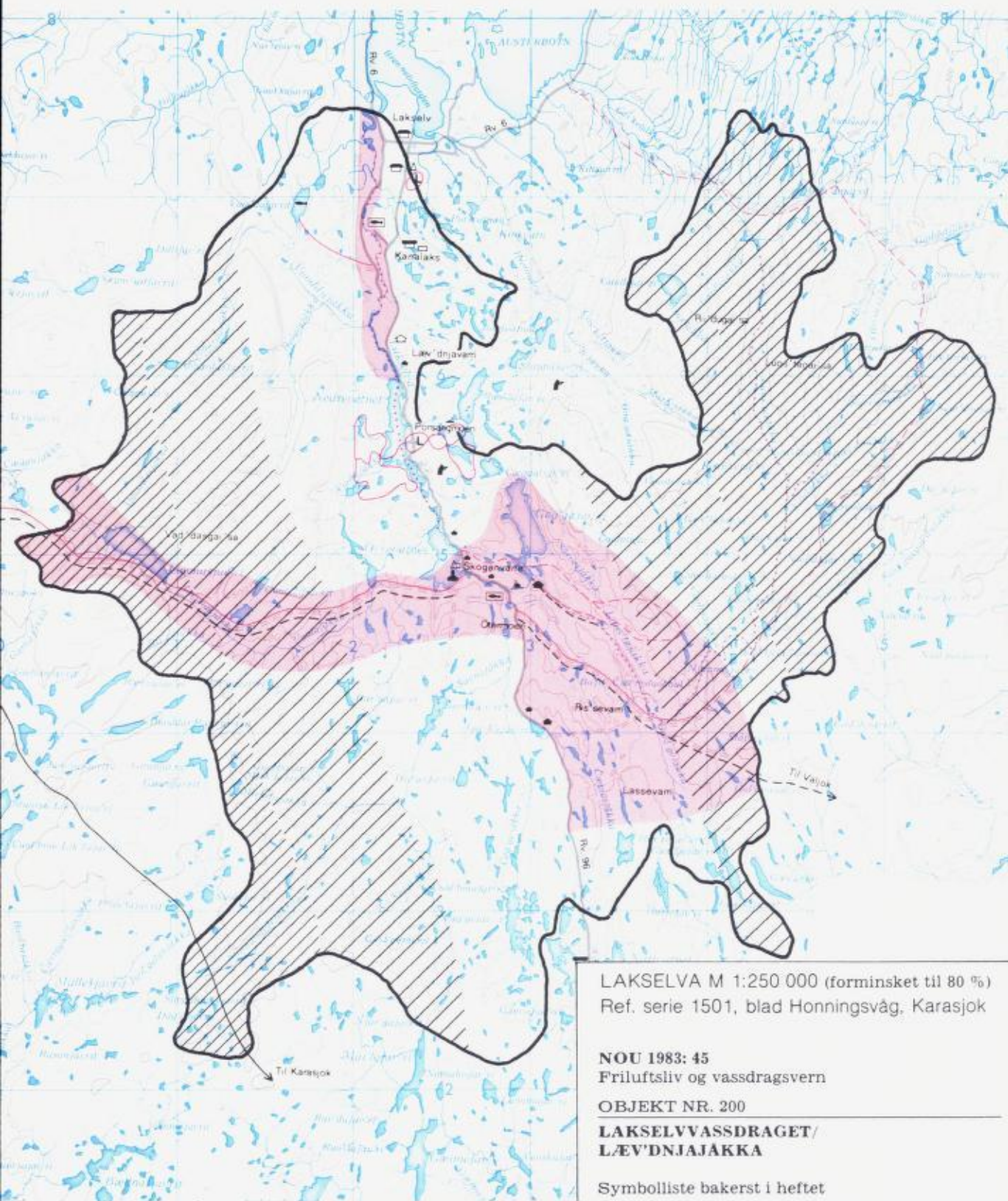
deområder med lange slake åser og utsikt mot gaisene i nordøst og nordvest.

Fra gaisene i nordøst kommer elva Luostejäkka. Den renner gjennom vann- og myrrike områder med til dels ugjenomtregelig vierkratt langs vassdraget, men også med bjørkeskog og blåbærlyngheier. Luostejäkkadalen og Skoganvarre hører med til de fineste delene av vassdragsområdet.

Gaggajav'ri er demmet opp 5 m. Det er bo-setting og gårdsdrift i dalen fra Lakselv og sørover. Ved Nedrevatn ligger Porsangermoen Militærforlegning, og omkring Øvre- og Nedrevatn og ca. 15 km østover har Forsvaret skytefelt hvor det er ferdselsrestriksjoner.

Egnethet til friluftsliv

I de lavereliggende delene av området er det gode turterreng både sommer og vinter. I Loustejäkkadalen er myr og krattskog stedvis til hinder for ferdselen om sommeren, men her fins også åpnere partier. Det er svært gode muligheter for å ta lange turer ut av vassdragsområdet i østlig eller sørlig retning, eller vestover på Finnmarksvidda. Lakselva er farbar med elvebåt, kano eller kajakk fra utløpet til Skoganvarre. På elva

LAKSELVA M 1:250 000 (forminsket til 80 %)
Ref. serie 1501, blad Honningsvåg, Karasjøk

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 200

**LAKSELVVASSDRAGET/
LÆV'DNJAJAKKA**

Symbolliste bakerst i heftet

Luostejåkka er det mulig å bruke kano eller kajakk flere mil innover. Fartøyene kan eventuelt bæres over til Børselv og derfra kan man dra videre nordover.

Lakselv-vassdraget har en lakseførende strekning på ca. 56 km. Her er gode gyte- og oppvekstområder for laks, sjørret og sjørøye, og vassdraget har en storvokst laksestamme. Utbredelsen av andre fiskearter er meget god, og både elva Luostejåkka og mange vann byr på svært gode fiskemuligheter.

Det er noe elg i området, og adgangen til jakt er god.

Det er godt med skogsbær og molte i vassdragsområdet, molte særlig nord for Lævdnjavarri og i Ris'sevarri/Lassevarri-området.

Dagens bruk

Fotturer blir oftest kombinert med jakt, fiske eller bærplukking. To fotturistruter krysser vassdragsområdet. Den ene er ruta mellom Karasjok og Alta, som krysser området helt i sørøst. Den andre kommer fra Valjok ved finskegrensa, og går via Skoganvarre vestover mot Tverrelvdalen (Alta). Ellers er det stier og tråkk over store deler av vassdragsområdet.

De mest brukte jaktområdene her er øst for riksvei 96 mellom Skoganvarre og Lakselv sentrum. Som jaktområde er dette et av de viktigste i Finnmark fylke. Småviltjakta er dominerende. Områdene omkring Luostejåkka og sørover til Lassevarri er også mye brukt. Elgjakt drives noe i de sørligste delene av nedbørfeltet. Det er vesentlig folk fra lokalsamfunnet (ca. 3 000 mennesker) og fra Garnisonen i Porsanger (1 000 personer) som driver jakt i området. Anslagsvis 300 personer driver jakt årlig.

Laksefisket i vassdraget er en svært viktig friluftaktivitet for lokalbefolkningen. I tillegg fisker en del tilreisende nordmenn og utlendinger (særlig finner) i elva. (Hver gruppe står for ca. 20 pst. av totalt antall solgte fiskekort). Lakselv Grunneierforening selger 600—800 fiskekort pr. år, og medlemmene driver aktiv kultivering i vassdraget. Innlandsfiske ellers er også av stor betydning, særlig for lokalbefolkningen, og det fiskes både sommer og vinter. Populære vann er Lævnjasjav'ri, Vuoddajav'ri, Gaggajav'ri, Lævdnjavarri-området, og for lengre turer, Luostejåkkaområdet.

Skogsbær høstes langs hele dalen, mens molter stort sett plukkes i Lævdnjavarri-området og Russevarri-Lassevarri-området. Medlemmer av de aller fleste husholdningene i lokalsamfunnet plukker bær, og 25—40 kg molter pr. husstand er anslått som normalt.

Folk kommer i stor grad fra Honningsvåg (4 000 personer) og fra områder ellers på kysten for å plukke bær, for å jakte, fiske og nyte skogsområdene og innlandsklimaet i Lakselvdalen, både for helgeturer og ferier.

Flere av de mest brukte skiløypene følger snøscootertraseer. Det er vanlig å kombinere skiturer og isfiske. Det er merkede løyper øst og vest for Porsangermoen, og her ligger også ei lysløype. Ei lysløype er det også ved Lakselv sentrum, det er vanlig å gå på ski langs elva. Det arrangeres to turløp på ski hvert år, mellom Gaggajav'ri og Porsangermoen og mellom Porsangermoen og Lakselv. Hvert turløp har 100—150 deltakere.

Skoganvarre Turistsenter ved Øvrevatn har hytter, en campingplass, en kafeteria og driver med båtutleie. Senteret er åpent i sommersesongen, og har ca. 3 000 overnattingsdøgn. Stedet brukes noe i forbindelse med friluftsliv.

Karalaks i Lævdnjavarriområdet er et leirsted som brukes hele året. Stedet har ei hovedhytte og noen småhytter (kapasitet i alt 140 personer/døgn). Stedet har ca. 3 000 overnattingsdøgn og 1 500 dagsbesøk.

Ved Gaggajav'ri er det om lag 50 hytter, og nord for Nedrevatn er det planlagt 30—40 hytter.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Generalplan for Porsanger kommune, høringsutkast (1980): «Hele kommunen anses som friområde hvor almenheten fortsatt må gis rett til utnyttelse i rekreasjonsøyemed».

Handlingsprogram for friluftslivet, utkast (1980): Skoganvarre-/Øvre Lakselv-området er utpekt som område av fylkesinteresse. Ellers peker handlingsprogrammet på at alle større sammenhengende naturområder som er attraktive med tanke på jakt og fiske, bærplukking, ski- og fotturer, er av regional betydning.

Bekken Rüdervæjåkka med Haglefjellet (Hagnalaucaerra) i bakgrunnen. Tatt mot nord. Foto: H. Huru.

OBJEKT NR. 204

JULELVA/JUOVLAJÅKKA

Fylke: Finnmark

Kommuner: Tana, Nesseby, Berlevåg, Vadso

Nedbørfelt: 338 km² (inkl. 26,7 km² fraført)

Middelvannføring: 7,8 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Julelvas nedslagsdragsfelt ligger på den vestre delen av Varangerhalvøya. Elva renner mot vest, og den munner ut i Leirpollen, en sidefjord innerst i Tanafjorden. Riksvei 890 (Tana—Berlevåg) følger elva de nederste 11—12 km.

Det meste av nedbørfeltet er karrig eller uten vegetasjon, og det er en del av den arktisk pregede høyfjellssletta på mellom 250 og 500 m o.h. som ligger på Varangerhalvøya. Her er det områder med både nakent berg, løsmasser og blokkmark.

Langs elva fra 300 m o.h. og nedover er det spredte forekomster av vier som går over i kratt lenger ned. Den nedre delen av dalen er frodig med bjørkeskog.

Julelva tar opp flere sideelver fra sør. Hanadalen med Hanajåkka er den frodigste elvedalen. Langs Hanajåkka går det vei ca. 6 km.

De øvre delene av vassdraget er ført nordover til Kongsfjordvassdraget, bl.a. hele den delen som ligger i Berlevåg kommune. Elvas nedre del er delvis forbygget. I nedre del av vassdragsområdet ligger tettstedet Auster-tana, med bosetting og gårdsdrift.

Egnethet til friluftsliv

Vassdragsområdet er godt egnet til fot- og skiturer. Adgangen til jakt i nedbørfeltet er god, og her finst både små- og storvilt. Julelva er a. 24 km, og det går opp laks og sjørret. Også i sideelvene kan fisk gå opp. De største vannene har røye.

I Hanadalen er det gode moltemyrer, og i Juladalen er det stedvis godt med skogsbær.

Dagens bruk

Julelvvassdraget er forholdsvis lite brukt som friluftsområde. Den vanligste bruken er dagsturer, oftest kombinert med jakt, fiske og bærplukking. Det viktigste friluftsområdet for lokalbefolkningen (ca. 400 personer) er Hanadalen og Klokkervatna, rett vest for vassdragsområdet.

Det viktigste jaktområdet er mellom Juladalen og Cammajåkka. Det drives litt elgjakt, men småviltjakta er dominerende. En

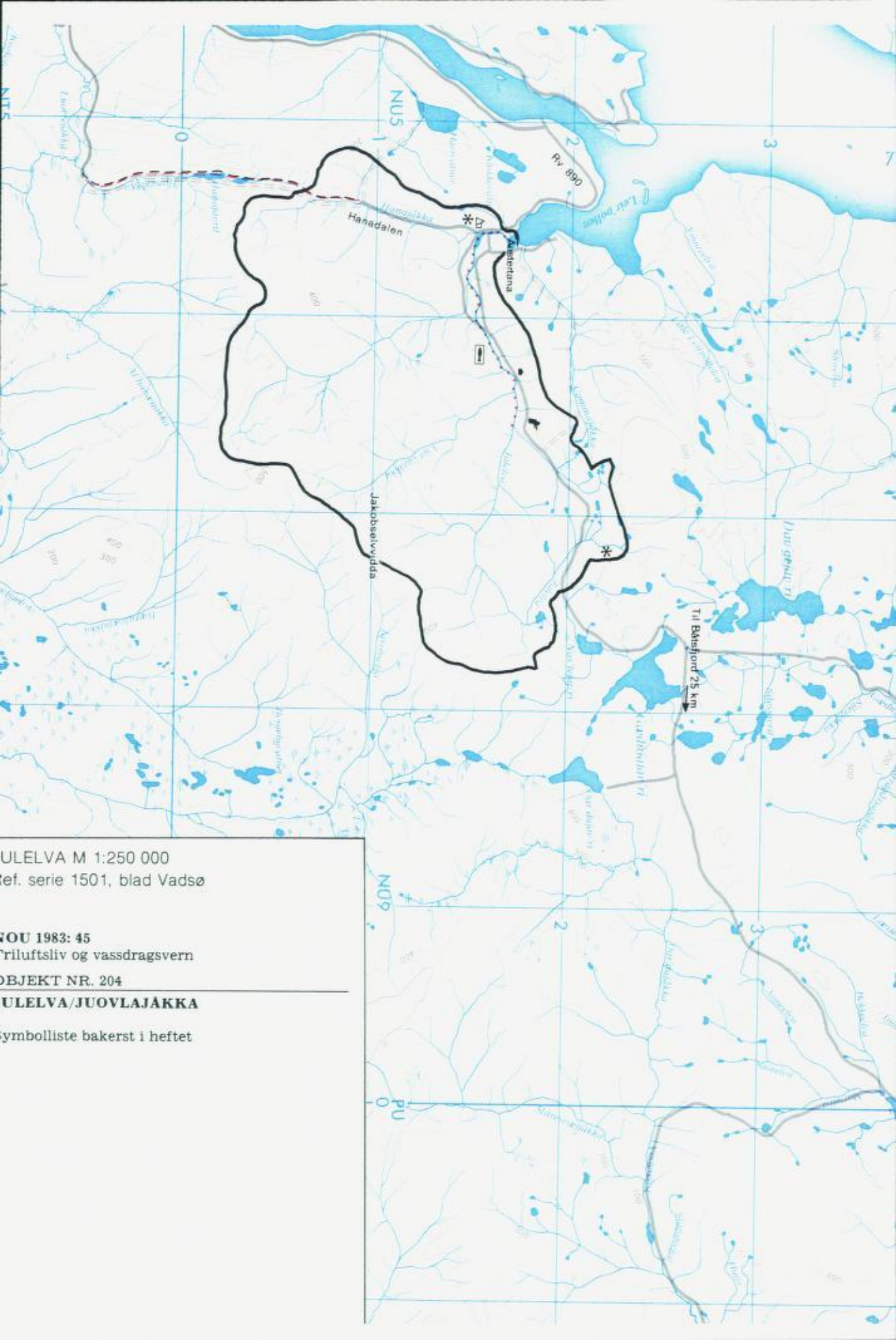
ULELVA M 1:250 000
Kart. ser. 1501, blad Vadsø

LOU 1983: 45
Miljøvern og vassdragsvern

OBJEKT NR. 204

ULELVA/JUOVLAJAKKA

Symbolliste bakerst i heftet

forholdsvis stor del av befolkningen er jeger.

Julelva brukes noe til lokalt fritidsfiske, særlig av ungdom. Om vinteren drives det noe isfiske på vann som er tilgjengelig med snøscooter.

Det er svært få hytter i nedbørfeltet. Interessen for hyttetomter er imidlertid stor, bl.a. fra folk i fiskeværerne Berlevåg og Båtsfjord (i alt ca. 4 300 innbyggere). Vassdragsområdet er attraktivt både pga. skogen og et

bedre klima enn det som er ute ved havet. Det er ikke planlagt å bygge hytter i området.

I Austertana er det en campingplass med hytteutleie.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Tana har ikke godkjent generalplan, og Julelvvassdraget er ikke nevnt i annen plan-sammenheng.

På stien fra like Adamsvatnet oppover mot hyttebyen ved Ordoelva, dalens eldste hyttebebyggelse. Foto: W. T. Gorter.

OBJEKT NR. 205

VESTERELVA TIL SYLTEFJORD/OAR- DUJAKKA

Fylke: Finnmark

Kommuner: Båtsfjord, Vadsø, Tana, Berlevåg

Nedbørfelt: 466 km²

Middelvannføring: 14,2 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Vassdraget har sitt utspring på sentrale deler av Varangerhalvøya og munner ut i Syltefjorden på nordøstkysten av halvøya. Fra elveutløpet er det fylkesvei til Båtsfjord og riksveiforbindelse til Tana, i alt 130 km. Fylkesveiene følger de nederste 13 km av elva, og ved utløpet er det fast bosetting. Det går vei fra riksvei 891 til Oardujav'ri.

Syltefjorddalen, hvor hovedelva renner, har forholdsvis bratte sider og smal dalbunn, unntatt nær utløpet.

Elva renner rolig hele veien. Flere større og mindre sidedaler er skåret ned i viddepartiene på hver side av elva. Vidda går over i mer kupert fjellområde i øst, nærmere utløpet. De høyestliggende viddeområdene har blokkmark, ellers er området preget av heivegetasjon og myrer. Vassdragsområdet har arktisk karakter.

Hoveddalen er delvis skogkledd opp forbi Laksnes. Det er hovedsakelig bjørkeskog, men det fins også stor vier i nederste delen av dalen og sør for Oardojav'ri.

Det er mange samiske kulturminner i området.

Egnethet til friluftsliv

Området er meget godt egnet til fotturer av varierende lengde med et terreng som er lett å gå i.

Områdene egner seg også godt til skiturer når dagene blir lysere på ettervinteren.

De nederste 10 km av vassdraget er vurdert som mulig å padle i, og det er lett adgang til elva.

Adgangen til jakt i nedbørfeltet er god. Områdene langs hovedvassdraget er av de mest attraktive jaktområdene for småvilt i Båtsfjord kommune. Hovedelva er sjørøye- og lakseførende til Oardojav'ri. Oardojav'ri og flere mindre vann har ørret og røye.

Dagens bruk

Det er befolkningen i Båtsfjord (2 760 innbyggere) som først og fremst bruker vassdragsområdet til friluftsliv og som har hytter i området. Hyttene brukes som utgangs-

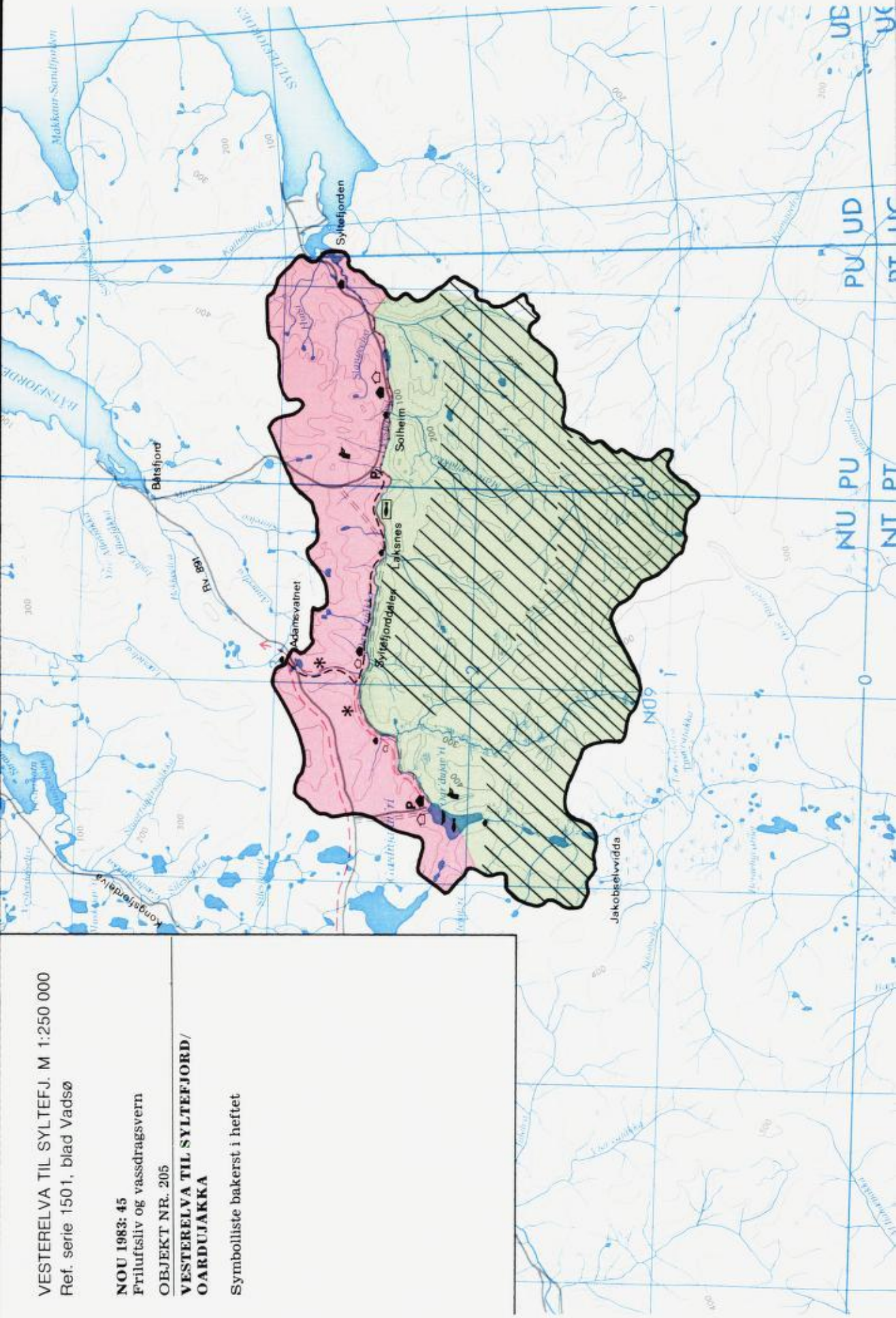
VESTERELVA TIL SYLTEFJ. M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Vadsø

NOU 1983: 45
Fritluftsliiv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 205

**VESTERELVA TIL SYLTEFJORD/
OARDUJAKKA**

Symbolliste bakerst i heftet

Nota i Ordovannet; røya blir ringet inn. Foto: W. T. Gorter.

punkt for turer, jakt og fiske, men også som sommerbosted for folk som arbeider i Båtsfjord. Områdene er vesentlig brukt som helgetur- og dagsturområde. Det går stier langs hovedelva, fra Adamsvatnet til elva, og langs enkelte sideelver. Skiturer foretas stort sett langs hoveddalen mellom hyttene. I mai måned hvert år arrangeres Ordorennet mellom Gednje og Båtsfjord.

Jakt og fiske er viktige aktiviteter i området. Det drives småviltjakt i så godt som hele nedbørfeltet nord for Syltefjorddalen. Ordo fiskerforening forpakter elva og selger fiskekort. Det selges 50—90 sesongkort, 10—12 ukekort og 500—650 døgnkort pr. år (gjennomsnitt for siste 7 år).

Elvefisket etter laks er viktig for folk i Båtsfjord og Syltefjord, og antallet på turister har vært økende. I Oardujav'ri drives det mye fiske etter ørret og røye både sommer og vinter, og isfiske drives også på Adamsvatnet. Om høsten er det vanlig å dra på tur for å plukke molter.

Langs den øvre delen av hovedelva er det 49 hytter, dessuten er det planlagt 67 hytter. De fleste ligger ved Oardujav'ri. Ved veien i nedre del av Syltefjorddalen er det 23 hytter, og ytterligere 55 er planlagt bygget.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Finnmark (1979): Et område på 1 210 km², som i nord grenser til Oardujåkka, er foreslått vernet som naturtypeområde.

Handlingsprogram for friluftslivet, Utkast (1980): Syltefjorddalen, Oardujav'ri og de nordlige delene av nedbørfeltet er pekt ut som et område av særlig betydning for friluftslivet i Finnmark. Det verdifulle området strekker seg videre vest- og nordover.

Garnfiske på Børsevatnet. Foto: W. T. Gorter.

OBJEKT NR. 219

KARPELVA/SIIDEJÄKKA

Fylke: Finnmark

Kommune: Sør-Varanger

Nedbørfelt: 111 km²

Middelvannføring: 3,1 m³/s

Vassdragsbeskrivelse

Karpelva er det østligste av de midlertidig vernede vassdragene. Det ligger mot grensa til Russland, og det krysses av riksvei 886, 26 km øst for Kirkenes.

Karpdalen er frodig og vakker. Dalen er flat og bredbunnet, med slake stigninger mot ovenforliggende terreng. I dalen er det tverrgående moreneåser. Vassdraget ligger hovedsakelig under skoggrensen, og domineres av bjørkeskog. Innover i vassdraget forekommer det spredt furuskog. Vassdraget har rikelig med myrer, vann og tjern. Elva veksler mellom kulper, stryk og rolige, stilleflytende områder. De fleste vannene ligger under 200 m o.h. Det høyeste punktet, Midtfjellet i sørøst, 405 m o.h.

I Karpbukt ved utløpet av vassdraget bor det ca. 70 personer. Noen få gårdsbruk ligger spredt langs de nederste kilometrene av vassdraget. Militær aktivitet i områdene fø-

rer til en del trafikk og slitasje på naturen. Langs hoveddalen er det fast beltebilløype.

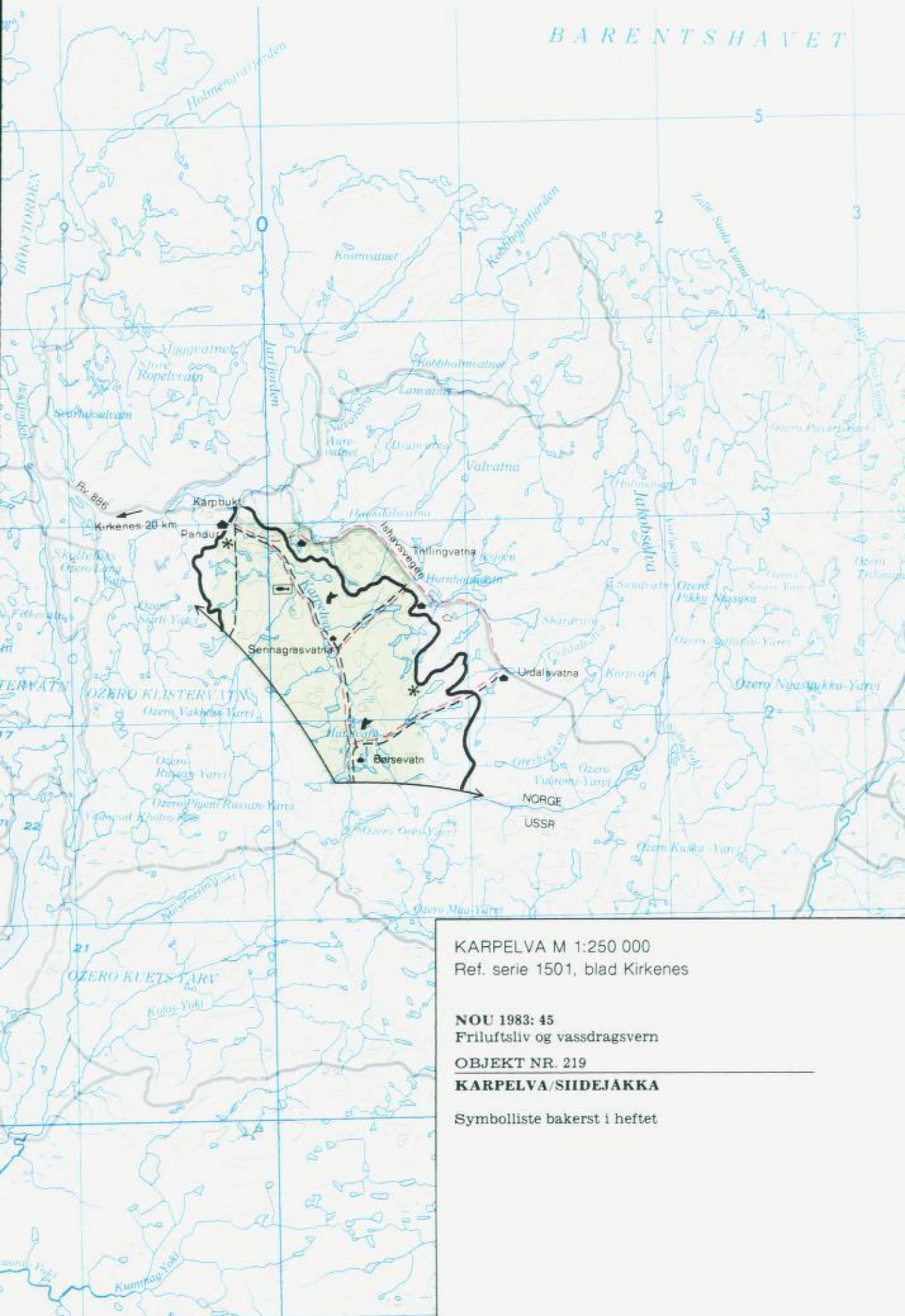
Egnethet til friluftsliv

Vassdragets nedre del er meget godt egnet til fotturer, og er lett å gå i. Det egner seg også meget godt til skiturer. Området er småkupert, og snøen ligger fra november til juni. De øvre delene av vassdraget er ulendt med grov ur og steinblokker, og er mindre egnet til fot- og skiturer.

Elva er lakseførende til Børsevatn. Det er ørret og røye i de fleste vannene. Her er gode muligheter for små- og storviltjakt og det er rik tilgang på molter og skogsbær i vassdragsområdet.

Dagens bruk

Sommer og høst er det vanlig å ta dags- og helgeturer inn i området. Lengre turer er oftest kombinert med jakt, fiske og bærplukking. De vanligste innfallsportene til vassdraget er fra Karpbukt eller fra Ishavsvegen. Fra Karpbukt går det en sti sørøstover langs elva til Hundevatn. Langs grensa går det en merket grensesti hele vegen, her er det også satt opp reingjerder. Fra Ishavsvegen går det stier inn i området. Den mest

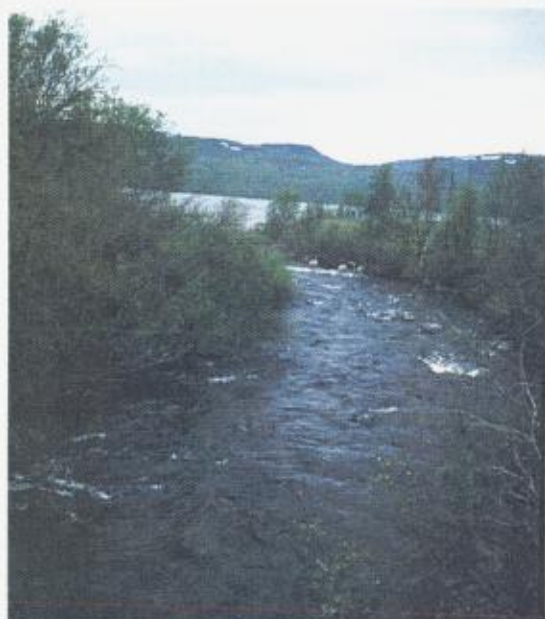
KARPEIVA M 1:250 000
Ref. serie 1501, blad Kirkenes

NOU 1983: 45
Friluftsliv og vassdragsvern

OBJEKT NR. 219

KARPEIVA/SIIDEJAKKA

Symbolliste bakerst i heftet

Ved Karpelvas utløp i Jarfjorden. Foto: W. T. Gorter.

brukte er den fra Trillingvatna. Skiturer legges ofte til Ishavsvegen, sørvestover inn i vassdragsområdet, og langs hovedelva, ofte langs snøscooterspor. Snøscooter brukes f.eks. i forbindelse med isfisket på vannene.

Vassdragsområdet er et viktig jaktområde, særlig for rype, men også elg felles hvert år. I 1979 brukte innenbygdsboende ca. 6 800 jakt dager i vassdraget. Det er særlig

folk fra Kirkenes, Hesseng og Bjørnevatn (i alt ca. 7 000 innbyggere). Sør-Varanger Jeger- og Fiskerforening selger fiskekort og setter hvert år ut lakseyngel i Karpelva. Fritidsfisket er viktig som rekreasjon for folk fra Kirkenes-området. Sennegrassvannene og Ørretvannene (nordvest for Sennegrassvannene) er de viktigste fiskevannene. Laks fiskes det mest av i den nedre delen av Karpelva. Elvefisket drives både av lokalbefolkningen og tilreisende. Vassdragsområdet brukes også mye i forbindelse med bærturer.

I Karpelvvassdraget og ved Ishavsvegen er det over 80 hytter. 17 av disse hyttene ligger i nedbørfeltet til Karpelva, men de andre hytteeierne bruker også vassdraget. Terrenget nord og øst for Ishavsvegen er mye mer karrig enn Karpdalen. Jarfjordområdet har i alt nærmere 400 hytter, og mange av hytteeierne bruker Karpdalen som turområde. De fleste hytteeierne er fra Kirkenes.

Friluftsliv i offentlig planlegging

Fylkesplan for Finnmark (1979): Det meste av Karpelvvassdraget er i fylkesplanen foreslått vernet som naturtypeområde.

Generalplan for Sør-Varanger (1975): «Karpdalen med Karpelva er et verneverdig, frodig og vakkert dalføre med gode muligheter for friluftsliv. Karpelva er en ganske god smålakselv. Dalen har store dyrkbare områder, men utvalget ønsker en slik utnyttelse utsatt lengst mulig.»

8.3 Oversikt i tabellform

I tabell 8.3.1 gis det en oversikt over vassdragenes plassering i verneklasser innenfor hver landsdel. Tabell 8.3.2 viser vassdragene fordelt på de fire verneklassene.

Friluftsliv og vassdragsvern

Tabell 8.1. Vassdragenes landsdelewise plassering i verneklasser.

Østlandet (Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold)	Vestlandet (Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal)	Verneklasse 3: II 10 Garbergelva 132 Snåsavatnet 136 Høylandsvassdraget (Bjøra m.v.) II 15 Nesåa
Verneklasse 1: 11 Atna	Verneklasse 1: 80 Vossovassdraget 92 Utlavavassdraget 26 Mørkri 114 Drivavassdraget	Nord-Norge (Nordland, Troms, Finnmark)
Verneklasse 2: 3 Hurdalvassdraget og Leira II 2 Grimsa 14 Jora/Øvre del av Lågen 34 Vassdrag i Hemsedal	Verneklasse 2: 78 Eikjedalselv 90 Undredalselvi 91 Flåmvassdraget 93 Feigumvassdraget 98 Jølstra 109 Stordalvassdraget 116 Todalselva	Verneklasse 1: 146 Lomsdalsvassdraget 165 Valnesvassdraget/Svalesjåkk 191 Reisavassdraget/Raisædno 196 Repparfjordvassdraget/Rieppuvuoa-jåkk 200 Lakselvassdraget/Læv'dnjajåkk
Verneklasse 3: 9 Kynna II 1 Insa/Trya II 5 Dalelva	Verneklasse 3: 76 Granvinelvi (nedre del) 77 Fosselv 83 Ynnesdalsvassdraget 102 Ørstavassdraget 111 Istra	Verneklasse 2: 182 Barduvassdraget/Astuædno (ovenfor Altevatnet) 205 Vesterelva/Oardujåkk (til Syltefjord)
Verneklasse 4: 36 Todøla 37 Krøderen	Verneklasse 4: 97 Storelva 105 Vesteråselv	Verneklasse 3: 141 Terråkelva 162 Elvegårdselva (Vassdalen)/Araædno 172 Spansdalsvassdraget/Ruongojåkk 198 Snefjordvassdraget/Muorraljåkk 219 Karpelva/Slii'dejåkk
Sørlandet (Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland)	Trøndelag (Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag)	Verneklasse 4: 154 Langvatn 184A Nordkjøselv/Gargajåkk 191A Okstjordvassdraget/Guollejåkk 204 Julelva/Juovlajåkk
Verneklasse 1: 60 Lyngdalsvassdraget 61 Bjerkreimvassdraget	Verneklasse 1: 124 Gaula 131 Stjørdalsvassdraget	
Verneklasse 2: 44 Sjøvatnområdet 45 Lifjellområdet 51 Området vest for Fyresvatn 56 Vegårsvassdraget 70 Vikedalselva	Verneklasse 2: 133 Oгна/Skjækra 139 Sørilvassdraget	

Tabell 8.2. Vassdragene fordelt på de ulike verneklassene.

<i>Verneklasse 1</i>	<i>Verneklasse 2</i>
11 Atna	3 Hurdalsvassdraget og Leira
60 Lyngdalsvassdraget	II 2 Grimsa
61 Bjerkreimvassdraget	14 Jora/Øvre del av Lågen
80 Vossovassdraget	34 Vassdrag i Hemsedal
92 Utlavassdraget	44 Sjøvatnområdet
26 Mørkri	45 Lifjellområdet
114 Drivavassdraget	51 Området vest for Fyresvatn
124 Gaula	56 Vegårsvassdraget
131 Stjørdalsvassdraget	70 Vikedalselva
146 Lomsdalsvassdraget	78 Eikjedalselvi
155 Valnesvassdraget/Svalesjåkka	90 Undredalselvi
191 Reisavassdraget/Raisædno	91 Flåmvassdraget
196 Repparfjordvassdraget/Rieppuvuon- jåkka	93 Feigumvassdraget
200 Lakselvassdraget/Læv'dnjajåkka	98 Jølstra
Tilsammen 14 vassdrag	109 Stordalsvassdraget
	116 Todalselva
	133 Ognå/Skjækra
	139 Sørlivassdraget
	182 Barduvassdraget (ovenfor Altevatnet)/ Astuædno
	205 Vesterelva til Syltefjord/Oar'dojåkka
	Tilsammen 20 vassdrag
<i>Verneklasse 3</i>	<i>Verneklasse 4</i>
9 Kynna	36 Todøla
II 1 Imsa/Trya	37 Krøderen
II 5 Dalelva	97 Storelva
46 Området mellom Seljordvatn og Flå- vatn	105 Vesteråselv
76 Granvinelvi (nedre del)	154 Langvatn
77 Fosselv	184A Nordkjoselv/Gargamjåkka
83 Ynnesdalsvassdraget	191A Oksfjordvassdraget/Guollejåkka
102 Ørstavassdraget	204 Julelva/Juovlajåkka
111 Istra	Tilsammen 8 vassdrag
II 10 Garbergelva	
132 Snåsavatnet	
136 Høylandsvassdraget (Bjøra m.v.)	
II 15 Nesåa	
141 Terråkelva	
162 Elvegårdselva (Vassdalen)/Araædno	
172 Spansdalsvassdraget/Ruongojåkka	
198 Snefjordvassdraget/Muorraljåkka	
219 Karpelva/Sii'dejåkka	
Tilsammen 18 vassdrag	

Vedlegg 1**Nordmenns friluftsliv***av Jon Teigland***1. Innledning**

Stort sett tar de som driver med friluftsliv del i aktivitetene av egen fri vilje, ut fra ønske om å oppleve de gleder som utøvingen kan gi eller vanligvis gir.

Opplevelsene starter for utøverne før — og ofte lenge før — selve gjøremålet, i form av forventninger, drømmer og mer målbevisst planlegging av det friluftslivet som skal utøves. Opplevelsene varer til dels også lenge etterpå i form av minner og erindringer.

Vanskene med å måle disse mer følelsesmessige aspektene ved friluftslivet er vel en viktig grunn til at de fleste samfunnsvitenskapelige undersøkelser på dette området har nøyd seg med å registrere mer observerbare forhold, f.eks. hva slags aktivitet som blir utøvd og hvor mye tid, penger eller andre ressurser som har vært brukt av utøverne.

Slik er det også ved de landsomfattende friluftslivundersøkelsene som er gjennomført i Norge i 70-årene på oppdrag av Miljøverndepartementet. Men indirekte forteller undersøkelsene allikevel noe om utøvernes gleder ved å delta, og om nordmenns interesse og verdsetting av slike fritidsgjøremål. Forbruket av tid og penger til friluftslivsutstyr og reiser, sammenlignet med hva som blir nytt til andre fritidsgjøremål, gir en indikator også på folks relative verdsetting og interesse — i tillegg til å gjenspeile folks muligheter til å delta i ulike fritidsgjøremål.

2. Interessen for å utøve friluftsliv generelt

Nordmenns interesse for friluftsliv er kartlagt dels ved en generell tidsnyttingsundersøkelse, dels ved tre spesialundersøkelser. Den generelle tidsnyttingsundersøkelsen ble gjennomført i 1971/72 og var basert på et utvalg av personer som førte tidsdagbok over det de gjorde en kortere periode av året. Spesialundersøkelsene baserte seg på intervju med representative utvalg av personer som ble bedt om å gi opplysninger om sin egen utøving av friluftsliv det siste året (1970, 1974 og 1979).

Den generelle tidsnyttingsundersøkelsen viste at Ola Nordmann brukte bare en begrenset del av sin fritid — snaut 8 pst. — til fysisk rekreasjon i form av friluftsliv og idrett. Det den voksne befolkningen (15—74 år) brukte mest tid til i fritiden, var sosialt samvær med slekt og venner, og det å se på TV, lytte på radio og lese. Fritid var i dette tilfellet definert som den tid en person har til egen disposisjon utenom den tid som går med til arbeid i yrkeslivet og i hjemmet; arbeidsreiser, søvn, spising og lignende nødvendige gjøremål.

Gjennomsnittlig brukte hver voksne nordmann (15—74 år) ca. 0,4 timer pr. dag til fysisk aktive gjøremål i form av friluftsliv, idrett og trening. Det alt vesentligste — 90 pst. — av denne «daglige» halvtimen gikk med til friluftslivaktiviteter, hvor spaserturer og turer til fots i skog og mark var de dominerende formene. Bare 10 pst. gikk med til typisk idrett og trening.

Dette er gjennomsnittstall og gjelder selvsagt ikke alle nordmenn. Variasjonene er ganske betydelige, fra de 11 pst. som overhodet ikke deltok i løpet av ett år, til dem som brukte vesentlige deler av sin fritid til kroppslige aktiviteter i form av friluftsliv og mosjon. Hvor store variasjonene er, målt i tid, vet vi imidlertid ikke.

Disse daglige gjennomsnittstallene skjuler også at det å drive friluftsliv og mosjon slett ikke er noen daglig foreteelse blant nordmenn flest. Omtrent 80 pst. av utøvingen — for de aktiviteter vi har tall for — er lagt til de lengre friperiodene i helgene og i feriene. Og mellom 50 og 60 pst. finner sted på turer borte i fra hjemstedet. Bare 26 pst. av befolkningen deltok på en vanlig «gjennomsnittsdag».

Interessen for å utøve friluftsliv er derfor noe større enn tallene for selve utøvingen antyder. Det bekrefter utsagn fra befolkningen selv. Av et representativt utvalg av voksne nordmenn mente hele 64 pst. at de drev med for lite friluftsliv. De hadde for lite fritid, var forklaringen som de selv oppga.

Til tross for slike følte begrensninger brukte den voksne norske befolkningen hele

139 millioner dager til friluftsliv i 1979, dvs. dager hvor hele eller deler av dagen ble brukt til å oppleve naturomgivelser under fysisk fritidsaktivitet. Det var da særlig aktiviteter som ikke nødvendigvis krever for mye av ferdigheter, utstyr og innsats som var utbredt; som det å gå turer til fots og på ski, bade utendørs og å plukke bær.

Mesteparten av friluftslivet i 1979 — som er det siste året vi har tall fra — foregikk nok uten tanker på det direkte matnyttige. Omlag 27 millioner av utøverdager eller 19 pst. av aktiviteter som ga matauke: bærturer, jakt og fiske. Av disse var det fritidsfiske som dominerte.

Det norske friluftslivet er heller fritidsgøremål hvor naturen er rammen om opplevelsesgledene, og hvor fysisk aktivitet og so-

sialt samvær er sentrale element i tillegg til naturen. Bare en liten del er konsentrert om rene naturstudier (3 millioner utøverdager gikk med til fotturer for å fotografere eller studere natur).

Det meste av friluftslivet er knyttet til typiske landbaserte aktiviteter som det å gå tur eller ta løpeturer, sykkelturet eller å ri. (Tilsammen ca. 83 millioner dager). Aktivitetene som er knyttet til sjøen og ferskvann hadde noe mindre omfang.

Hvor stor del av friluftslivet som er knyttet til vassdrag og innsjøer alene er det imidlertid noe vanskelig å si presist. Spesialundersøkelsene viser at fritidsfiske og båtlivet som foregår i ferskvann tilsammen representerer 15 millioner utøverdager i 1979. I tillegg kommer all badingen utendørs som er

Tabell 1. Nordmenns friluftsliv og utendørs rekreasjon i 1979. Utvalg av aktiviteter.

	Andel av befolkningen som utøvde %	Antall utøvere dette tilsvarer	Utøverdager		Antall dager utøvd i alt i millioner
			pr. innbygger	pr. utøver	
<i>Mataukeaktiviteter</i>					
Bærtur, sopptur	56	1 740 000	3	5	8
Fisket i sjøen,	30	930 000	3	11	10
Fisket laks/sjøørret i ferskvann	11	340 000	1	10	3
Fisket innlandsfisk for øvrig	20	620 000	2	10	6
Vært på småviltjakt	6	190 000	0	—	—
Vært på storviltjakt	4	120 000	0	—	—
<i>Friluftsliv knyttet til vann</i>					
Badet utendørs	53	1 650 000	6	12	19
Båttur i sjøen	45	1 400 000	4	9	12
Seil-, motorbåttur; ferskvann	13	400 000	1	8	3
Rotur, padletur; ferskvann	17	530 000	1	6	3
<i>Friluftsliv knyttet til landområder*)</i>					
Skitur	55	1 710 000	7	12	21
Fottur for å fotografere eller studere natur	15	470 000	1	6	3
Fottur for øving	50	1 560 000	6	11	17
Sykkeltur	21	650 000	3	15	10
Ridetur	2	60 000	0	—	—
Orienteringsløp; terrengløp	4	120 000	0	—	—
Løpetur, joggetur	22	680 000	5	21	14
Friluftsliv for øvrig	14	440 000	3	25	10
<i>Friluftsliv i alt</i>	—	—	46	—	139
<i>Utendørs rekreasjon med tilknytting til naturopplevelse</i>					
Solbading, sole seg	74	2 300 000	11	15	34
Tur med bil, jernbane, for å feriere, slappe av	60	1 870 000	7	12	22

*) Her hører også enkelte aktiviteter gruppert under matauke hjemme.

lagt til vann og elver; noe som trolig utgjør ca. 8 millioner utøverdager i og med at vi vet at 46 pst. av de som badet utendørs pleide å bade i ferskvann.

Den delen av friluftslivet som direkte er avhengig av vassdrag og innsjøer sto derfor i 1979 for minst 23 millioner utøverdager eller 17 pst. av friluftslivvolumet. I tillegg kommer alle fotturer, skiturer, mosjonsturer og all skøyteløping og bærplukking o.l. som er lagt til vassdragsområder og hvor vannflatene har vært viktige opplevelseselementer for utøverne.

Som friluftsliv er da ikke regnet med mer fysisk passive former for å nyte naturen i fritiden, som det å ta solbad eller å dra på tur med bil eller jernbane for å feriere eller slappe av. Disse to formene for utendørs rekreasjon er blant de mest utbredte typene av fritidsgjøremål rettet mot naturopplevelse og sto i 1979 for hele 56 millioner utøverdager. Den store interessen for slike gjøremål i naturomgivelser har nordmenn for øvrig felles med folk i land som Sverige og USA.

Detaljert oversikt over omfanget av de enkelte friluftslivaktivitetene og noen former for utendørs rekreasjon, framgår av tabell 1.

3. Endringer i omfanget av friluftslivet i 1970-årene

Det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner om hvordan nordmenns interesse for å drive friluftsliv har utviklet seg i 1970-årene. De tre spesialundersøkelsene som er foretatt, kan bare delvis sammenlignes, bl.a. på grunn av at de har ulike spørsmålsformuleringer.

Begrenser en seg til å sammenligne utøvingen av aktiviteter som er kartlagt med samme avgrensning i spørsmålene, og til de samme aldersgruppene i befolkningen (15—65 år), viser det seg at utøvingen tilsynelatende ikke har endret seg entydig (tabell 2). Det har vært en klar økning av interessen for å dra på bær- og sopptur, og å ta løpetur/joggeturer. Men det er klart blitt færre som fisker, både i sjøen og i ferskvann, samtidig som det er blitt noen færre som bader utendørs.

En vesentlig forklaring på endringene i tallene i løpet av 1970-årene viste seg å være værforholdene — som varierte mye fra år til år. Inntil vi har opplysninger fra flere år, bør derfor hovedkonklusjonen være at forbruket av friluftslivgoder ser ut til å ha vært stort sett ganske stabilt i 1970-årene.

Tabell 2. *Omfanget av friluftslivaktiviteter i 1970, 1974 og 1979. Kun aktiviteter hvor det har vært brukt samme spørsmålsformuleringer. Og bare nordmenn i 15—65 års alderen.*

	% andel av befolkningen som deltok		
	1970	1974	1979
Badet utendørs	61	57	57
Fisket i sjøen	43	40	32
Fisket i ferskvann	36	37	27
Bær-, sopptur	53	55	62
Sykkeltur	19	19	22
Ridetur	3	3	2
Orienterings-, terrengløp	4	7	5
Løpetur, joggetur	17	27	25
Skitur	62	56	61

NB. På grunn av at eldre nordmenn over 65 år her ikke er regnet med, er prosent-tallene høyere enn hva som er publisert tidligere.

4. Fordeling på ulike sosiale grupper

Ikke alle befolkningsgrupper er like aktive utøvere av friluftsliv — som rimelig er. Særlig er det de eldre innbyggerne i Norge som deltar mindre enn andre. Og til en viss grad utøver også folk med lavere inntekter, personer i byer og også kvinner, noe mindre friluftsliv enn befolkningen generelt.

Dette generelle mønsteret har imidlertid sine klare nyanser. Selv om det var slik at de yngre (under 30 år) deltok mer enn folk over 60 år — noe som gjaldt alle de 19 aktivitetene som ble kartlagt i 1979 — så var det også aktiviteter hvor de eldre var meget aktive utøvere. Særlig gjaldt dette bær- og soppturer, men også solbading og storviltjakt. Og selv om det var slik at folk med høyere inntekter (over 100 000 i familieinntekt) i større grad drev med friluftsliv enn de med lavere inntekter (under kr 60 000) — noe som gjaldt alle de 19 aktivitetene — så var det også aktiviteter som var meget utbredt blant folk med lavere inntekter. Dette gjaldt særlig det å gå på bærtur/sopptur, men også storviltjakt, sykling, solbading, fotturer og turer i båt i sjøen.

Trolig henger dette statistiske mønster sammen med flere andre årsaksforhold, som f.eks. det at endel aktiviteter i stor grad er knyttet til bygdefolks interessefelt. De friluftslivaktivitetene som har vært særlig vanlig på bygdene er nettopp jakt, både storviltjakt og småviltjakt, men også fritidsfiske når en ser bort fra fiske i sjøen.

I det hele tatt viser 1979-undersøkelsen at

Tabell 3. *Friluftsliv og utendørs rekreasjon i 1979.*
Fordeling på befolkningsgrupper. «Ulikhetsprosent».

	Manns- dominert %	Ungdoms- dominert %	Høy-inntekts- dominert %	Bydominert %
Badet utendørs.....	4	96	75	40
Solbading	- 22	47	38	18
Båttur i sjøen	4	67	44	20
Seil-, motorbåttur i ferskvann..	54	77	77	- 15
Rotur i ferskvann	47	94	59	- 41
Fisket i sjøen.....	57	80	70	0
Fisket i ferskvann				
etter laks/ørret	100	109	45	- 90
Fisket i ferskvann for øvrig	90	75	60	- 45
Jakt etter storvilt	175	50	25	-150
Jakt etter småvilt	66	133	100	- 83
Bærtur, sopptur	- 32	14	25	- 5
Fottur for å fotografere, studere naturen	40	93	47	7
Fottur for øvrig.....	4	64	44	10
Skitur	11	82	47	- 5
Sykkeltur.....	- 19	114	29	- 38
Ridetur	- 50	250	50	50
Orienterings-, terrengløp	100	275	175	- 50
Løpetur, joggetur	36	195	95	14
Andre friluftaktiviteter	21	121	79	14

(indikatoren er beregnet som en ulikhetsindeks: $\frac{X_h - X_l}{X_{\text{generelt}}} \cdot 100$)

hvor X_h er prosentandelen som har utøvd en aktivitet blant folk med f.eks. høy inntekt, mens X_l er prosentandelen blant dem med lavere inntekt, og X_{generelt} er prosentandelen som utøvde denne aktiviteten.

utøvelsen av 11 av de 19 aktivitetene var mer vanlig i bygdene enn i byene. De mest typiske bydominerte aktivitetene var det å ri og det å bade utendørs.

Det å ri var for øvrig en av de få kvinnepregete aktivitetene. Sammen med turer etter bær og sopp, solbading og sykkelturer var disse de eneste friluftaktivitetene hvor kvinnene deltok i større grad enn menn. De klart mest mannsdominerte aktivitetene var jakt, særlig på storvilt, men også småvilt, samt fiske i ferskvann og orienterings-/terrengløp.

Dette generelle mønsteret med de omtalte nyansene fremgår av tabell 3, som gir en enkel indikator på hvilke aktiviteter som er mest mannsdominert, by-orientert, høyinntekts-orientert og dominert av yngre utøvere.

Analysen av Friluftslivundersøkelsen i 1970 viste for øvrig at selv om det var en tendens til at noen personer var aktive utøvere av flere friluftaktiviteter, så var det helt klart mange som bare var utøver av en eller noen få former for friluftsliv. For en stor del var folk interessert i noen få former for slike

fritidsgjøremål, de var mer «spesialister» enn «generalister».

En kan derfor vanskelig erstatte mulighetene for å utøve en type friluftsliv med å tilrettelegge for andre former. Aktivitetene er m.a.o. ikke substituerbare.

5. Regionale forskjeller

Friluftslivundersøkelsen i 1974 viste at nesten halvparten av friluftslivutøvingen foregikk i de bolignære områdene — når folk er hjemme etter det daglige arbeidet, eller i helgene og feriene. De bolignære områdene er da avgrenset vidt, og omfatter dem en kan besøke uten å måtte overnatte borte fra hjemmet.

Den øvrige halvparten av friluftslivet — målt i utøvertid — var lagt til langturområdene, dvs. områder som ble besøkt i helgene og i feriene på overnattingsturer (tabell 4).

Det meste av slike helge- og ferieturer er imidlertid lagt til den region eller den landsdel folk bor fast. I stor grad kan en derfor regne med at nodmenns friluftsliv er preget av de muligheter som naturen gir i områ-

Tabell 4. Nordmenns friluftsliv i 1974 etter om det var lagt til bolignære områder eller til langturområder borte fra hjemmet.

	Andel av samlet utøving av -			
	Fritidsfiske	Bading utendørs	Fotturer	Skiturer
Hjemme				
- i feriene	6	7	5	5
- i helgene	18	21	40	36
- på hverdager	21	18	15	9
Bortreist				
- på ferietur	37	41	21	30
- på helgetur	21	14	19	20

Kilde: Jon Teigland: «Friluftsliv, idretts- og mosjonsvanene i Norge 1970-1974». Lillehammer 1979.

dene der de bor, dvs. de bolignære områdene og i regionen rundt.

Dette gjenspeiler seg da også i klare regionale forskjeller i friluftslivutøvingen mellom nordmenn bosatt i de ulike landsdeler.

Innen østlandsområdet er det som ventet også store forskjeller mellom hovedområdene. Særlig mellom folk bosatt i de indre deler av Østlandet (Hedmark, Oppland, Buskerud) og de regionene som ligger til kysten (Sørlandsfylkene og Oslofjord-fylkene).

Befolkningen i Oslo deltar imidlertid i minst grad av alle, hvis vi ser bort fra det å bade utendørs og ta solbad som er vanligere blant Oslofolk enn ellers i landet (Tabell 5).

Også i Nord-Norge er det relativt sett færre som driver friluftsliv i bred forstand enn i Norge for øvrig. For 14 av 20 aktiviteter ligger utøvingen til befolkningen nordpå under landsgjennomsnittet. Det eneste inn-

Tabell 5. Friluftsliv og utendørs rekreasjon i Norge 1979.

Regionale forskjeller målt ved prosent flere eller færre innbyggere enn gjennomsnittet som har utøvd slike friluftaktiviteter i de ulike regionene.

	Oslo	Østfold Akershus Vestfold	Hedmark Oppland Buskerud	Telemark Agder Rogaland	Hordaland Sogn	Møre Trøndelag	Nordland Troms Finnmark
Badet utendørs	42	34	-25	2	-20	-32	-8
Solte seg, tok solbad	16	9	-11	-1	3	5	-22
Båtturer på sjøen	-11	20	-38	36	42	-36	-7
Seilbåt, motorbåttur							
på elv, innsjø	-8	100	-23	23	-38	-69	-23
Rotur elv/innsjø	-47	12	47	-12	-18	6	-18
Fisket i sjøvann	-30	0	-67	3	103	-20	23
Fisket i ferskvann -							
etter laks, sjøørret	-45	-18	-10	9	0	36	64
- etter innlandsfisk forøvrig	-55	10	65	-15	-20	10	-5
Jakt etter storvilt*)	-100	-25	75	0	50	-50	-50
Jakt etter småvilt	-83	-33	-17	33	50	0	83
Bærtur, sopptur	-5	2	25	5	-34	14	-18
Fottur for å fotografere eller drive naturstudier	13	7	33	-13	-7	-33	7
Fottur for øvrig	16	-20	-10	-2	44	-2	-22
Skitur	20	0	22	-5	-11	5	-35
Sykkeltur	-48	24	5	0	38	-29	19
Ridetur*)	-100	50	-50	50	-50	0	-150
Orienterings*), terrengløp	-50	50	-50	25	0	-25	50
Løpe-/joggetur	5	9	-27	9	40	-14	-9
Andre fritidsaktiviteter	-36	43	-36	7	57	-7	-21
Tur med bil, jernbane for å feriere, slappe av	-32	10	17	8	5	23	-50

*) betyr at det er meget få utøvere generelt og at tallene er usikre.

byggerne i denne landsdelen utøver klart mer enn andre er å fiske etter laks og sjøørret og å gå på småviltjakt. Selv for det å gå fotturer, skiturer og å fiske for øvrig i elver og innlandsvann, ligger utøvingen nordpå under landsgjennomsnittet. Det kan vel derfor ikke bare være de naturlige mulighetene, men også folks interesse som gjenspeiler seg i disse tallene (og muligens sammensetningen til det uttrukne utvalget).

Mange av de regionale forskjellene som Friluftslivundersøkelsen 1979 påviser, har nok imidlertid sammenheng med ulike muligheter til å drive friluftsliv fra naturens side. I bare mindre grad er dette noe som samfunnet kan gjøre noe med, da bortsett fra ikke å redusere de naturlige forutsetninger for andre former for friluftsliv, eller ved tiltak som kan gi «kompenserende» muligheter i form av andre aktiviteter. I Nord-Norge kan f.eks. samfunnet kompensere manglende muligheter til å bade utendørs og ta solbad, med tilskudd til innendørs svømmeanlegg og solarium. Det er vesentlig vanskeligere å kompensere eventuelle reduserte muligheter til å fiske laks og gå på småviltjakt.

Den samme tankegangen gjelder for Oslo og de indre strøk av Østlandet, hvor befolkningen også deltok mindre enn ellers i landet. Manglende muligheter til å fiske i sjøen eller dra på båttur til sjøs kan i innlandsområdet trolig kompenseres noe ved å opprettholde gode muligheter til båtturer på innsjøer og fiske i vassdrag. Men manglende naturlige muligheter i Oslo kan eventuelt bare kompenseres ved å ta vare på områder i regionen rundt hovedstaden, eller bedre muligheter ved andre former for fritidstilbud. Analysen av Friluftslivundersøkelsen 1970 viste imidlertid at mulighetene for å finne slike kompensasjonsaktiviteter er begrenset. Det er ikke de samme gruppene i befolkningen som tar del i de enkelte aktivitetene.

Dette innebærer at skal nordmenn i størst mulig grad ha like muligheter til å drive friluftsliv, må en ta vare på et mangfold av naturområder, og søke å gjøre regionene mest mulig selvforsynte. Men selvfølgelig vil fortsatt enkelte friluftslivområder også bli oppsøkt av nordmenn fra andre landsdeler pga. særlig gode eller særegne opplevelsesmuligheter. Slike områder vil ha landsdels- eller nasjonal interesse.

Dette skillet mellom områder som stort sett har regional interesse — og mer nasjonalt interessante områder, går fram også av materialet fra Friluftslivundersøkelsen 1979 — som blir omtalt senere i dette kapitlet.

6. Faktorer som påvirker utøvingen

Analysen av Friluftslivundersøkelsen i 1970 og 1974 viste at mye av forskjellen befolkningsgruppene i mellom når det gjelder friluftslivadferd, kan bli forklart ved at gruppene har ulike erfaringer med, og verdsetting av, de opplevelser friluftslivet gir. Samtidig forutsetter utøvingen ressurser og muligheter som er ulikt fordelt i befolkningen. Det å gå på ski f.eks. forutsetter en viss grad av fysisk rørlighet og psykisk overskudd. Dessuten forutsetter det at en har lært å gå på ski, og det igjen at en har råd til å kjøpe skiutstyr og til dels spesielle klær. Videre at det er snø på bostedet i løpet av vinteren, eller at en har råd til å reise til et sted med snø. For å kunne gå på ski må de fleste dessuten ha fri fra arbeidsforpliktelser, og kanskje også fra familie og andre sosiale forpliktelser.

Disse forutsetninger om fysisk rørlighet, tillærte ferdigheter, utstyr, tilgang til anlegg og naturområder, klimatiske forhold og fritid gjelder for alle friluftslivaktivitetene.

Generelt viser det seg at de aktivitetene som forutsetter minst av slike ressurser, var de som hadde bredest oppslutning i befolkningen. Det viser seg også at de befolkningsgrupper som hadde mest av slike ressurser, deltok mer enn andre. De som ikke hadde eller vanskelig kunne skaffe seg det som trengs av ressurser, sto overfor barrierer som hindret utøvingen. I tillegg kommer at bevisstheten om vanskene, også kan gjøre slike ressursvake grupper mindre motivert for å delta.

Friluftslivundersøkelsene i 1970 og 1974 understreket at de viktigste barrierene ser ut til å være helse- og kunnskapsmessige forhold. I alt var ca. 600 000 voksne nordmenn hindret i å drive friluftsliv på grunn av problemer med å bevege seg — fra problemer med å gå 100 meter til det å gå i trapper. Vesentlig flere kan en regne med hadde reduserte muligheter pga. nedsatt tretthet, depresjoner o.l. Disse menneskene deltok særlig lite i de mer fysiske krevende gjøremålene.

En del nordmenn møtte også hindringer pga. manglende kunnskaper og ferdigheter. Det var f.eks. over 500 000 voksne nordmenn som ikke kunne svømme (1974). Disse badet naturligvis vesentlig mindre utendørs enn andre befolkningsgrupper. De var også delvis hindret i å delta i en del andre vannbaserede aktiviteter hvor svømmeferdighet er en fordel rent sikkerhetsmessig. Forholdene var tilsvarende for andre viktige gjøremål hvor vi har data på dette feltet, som det å drive sportsfiske og å gå på ski. Særlig de

eldre i den norske befolkning og kvinnene hadde mindre av slike kunnskapsressurser, dvs. at de ikke hadde fått lære det å svømme og å gå på ski og det å sette pris på slike gjøremål i oppveksten.

Manglende tilgang på utstyr og naturområder hadde også betydning for utøvingen, men var ikke så viktig som mangel på helsemessige eller kunnskapsmessige ressurser. Dels har det sammenheng med en betydelig bedring i tilgangen på friluftslivutstyr i 1960 og begynnelsen av 1970-årene, og dels at en god del av friluftslivet foregår i helgene og i feriene hvor folk kan reise bort fra bostedet — hvor friluftslivmulighetene er mangelfulle der de bor.

Mangelfulle naturlige muligheter innen landsdelen hvor en bor, slår imidlertid klart ut i adferden. Til dels har dette sammenheng med klimatiske forhold, f.eks. kan kald sommer eller bosted langt mot nord, ha vesentlig betydning for hvor mange som deltar i endel av friluftslivaktivitetene.

Også tilgangen på fritid var ujent fordelt i befolkningen. Fra begynnelsen av 1970-årene har vi tall som viser at særlig de selvstendige næringsdrivende, både i og utenfor primærnæringene, hadde minst tilgang til fritid i form av fri fra arbeidsforpliktelse. Det er sannsynlig at også ulike mengder av fritid virker inn på mengden av friluftsliv som blir utøvd, men noen direkte dokumentasjon for det blir ikke gitt av undersøkelsene.

Friluftslivundersøkelsene viste imidlertid at det ofte var slik at de samme befolkningsgruppene sto overfor flere hindringer eller barrierer samtidig. De eldre innbyggerne i Norge, og særlig de eldre kvinnene, var f.eks. hindret både av dårlig førlighet og av psykiske problemer. I tillegg hadde disse gruppene mindre av kunnskaper og av ferdigheter i det å delta, og til dels også mindre av materielle muligheter i form av utstyr. De yngre befolkningsgruppene derimot, hadde vokst opp i en tidsepoke hvor de fikk lære de ferdigheter som var nødvendige, ikke minst på grunn av systematisk opplæring i skolen. Samtidig gjorde både bedre tilgang på materielle ressurser og økt fritid det mulig for disse yngre befolkningsgruppene å være aktive i oppveksten.

Disse undersøkelsene viste derved at ujevn fordeling av helsemessige, kunnskapsmessige og tildels også materielle ressurser — f.eks. i form av tilgang på naturområder — til en stor grad kunne forklare hvorfor enkelte befolkningsgrupper var mer aktive utøvere av friluftsliv. Og det er i seg selv interessant — fordi en derved kan forvente at

endringer i ressurstilgangen, enten i form av positive tilretteleggingstiltak eller på grunn av disposisjoner for andre sektorer i samfunnet, kan slå ut i form av endringer av befolkningens muligheter til og faktisk utøving av å drive friluftsliv.

Men ujevn ressurstilgang er heller ikke nok til å forklare hele aktivitetsforskjellene i befolkningen. For mange grupper er det neppe mangel på tid, utstyr, kjennskap eller naturområder som hindrer utøvingen. Trolig må forklaringene også ha noe med folks interesse for, ønske om og vilje til å utøve friluftsliv. Disse prosessene som former folks ønske om og vilje til å delta, kjenner vi imidlertid lite til. Forskning i enkelte land tyder imidlertid på at interessen blant voksne har sammenheng med oppvekstmiljøenes interesse for slike gjøremål, og også med fritidsinteressene i det sosiale miljøet en ferdes i senere i livet. Det er også mulig at interessen har noe med «kvaliteten» på naturopplevelsene, hvor da «kvaliteten» sikkert også kan ha noe med motivene og idealer som ligger bak utøvingen å gjøre.

7. Helsemessige motiver

De nevnte friluftslivundersøkelsene bekrefter IKKE forestillingen om at den ujevne fordelingen av friluftslivet på ulike befolkningsgrupper har noe med at Ola Nordmanns BEHOV for fysisk aktivitet er ujevnt fordelt. Slike behovsteorier er på mange måter en slags «likevektstankegang» som knytter sammen kjennetegn ved menneskenes daglige miljø og hva folk driver med i fritiden. De som f.eks. særlig har behov for og faktisk også drar mest ut i naturen i fritiden, er i følge slike tankeganger, byfolk som har mindre grad av muligheter for naturopplevelser på bostedet. Og de som i særlig grad er fysisk aktive i fritiden, er — i følge behovsteoretikerne — folk som har fysisk passivt yrkesarbeide.

Likevel er det vel riktig å nøle noe med å avvise disse behovstankene helt — ikke minst fordi mange mennesker i så ulike land forklarer sin egen og andres adferd ut fra slike behovsoppfatninger. Dette kan være mennesker som føler at de burde vært mer aktive — ut fra helsemessige, filosofiske eller andre motiver eller normer.

Og slik normativt sett kan behovsoppfatningene være interessante. Hvis f.eks. legene har rett i at fysisk aktivitet forebygger de utbredte og kostbare helsemessige problemer vi har i Norge i dag, kan man slutte ut fra friluftslivundersøkelsene i 1970 og 1974

at normativt sett burde mange flere nordmenn være mer fysisk aktive enn de er.

Flertallet av de yrkesaktive her i landet var nemlig lite fysisk aktive i arbeidstiden. Nesten 60 pst. eller 800 000 voksne nordmenn hadde stillesittende eller lite kroppslig aktivt arbeide. De aller fleste yrkesaktive — over 80 pst. eller nesten 1,2 millioner personer — hadde dessuten ingen eller minimal kroppslig aktivitet til eller fra arbeidsstedet (under 7 minutters gange/sykling hver vei).

Undersøkelsene viste videre at de som var fysisk passive i arbeidslivet ikke kompenserte dette «av seg selv» i fritiden. Det er bare noen av de som «burde deltatt», som deltok. Og stort sett var det slik at de som deltok, tok del i mindre krevende fysiske aktiviteter i fritiden, som f.eks. det å gå tur, og ikke konkurransepregede aktiviteter som idrett.

Mange nordmenn mener at de burde vært mer fysisk aktive i fritiden. I 1974 hadde 1 million nordmenn ønske om å drive mer med friluftsliv — særlig i form av turer til fots og på ski, samt sportsfiske, bading utendørs og båtturer.

8. Matauke-motivet

I tillegg til de helsemessige motivene ligger nok til en viss grad også økonomiske motiver bak utøvingen av enkelte friluftslivaktiviteter. For det aller meste gjelder det friluftsliv som ledd i innhøsting av naturens goder, som matauke eller en slags natural-husholdning.

Og friluftslivundersøkelsene viser at det er ganske betydelige mengder med ville bær, sopp og fisk som hvert år kommer på nordmenns bord på denne måten. Mengdene av

kjøtt fra jakt på storvilt og småvilt har vi dessverre ikke opplysninger om fra friluftslivundersøkelsene. Men undersøkelsene gir anslag for mengden av ville bær, sopp og fisk fra sjø og vassdrag.

Når det gjelder bær og sopp har vi bare anslag for 1979, hvor det i følge Friluftslivundersøkelsen skal ha blitt samlet inn minst 20 000 tonn, da både til forbruk i egne hjem og til eventuelt salg. 2/3 av dette er blåbær og tyttebær, mens sopp står for snaut 4 pst. av volumet. (Tabell 6).

Tallene er såvidt store at de må tas med forbehold om at folk har klart å huske riktig. Forbrukerundersøkelsen som Statistisk sentralbyrå foretok det året, antyder vesentlig lavere tall, men disse er høyst sannsynlig for lave igjen. I følge forbrukerundersøkelsen er det bare mellom 5 og 10 pst. av husholdningene i Norge som i det hele tatt plukker ville bær, mot godt over 50 pst. i de tre uavhengige spesialundersøkelsene om friluftsliv.

Høye tall gir friluftslivundersøkelsene også når det gjelder mengde av fisk fanget av fritidsfiskere. Alt i alt fisket norske fritidsfiskere opp ca. 36 000 tonn i 1974, hvorav 9 000 tonn var i ferskvann og 27 000 tonn var fra sjøen. Dette utgjorde hele 76 pst. av det kvantum yrkesfiskere tok opp til ferskfiskkonsum det året. Men da er yrkesfiskernes fangstmengder oppgitt i sløyd tilstand, mens fritidsfiskerne trolig har oppgitt i «rund fisk».

Tilsvarende tall har vi dessverre ikke fra 1979. Da ble bare fangstmengdene i ferskvann registrert, samt mengden av laks, sjørret, sjørøye og ål i sjøen. Til sammen ble det tatt opp ca. 11 000 tonn i ferskvann det

Tabell 6. Innsamling av ville bær, urter og sopp i 1979.

Antall sankere og kvantum innsamlet av voksne nordmenn (15 år og eldre).

	Andel som sanket %	Antall sankere dette tilsvarer	Kvantum pr. *) innbygger		Samlet kvantum	
			«Minimums»-anslag kg	«Gjennomsnitts»-anslag kg	«Minimum»	«Gjennomsnitts»
Blåbær	44	1 360 000	2,0	3,4	6,2	10,5
Tyttebær	43	1 330 000	2,7	4,2	8,4	13,1
Bringebær	24	740 000	0,8	1,4	2,5	4,4
Molter	19	590 000	0,9	1,5	2,8	4,7
Andre ville bær, urter, nøtter	3	90 000	—	—	0,1	0,1
Sopp	12	370 000	0,2	0,5	0,6	1,6
I alt	56	1 740 000	6,6	11	20,6	34,4

*) Minimumsanslagene er beregnet ved å nytte laveste klassegrense som vekt. Gjennomsnittsanslagene er beregnet ved å nytte gjennomsnittet i svar-klassene som vekt.

året og ca. 1 000 tonn laks, sjørret, sjørøye og ål i sjøen, dvs. en økning på 2 000—3 000 tonn fra 1974 — hvis opplysningene i Friluftslivundersøkelsene er pålitelige. 56 pst. eller vel 6 000 tonn av det som ble fisket i ferskvann i 1979 var ørret og røye, mens abbor, gjedde, sik, sjørret og laks sto for mellom 500 og 800 tonn hver.

Regner en ut fra markedspris, er det klart at disse bidragene til matforsyningen representerer store økonomiske verdier.

Med en gjennomsnittspris på ville bær (og sopp) på kr 14,19 pr. kg — slik Statistisk sentralbyrå gjør i sin Forbrukerundersøkelse i 1979 (ut fra salgspris på ville bær på torget i Oslo) — representerer bare de ville bærene et mattilskudd av en verdi på minst 280 millioner kroner det året.

Det er vanskeligere å anslå noen «gjennomsnittspris» for fisken som fritidsfiskerne tok opp i 1979. Forbrukerundersøkelsen fra Statistisk sentralbyrå opererer med markedspriser på fersk fisk som varierer fra kr 29,80 pr. kg for laks og ørret til kr 9,70 pr. kg for annen fersk fisk utenom torsk, sei og flyndre.

Hele 67 pst. av fisken tatt i ferskvann var det en kan kalle edlere ferskvannsfisk som laks, ørret, røye (også kalt sjørret, sjørøye), som trolig oppnår god pris på markedet. Regner vi med en gjennomsnittspris noe under prisen på laks og ørret f.eks. kr 20,— pr. kg generelt — skulle den i hvert fall ikke ligge for høyt. I det tilfellet representerer fisket i ferskvann ca. 220 millioner kroner i mattilskudd. I tillegg kommer minst 20 millioner kroner for de 850 000 kg med laks, sjørret og sjørøye som ble fanget i sjøen av fritidsfiskere i 1979.

Selv når en ikke regner med verdien av kjøttet fra storviltjakt og småviltjakt, medfører derved friluftslivet en verdi målt ved mattilskudd på minst ½ milliard kroner i 1979 — målt i markedspriser.

9. Friluftslivet i midlertidig vernede vassdrag

Nordmenns friluftsliv i de 60 midlertidig vernede vassdragene ble også kartlagt i 1979-undersøkelsen. Det foregikk på den måten at intervjupersonene i det landsomfattende utvalget fikk seg forelagt et kart over Norge med vassdragene inntegnet — og ble spurt om de hadde vært i disse vassdragene enten i 1979 eller tidligere, og om de hadde drevet friluftsliv der i 1979.

Overført på hele den voksne norske befolkning viser resultatene da at omlag 880 000 voksne nordmenn hadde besøkt et eller flere av disse 60 vassdragene i 1979. I

gjennomsnitt hadde hver av de besøkende vært i 2 vassdrag med til sammen 5 dagers oppholdstid. Alt i alt betyr det at befolkningen tilbrakte ca. 4,4 millioner dager med friluftsliv i disse vassdragene i 1979.

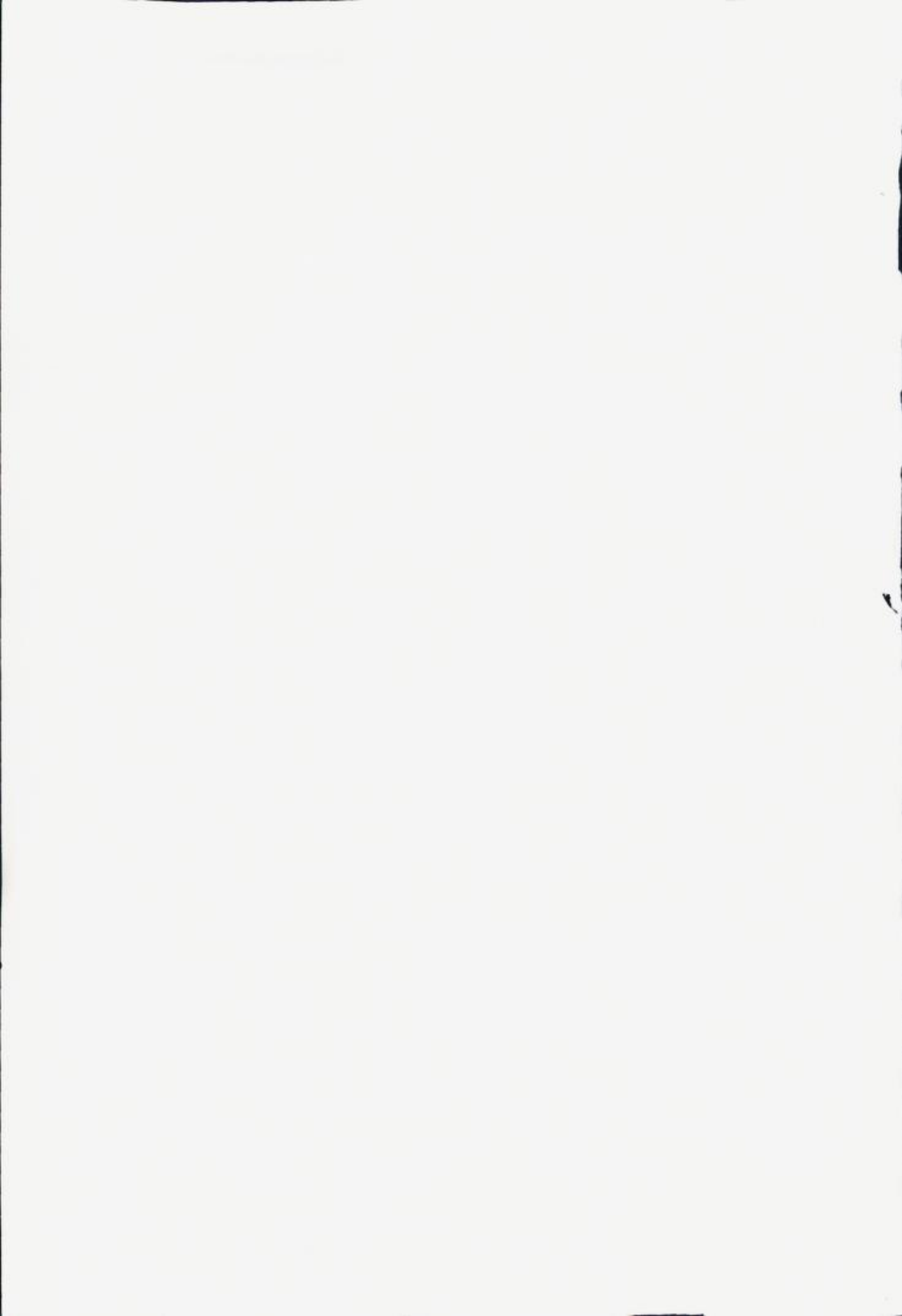
Dessverre er det ikke statistisk grunnlag for å fordele disse ca. 4,4 millioner friluftslivdagene på hvert enkelt av de midlertidig vernede vassdragene. Til det er utvalget av intervjupersoner for lite. Men for 12 av vassdragene er antall svarpersoner stort nok til at en på forholdsvis sikker grunn kan anslå friluftslivutøvere i 1979 og antall utøverdager det året. Da har kriteriet vært at antall svarpersoner skulle være minst like mange som det Statistisk sentralbyrå krever for å publisere resultater fra sine intervjuundersøkelser.

Friluftslivets omfang i 1979 var slik i disse 12 vassdragene:

Tabell 7.

	Besøk i 1979		
	Antall personer	Gjennomsnittlig antall oppholdsdager	Samlet antall oppholdsdager
Gaula	70 000	2,3	160 000
Driva	110 000	2,8	310 000
Atna	60 000	1,9	115 000
Jølstra	70 000	2,2	150 000
Vossavassdraget	70 000	2,4	170 000
Hemsedal	170 000	4,0	680 000
Hurdal	120 000	4,4	530 000
Krøderen	130 000	1,8	230 000

For de andre midlertidig vernede vassdragene er det et svakt statistisk grunnlag for å beregne antall besøkende i 1979. Da er grunnlaget sikrere for å anslå hvor mange nordmenn som i det hele tatt har vært ved de ulike vernede vassdragene (i 1979 og tidligere år), og slik sett viser det seg at vassdragene i Hemsedal, Hurdal, Lifjell, Driva, Bjerkreimsvassdraget og også Krøderen har størst betydning på landsbasis — målt ved hvor mange nordmenn som har besøkt de ulike vassdragene. De sentrale og lettere tilgjengelige vassdragene i Sør-Norge er m.a.o. de mest benyttede. Betydningen av vassdragene blir noe annerledes når en har regionalt perspektiv — og det bør ha en siden nordmenn stort sett driver sitt friluftsliv i egen landsdel. Datagrunnlaget fra Friluftslivundersøkelsen i 1979 er imidlertid for svakt til at en kan trekke sikre konklusjoner om hvilke vassdrag som er viktigst innen de ulike regionene.

Vedlegg 2

Symbolliste:

- Hotell, gjestgiveri etc. (Tall under symbolet angir antall enheter på stedet.)
- Turisthytte, betjent.
- Turisthytte, ubetjent.
- Utleiehytter
- Campingplass m/utleiehytter
- Campingplass
- 0—5 hytter innen et område, eksisterende/planlagt
- 6—25 hytter innen et område, eksisterende/planlagt
- 26—75 hytter innen et område, eksisterende/planlagt.
- Mer enn 75 hytter
- Viktig fiskevann
- Lakseførende elvestrekning
- Mye nyttet jaktområde
- Badeplass, tilrettelagt og/eller mye nyttet
- Vann mye nyttet til fritidsbåter
- * Spesielt pent/karakteristisk landskap
- P Parkeringsplass av betydning for friluftslivet
- Rasteplass
- / Skitrekk, stolheis, kabelbane
- Merket sti
- Umerket sti
- Merket skiløype
- L Lysløype
- Umerket skiløype
- Elvestrekning egnet for kano/kajakk
- Vei
- Jernbane
- Snøscooterløype
- Viktig friluftsområde, prioritert i offentlig plan-sammenheng
- Foreslått nasjonalpark, landskapsvernområde
- Etablert nasjonalpark, landskapsvernområde
- Turområde, 2—4 timer fra vei
- Turområde, mer enn 4 timer fra vei

Registreringer av tilretteleggingstiltak er ikke nødvendigvis fullstendig. Tiltak som er vurdert å ha svært liten betydning ved vurderingen kan være utelatt.

NOU

Norges offentlige utredninger

1982 og 1983

Statministeren:

Maktutredningen. Sluttrapport. NOU 1982: 3.
Rapporten om massemedier. NOU 1982: 30.

Departementet for handel og skipsfart:

Utenlandske arbeidstakere i den norske handelsflåte. NOU 1982: 31.
Skipsfartens konkurransevne. NOU 1983: 7.
Reksten-saken. NOU 1983: 13.
Regulering av regnskapsfereriket. NOU 1983: 20.
Om Garanti-instituttet for Eksportkreditt (GIEK's) garantiordninger. NOU 1983: 34.

Finans- og tolldepartementet:

Bankstrukturen. NOU 1982: 38.
Bruk av kalkulasjonsrente i staten. NOU 1983: 25.
Utredning fra Deiligingsgruppen om en foretakskatt. NOU 1983: 26.
Om mål og virkemidler i penge- og kredittpolitikken. NOU 1983: 29.
Perspektivberegninger for norsk økonomi til år 2000. NOU 1983: 37.
Lov om Norges Bank og pengevesenet. NOU 1983: 39.

Fiskeridepartementet:

Råstoffutjevning i fiskeindustrien. NOU 1982: 5.
Bedre utnyttelse av marine ressurser. NOU 1982: 28.
Kapasitetsforholdene i fiskeforedlingsindustrien i Sør-Norge. NOU 1982: 41.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1982. NOU 1982: 1.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1982. NOU 1982: 11.
Pressostatist. NOU 1982: 44.
Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1983. NOU 1983: 1.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1983. NOU 1983: 23.

Forsvarsdepartementet:

Sivile og militære flyruter. NOU 1982: 21.

Industridepartementet:

Industriminerale. NOU 1982: 24.
Ensidige industristeder. NOU 1983: 10.
Statens engasjement i Tofta- og Emden-konkursene. NOU 1983: 31.

Justis- og politidepartementet:

Prøveprosjekt med samfunnsjensete. NOU 1982: 4.
Festsettelse og innkreving av underholdebidrag. NOU 1982: 14.
Ny tinglyngelov. NOU 1982: 17.
Generelle lovregler om erstatning for fareningskaskade. NOU 1982: 19.
Narkotikabrudd, ran og heleri. NOU 1982: 25.
Førløpordstillingen. NOU 1982: 40.
Straffeløstbestemmelsen i merverdiavgiftsloven og investeringsavgiftsloven. NOU 1982: 42.
Inkassovirksomhet. NOU 1983: 8.
Lov om film og video. NOU 1983: 9.
Endringer i åndeverkløven m.v. NOU 1983: 35.
Ny fremmedlov. NOU 1983: 47.
Småkravsprosess. NOU 1983: 48.

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Samlivslære i skolen. NOU 1982: 7.
Pædagogisk-psykologisk veiledningstjeneste. NOU 1983: 4.
Skoleledelse og skoleutvikling. NOU 1983: 14.

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Om en ny valglov. NOU 1982: 6.
Kommunaløkonomisk styring. NOU 1982: 9.
Lov om ferie. NOU 1982: 12.
Forenklinger i bygningsloven. NOU 1982: 13.
Nytt inntektsystem for kommunene. NOU 1982: 15.
Arbeidstilsynet. NOU 1982: 16.
Kirke- og undervisningsdepartementet — Funksjonsfordeling og administrasjonsordninger. NOU 1982: 27.
Brannvesenets arbeidsoppgaver. NOU 1982: 32.
Nemnder på kommuneplan. NOU 1982: 38.
Dagpenger under arbeidslysne — omsorgsarbeid og utdanning. NOU 1983: 19.
Næringslivet utviklingsmuligheter i innlandet. NOU 1983: 21.
Perspektivanalyse for bygg- og anleggsnæringene 1980—2000. NOU 1983: 28.
Forbruker- og administrasjonsdepartementet — Funksjonsfordelinger og administrasjonsordninger. NOU 1983: 50.

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Nærradio. NOU 1982: 33.
Kabel-tv-syn. NOU 1982: 34.
3-prosent avgift på omsetning av billedkunst og kunsthåndverk. NOU 1982: 37.
Læruddanning til videregående skole. NOU 1983: 2.
Massemedier og mediepolitikk. NOU 1983: 3.
Stadnamn. NOU 1983: 6.
Universitets- og forskningsbibliotekene i Norge. NOU 1983: 17.
Konservering av gjenstander ved norske museer. NOU 1983: 33.

Landbruksdepartementet:

Rådgivningstjenesten i landbruket. NOU 1983: 22.

Miljøveddepartementet:

Utelippsavgifter. NOU 1982: 23.
Kulturminnovernet. NOU 1982: 38.
Planlov. NOU 1983: 15.
Satellittfjernmåling. NOU 1983: 24.
Luftforurensning fra vegtrafikk. NOU 1983: 40.
Naturfaglige verdier og vassdragsvern. NOU 1983: 42.
Kulturminner og vassdragsvern. NOU 1983: 43.
Vilt og ferskvannsfisk og vassdragsvern. NOU 1983: 44.
Fritidstliv og vassdragsvern. NOU 1983: 45.
Norsk Kartplan 2. NOU 1983: 46.

Olje- og energidepartementet:

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesens organisasjon. NOU 1982: 18.
Montørpersonell i elforsyningen. NOU 1982: 20.
Organiseringen av statens deltagelse i petroleumvirksomheten. NOU 1983: 16.
Fremdrift og rekkefølge i kraftutbyggingen. NOU 1983: 18.
Petroleumvirksomhetens framtid. NOU 1983: 27.
Verneplan for vassdrag III. NOU 1983: 41.

Samferdselsdepartementet:

Teleutvalgets utredning I. NOU 1982: 2.
Sæmdistribusjon av aviser — Organisering. NOU 1983: 11.
Telestatistikk — Teleutvalgets utredning II. NOU 1983: 32.
Revnsjon av postloven. NOU 1983: 49.

Sosialdepartementet:

Samlivslære i skolen. NOU 1982: 7.
Kontroll av medisinisk teknisk utstyr. NOU 1982: 8.
Spesialistene i helsetjenesten, pleiehjemmene m.v. NOU 1982: 10.
Samordning av registreringsordninger for arbeidstakere på kontinentalskikkelen. NOU 1982: 22.
Barnemishandling og omsorgsavgift. NOU 1982: 25.
Kirurgisk kreftomsorg i Norge. NOU 1982: 29.
Nasjonale tiltak for en geografisk likverdig helsetjeneste. NOU 1982: 35.
Brennevins-akkerkingen. NOU 1982: 43.
Asylvernetjenesten. NOU 1983: 5.
Tiltak for å høyne den sykepleiefaglige standard i de psykiatriske sykehusene. NOU 1983: 12.
Krigsinvalidenes levevilkår. NOU 1983: 30.
Funksjonshemmedes år 1981. Handlingsplan for 80-årene. NOU 1983: 36.
ILO-konvensjoner som Norge ikke har ratifisert. NOU 1983: 38.

Utenriksdepartementet:

94sd 31 864

STORTINGETS OG REGJERINGENS PUBLIKASJONER

Storingsproposisjoner

Forslag til vedtak fra Regjeringen i saker som Stortinget skal ta stilling til.
Abonnement: kr. 162,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Stortingsmeldinger

Inneholder bl.a.: Statsregnskapet, meldinger til Stortinget om arbeidet i statens bedrifter, meldinger om planer som Regjeringen vil sette i verk i framtida osv.
Abonnement: kr. 174,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Odelstingsproposisjoner

Regjeringens lovforslag.
Abonnement: kr. 108,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Dokumenter

Omfatter bl.a.: Riksrevisjonens antegnelser, Grunnlovsforslag, Private lovforslag, Svar til Regjeringen på forslag og henvendelser oversendt av Stortinget, Sivilombudsmannen og Ombudsmannsnemndas innberetninger m.m.
Abonnement: kr. 18,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Innstillinger til Stortinget

Stortingskomitéenes vurderinger av de enkelte proposisjoner og meldinger, og komitéenes forslag til vedtak i Stortinget (innst. S.).
Abonnement: kr. 36,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Innstillinger til Odelstinget

Stortingskomitéenes vurderinger av lovforslag og odelstingsmeldinger samt komitéenes forslag til vedtak i Odelstinget (innst. O.).
Abonnement: kr. 36,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Stortingstidende

Stenografiske referater fra møtene i Stortinget, Odelstinget og Lagtinget.
Abonnement: kr. 30,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Saksregister

Omfatter register for alle ovennevnte trykksaker. Utarbeides etter endt sesjon.
Abonnement: kr. 12,— pr. sesjon fritt tilsendt.

Lover

Etter endt sesjon samles de i sesjonen vedtatte lover i ett hefte.
Pris: kr. 14,40 fritt tilsendt.

-Publikasjonsliste fra Storting og Regjering-

Liste over offentlige publikasjoner som foreligger trykt. Kommer ut ca. hver 14. dag under stortings sesjonen. Abonnementspris kr. 24,— pr. sesjon. Statsinstitusjoner får listen fra Forvaltningstjenestene, Trykksakekspedisjon.

Abonnement

kan tegnes hos Universitetsforlaget, Offentlige publikasjoner, Tollbugt. 31, Boks 8134 Dep., Oslo 1. Postgiro-konto 2 09 75 58.
Abonnenter som tegner abonnement etter 1. oktober får tilsendt de dokumenter som utkommer etter tegningsdagen.

Statsinstitusjoner

bestiller i Forvaltningstjenestene, Trykksakekspedisjon, Boks 8169 Dep., Oslo 1.

Enkeltbestillinger

Nye og eldre proposisjoner, meldinger m.v., samt utredninger kan bestilles gjennom bokhandelen.
Prisen fastsettes etter trykksakens sidetall.

UNIVERSITETSFORLAGET

NOU 1983: 45

Filifestiv og vassdragssvern